

**MUZEUL
CÂMPULUNG
MUSCEL**

REVISTA DE ISTORIE A MUSCELULUI

STUDII ȘI COMUNICĂRI

**CÂMPULUNG
MUSCEL**

**EDITURA UNIVERSITĂȚII
DIN PITEȘTI, 2010**

**MUZEUL
CÂMPULUNG
MUSCEL**

**REVISTA DE ISTORIE
A MUSCELULUI**

STUDII ȘI COMUNICĂRI

**CÂMPULUNG
MUSCEL**

**EDITURA UNIVERSITĂȚII
DIN PITEȘTI**

2010

MUZEUL MUNICIPAL CÂMPULUNG MUSCEL

Analele Muzeului Municipal Câmpulung Muscel

Lucrare editată de Muzeul Municipal Câmpulung Muscel

Redactor șef : prof.univ. dr. *Ștefan TRÂMBACIU*

Colectiv de redacție:

- Cătălin STĂNESCU
- Crina FLINTEA
- Donia-Felicia POȘTOACĂ

Referenți științifici:

- prof.univ.dr. Ștefan TRÂMBACIU
- dr. Donia-Felicia POȘTOACĂ
- prof. Crina FLINTEA
- prof. Cătălin STĂNESCU

Tehnoredactare computerizată: Cătălin STĂNESCU

Răspunderea pentru conținutul lucrărilor aparține exclusiv autorilor.

ISSN : 2065- 3255

CUPRINS

ISTORIE ȘI CULTURĂ

Daniel Gligore	<i>Monahismul în zona Muscelului. De la altarele dacice la altarele creștine. Mănăstirile Nămăești, Corbii de Piatră și cetățuia Negru- Vodă.</i>	8
Sanda-Gabriela Safta	<i>Drumul comercial Câmpulung-Brașov și influența lui în organizarea habituală de pe valea superioară a Dâmboviței</i>	26
Toma Rădulescu	<i>Emisiuni monetare ale Țării Românești (1365-1420) din Colecția Fundației „Alexandru și Aristia Aman”</i>	34
Adriana Bianca Oproiu	<i>Coordonate istorice și geografice din zona Argeșului</i>	48
Donia Felicia Postoacă	<i>Toponimia așezărilor din bazinul râului Argeșel în sec. XV-XVIII</i>	52
Nicolae Zaharia	<i>Domnia în Țara Românească –în sec. al XVI-lea-pe baza unor noi documente turcești</i>	60
Marius Păduraru	<i>Serdarul Mihail Drosu – un aprig dușman al Cantacuzinilor</i>	64
Maria-Venera Rădulescu	<i>Mihail- egumen al Mănăstirii „Negru Vodă” din Câmpulung Muscel</i>	69
Radu Gabriel Dumitrescu	<i>Figuri politice din spațiul românesc și european în colecția de stampe a Direcției Județene a Arhivelor Naționale Dolj</i>	77

Aurelian Chistol	<i>Evoluția organizării administrative a comunei Bârla (1832-2008)</i>	87
Viorel Irimia Ioana Bugheanu	<i>Manuscris inedit-însemnări de pe cărțile religioase din Parohia „ Apa Sărată” traduse și retranscrise din chirilică de către preotul Ioan Răuțescu</i>	103
Cornel Constantin Ilie	<i>Un document inedit din arhiva M.N.I.R : Scrisoarea unui elev din Câmpulung către ziaristul Timoleon Pisani</i>	107
Anca Anghel	<i>Învățăământul într-o așezare dâmbovițeană – comuna Pietrari</i>	111
Cătălin Stănescu Răzvan -Rudi	<i>Învățăământul în județul Muscel în anul 1914. Date de arhivă despre școli și problemele lor.</i>	118
Gheorghe Chița	<i>Luptele pentru apărarea Câmpulungului din octombrie 1916. Jurnalul de campanie a lt.col Ștefan Opriș.</i>	124
George Oprea	<i>Câteva considerații comparative despre activitatea preoților militari români în Basarabia anilor 1918 și 1941.</i>	129
Andrei Nicolescu	<i>Un raport al gen. C. Găvănescul despre românii din Siberia din anul 1921.</i>	137
Gheorghe Nicolescu	<i>Diplomația militară în slujba României. Mărturii documentare.</i>	146

Mihaela Georgescu	<i>Activitatea federaiei Podgoria Topoloveni și a băncii populare Râncăcioș între anii 1908- 1939</i>	155
Florin Georgescu Ginel Lazăr	<i>Procesul ziariștilor „naționaliști” : Cazul Radu Gyr (mai-iunie 1945)</i>	166
Dan Constantin Rădulescu	<i>Instințuții culturale argeșene oglindite în date statistice. Perioada 1948-1969</i>	174
Aurică Smaranda	<i>De la războiul aheilor cu Troia la costumul național muscelean sau în jurul unui album „Chipuri de odinioară din Mușcel”</i>	180
Ioan Spătan Adriana Spătan	<i>George Oprescu, Henri Focillon și Van den Berghe despre Jules Destrée</i>	186
Magdalena Dorojan	<i>Doctorul Ion Nanu Muscel</i>	195
Crina Flinteș	<i>Din colecția de artă a Muzeului Câmpulung Muscel- Natură statică și flori</i>	201
Cosmin Gabriel Trîmbaciu	<i>Cultura în România-Evoluția istorică</i>	207
Macrina Oproiu	<i>Vânătoarea regală în timpul lui Carol I</i>	216
Adrian Săvoiu	<i>Profesorul Benone Săvoiu- 100 de ani de la naștere</i>	240

Adriana Cuciureanu	<i>Văleni Dâmbovița- la granița a două țări</i>	256
Veronica Bogoiu	<i>Colecția de icoane pe sticlă de la Sibiel- patrimoniu al satului transilvănean</i>	265
Ioan Praoveanu	<i>Arhitectura populară la contactul zonelor Bran-Muscel</i>	270
Delia Barbu	<i>Plugarul- un ritual agrar din Țara Oltului</i>	276
Ioana Mîndrescu	<i>Protejarea patrimoniului cultural imaterial- aspecte juridice</i>	281
Vasile Emanuel Costoiu	<i>Generalități referitoare la expoziții</i>	286

CONSERVARE – RESTAURARE

Alina Paul Adriana Popa	<i>Colecția Bobârcea</i>	290
Elena Manuela Pătruțescu	<i>Aspecte privind condițiile de păstrare ale fondului de carte din biblioteca M.R.P.F și unele măsuri de conservare preventivă aplicate colecției de carte veche</i>	294
Elena Paraschiv	<i>Restaurarea unui vas gumelțian. Studiu de caz</i>	303
Consuela Cioboteanu	<i>Recuperarea fragmentelor cu text în procesul de restaurare a unui „Octoih de Canoane pentru Pavecernița” Neamț 1816</i>	307
Radu Schuller	<i>Aspecte privind restaurarea unui corp de carte românească de secol XIX(19)</i>	311

Victoria Vasilescu	<i>Restaurarea și conservarea unor scuturi și pieptare din colecția de arme a Muzeului Național Peleş</i>	316
Mircea Stanciu	<i>Metode de lucru folosite în restaurarea și conservarea unei casete pentru bijuterii din colecția de artă decorativă a castelului Peleş Sinaia</i>	319
Rodica Ganea	<i>Probleme generale și particulare întâlnite în procesul de restaurare a unor pistoale din colecția de arme a Muzeului Național Peleş</i>	323
Gheorghe Soare	<i>Restaurarea unei spade și a unei săbii din colecția Muzeului Național Peleş</i>	329
Ruxandra-Ioana Stroia	<i>Pieptar din mărginimea Sibiului. Intervenții de conservare -restaurare</i>	333
Donia-Felicia Poștoacă	<i>Restaurarea- conservarea unui tablou pirogravat din colecția Muzeului Municipal Câmpulung. Secția Etnografie și Artă populară musceleană</i>	339
Consuela Grecu	<i>Monitorizarea și influența factorilor de microclimat în expozițiile și depozitele Muzeului Municipal Câmpulung</i>	341

MONAHISMUL ÎN ZONA MUSCELULUI. DE LA ALTARELE DACICE LA ALTARELE CREȘTINE. MĂNĂSTIRILE NĂMĂIEȘTI, CORBII DE PIATRĂ ȘI CETĂȚUIA NEGRU VODĂ

Preot drd. Daniel Gligore

Rezumat

Similitudinile între religia dacică și creștinism au făcut ca dacii să accepte Evanghelia lui Hristos ca pe ceva firesc, ca pe o împlinire a propriei lor religii. Elemente comune precum monoteismul și practicarea ascezei explică această convertire pașnică a dacilor la creștinism.

Monahismul are aceeași istorie. Asceții daci au devenit monahi creștini în mod armonios. Altarele dacice din zona Câmpulungului, precum cele de la Nămăiești, Corbii de Piatră și Cetățuia Negru Vodă au fost transformate în biserici creștine o dată cu încreștinarea dacilor. Crucea de bronz de la Muscel (sec. X-XII), specifică iconografiei bizantine, precum și monahii vlahi care sunt amintiți în Paroria și Muntele Athos înainte de recunoașterea Mitropoliei Țării Românești sunt dovezi clare ale existenței și continuității vieții monahale în acest spațiu.

Monastic life in the Muscel zone.

From Dacianshrines to the altars of the Christian.

Monasteries Nămăiești, Corbii de Piatră and Cetățuia Negru Vodă

Abstract

The similarities between Dacians religion and Christianity made Dacians to accept the Gospel of Christ as something natural, as a fulfillment of their own religions. Common elements such as monotheism and practicing asceticism explain this peaceful conversion to Christianity by Dacians.

Monasticism is the same story. Ascetics Dacians became Christian monks harmoniously. Dacian shrines in the area of Câmpulung, such as Nămăiești, Corbii de Piatră and Cetățuia Negru Vodă were converted into Christian churches along with Dacians christianization. Muscel bronze cross (X-XII century), specific Byzantine iconography, and monks Vlachs who are mentioned in Paroria and Mount Athos before recognition Metropolitan of Țara Românească (1359), there is clear evidence of existence and continuity of monastic life in this space.

Caracteristici esențiale ale credinței dacice precum monoteismul și asceza au făcut ca Evanghelia Mântuitorului să fie acceptată ușor în rândurile populației. Învățătura creștină, la strămoșii noștri, a fost de sorginte populară, predicată din secolul I d. Hr. de Sfinții Apostoli Andrei, cel întâi chemat la apostolat (părțile Dobrogei) și de Filip (părțile Olteniei și Munteniei), acceptată și preluată de locuitori cu sufletele deschise și trăită în profunzime.

Ceremonialul mirungerii voievodului și ulterior a domnitorului a fost o consecință firească a credinței creștine profunde a populației și a conducătorilor ei. De la credincioși, de jos în sus, de la civilizația profunzimilor către vârfuri, a fost admis, cerut și impus acest act, care însoțea primirea tronului. Era o realitate deosebită de aceea existentă la vecini – bulgari, unguri, sârbi etc. – care au fost încreștinați mai târziu și câteodată doar „de sus în jos” – „cu toporul”, prin forță, uneori exercitată din partea unui *singur* conducător militar, ca Sviatoslav din Kiev pentru ruși sau Sfântul Ștefan, regele maghiar pentru unguri.

Monahismul are aceeași istorie. Trecerea de la asceții daci la monahi s-a făcut lin, în mod natural. În religia dacilor existau pustnici care făceau rugăciuni în munți, trăiau retrași fără a se însoți cu femei dar, în momente grele, erau sfetnicii de încredere ai conducătorilor daci. „Posidoniu afirma că mișii se feresc, din cucernicie, de a mânca vietăți; și iată deci motivul pentru care nu se ating de carnea din turmele lor. Se hrănesc însă cu miere, lapte și brânză, ducând un trai liniștit, pentru care pricină au fost numiți *theosoli* și *capnobati*. Unii traci își petrec viața fără să aibă legături cu femeile, numindu-se *ctiști*; ei sunt onorați și socotiți sacri, trăind așadar, feriți de orice primejdie”¹ Pe aceeași linie s-au înscris monahii creștini care încă din secolul al IV-lea și înainte au avut centre monahale pustnicești în Munții Buzăului și în alte locuri tainice. Trăiesc în post și rugăciune însă sunt făcliile acestui neam românesc, luminându-ne de-a lungul istoriei noastre bimilenare.

Dacii au primit pe Hristos „de jos în sus” – „de la opincă la vlădică”, pe îndelete, armonios, în fiecare sat și în fiecare vatră, de la deal la vale, apoi iar la deal, spre locurile mereu tainice, în veci neatinse de străinii de neam, din creștetul munților. S-au putut încreștina armonios întrucât dacii nu erau migratori, în ciuda marii lor răspândiri est-, sud-est și central europene. Creștinismul românesc a fost unul de dor și de taină.² Faptul că nu am fost un popor migrator s-a văzut și în faptul că întemeierea Țării Românești s-a făcut mai târziu ca la alte popoare migratoare unde rolul unirii lor în jurul unui conducător era

¹ Strabon în Geografia, VII, 3,3, apud Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor – repere istorice*, Editura Albatros, București, 1986, pp. 345-356

² cf. Părintelui Dumitru Stăniloae

esențial pentru a fi puternici și pentru a putea birui și jefui popoarele peste care au venit.

Datorită similitudinilor existente între religia dacică și împlinirea ei în creștinism, numeroase altare dacice au devenit creștine, tot în mod natural, armonios. Avem numeroase mărturii arheologice în acest sens atât în actuala Dobroge, cât și în zona Argeșului și Muscelului și în întreaga Transilvanie.

Există mărturii ale scriitorilor antici privind creștinarea populației dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră. Tertulian, spre sfârșitul secolului al II-lea, când s-a convertit, a consemnat: „*Căci în cine altul au crezut toate neamurile decât în Hristos care a venit? Căci în cine altul s-au încrezut neamurile? Parții și mezii ... diferitele neamuri din provinciile Galiei și regiunile bretanilor, inaccesibile pentru romani, dar supuse lui Hristos; și cele ale sarmaților, dacilor, germanilor și sciților și ale multor neamuri și provincii îndepărtate, și ale multor insule necunoscute nouă și pe care abia putem să le numărăm? În toate aceste locuri [este cinstit] și stăpânește numele lui Hristos care a venit.*”³

Sinaxarul Constantinopolitan, menționează la Prăznuirea Sfântului Apostol Andrei, pe 30 noiembrie, că după Înălțarea Domnului Hristos la cer, Sfinții Apostoli au tras la sorți în ce țară să meargă pentru propovăduirea Evangheliei. Sfântului Apostol Andrei i-a revenit „a predica în toată regiunea Bitiniei și a Pontului, în provinciile romane Tracia și Sciția, în părțile Pontului Euxin.”⁴ Astfel, a propovăduit primul chemat la apostolie în cetățile Histria, Tomis (Constanța de azi), Callatis (actuala Mangalie), Dionysopolis (Balcic), Cuzgun (actualul Ion Corvin) etc. Aici, la Cuzgun, spune o veche tradiție creștină că s-a odihnit Sfântul Apostol Andrei cu însoțitorii lui într-o pădure de la marginea satului în care sunt două peșteri. Peșterile au servit ca loc de odihnă și de închinare, ulterior fiind folosite ca locașuri de cult pentru primii creștini din Sciția Mică.

Răspândirea creștinismului în Dacia a fost favorizat și de prezența ostașilor creștini din legiunile romane. Încreștinați în Orientul apropiat, credința lor creștină este certificată la nordul Dunării de numeroase artefacte de sorginte creștină descoperite. Majoritatea descoperirilor arheologice au fost făcute în actualul județ Olt, considerat zona de pătrundere a creștinismului în Dacia, însă și în Muntenia au fost făcute astfel de descoperiri. Au fost mai puține pentru că populația dacă, care nu era migratoare, nu a luat obiecte creștine din alte părți iar

³ Q. Septimius Tertulian, *Împotriva iudeilor*, cap. 7, în „Izvoare privind istoria României”, I, p. 640-641.

⁴ Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, ecl. H. Delehaye, in Propylaeum ad Acta Sanctorum novembris, Bruxelles, 1902, col. 265-266

garnizoanele romane din aceste caestre de pază ale Limesului Alutan și Transalutan proveneau din zone ale Imperiului încă neîncreștinate.

Castrele romane de pe Limes Transalutan: Albota, Urluieni, Isbășești, Purcăreni, Jidava (sau Jidova, lângă Câmpulung, cel mai important de pe granița estică a provinciei Dacia Malvensis și singurul castru de piatră de pe Limes Transalutanus), Rucăr, aveau garnizoane aduse de pe Olt. În aceste garnizoane erau mai mulți soldați creștini care au contribuit și ei la răspândirea creștinismului în întreaga Muntenie. Limesul Transalutan, alături de funcția de apărare a granițelor provinciei, a facilitat și dezvoltarea economică a zonei datorită dacilor liberi care, în secolul al III-lea se găseau în strânse relații economice și culturale cu dacii din partea sudică. Cultura daco-romană și implicit învățătura creștină a înflorit în secolul al IV-lea în această zonă.⁵

Poziția geografică a Câmpulungului, și trecătoarea prin pasului Rucăr-Bran, ca punct vamal, va juca timp de secole, un rol deosebit de important în legăturile cu obștea românească din Ardeal, în primul rând cu Brașovul, apoi cu întreaga Transilvanie și cu întreaga Europă Apuseană. Mulțimea hrisoavelor și a scrisorilor emise de ambele părți ale Carpaților și păstrate în arhivele transilvane, consemnând atât legături comerciale cât și culturale și religioase sunt mărturie a rolului jucat de Câmpulung.

Cercetările arheologice, începute din ultimele decenii ale secolului trecut și care se continuă, au dus la descoperirea a peste 30 de bazine în Dobrogea de astăzi, toate din secolele IV-VI. La Tomis (actuala Constanța), metropola provinciei, s-au descoperit deja șase bazine, deși lucrările arheologice merg foarte greu întrucât noul oraș este suprapus peste vechea metropolă. La Tropaeum Traiani (Adamclisi de azi), s-au descoperit cinci bazine, una fiind de tip elenistic „de marmură”, având un atrium și un baptisterium. O altă biserică „cu transept”, sau în formă de „T”, singura de acest gen din Dobrogea, este cea mai mare (33,80 x 13,70 m.) și are narthex, naos, baptisteriu, transept cu criptă și absidă.

În Transilvania, în satul Dăbâca (30 km. NV de Cluj), centrul formațiunii politice a voievodului Gelu Românul, s-au descoperit fundațiile mai multor biserici, cea mai veche, din piatră, este din sec. IX. Sub actuala catedrală catolică din Alba Iulia s-au descoperit fundațiile unei biserici vechi ortodoxe, o „rotundă” cu absida semicirculară din sec. IX-X.

În zona Argeșului și Muscelului amintesc doar cele trei mănăstiri cu biserici rupestre: Corbii de Piatră, Nămiești și Cetățuia Negru Vodă care inițial au fost altare dacice.

⁵ Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, ed. a IV-a, București, 1978, p. 256

Legenda de la Mănăstirea Nămăiești, transmisă prin viu grai din moși strămoși, este elocventă: Sfântul Apostol Andrei propovăduind prin aceste locuri, a găsit altarul dacic săpat în stâncă și întrebând dacă este cineva, a spus ucenicilor săi *Nemo est* (nu este nimeni). Ca semn al trecerii și propovăduirii sale, a lăsat aici una dintre cele mai vechi icoane ale Maicii Domnului cu Pruncul, pictată de Sfântul Apostol și Evanghelist Luca. De aici a rămas numele bisericii și al localității până în zilele noastre.

La Cetățeni – Argeș, unde este Mănăstirea Cetățuia Negru-Vodă, s-au descoperit fundațiile a trei biserici (sec. XV, sec. XIII, iar alta și mai veche). Cavalerul trac incizat pe stâncă demonstrează vechimea dacică a locului sfânt.

Pictura de la Mănăstirea Corbii de Piatră, datată din secolul al XIV-lea, este considerată de specialiști ca fiind de cea mai pură tradiție bizantină.

Acestea sunt elemente ale existenței și continuității vieții creștine, manifestată și în arta bisericească, în spațiul actual românesc.

Pentru români legătura cu învățătura creștină este profundă, transmisă de la o generație la alta, imposibil de șters, chiar în condițiile în care știința scrisului și a cititului era extrem de puțin răspândită⁶.

Din punct de vedere documentar și arheologic, existența unor locașuri de cult – biserici și mănăstiri – cu mult timp înaintea întemeierii Țării Românești este o certitudine. Documentele emise de cancelaria papală în secolul al XI-lea, îndeosebi după anul 1054, certifică intensificarea acțiunilor de catolicizare în formele cele mai diverse, ajungându-se chiar până la acțiuni militare. Trimișii papistași găsesc însă o populație românească „atât de conservatoare în păstrarea religiei creștine”, încât papa dispune măsurile de cercetare a stării bisericilor de rit grecesc (ortodox) și să înființeze episcopate din sânul aceluiași ortodoxi care să fie supuse scaunului apostolic.⁷

Împăratul român⁸ Ioniță-Caloian (1197-1207) din fruntea celui de-al doilea Imperiu Româno-Bulgar a avut lângă el ierarhi și a purtat o

⁶ Pentru răspândirea științei scrisului în Europa Evului Mediu, v. R. Șt. Vergatti, *Populație. Timp. Spațiu. Privire asupra demografiei istorice universale*, Brăila, 2003, p. 117 și urm.

⁷ *Documente privind Istoria României, (DIR) veacul XI, XII, XII, C, Transilvania*, vol. I, Editura Academiei RPR, 1951, doc. 45, p. 28

⁸ Cronicarii francezi ai Cruciadei a IV-a, Geoffroy de Villehardouin, Robert de Clari (Cleri), Henri de Valenciennes arată totdeauna că împăratul Ioniță Caloian era român (li Blakis, blas/blac); cf. R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Les chroniqueurs français de la IVe croisade et les roumains de l'aire de la latinité orientale*, în *Nouvelles études d'histoire*, 7/1985, p. 157-176; R. Șt. Vergatti, *Români, Bulgari, Cumani și Tătari la Dunărea de jos în prima jumătate a secolului al XIII-lea*, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, nr. XXI/2003, p. 81-101.

intensă corespondență cu un mare pontif, Inocențiu III (1198-1216)⁹, care i-a recunoscut titlul și delegarea lui ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ¹⁰.

Documentele și cercetările arheologice contemporane evidențiază o viață monahală anterioară Voditei, considerată, până nu demult, cea mai veche mănăstire a țării. Această afirmație este dovedită de documentul din 16 aprilie 1204, prin care Inocențiu, episcopul catolic de Lateran-Roma, se adresa „*venerabilului frate Simion, episcop de Oradea... înștiințat că unele biserici ale monahilor greci (mănăstiri ortodoxe) aflătoare în regatul Ungariei se ruinează de tot prin lipsa de grijă a episcopilor diecezani și din pricina a celor greci (ortodocși), care ... sunt foarte stricați*” cerându-i „*cu stăruință ca să ne fie supuse nemijlocit nouă... și să se înființeze un episcopat din sânul aceluiași greci (ortodocși) care să ne fie supuși nemijlocit nouă (bisericii catolice) sau să fie așezați în acele biserici abați ori prepoziți latini*”.¹¹

Documentul certifică existența mănăstirilor și a comunităților monahale ortodoxe cu mult înaintea redactării acestui act. Potrivit logicii istorice, a fost mai întâi o perioadă de înflorire și efervescență a comunităților ortodoxe, capabile să construiască și să întrețină biserici și mănăstiri în care slujea personal clerical, după care, datorită greutăților și vitregiilor timpurilor, a urmat o perioadă de ruinare și decădere. Prezența acestor mănăstiri presupune existența viețuitorilor, a ierarhiei bisericești organizate, a cărților de slujbă după care se țineau slujbele divine. Mergând pe firul logicii istorice existau, în perioadele de liniște și prosperitate duhovnicească, școli monahale unde se deprindea cititul și scrisul. În aceste centre au fost copiate manuscrisele care conțineau slujbele și rânduielile tipiconale de către copiiști pregătiți tot pe lângă mănăstiri și biserici.

⁹ Numit ca laic Lotar, conte de Segni, a devenit papă sub numele de Inocențiu al III-lea; a fost un adevărat papă universal, deoarece a dominat întreaga Europă Occidentală; în 1210 a înființat Ordinul Franciscanilor, iar în 1215 – Ordinul Dominicanilor, ambele cu sarcina de a înlocui ideea de sihăstrie cu aceea de misiune și predică; sub pontificatul său s-au desfășurat cruciada a IV-a (1202-1204), „cruciada” anti-maură, terminată prin lupta de la Las Navas de Tolosa (1212), „curciada” anti-albigenză și s-a pregătit „cruciada copiilor”; în fine, la conciliul de la Latrano (11 noiembrie 1215) a reușit să condamne milenarismul susținut de Gioachino del Fiore (cf. Vintilă Horia, *Dicționarul papilor*, București, 1999, p. 106-109).

¹⁰ Cf. K. R. von Höffler, *Die Walachen als Begründer des Zweiten bulgarischen Reiches des Asseniden, 1187-1257*, Sitzungsberichte des philos. Historischen Klasse der K. Akad. Der Wissenschaften, T. 95, 1879, p. 229-245.

¹¹ *DIR, veacul XI, XII și XIII*, vol. I (1075-1250), C, Transilvania, doc. 45, p. 28. Răzvan Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X-XIV)*, Editura Academiei RSR, București, 1974, p. 164-165

În două scrisori din anul 1228¹² și din 14 noiembrie 1234¹³, Papa Grigore IX (1227-1241) amintea existența românilor creștini ortodocși (schismatici) în zona „episcopiei cumane”. Cea de-a doua epistolă, adresată regelui Andrei al II-lea (1205-1235) și principelui co-regent Béla, viitorul Béla IV (1235-1270), a evidențiat mânia papei împotriva românilor („wolatti”)¹⁴. Aceștia-i disprețuiau pe episcopii și arhiepiscopii „dreptcredincioși” (catolici) și-i atrăgeau către credința lor de schismatici (ortodocși) pe unii maghiari și „teutoni” (sași), care până atunci locuiseră în Regatul Ungariei. Se mai scria că românii și cei atrași de ei ajungeau la un fapt foarte grav: ascultau de falșii lor episcopi și arhiepiscopi.¹⁵

Documentul emis de papa Grigore al IX-lea la 14 noiembrie 1234¹⁶ este foarte prețios pentru că dovedește existența unei populații preponderent valahă între Carpați și Dunăre și a unei ierarhii bisericești răsăritene având credința ortodoxă statornicită de mult timp: „în episcopatul cumanilor sunt niște oameni care se numesc Walati, care, deși după nume se socot creștini, îmbrățișând diferite rituri și obiceiuri într-o singură credință, săvârșesc fapte ce sunt potrivnice acestui nume. Căci, nesocotind biserica romană, ... primesc tainele bisericești, nu de la venerabilul nostru frate, episcopul cumanilor... ci de la niște pseudoepiscopi care țin de ritul grecilor (n.a. ortodox)”¹⁷.

Din textul scrisorii pontificale rezultă existența unei populații românești puternice care putea întreține o biserică „schismatică”

¹² Cf. *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. I, 1: 1199-1345, ed. de N. Densușianu, București, 1887, p. 108-109; în această primă scrisoare, pontiful se adresează episcopului secuilor cerându-i să trăiască în pace cu românii, căci „oare în biserica lui Hristos nu s-a întâlnit pe aceeași lupul și cu mielul pe aceeași pășune? De ce nu s-ar întâlni și secuul cu cumanul și cu valahul?”.

¹³ Idem, p. 132.

¹⁴ Hurmuzaki-Densușianu, op. cit., vol. cit., p. 132.

¹⁵ Ibidem („în episcopatul cumanilor sunt, după câte aflăm, niște popoare numite valahi care, deși se socotesc creștini, totuși, având diferite rituri și obiceiuri, comit fapte necreștinești. Căci, disprețuind biserica romană (catolică, n. n.), nu primesc tainele bisericești de la venerabilul frate al nostru...episcopul cumanilor (...), ci de la oarecari pseudo-episcopi ce țin ritul grecilor. Și unii din Regatul Ungariei, atât unguri cât și germani și alți dreptcredincioși, locuind printre ei, trec la credința lor, și făcându-se una cu acei valahi, un singur popor, primesc zisele taine, disprețuind pe episcopul cumanilor (...).”.

¹⁶ *DIR*, C cit. doc. 230, p. 275-276

¹⁷ Textul scrisorii papei Grigore al IX-lea din 14 noiembrie 1234 este: ... *in Cumanorum episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Walati vocantur, existunt, qui etsi censeantur nomine Christiano, sub una tamen fides varios situ habendes et mores, illa committunt, quae huic sunt nomine inimica. Nam Romanam ecclesiam contemntes...*

(ortodoxă) și existența conducătorilor locali unși și dedicați slujirii românilor și a creștinismului răsăritean.

La credincioșii *valati* (români) ortodocși, ce aveau la acea dată o credință foarte bine sădită în suflete și o dorință de autonomie, se referea și regele Bela al Ungariei: „*Lucrul (convertirea la catolicism) este foarte greu și nu se poate aștepta un sfârșit mulțumitor, dacă nu ne veți da și ajutorul vostru... ca să avem puterea de a hotărâni diecezele, de a împărți parohiile și de așeza acolo pentru întâia oară episcopi (catolici)... Și aceasta cu atât mai mult, cu cât dacă vom intra în acele părți împreună cu legatul scaunului apostolic, se va crede de către toți locuitorii acelor regiuni că și în lucrurile lumești noi nu voim să-i supunem nouă, ci bisericii romane, ceea ce ei urâsc atât de mult, încât foarte mulți pe care am putea să-i câștigăm fără luptă, s-ar strădui să se apere până la moarte, căci ei foarte adesea ne învinuiesc pe noi (ungurii) și pe alți creștini (catolici) că sântem slugi ale bisericii romane... ”*¹⁸

Crucea de bronz de la Muscel (din sec. X-XII)

Dovadă a vieții creștine de factură răsăriteană în zona Muscelului este descoperirea arheologică de factură paleocreștină, în apropierea curții Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung, a unei cruci pectorale bizantine. Cruciulița de bronz simplă, are reprezentări în relief (tehnica „au repoussé”). Pe una din fețe are reprezentarea Mântuitorului răstignit pe cruce, cu aureolă în jurul capului. Poziția înclinată puțin spre dreapta, după tipul *Christus patiens*, reflectând o atitudine de tristețe și resemnare, este caracteristică iconografiei bizantine (sec. X-XI), diferind de *Christus triumphans*, figurat pe crucile romane. Deasupra capului Mântuitorului sunt reprezentate: soarele - în dreapta, și luna - în stânga, iar sub aceste simboluri au fost gravate inițiale care nu pot fi descifrate datorită vechimii artefactului creștin. La capetele brațelor orizontale ale crucii sunt cele două simboluri creștine – Fecioara Maria (Biserica), iar în cealaltă parte chipul Sfântului Ioan Evanghelistul, simbolul și martorul cuvântului Evangheliei. Pe revers se află chipul Maicii Domnului în atitudinea „Orantă” purtând ca veșminte tunica și pe deasupra maphorionul, simbol al Bisericii. Spre deosebire de simbolistica obișnuită, consacrată, ce reprezintă în medalion, în fiecare dintre cele patru brațe ale crucii bizantine, chipurile celor patru Evangheliști, crucea de bronz de la Câmpulung înfățișează în medalioane simbolurile Evangheliștilor – omul, leul, boul și vulturul. Tehnica execuției, mai puțin reușită decât a celor consacrate, atribuie lucrarea unui meșter local. Simbolistica, diferită de cele cunoscute,

¹⁸ *Idem*

acumulează atât influența bizantină cât și cea apuseană, determinând datarea crucii pectorale între secolele XI-XII, sau poate chiar mai devreme. Asemenea cruci relicvare au fost descoperite pe teritoriul Dobrogei, în bisericile de la Dinogetia - Garvăn și Păcuiul lui Soare¹⁹.

Documentele externe ulterioare, întăresc existența românilor creștini răsăriteni în teritoriul viitoarei Țări Românești. În 1241, când armatele tătare comandate de Batu-han, au trecut prin viitoarea Țară Românească au întâlnit aici formații politice românești. Cronicarul persan Rāšīd od-Dīn, care i-a însoțit pe tătari, a consemnat că aceștia au fost înfrunțați de un oarecare voievod român Mișelav.²⁰

Trăirea creștină populară a fost sursa autentică și nuanțată a ortodoxiei românești care a știut să îndeplinească viața religioasă cu viața socială. Din acest motiv avem domnitori sfinți (Sfântul Neagoe Basarab, Constantin Brâncoveanu etc.) și avem, în folclorul românesc, foarte multe cuvinte înțelepte care-și au sorginea în Evanghelia lui Hristos. Cărturari teologi au evidențiat în operele lor caracterul popular al creștinismului la neamul nostru și amprenta pe care și-a lăsat-o această realitate. Fără rădăcinile creștine, care au dat naștere acestui popor și acestui folclor național de factură creștin-răsăriteană, ființa românească se neagă pe sine, își pierde caracteristicile și se deznaționalizează. Tocmai datorită misiunii voievozilor, domnitorilor, ierarhilor, preoților, diaconilor, monahilor și a apostolatului social făcut de binecredincioșii valahi prin datinile și obiceiurile de sorgine creștină s-a întărit conștiința de neam și credința ortodoxă, iar acțiunile de catolicizare asupra românilor ortodocși au fost fără rezultate majore.

Existența monahilor vlahi în Paroria și Muntele Athos

Călugări vlahi, menționați înaintea ridicării Vodiței I (1374-1375)²¹ viețuiau în așezarea isihastă de la Paroria, lângă Sozopole, ctitoria sfântului Grigorie Sinaitul (cca 1325).²² Dovadă este mențiunea

¹⁹ Octavian Mărculescu, *O cruce pectorală bizantină găsită la Câmpulung-Muscel*, în „B.O.R.”, anul XCIII, nr. 3-4, 1975, p. 356-359

²⁰ Cf. Aurel Decei, *Invasia tătarilor din 1241/42 în ținuturile noastre după Djāmi' ot-Tevārīkh a lui Fāzl ol-lāh Rāšīd od-Dīn*, în idem, *Relații româno-orientale*, culegere de studii, București, 1978, p. 193-208.

²¹ Cercetările arheologice desfășurate în perioada de mijloc a secolului XX, au scos la iveală, sub ruinele bisericii Vodița II, o biserică de plan treflat, cel mai vechi exemplar aparținând acestei tipologii arhitectonice a unui edificiu religios descoperit pe teritoriul României. Cf. Ioan Godea, *Arhitectura la români, de la obârșii la Cozia*, Editura „Primus” Oradea, 2007, p. 331-333.

²² Legăturile cu așezarea monahală de la Paroria sunt atestate documentar într-un manuscris slavonesc redactat în 1345. În prezent se află în colecțiile muzeului Rumianțev din Moscova.

lui Theofan, hagiograful *Vieții Sfântului Maxim Kavskolivitul*, că Sfântul Grigorie Sinaitul, „marele dascăl de la Paroria”, purta corespondență cu „împărații pământului.” Cei patru împărați menționați sunt Andronic al III-lea Paleologul al Bizanțului (1328-1341), Ștefan Dușan (1331-1355) aș sârbilor, Ioan Alexandru (1341-1370) al bulgarilor și Nicolae Alexandru Basarab, voievodul Țării Românești (1352-1364) și asociat la domnie al tatălui său, Ioan Basarab (1310-1352) când încă nu murise Sfântul Grigorie (+1345) și nu încetase lucrarea sa la Paroria.²³ A fost menționat Nicolae Alexandru Basarab pentru că a fost primul voievod al Țării Românești care a ajutat mănăstirile de la Sfântul Munte Athos și era binecunoscut acolo.

După întemeierea Țării Românești și recunoașterea Mitropoliei Ungrovlahiei, cum este numită în documentele vremii, primul mitropolit Iachint (recunoscută mutarea de la Vicina în 1359 - +1372) s-a ocupat de Biserica din Țara Românească, Dobrogea și din zonele vecine. Iachint era numit „exarh al plaiurilor” și purta grijă și de credincioșii ortodocși din părțile vecine, îndeosebi din Transilvania, cărora le trimitea preoți și călugări misionari. Astfel Iachint păstora binecredincioșilor valahi, era sfetnic apropiat al voievodului, hirotonea preoți și se ocupa de viața monahală. În anul 2008, Iachint a fost canonizat Sfânt de Biserica Ortodoxă Română, la propunerea Prefericului Părinte Patriarh Daniel, cu ziua de prăznuire pe 28 octombrie a fiecărui an.²⁴

Recunoașterea Mitropoliei Țării Românești de către Patriarhia Constantinopolului dovedește că exista viață monahală și existau mănăstiri bine stabilite cu mult înainte de această dată, astfel încât să se justifice acordarea acestei demnități ecleziastice ierarhiei de acolo.

Mai mult, Iachint păstora atât de mulți călugări că a avut de unde trimite pe mulți dintre ei la Mănăstirea Cutlumuș-Athos, unde au ajuns călugări vestiți. Pentru a înnoi și a organiza câteva mănăstiri-lavre după model atonit, a adus în țară pe Sfântul Nicodim de la Tismana, care venea de la Muntele Athos. Mai multe mănăstiri au fost organizate sau reorganizate la Tismana, Curtea de Argeș, Câmpulung-Muscel, Cozia, Snagov, Târgoviște, Bolintinul din Deal și din Vale, Tânganu, Cotmeana și altele.

Cu siguranță arhivele aghiorite de la Muntele Athos conțin mult mai multe informații cu privire la viața monahilor români. Documentele de la Mănăstirea Cutlumuș privitoare la relațiile lui Hariton, viitor

²³ Știrea este cuprinsă în *Viața Sfântului Maxim Kavskolivitul*, scrisă în a doua jumătate a secolului al XIV-lea de Teofan, episcopul Peritheorii și fost egumen al mănăstirii Vatoped. Cf. Tit Simedrea, *Viața mănăstirească în Țara Românească înainte de anul 1370*, în „B.O.R.”, anul LXXX, nr. 7-8, 1962, p. 678.

²⁴ *Slujba Sfântului Ierarh Iachint, Mitropolitul Țării Românești, Patriarhia Română*, București 2008

mitropolit al Ungrovlahiei, cu Nicolae Alexandru Basarab, voievodul Țării Românești (1352-1364) și Vladislav I-Vlaicu, arată că numărul mare al călugărilor români care s-au dus la „lavra românească” de la Cutlumuș i-a speriat pe călugării romei (greci), îngrijorați de posibilele pretenții ale monahilor români de a conduce mănăstirea.²⁵

Mitropolitul Eftimie al Țării Românești (c. Mai 1412-?) semna două acte de donație din mai și octombrie 1412 păstrate într-o mănăstire din Meteora cu titulatura „Eftimie cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit a toată Ungrovlahia.”²⁶ Este prima dată când se folosește această titulatură de arhiepiscop de către ierarhii Țării Românești, dovedind statutul pe care îl avea în lumea creștin răsăriteană Mitropolitul Țării Românești. Demnitatea ecleziastică era atribuită până atunci doar Patriarhului de Constantinopol.²⁷

Mitropolitul Eftimie sau un urmaș al său, consfătuindu-se cu Mircea cel Bătrân, au trimis la sinodul din Konstantz (1414-1418, iniția de papa Martin V), ca delegați ai Țării Românești, reprezentanții orașelor Curtea de Argeș, Câmpulung, Chilia, Severin.²⁸ Așadar, viața religioasă în zona Câmpulung Muscel era înfloritoare, iar reprezentanții orașului aveau pregătirea teologică, culturală și lingvistică necesară pentru a participa la sinodul din Konstantz. Înțelepciunea ierarhului și a lui Mircea cel Bătrân a fost să trimită participanți boieri care să nu aibă autoritatea să poată aborda unirea bisericii catolice cu cea ortodoxă – problemă discutată la acest sinod.²⁹

²⁵ Petre Ș. Năsturel, *Legăturile Țării Românești cu Muntele Athos până la mijlocul secolului al XV-lea*, în *Mitropolia Olteniei*, anul X, 1958, p. 735-744. *DIR*, B, sec. XII, XIV, XV, p. 16-19, 28-31.

²⁶ Pr. dr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în „BOR”, anul LXXVII nr. 7-10, 1959, p. 740.

²⁷ V. Laurent, *Contribution à l'histoire des relations de l'église byzantine avec l'église roumaine au debut du XV-e siècle*, în *Bulletin de la Section historique de l'Academie Roumaine*, tome XXVI, 2, București, 1945, p. 170

²⁸ Nicolae Dobrescu, *Din istoria Bisericii Române. Secolul al XV-lea*, București, 1910, p. 24-26

²⁹ cf. P. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ed. a V-a, Editura Sophia, București, 2000, p. 98-99.

Mănăstirea Cetățuia Negru Vodă

Mănăstirea cu hramurile *Izvorul Tămăduirii* și *Adormirea Maicii Domnului*, numită „*Meteora României*”, este situată pe malul stâng al râului Dâmbovița, pe un vârf de stâncă, la 700 m altitudine, între satele Cotenești și Cetățenii din Vale, jud. Argeș.

Repere istorice:

Biserica rupestră actuală a fost locaș de rugăciune din perioada dacică. Potrivit tradiției locului, pe culmea abruptă de piatră ce se înalță între râul Dâmbovița și pârâul Cetățuia, a existat o cetate de rezistență dacică din timpul stăpânirii romane. Ulterior, cetatea a fost loc de refugiu și pentru voievozii și domnii Țării Românești. Legendarul Negru Vodă avea aici o peșteră de taină, numită până azi „Peștera lui Negru Vodă”. De la cetatea și peștera aceasta și-au luat numele atât muntele, pârâul, schitul cât și localitatea. Valea stâncoasă a pârâului Cetățuia, bogată în peșteri naturale sau săpate de mâna sihaștrilor, a fost loc de nevoință, cu precădere în secolele al XIV-lea -- al XVIII-lea a numeroși călugări, adevărați eremiți, precum cei din Dobrogea, Munții Buzăului,

Vrancea, Moldova, Bucovina și Transilvania.³⁰ Datorită numărului mare de chilii, valea a luat numele Valea Chiliilor. Chiliile erau făcute din lespezi de piatră sau din lemn, iar una din vechile biserici, făcute de sihaștri, avea hramul simbolic *Soborul Sfinților Îngeri*, adecvat sihaștrilor de aici, care asemenea pustnicilor daci, trăiau în singurătate, asemenea vieții netrupești a îngerilor. Alte două biserici înălțate de sihaștri, potrivit tradiției, cu hramul *Sfântul Teodor Tiron și Sfântul Arhidicaon Ștefan și Intrarea în Biserică a Maicii Domnului*, au rămas biserici de mir în satul Cetățenii din Deal și Cetățenii din Vale.³¹

Conform săpăturilor arheologice desfășurate la poale, viața monahală a început în bisericuța rupestră a fostului schit, cel puțin din prima jumătate a sec. al XIII-lea, datorită unor monahi isihăști. În forma de astăzi, datează din sec. al XVI-lea. Bisericuța a fost restaurată și repictată în jurul anului 1792, apoi în 1859, între 1915-1918 și în 1922; construcțiile anexe datează din sec. al XIX-lea și al XX-lea; aproape de bisericuța rupestră, spre nord, în anii 2006-2007 s-a ridicat o nouă biserică de lemn, în stil maramureșan.

Alte tradiții. În sfântul altar, în spatele sfintei mese, curge un izvor vindecător între sărbătorile *Izvorul Tămăduirii* și *Adormirea Maicii Domnului*. În 1944, egumenul Pimen Bărbieru și monahul Isidor au descoperit într-o peșteră, aproape de bisericuță moaștele unui sihastru, așezate pe un pat de piatră. Pe perete, deasupra era scris „schimonah Ioanichie + 1638”. Acest cuvios părinte a fost canonizat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în anul 2009, cu dată de prăznuire pe 26 iulie.

Repere artistice.

Biserica mănăstirii se află într-o peșteră naturală unde este și un mic izvor. Are Sfântul Locaș este compartimentat în altar, naos și pronaos, iar afară are un pridvor de lemn.

Sfântul locaș are dimensiunea de 12 metri lungime, 4 metri lățime și înălțimea până la boltă de 3,20 metri și este format din altar, naos și pronaos, iar afară are un pridvor construit din lemn. Se mai păstrează resturi de pictură murală. Biserica are formă dreptunghiulară și tâmplă de zid, pictată în frescă în anii '70 ai secolului trecut. Altarul are formă neregulată și păstrează prestolul realizat în urma reparațiilor din anii 1915-1916. Din primul strat de pictură se mai pot observa doar câteva elemente din costumația unor îngeri.

³⁰ Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească secolele IV-XX*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, pp. 238-240

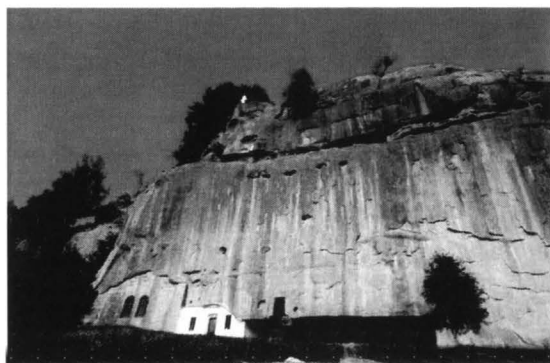
³¹ cf. *Sfântul Cuvios Ioanichie cel Nou din Muscel, Argumente pentru canonizare, tropar, condac, sinaxar, slujba și acatistul*, Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2009, pp. 10-11

În partea stângă a curții, sub nivelul ei, se păstrează o mică peșteră numită „Peștera Moșului”, unde, după tradiție, a fost locul de nevoință al unor monahi. În continuarea ei, spre dreapta, s-a incizat în peretele de stâncă, conturul unui călăreț, călare pe cal, în fugă și care întinde un arc. Spre capătul de nord-est al incintei se păstrează o cisternă săpată în stâncă, adâncă de 5m., și cu un diametru de aproximativ 2,5-3m. Impresionează forma aproape perfect rotundă a cisternei.

Bibliografie

1. Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, Țara Românească (Muntenia, Oltenia, Dobrogea)*, Craiova, 1970, vol.2, p.447;
2. Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, 1976, p.214;

Mănăstirea Corbii de Piatră

Mănăstirea cu hramul *Adormirea Maicii Domnului Cuvioasa Paraschiva și Sfinții Apostoli Petru și Pavel* se află pe drumul național Curtea de Argeș - Câmpulung, în satul Jgheaburi, com. Corbi, jud. Argeș.

Viața monahală a început în acest schit rupestru anterior sec. al XIV-lea, de când datează pictura murală. Sfântul locaș s-a amenajat prin înlăturarea unui perete ce separa două mici peșteri naturale.

Ctitori. Conform unui pomelnic din 1840, primul ctitor a fost Basarab I, ceea ce poate fi dovedit prin stilul picturii ce se mai păstrează și care datează, după opiniile istoricului de artă I. D. Ștefănescu și a

cercetătoarei Carmen-Laura Dumitrescu, din prima jumătate a sec. al XIV-lea. Pictura este considerată de cea mai pură tradiție bizantină.

Tradiții pioase referitoare la motivele ridicării bisericii. În 1658, vizitând biserica, arhidiaconul Pavel din Alep nota în *Însemnările* sale că biserica schitului „a fost ascunsă și apoi descoperită de un sfânt eremit căruia i s-a arătat în vis și care venind aici o deschise; vechile zugrăveli se pot vedea în ea și regulat se face aici liturghia...”

Repere istorice:

În sec. al XVI-lea, între 1506-1512, monahia Magdalina l-a rectorit, închinându-l voievodului Neagoe Basarab, care, la rândul său, l-a închinat ctitoriei sale din Curtea de Argeș. Monahia Magdalina, din botez Mușă, era soția marelui ban Hamza.

În 1658 Pavel din Alep vizita biserica și menționa în *Însemnările* sale că biserica schitului „a fost ascunsă și apoi descoperită de un sfânt eremit căruia i s-a arătat în vis și care venind aici o deschise; vechile zugrăveli se pot vedea în ea și regulat se face aici liturghia...”

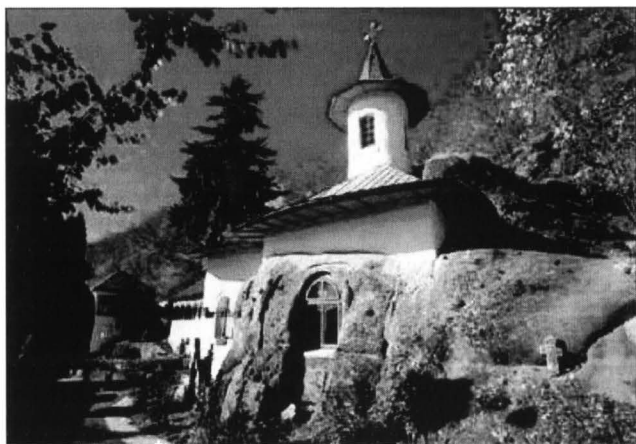
Inițial sihăstrie și schit, în 1809, pentru că se pustiise, a devenit biserică de mir a unei comunități de emigranți ardeleni, refugiați în acele locuri. Această transformare s-a făcut cu binecuvântarea episcopului Iosif I al Argeșului și tot cu sprijinul lui biserica a fost mărită prin săparea pronaosului, la sud de naos, în 1814. În 1819 i s-a adăugat tâmpla de zid. În 1887 s-a prăbușit peretele de vest al naosului, care era de stâncă și a fost refăcut de săteni din piatră de Albești. În 1890, la poalele bisericești s-a ridicat o mică clopotniță din lemn, de forma unei biserici, care se păstrează. În 1899 este consemnată tot ca biserică de mir. În 1994 schitul a fost reactivat, prin grija Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Calnic. În prezent este mănăstire de sine stătătoare, având stareț.

Repere culturale, spirituale și social-filantropice. În sec. al XIX-lea, în fața bisericești, era obiceiul ca, de sărbătoarea Sfintei Paraschiva, fruntașii satului Jgheaburi să ospăteze 40 de oameni sărmani.

Repere artistice: Biserica rupestră a schitului este de plan dreptunghiular, altarul având două absidiole în formă de potcoavă. Sfânta masă, proscomidiarul și umivalnița sunt săpate în stâncă. Pe pereții de nord și de sud ai naosului sunt săpate niște nișe puțin adânci. Pictura este destul de deteriorată însă, cu multă răbdare, se mai pot desluși unele elemente; este cel mai vechi ansamblu de pictură murală, păstrat, din țară. Pe latura de sud a naosului se mai păstrează încăperea excavată în 1887. Este aproximativ pătrată și acoperită cu o boltă de tip mănăstiresc, în 4 colțuri.

1. Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, Țara Românească (Muntenia, Oltenia, Dobrogea)*, Craiova, 1970, vol.1, p.194;
2. Dan Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, București, 2000, p.465-466;
3. Ion Popescu-Argeșel, *Mănăstirile și bisericile din Muscel la cumpăna dintre milenii*, București, 2000, p.106-108 și 210-212;

Mănăstirea Nămăiești

Mănăstirea cu hramul *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* este așezată în satul Nămăiești, din comuna Valea Mare Pravăț, jud. Argeș, la ieșirea din Câmpulung spre Brașov.

După tradiție, Sfântul Apostol Andrei, în timpul propovăduirii sale ar fi ajuns până deasupra stâncii în care se află bisericuța rupestră. Ucenicii care-l urmau l-au întrebat dacă se mai văd și alte așezări în care să vestească Evanghelia. Apostolul le-a răspuns în limba latină: *Nemo est!*, adică nu mai este nimeni căruia să se adreseze. De aici numele localității. Conform altei tradiții, schitul ar fi fost înființat în urma visului pe care l-a avut un cioban ce-și păștea turmele aproape de peștera în care se află bisericuța. Adormind deasupra acesteia a visat-o pe Maica Domnului care-i cerea să caute în peștera de sub el și va găsi o icoană care o reprezintă. Deșteptându-se din somn a făcut precum i s-a poruncit și în locul indicat a găsit icoana făcătoare de minuni care se află și astăzi în bisericuța mănăstirii, ce s-a amenajat în peștera unde s-a aflat icoana. Ulterior, un monah îmbunătățit a întemeiat un schit.

Repere istorice: Inițial a fost schit. Este atestată într-un hrisov de la Mircea Ciobanul, din 1 iulie 1547, prin urmare exista încă din timpul domniei lui Radu cel Mare. Într-o catagrafie din 1839, în care se enumeră hrisoavele păstrate pe atunci, cel mai vechi era din 7006 (1498) consemnând „milele” (privilegii și scutiri) schitului. În 1746 mitropolitul Ungrovlahiei, Neofit Cretanul a vizitat schitul și a notat în însemnările sale că icoana Maicii Domnului fusese adusă „ de niște nemți din țara Sârbească” fiind „...goniți de turci”. Lucrurile se petreceau în 1646. În 1843 s-a lărgit biserica cu aproximativ 2 m, săpându-se în peretele nordic, iar în 1847 s-a realizat o nouă tâmplă de lemn. În lunile septembrie-octombrie 1916, clădirile și bisericuța au fost distruse de incendiul provocat de bombardamentele armatei germane; între 1917-1921 s-au refăcut biserica, stăreția și chiliile. Ample lucrări de construcție, restaurare și consolidare s-au desfășurat între anii 2000-2001, prin grija episcopului Calinic al Argeșului. Cu această ocazie, pridvorul de zid a fost adus la înfățișarea inițială, eliberându-se stâlpii de piatră de zidăria care-i înconjură; tot în timpul acestor lucrări s-a restaurat chipul icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului, de tipul Hodighitria, și s-a aurit ferecătura de argint. În *Cartea de Aur* a mănăstirii se află câteva însemnări ale mitropolitului Basarabiei, Gurie Grosu (1928-1936) care a petrecut o vară anului 1937 la Nămăiești, după înlăturarea sa din scaun. Însemnările sale dau glas admirației față de frumoasa viețuire a maicilor de atunci.

Repere artistice: Biserica este săpată în stâncă are formă aproape pătrată și nu este împodobită cu pictură. Tâmpla este nouă, frumos sculptată în lemn de stejar.

Bibliografie

1. Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, Țara Românească (Muntenia, Oltenia, Dobrogea)*, Craiova, 1970, vol. 2, pp. 443-444;
2. Radu Tascovici, *Monumente bisericești de istorie și artă din zona Muscel*, teză de doctorat, Sibiu, 2004, p. 52-64.
3. Dan Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, București, 2000, p.1358;

DRUMUL COMERCIAL CÂMPULUNG – BRAȘOV ȘI INFLUENȚA LUI ÎN ORGANIZAREA HABITUALĂ DE PE VALEA SUPERIOARĂ A DÂMBOVIȚEI

**Dr. Sanda-Gabriela Safta
Muzeul Municipal Câmpulung-Muscel**

RÉSUMÉ

LA ROUTE COMMERCIELLE CÂMPULUNG - BRAȘOV ET SON INFLUENCE DANS L'ORGANISATION HABITUELLE SUR LA VALLÉE SUPÉRIEURE DE DÂMBOVIȚA

La voisinage de la ville Câmpulung et la plus éloignée d'Argeș ont constitué les repères définitoires et dans le développement des établissements situés sur la vallée supérieure de Dâmbovița, qui on trouve sur la grande route de commerce international qui lient Brașov de Brăila, ont été lié intrinsèquement de l'intense activité négociante et on peut supposer, que leur histoire a été influence par l'existence de cette route.

Les établissements ont bénéficié de l'abri naturel des montagnes et des forêts, mais aussi de l'existence de cette route transcarpatique unique dans le pays – la route du Bran, qui a lié depuis toujours les provinces situées d'une et d'autre partie des Carpates déterminant l'apparition et le développement des établissements et des quelques occupations spécifiques.

În cetatea de piatră a Carpaților Meridionali, acolo unde munții încep să se deschidă prin porți și trecători săpate de ape în stânci, natura a creat unul din cele mai minunate ținuturi românești, cu o mare încărcătură de frumuseți naturale armonios împletite și așezări omenești vechi, un ținut în care peisajul minunat plâsmuit este întregit de originalitatea structurilor habituale care reflectă foarte bine îmbinarea fericită a componentelor mediului geografic originar cu potențialul de habitat – valorificat prin popularea timpurie a lui.

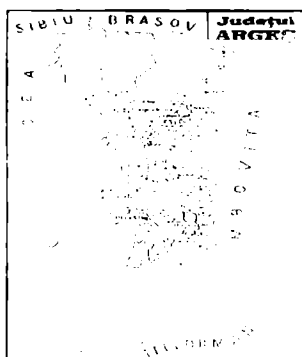
Este spațiul numit **Valea Dâmboviței**, un spațiu în care factorul natural - mediul carpatic, se completează excelent cu factorul uman - care a locuit de timpuriu această unitate teritorială bine individualizată, valorificându-i resursele și realizând o simbioză fericită cu el, prin amenajările habituale și funcționale care au conturat de timpuriu un model economic agropastoral specific și bine conservat inclusiv astăzi.

Este un spațiu aflat timp de secole în componența județului istoric Mușcel, și care astăzi este situat în două județe vecine: în partea de nord-vest a actualului județ Argeș și în partea de nord-vest a județului

Dâmbovița, denumit astfel după râul care îl străbate longitudinal de la nord la sud – Dâmbovița, al cărui nume înseamnă „*apa care curge printre păduri de stejar*”¹.

De la obârșie și până la ieșirea din munți, râul Dâmbovița parcurge 75 km., formând o zonă peisagistică de rară frumusețe, și reprezentând perfect – în planul existenței naționale – izvorul secularei existențe umane, care „*de pe culmile, de pe văile și de pe câmpiile Carpaților, neconținute roiuri de triburi pastorale trecură peste râul cel mare al lumii vechi (n.n. – Dunărea) și se revărsară în grupe omogene și organizate peste întreaga Peninsulă Balcanică*”².

Diversitatea și bogăția vegetației au fost un avantaj în constituirea condițiilor de locuit, iar faptul că apa a săpat în munți depresiuni a

permis omului să locuiască în ele și să desfășoare o acțiune antropică din ce în ce mai agresivă, modificarea peisajului și echilibrului natural făcându-se prin diferite forme de activitate: defrișări, pășunat, arături, construirea căilor de comunicație, formarea și dezvoltarea așezărilor.

(Al, Doagă și colaboratorii, **Localitățile județului Argeș**, f.ed., Pitești, 1971, p. 7)

Așa cum se observă pe harta generală a Văii Dâmboviței actualului județ Argeș, așezările de pe valea superioară a Dâmboviței sunt în număr de 14 în sectorul montan și 16 în sectorul subcarpat.

Dezvoltarea specială a acestor așezări trebuie relevată prin cel puțin trei aspecte esențiale, care sunt definitorii acestui areal:

- evoluția și constanța istorică, sub forma unor nuclee habituale și social-economice de sine-stătătoare;
- specificul istoric și cultural al așezărilor, care reflectă perfect relația factorului natural cu factorul antropic;
- strânsa interrelaționare de vecinătate imediată cu alți factori – drumul comercial internațional de aici, vămile din evul mediu, mica depărtare față de granița transilvăneană, poziția strategică deosebită, valoarea militar-strategică a căilor de comunicație secundare, resursele complexe din zonă – care au permis practicarea unor vechi ocupații și un comerț activ.

¹ C.C. Giurescu, **Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi**, vol. I, București, 1942, p.257.

² Nicolae Densușianu, **Dacia preistorică**, Ed. Meridiane, București, 1986, p. 57-58.

Prin aceste elemente, Valea Dâmboviței se constituie într-o unitate istorică și culturală care ilustrează semnificativ evoluția istorică a așezărilor medievale românești, din secolul XV și până la 1800.

Vecinătatea orașului Câmpulung și cea mai depărtată a Argeșului au constituit repere definitorii și în dezvoltarea așezărilor de pe valea superioară a Dâmboviței, situate pe marele drum de comerț internațional care lega Brașovul de Brăila, au fost legate intrinsec de intensa activitate negustorească și se poate presupune că istoria lor a fost influențată de existența acestui drum. Negustorii brașoveni care circulau pe acest drum, prin privilegiul comercial din 20 ianuarie 1368 emis de Vlaicu Vodă beneficiau de avantajul că la întoarcere către Brașov plăteau o singură tricesimă la Câmpulung³.

Mai ales în sectorul montan și subcarpatic, Valea Dâmboviței este presărată cu așezări pitorești de care sunt legate momente istorice și dăinuiri etnologice și etnografice de o inestimabilă valoare: cele geto-dacice de la Cetățeni, cele romane de la Podu Dâmboviței și Rucăr, cele medievale de la Stoenști, Cetățeni și Văleni, sau cele din războiul de reîntregire națională – când Dragoslavele și muntele Mateiaș au devenit simbolul rezistenței românești în fața cotorpitorilor.

Din punct de vedere habitual, pe valea superioară a Dâmboviței se disociază trei tipuri de structurare a spațiului rural, tipuri între care există relații de complementaritate⁴ și care – deși specifice în general spațiului urban medieval – se pot relaționa și cu spațiul rural analizat de noi:

- mediul natural (spațiul fizic), în calitate de ansamblu al resurselor de viață;

- mediul înconjurător (spațiul geografic), drept totalitate a cadrului fizic – fie natural, fie cel construit de om;

- ambientul (spațiul social) ca proiecție social-culturală a spațiului organizat, cu o anumită configurație care sintetizează cunoștințe diverse (istorice, demografice, economice, arhitecturale, mentale și de comportament) specifice spațiului rural.

De la aceste tipuri derivă forma spațiului organizat, configurația și expresivitatea sa, alcătuirea și caracteristicile.

Cadrul geografic și condițiile social-politice au determinat distribuirea satelor în teritoriu și le-au imprimat caractere funcționale sau morfo-structurale distincte, un mare sau mic domeniu geografic prezentând în bună măsură un anumit specific al său. Așa cum arăta Ion Conea, referindu-se direct la regiunea submontană – dar în strânsă relație cu arealul montan, „*Subcarpații românești par a fi fost destinați dintru*

³ Maria Holban, *Din cronică relațiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1981, p. 153.

⁴ Paul Caravia, *Ekistica – o metateorie urbană*, în “Sociologia militans”, vol. V, București, 1972, p. 256-257.

început anume pentru a primi așezări omenești. Așa că, chiar dacă împrejurările istorice adverse distrug sau alungă... pe om, acesta revine de îndată ce împrejurările pomenite au trecut. Aglomerările umane de pe astfel de ținuturi renasc mereu din propria lor cenușă, ca pasărea din legendă”⁵.

Locuit din cele mai vechi timpuri, segmentul superior al văii Dâmboviței constituie și astăzi un perimetru habitual important în cadrul județului Argeș, care prezintă toate tipurile de așezări rurale, repartizate în funcție de condițiile naturale și economice. Așezările apar de timpuriu, sunt populate statornic, iar vetrele de sat și perimetrul habitual rămân în general neschimbate, cu excepția locurilor unde s-au făcut extensii habituale sau au fost organizate noi nuclee.

Un element important în tipologia așezărilor de pe valea superioară a Dâmboviței îl constituie și raportul dintre repartiția în altitudine a așezărilor și energia de relief a vetrelor de sat (care variază în funcție de particularitățile geomorfologice și în raport direct cu aspectele morfostructurale ale așezărilor – și aici putem prezenta cazul comunei Cetățeni, cu cea mai mare valoare de energie între toate așezările analizate, răsfirată pe dealuri și în defileul Dâmboviței).

Condițiile naturale speciale, condițiile climatice și puținul spațiu larg pe care l-au avut la dispoziție oamenii au marcat încă de la începuturi specificul vieții economice și principalele ocupații. Au apărut astfel atât ocupații determinate și specifice aproape întregului areal, cât și unele conexe – care nu erau tradiționale, dar s-au putut impune (mineritul la suprafață: extragerea aurului din ape sau a calcarului, în special la Dâmbovicioara și din muntele Mateiaș).

Un rol covârșitor l-a avut faptul că în imediata vecinătate a așezărilor au existat încă din secolul XIV puncte importante de vamă, iar traseul vechiului drum comercial care lega Târgoviștea și Câmpulungul de Brașov trecea prin multe din așezările studiate de noi, pe vechiul drum al Dragoslavelor.

A fost practicat intens, mai ales că drumul european de comerț și vămile de aici facilitau deplasări rapide și sigure; îndeosebi Rucărul a jucat un rol foarte important în comerțul de tranzit, numeroase documente atestând mărfurile vămuite, prețul lor, importurile și exporturile, privilegiile vamale acordate negustorilor brașoveni; se menționează și starea drumurilor sau măsurile luate pentru amenajarea lor. O astfel de măsură o ia domnul Constantin Brâncoveanu în 1710, când oamenii din Câmpulung, Rucăr și Dragoslavele au fost obligați și adunați de ispravnicul Câmpulungului (Alexandru Șufariul din Vâlsănești) să repare drumul spre Brașov: „să dreagă calea la Posada și

⁵ Ion Conea, *Între toponimie și geografie*, în “Buletinul Societății Române de Geografie”, XLVII, 1928, p. 31.

la Orate și printr-alte locuri reale”, sub conducerea ispravnicului Manta județul - așa cum arată textul crucii de piatră pusă lângă podul de peste pârâul Bazna⁶ (descrierea și textul crucii la capitolul monografic, unde se dau și informațiile documentare asupra comenzii domnești, a mobilizării forței de muncă, și se specifică totul în textul săpat în piatră).

Semnificativ este și faptul că negustorii de aici au jucat un rol important în activitatea comercială din secolul XVI, în registrele vamale ale orașului Brașov, unde se plătea tricesima (30% din valoarea mărfii transportate/vândute)

Vămile au fost unul din elementele economice determinante în existența așezărilor Rucăr și Dragoslavele, cu influențe în tot arealul; apar încă din 1377 (Rucăr), iar privilegiile comerciale acordate de domnii munteni le menționează constant: 6 august 1413 – Dâmbovița⁷, 25 august 1413 – Rucăr și Dâmbovița⁸, <1418/1420> - Cetatea Dâmboviței, Rucăr și Turciu⁹, 21 noiembrie 1421 – Dâmbovița¹⁰, <1421-1422> - Rucăr și „sub Dâmbovița”¹¹, 23 octombrie 1422 – Dâmbovița¹², după 23 octombrie 1422 – Dâmbovița și Rucăr¹³, 10 noiembrie 1424 – „pe sub cetatea Bran”, Rucăr și Dâmbovița¹⁴, 10 noiembrie <1424> - Rucăr, Turciu și Dâmbovița¹⁵, după 10 noiembrie 1424 – Dâmbovița și Rucăr¹⁶, 30 ianuarie 1431 – Rucăr și Dâmbovița¹⁷, după 30 ianuarie 1431 – Rucăr și Câmpulung¹⁸, 24 ianuarie 1437 – Dâmbovița¹⁹, 8 aprilie 1437 – Dâmbovița²⁰, 2 martie 1443 – Dâmbovița și Rucăr²¹, mai 1456-1461 – Rucăr²².

Documentele mai târzii menționează vămile privind diferite aspecte care reflectă atât politica economică a domnilor, cât și atenția cu

⁶ † Calinic Argeșeanul și Grigore Constantinescu, *Monumente memoriale din județul Argeș. Cruci de piatră*, Ed. Europroduct, Pitești, 1999, p.184 -185.

⁷ *DRH*, D, vol. I, Ed. Academiei R.S.R., București, 1973, nr. 120 p. 197-198.

⁸ *Idem*, nr. 121 p. 198-201.

⁹ *Idem*, nr. 122 p. 201.

¹⁰ *Idem*, nr. 34 p. 218-220.

¹¹ *Idem*, nr. 135 p. 220.

¹² *Idem*, nr. 137 p. 222-223.

¹³ *Idem*, nr. 141 p. 227-230

¹⁴ *Idem* nr. 142 p. 230-232.

¹⁵ *Idem* nr.143 p. 232-233.

¹⁶ *Idem*, nr. 175 p. 276-278.

¹⁷ *Idem*, nr. 176 p. 278-279.

¹⁸ *Idem*, Addenda A p. 463-464.

¹⁹ *Loc. cit.*, nr. 243 p. 340-341.

²⁰ *Idem*, nr. 268 p. 369-371.

²¹ *Idem*, nr. 335 p. 454.

²² *DIR*, B, veac XVI, vol. IV (1571-1580), Ed. Academiei RPR. București, 1952, nr. 165 p. 161-163.

care ei privesc situația satelor de vamă și – atunci când este cazul – îi ajută pentru a-și rezolva problemele, în special cele privind relațiile cu marii boieri proprietari de pământ sau acaparatori aici:

- dania de 5 000 aspri din venitul vămii de la Rucăr dată de domnul Alexandru II Mircea pentru pomenirea lui Albu mare clucer, făcută la 25 ianuarie 1575²³;

- scutirea satului Rucăr de biruri și vameșii de la Dragoslavele, la 25 iulie 1631²⁴;

- cartea de volnicie dată de Matei Basarab la 28 decembrie 1633, prin care satul Rucăr se poate răscumpăra din rumânie de la fiicele domniței Florica – Elina și Buica, pentru suma de 1 200 ughi, rucărenii fiind slobozi de la domn să aibă „*pace și repaos cu toți feciorii voștri în veci*” și nimeni să nu-i mai supere²⁵;

- actul aceluiasi domn din 26 iulie 1634 prin care întărește satului Dragoslavele scutirea de dări și slujbe, dat fiind că păzește scala și plaiul din drumul Brașovului.

Prezența celor trei vămi și menționarea tot mai frecventă a satelor în documente relevă rolul important al lor în economia văii superioare a Dâmboviței, atât în legătură cu drumul internațional de comerț care venea de la Bran, spre Cîmpulung și Târgoviște, cât și cu momente semnificative din istoria acestor așezări. Reiese rolul important al lor în schimbul intens și permanent de mărfuri între locuitorii de pe ambele versante ale Carpaților, schimb care putea fi de tranzit sau permanent.

Traseul drumurilor, stabilit încă de la jumătatea secolului XV, aducea în zonele de graniță cu Transilvania “vămile plaiurilor”, așezate în interiorul Țării Românești; deși atestate documentar destul de târziu, ele existau încă din secolul XIV.

Situate pe văile celor mai importante râuri, ele erau: **Vâlcan**, pe Jiu - atestată documentar în 1528²⁶; **Câineni** - atestată documentar în 1415 sub denumirea de Genune²⁷. Acestea sunt cele spre Transilvania, pe direcția sud-nord.

Al doilea drum, care traversa țara de la vest la est, avea traseul Severin - Baia de Aramă - Râmnicu-Vâlcea - Curtea de Argeș - Cîmpulung - Bran - Brașov, ultima porțiune urmând Drumul Dâmboviței, o cale circulată intens chiar înainte de 1300. Vămile de pe acest segment erau la: **Cetatea Dâmboviței** - menționată în privilegiul

²³ **Idem**, veac XVII, vol. II, (1611-1615), Ed. Academiei RPR, București, 1951, nr. 357 p. 450-451.

²⁴ **Idem**, nr. 177 p. 229-230.

²⁵ **Idem**, nr. 338 p. 451-454.

²⁶ **DIR**, B. Veacul XVI, vol. II, (1526-1550), Ed. Academiei RPR, București, 1951, nr. 39 p.41.

²⁷ **DRH**, B, vol. I, (1247-1500), Ed. Academiei RPR, București, 1966, nr. 37 p.79.

din 25 august 1413²⁸; **Câmpulung** - dedusă prin documentul din 1368, emis aici; **Dragoslavele** - menționată în timpul domniei lui Vlad Călugărul, când sunt amintiți schilerii de aici²⁹; și **Rucăr** (1364-1377; este vamă românească, împreună cu Cetățeni, în privilegiul din 1413).

Ultima vamă, fostă încă la 1330 vamă ungurească sub numele de Ruffa Arbor, este trecută în privilegiul dat de Mircea cel Bătrân la 1413 ca punct de graniță pentru vama românească, iar în privilegiul de comerț dat de Radu II Praznaglava din Târgoviște la 21 noiembrie 1421 trecută ca punct de vamă unde se plăteau taxele vamale pentru import, export, tranzit și alte produse, alături de Târgoviște și Târgșor³⁰. Dan al II-lea menține și el acest sistem de vămi, privilegiile din 23 octombrie 1422³¹ și 10 noiembrie 1424³², date la Târgoviște, stabilind vama pentru felurile și cantitățile de mărfuri aduse de negustorii brașoveni în Țara Românească (1422), respectiv taxele vamale plătite în bani, locurile de vamă, mărfurile care nu trebuiau vămuite (1424).

Până la Vlad Dracul, situația la vămile care erau pe traseul Câmpulung-Brașov era orânduită pe puncte vamale, prin privilegiile lui Mircea cel Bătrân (1413), Radu II Praznaglava (1421) și Dan al II-lea (1422, 1423, 1424, 1431).

Datorită faptului că în evul mediu se călătorea în genere călare sau pe jos, drumurile - cu excepția arterelor mai largi menite traficului vehiculelor - nu urmau întotdeauna cursurile apelor, care indicau numai direcția lor generală, ci adesea traiectul lor prescurta cât mai mult cu putință traseul, trecând peste plaiuri și creste, prin vaduri de ape, dar ocolind totdeauna malurile nămolose sau stâncoase ale râurilor.

Până spre jumătatea secolului XVIII, cea mai importantă arteră de comunicații a Țării Românești era cea care unea Brașovul cu Brăila, peste pasul Bran și trecând prin centrele economice și politice ale țării: Câmpulung, Târgoviște, București. Acest drum se bifurca în dreptul satului Văleni în două artere. Prima, urmând valea Dâmboviței, trecea pe la vechiul punct de vamă „Cetatea Dâmboviței” unindu-se la Dragoslavele-Rucăr cu drumul Câmpulungului și apoi trecând peste munți până la Brașov. A doua arteră traversa satul Văleni, străbătea Mușcelele și Mățul și ajungea la Câmpulung. Acesta era și drumul poștelor.

²⁸ Ioan Bogdan, Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolul XV și XVI., Buc., 1902, nr. 1 p. 5-6. (= Bogdan, Documente...).

²⁹ DRH, B, vol. I, nr. 183 p.296.

³⁰ I. Bogdan, loc. cit, p. 11-13.

³¹ Ibidem, p. 21-24.

³² Ibidem, p.12-13.

În afara acestor drumuri principale, regiunea a fost brăzdată încă din vechime de o rețea de drumuri mai mici, de pământ, ce uneau așezările între ele.

Mai existau și unele „drumuri ascunse” - cărări care porneau din sate, și trecând peste munți, coborau în Ardeal, ocolind vâmile și pichetele de pază, folosite mai ales de oamenii locului, care le cunoșteau și le foloseau pentru negoțul lor de contrabandă.

De asemenea, amintim și de vechiul „drum al oilor” - un drum colateral celui care cobora spre Târgoviște: lăsându-se din munte, pe Dâmbovița la vale, urca prin Bâca, traversa dealurile Hobaia și Muscelul trecând mai departe pe la Fântâna Ursului și lăsând pe stânga Lacul lui Tunet, spre a se desfășura peste Vârtop și plaiurile Cărbunea, Păducel, Malul Corbului, Grui, Cureasca, Dealul Perilor, Cândești, Săritori... până spre vadul Raciul - unde trecea Dâmbovița și se îndrepta spre Valea Ialomiței. Era drumul urmat de ciobani și turmele lor, în fiecare toamnă când coborau din munți și primăvara când se înapoiau acasă, fiind unul din drumurile importante ale transumanței.

Cadrul natural, de un pitoresc inegalabil, monumentele istorice, vestigiile civilizației și culturii carpatice – exprimate perfect în acest areal natural și de habitat, străvechea populare și valorificare a resurselor montane, toate au condus la crearea unei simbioze fericite între om și mediul carpatic. S-a conturat astfel, cu caracteristici care individualizează Valea Dâmboviței în spațiul național, un veritabil model economic (agropastoral, social și cultural), în relație cu care valențele istorice și culturale sunt foarte bine puse în valoare.

Ținutul Dâmboviței - cu forme normale de relief, climatul montan moderat, varietatea resurselor naturale, ușurința comunicării cu spații largi (prin culoarul Rucăr-Bran, pe valea Dâmboviței în jos, sau pe valea Argeșului spre București și Câmpulung), au fost elemente care au favorizat din plin popularea timpurie a acestui spațiu carpatic și dezvoltarea unor așezări statomice. Apărute din cele mai îndepărtate timpuri ale istoriei noastre, așezările au beneficiat de *adăpostul natural al munților și pădurilor* (acestea asigurând resurse de trai complete), dar și de existența aceluia drum transcarpatic unic în țară – drumul Branului, care a unit dintotdeauna provinciile aflate de o parte și de alta a Carpaților, determinând apariția și dezvoltarea așezărilor și a unor îndeletniciri specifice.

Adăpostul natural al munților și pădurilor a creat condiții ideale pentru viața umană, elementele naturale au fost adevărate fortărețe defensive foarte bine folosite și – prin existența drumului care urma firul apei – au ușurat comunicările și interrelaționările nu numai cu zonele de imediată vecinătate, ci și cu spații largi de nivel național sau continental.

EMISIUNI MONETARE ALE ȚĂRII ROMÂNEȘTI (1365-1420) DIN COLECȚIA FUNDAȚIEI „ALEXANDRU ȘI ARISTIA AMAN”

Dr. Toma Rădulescu
Muzeul Olteniei Craiova

Les monnaies présentées dans cet étude font partie des anciennes collections de la Fondation "Alexandre et Aristia Aman" du Craiova et ils ont été prises par la musée d'Oltenia depuis 1950... Les monnaies ont été probablement récupérées avec un nombre important des bijoux, particulièrement des boutons d'argent de la nécropole du XIV- XV siècle, identifié grâce à l'organisation du parc Poroineanu du Caracal-Romanati.

Monedele prezentate în studiul de față fac parte din vechile colecții ale Fundației „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova preluate de Muzeul Olteniei în custodie încă din anul 1950. Conform arhivelor cercetate de noi o bună parte din această colecție numismatică se datorează lui Ștefan Ciuceanu (1876-1936), profesor craiovean de prestigiu, fondator al Muzeului Olteniei în aprilie 1915 și director al Fundației amintite mai sus în anii 1911-1914 și 1918-1919. Ne-am propus să prezentăm emisiunile Țării Românești care au aparținut amintitei Fundații care le-a achiziționat prin directorul său în anii 1912-1914, o parte de la Constantin Alessandrescu, originar din Câmpulung Muscel¹. Conform discuțiilor purtate de noi cu Octavian Iliescu la Craiova în urmă cu peste 30 de ani este posibil ca un lot din monedele provenind din colecția Constantin Alessandrescu să facă parte din tezaurul de la Câmpulung Muscel, descoperit în anul 1875² și din care, conform informațiilor din arhivele Societății Numismatice Române le deținea în colecția sa personală (de altfel Ștefan Ciuceanu, directorul Fundației „Alexandru și Aristia Aman” a achiziționat de la familia

¹ Aurică Smaranda, *Elie Dem Mirea 1854-1943*, în BSNR, LXX-LXXV (1986-1991), pp. 303-305. C. Alessandrescu a fost prieten cu Grigore Tocilescu și Elie Dem Mirea, care la rândul său avea o soră căsătorită cu generalul Ion Argetoianu din Craiova

² Adina Berciu-Drăghicescu, D. Ciobotea, *Viața economică a Țării Românești în epoca lui Mircea cel Mare*, în vol. *Marele Mircea Voievod*, editor I. Pătroiu, București, 1987, pp. 53-96 (vezi anexa cu catalogul descoperirilor monetare), unde este semnalat tezaurul de la Câmpulung Muscel.

acestui un număr însemnat de monede, medalii și decorații). Două din piesele prezentate au fost donate de Ștefan Ciuceanu în anul 1913 și sunt menționate ca atare în catalogul ce însoțește prezentarea. Ele probabil au fost recuperate împreună cu un număr important de podoabe, în special nasturi de argint din necropola din secolele XIV-XV identificată cu prilejul amenajării parcului Poroieneanu din Caracal-Romanați.

Colecția Aman este alcătuită din 24 de ducați, emisiuni ale Țării Românești: 6 ducați Vladislav I Vlaicu (cca. 1364-1377), 1 ducat Vladislav I Vlaicu asociat cu fratele său Radu I, 16 ducați Mircea cel Bătrân (1386-1418) și 1 ducat Mihail (1418-1420). Practica prezentării unor colecții de emisiuni românești este veche de peste un secol (vezi în acest sens colecția Cezar Bolliac³).

Conform practicii cunoscute în numismatica medievală a secolelor XIV-XV, atelierele monetare unde se regăsesc emisiunile suveranului respectiv sunt amplasate în centrul politic. Este în cazul de față atelierul monetar de la Curtea de Argeș care a funcționat de la începutul domniei lui Vladislav I Vlaicu până către 1396-1400, când Mircea cel Bătrân stabilește capitala Țării Românești la Târgoviște. Deci putem afirma că emisiunile din catalogul anexă cu nr. 1-20 aparțin monetăriei din Curtea de Argeș, duciații cu imaginea domnitorului Mircea cel Bătrân (nr. 21-23) au fost bătute la Târgoviște, iar cea de-a 24-a monedă a fost bătută cu probabilitate în atelierul de la Turnu Severin, așa cum justificat arată în ultimul său studiu din revista Cercetări Numismatice, Ernest Oberländer Târnoveanu⁴.

Întocmirea catalogului anexă a ținut cont de ultimele aprecieri privind astfel de emisiuni ale Țării Românești. Am considerat ca justificată aprecierea că emisiunile Țării Românești sub Vladislav I Vlaicu sunt numai din argint și reprezintă două specii monetare: ducatul și banul. Primii trei ducați din catalogul nostru aparțin perioadei de început a domniei lui Vladislav I Vlaicu când, conform uzanțelor timpului greutatea acestora este mult mai mare ca apoi să se diminueze

³ G. Severeanu, *Donațiunea Romulus P. Voinescu*, în „București. Revista muzeului municipiului București”, 3, 1937, pp. 75-93; Constanța Știrbu, *Colecția de monede medievale românești Dr. Rudolf Gasauer*, în BSNR, LXXV-LXXVI (1991-1992), pp. 315-345; Katiușa Pârvan, *Colecțiile numismatice ale Muzeului Național de Istorie a României: monede moldovenești și muntene din colecția R. Săveanu*, în „Cercetări Numismatice”, XIV, 2008, pp. 357-369; vezi și Octavian Oct. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, Editura Istros, Brăila, 2008, unde sunt prezentate mai multe emisiuni Mircea cel Bătrân care au aparținut medicului craiovean din perioada interbelică Aurel Metzulescu, fondator al Muzeului Militar din Craiova.

⁴ Ernest Oberländer Târnoveanu, *Monetăria târzie a lui Mircea cel Bătrân în lumina tezaurului monetar descoperit în 1867, în zona Treviso (Veneto), Italia*, în „Cercetări Numismatice”, XIV, 2008, p. 392.

în a doua parte a domniei sale⁵. Ducatul emis în numele fraților Vladislav I Vlaicu și Radu I are o siglă care se va regăsi și ulterior, și este o emisiune foarte rară, iar dacă raportăm la modul de dispunere a legendei s-ar putea să fie unică cel puțin în momentul de față. Conform cercetărilor Constanței Știrbu și ale lui Paraschiva Stancu, realizate cu metode nucleare, această emisiune cronologic ar fi putut fi încadrată chiar înainte de anul 1370⁶, ipoteză acceptată și de Ernest Oberländer Târnoveanu⁷, dar greutatea sa foarte apropiată cu cea a emisiunilor Radu I din anii cca. 1377-1383 ne îndeamnă să o plasăm către anii 1376-1377, adică finalul domniei lui Vladislav I Vlaicu.

Conform cercetărilor realizate în primul rând de Octavian Iliescu și Ernest Oberländer Târnoveanu emisiunile Mircea cel Bătrân din catalogul de față pot fi împărțite în două mari categorii: așa numitul tip comun muntean (13 ducați) care este încadrat cronologic între anii 1386-1396 și tipul cu imaginea domnitorului (3 ducați) după reforma din jurul anului 1405 până în 1418. Considerăm că primii doi ducați Mircea cel Bătrân fără sigle aparțin perioadei de început a domniei, iar cele cu o siglă sau sigle combinate la avers și revers unor serii ulterioare dar nu mai târziu de 1396. Acest lucru este firesc pentru ca reprezentanții statului, dar și negustorii care foloseau diverse emisiuni monetare să recunoască seria și responsabilul de emiterea acestora în cazul în care nu corespundeau standardelor momentului. Este cunoscut faptul încă din antichitate că atunci când se schimba sistemul ponderal emisiunile vechi erau pe cât posibil retrase din circulație, iar obligațiile față de stat se plăteau exclusiv în noile emisiuni.

Ducații cu efigie având în cartierul al doilea al scutului de la revers o stea cu cinci colțuri pot fi încadrați cronologic între anii 1410-1414-1418⁸.

Ducatul Mihail I este bătut în anii 1418-1420 și respectă modalitatea de redare a aversului și reversului întâlnită în seria de ducați Mircea cel Bătrân și necunoscutul „Petrusian”, „Petru Stan” sau „Radu Stan” atribuită monetăriei Severinului. Acest lucru nu înseamnă că monetăria de la Târgoviște și-a încetat activitatea, ci mai degrabă reflectă o continuitate generată de starea politică de insecuritate ce i-a marcat scurta domnie⁹.

⁵ Octavian Oct. Iliescu, *op. cit.*, pp. 57-70.

⁶ Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, *Observații asupra monedelor vechi ale Țării Românești 1365-1418 pe baza analizelor prin metode nucleare*, în „Cercetări Numismatice”, IV, 1981, p. 57-93

⁷ Ernest Oberländer Târnoveanu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 395

⁸ Octavian Oct. Iliescu, *op. cit.*, p. 130, nota 40.

⁹ Ernest Oberländer Târnoveanu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 394.

Din punct de vedere al greutății fiecărei emisiuni amintite mai sus aceasta este în raport cu starea de conservare (lipsa unei părți laterale din batere, uzura din circulație, restaurarea executată cu cca. un secol în urmă etc.). Dacă urmărim ultimele studii de specialitate constatăm că cel puțin în privința primilor șapte ducați din catalog greutatea acestora se încadrează în limitele specifice seriei respective. Ducatul Mircea cel Bătrân și Mihail au o stare de conservare mai precară, par ceva mai neglijent bătuți mai ales pentru cei emiși între anii 1386-1396.

Colecția Fundației Aman are o emisiune foarte rar întâlnită până în momentul de față, ducatul clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa V^a: sigle diferite pe avers și pe revers, seria XIII^a ω / N, care nu este ilustrată și fără datele tehnice în MBR, p. 23, nr. 158 și O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 217-218, unde sunt oferite datele tehnice ale unui singur ducat care la 1911 se afla în colecția Cabinetului Numismatic al Academiei Române.

Prezentarea unor emisiuni monetare ale Țării Românești din anii 1365-1420 contribuie în mod concret la o mai bună cunoaștere a numismaticii românești atât de necesară pentru realizarea în viitor a unui *Corpus Numorum Romaniae*.

CATALOG

Vladislav I Vlaicu

1. Ducat cu legenda slavonă tip acvila conturnată.

Av. **† Iω|B|AǾ TICΛǾ BǾ BOEBωΔǾ.**

Scut despicat având două fascii în primul cartier, iar în al doilea semiluna conturnată. Deasupra scutului se află o cruce cu brațe egale. Fasciile au hașuri oblig încrucișate. Globulă la mijloc pe linia ce despică scutul. C.p.e; c.p.i.

Rv. **† IωB AǾ.Ǿ | ICΛǾ BǾ.**

Coif închis spre stg., cruce reliefată cu globule la capete sub vizieră. Deasupra coifului se află acvila ținnd capul întors spre dr. și aripile închise. Crucea de la sfârșitul legendei are brațul inferior prelungit până la aripa acvilei. În câmp stg. se află o scară cu patru trepte, deasupra ei o stea cu șase raze.

AR, ax 11, l, 14 g; 19,5 mm; inv. I 1992/4; nr. inv. vechi: 14175, 11810, A3/84 (3).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 299, tipul nr. 2 („cu acvila conturnată”), legenda slavă, seria III; Pl. III, nr. 1, 1375-1377; vezi și nr 66-80, pp. 317-319; MBR, p. 8, tipul I, nr. 1-2; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, p. 329, fig. 21.

2. Ducat cu legenda slavonă tip acvila conturnată.

Av. **† I Ѡ Б А ꙗ Ꙗ I C A ꙗ Б Ѡ BO C B Ѡ Δ ꙗ.**

Ca mai sus.

Rv. **† I Ѡ [C?] I C Б А.**

Coif închis spre stg., cruce reliefată cu globule la capete sub vizieră. Deasupra coifului se află acvila ținnd capul întors spre dr. și aripile închise. Crucea de la sfârșitul legendei are brațul inferior prelungit până la aripa acvilei. În câmp stg. se află o stea cu șase raze.

AR, ax 12, 0,94 g; 19 mm; imv. I 1992/2; nr. inv. vechi: 14173, 11808, A3/84 (1).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, pp. 313-314, nr. 35-36-variantă cu globulă și legendă diferite, pl. II, nr. 2-3, tipul nr. 2 („cu acvila conturnată”), legenda slavă, seria I, sigle cu 6 raze; Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, *Observații asupra monedelor vechi ale Țării Românești 1365-1418 pe baza analizelor prin metode nucleare*, CN, IV, 1981, p. 57, pl. I, nr. 1, p. 69, nr. 1-variantă.

3. Ducat cu legenda latină tipul „cu cruce”.

Av. **† MO N E ꙗ M L ꙗ D M I S L ꙗ W O D.**

Cruce mare cu brațele terminate prin cleve. În cantoanele crucii se află câte o floare de crin?

Rv. **† T R ꙗ N S | ꙗ L P I N.**

Coif închis spre dr. ce are o stea cu cinci raze sub vizieră. Deasupra o acvilă spre dr. cu aripile strânse și capul spre stg.

AR, ax 5, 0,99 g; 18 x 19 mm; imv. I 1992/3; nr. inv. vechi: 14174, 11809, A3/84 (2).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 300, tipul nr. 3, seria I - în cantoanele crucii câte o clevă; Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, *Observații asupra monedelor vechi ale Țării Românești 1365-1418 pe baza analizelor prin metode nucleare*, CN, IV, 1981, p. 70, nr. 4-varianta, cu rv. la țel; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, p. 329, fig. 22.

4. Ducat cu legenda latină tipul comun muntean.

Av. **† M L ꙗ D I ꙗ L N I W R I W O D O.**

Scut despica cu patru fascii în primul cartier și plin în al doilea. Globulă la mijloc pe linia ce despică scutul.

Rv. **† T R ꙗ N S ꙗ | L P I N.**

Coif închis spre dr. Deasupra o acvilă spre dr. cu aripile strânse și capul spre stg.

AR, ax 7, 0,75 g; 16 x 16,9 mm; imv. I 1992/5; nr. inv. vechi: 14176, 11811, A3/84 (4).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 300, tipul comun, legenda latină, seria I; MBR, p. 10, nr. 14.

Donație Ștefan Ciuceanu, 14.04.1913.

5. Ducat cu legenda latină tipul comun muntean.

Av. **†MLȚDIȚLȚIWȚIWODΘ.**

Ca mai sus.

Rv. **†TRЯИCЯ | ЛПИИ.**

Coif închis spre dr. Sub cimieră o cruce cu globule la capete. Deasupra o acvilă spre dr. cu aripile strânse și capul spre stg.

AR, ax 7, 0,80 g; 16,5 x 17 mm; inv. I 1992/1; nr. inv. vechi: 14172.

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 300, tipul comun, legenda latină, seria I; MBR, p. 9, nr. 10, dar crucea nu este incusă ci cu globule la capete; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 329-330, fig. 23-24.

6. Ducat cu legenda latină tipul comun muntean.

Av. **†MLЯDIȚLЯI WЯIWODΘ.**

Ca mai sus.

Rv. **†TRЯИCЯ | ЛПИИ.**

Ca mai sus.

AR, ax 7, 0,76 g; 17 x 18 mm; inv. I 1992/6; nr. inv. vechi: 14182, 11817, A5/86 (1).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 300, tipul comun, legenda latină, seria I, fără sigle-cu legenda corectă; MBR, p. 9, nr. 9, cu precizarea că la rv. este o mică floare de crin sub vizieră.

Vladislav I Vlaicu și Radu I (asociați) (1375-1377?)

7. Ducat cu legenda slavonă.

Av. **†IωB ΠȚΔICȚȚBȚ BΘEBΔ.**

Scut despicat. În primul cartier se află patru grinzi, iar în câmpul al doilea sigla Θ. Deasupra scutului, în centru, se află o globulă. C.p.e., c.p.i.

Rv. **†Iω Ϙ[ȚȚ] | CYȚABOEB.**

Coif închis spre dr. având reliefată la partea inferioară sub cimieră o cruce cu capetele globulate. Deasupra coifului o acvilă cu trupul orientat spre dr. și cu capul spre stg. și aripile strânse. În câmp, la dr, se află o cruce cu câte o globulă la capete.

AR, ax 4, 0,65 g; 16 mm; inv. I 1993; nr. inv. vechi: 14178, 11813, A4/85 (2).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 300, tipul comun, legenda slavă, seria II; MBR, p. 12, nr. 34, cu unele observații legate de modul de redare a scutului și legendei.

Mircea cel Bătrân (1386-1418)

8. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa I^a fără sigle.

Av. **†IW[AN:DI]:MVNOZ.**

Scut despicat, în primul cartier patru fascii, în al doilea plin.

Rv. **†IWAN | MVNOZ.**

Coif în profil spre dr., deasupra lui acvila cu aripile strânse și capul spre stg.

AR, ax 12, 0,292 g; 13,5 x 15 mm; inv. I 1995/3.

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 304, tipul comun, legenda latină, seria I fără sigle; MBR, p. 19, nr. 98 a; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 175-177 și p. 335 fig. 32.

9. Ca mai sus.

Av. **†IWAN:DI:MVNOZ.**

Rv. **†IWAN | MVNOZ.**

AR, ax 12, 0,27 g; 13,5 x 13 mm; inv. I 1995/16; nr. inv. vechi: 14203, 11838, A8/89 (15).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 304, tipul comun, legenda latină, seria I fără sigle; MBR, p. 19, nr. 98 a; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 175-177 și p. 335 fig. 32.

Donăție Ștefan Ciuceanu, 14.04.1913.

10. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa II^a - I siglă, seria I^a - I **♂**.

Av. **†IWAN:DI:MVNOZ.**

Scut despicat, în primul cartier cinci fascii, în al doilea plin.

Rv. **†IWANI | MVNO.**

Coif închis, în profil spre dr., deasupra lui acvila cu aripile strânse și capul spre stg. În câmpul drept **♂**.

AR, ax 10, 0,25 g; 14 mm; inv. I 1995/9; nr. inv. vechi: 14194, 11829, A6/89.

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 304, tipul comun, legenda latină, seria II cu sigla **♁**; MBR, p. 19, nr. 99; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 177-178 (în care este prezentată și o monedă din fondul vechi al Muzeului Regional al Olteniei) și p. 335 fig. 33.

11. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa III^a. Siglă I -, seria III^a **Φ** I -.

Av. **†IWAN̄DI: M̄:VN̄QS.**

Scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea **Φ**. C.p.e., c.l.i.

Rv. **†IWAN̄ | DI: M̄V.**

Coif în profil spre dr, deasupra lui acvila cu aripile strânse și capul spre stg. C.p.e., c.l.i.

AR, ax 1, 0,34 g; 14,9 mm; inv. I 1995/4; nr. inv. vechi: 14187, 11822, A7/88 (3).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 304, tipul comun, legenda latină, seria VII cu sigla **Φ**; MBR, p. 20, nr. 109; Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, *Observații asupra monedelor vechi ale Țării Românești 1365-1418 pe baza analizelor prin metode nucleare*, CN, IV, 1981, p. 75, nr. 31-34, pl. IV-V; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 181-185 și p. 336 fig. 36.

12. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa IV^a: aceeași siglă pe avers și pe revers, seria II^a **Π** | **Π**.

Av. **†M̄VN̄QZR|QDDI| M̄VN̄QZ.**

Scut despicat, în primul cartier fascii, în al doilea **Π**. C.p.e., c.l.i.

Rv. **†M̄QVN̄QZ | [...]**, în afara flanului.

Coif în profil spre dr., deasupra lui acvila cu aripile strânse și capul spre stg. În câmpul drept **Π**. C.p.e., c.l.i.

AR, ax 11, 0,412 g; 13 x 12 mm; inv. I 1995/14; nr. inv. vechi: 14201, 11836, A8/89 (13).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, seria XI cu sigla **Π**; MBR, p. 20, nr. 118; Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, *Observații asupra monedelor vechi ale Țării Românești 1365-1418 pe baza analizelor prin metode nucleare*, CN, IV, 1981, p. 74, nr. 22-25, pl. V; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 189-192 și p. 337 fig. 38 (la nr. 65 figurează o altă piesă din colecția Muzeului Regional al Olteniei).

13. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa V^a: sigle diferite pe avers și pe revers, seria II^a **M̄** / **N**.

Av. **†IWAN̄DI: M̄VN̄QZ.**

Scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea **M̄**. C.p.e., c.l.i.

Rv. **†IWAN | MNQZ.**

Coif în profil spre dr., deasupra lui acvila cu aripile strânse și capul spre stg. În câmpul drept N. C.p.e.

AR, ax 9, 0,36 g; 14 mm; inv. I 1995/8; nr. inv. vechi: 14191, 11826, A8/89 (3).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, seria XVI cu siglele **M / N**; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 197-200 și p. 337 fig. 40 care de fapt aparține seriei a II-a.

14. Ca mai sus.

Av. Ca mai sus

Rv. **†IWAN | MNQZ.**

AR, ax 11, 0,28 g; 14,5 x 14 mm; inv. I 1995/11; nr. inv. vechi: 14196, 11831, A8/89 (8).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, seria XVI cu siglele **M / N**; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, p. 198, nr 88, probabil aceeași menționată de acesta și p. 337 fig. 40 care de fapt aparține seriei a II-a.

15. Ca la nr. 13

AR, ax 10, 0,36 g; 14 mm; inv. I 1995/13; nr. inv. vechi: 14198, 11833, A8/89 (10).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, seria XVI cu siglele **M / N**; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 197-200 și p. 337 fig. 40 care de fapt aparține seriei a II-a.

16. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa V^a: sigle diferite pe avers și pe revers, seria VI^a **ω / A**.

Av. **†IWAN:DI:MNQZ.**

Scut despicat, în primul cartier patru fascii, în al doilea **ω**.

Rv. **†IWAN | MNQZ.**

Coif în profil spre dr., deasupra lui acvila cu aripile strânse și capul spre stg. În câmpul drept **A**.

AR, ax 11, 0,37 g; 14 x 14,5 mm; inv. I 1995/6; nr. inv. vechi: 14189, 11824, A8/89 (1).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, probabil seria XX cu siglele **ω / A**; MBR, p. 22, nr. 138-140; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 207-208 (nu am putut identifica cele două monede prezentate la nr. 127 și 128 ca fiind cele din Colecția Aman ci mai degrabă din fondul vechi al Muzeului Olteniei, fișele fiind realizate de O. Iliescu înainte de cel de-al doilea Război Mondial) și p. 338 fig. 43.

17. Ca mai sus.

AR, ax 7, 0,38 g; 13 mm; inv. I 1995/12; nr. inv. vechi: 14197, 11832, A8/89 (9).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, probabil seria XX cu siglele ω / \mathfrak{A} ; MBR, p. 22, nr. 138-140; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 207-208 și p. 338 fig. 43.

18. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa V^a: sigle diferite pe avers și pe revers, seria VII^a ω / \mathfrak{P} .

Av. \dagger **IWAN:DI:MVNQZ.**

Scut despicat, în primul cartier fasciat, în al doilea ω . C.p.e.

Rv. \dagger **IWAN | MVNQZ.**

Coif în profil spre dr, deasupra lui acvila cu aripile strânse și capul spre stg. În câmpul drept \mathfrak{P} .

AR, ax 11, 0,267 g; 14,9 x 14 mm; inv. I 1995/10; nr. inv. vechi: 14195, 11830, A8/89 (7).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, seria XXI cu siglele ω / \mathfrak{P} ; MBR, p. 22, nr. 141-145; Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, *Observații asupra monedelor vechi ale Țării Românești 1365-1418 pe baza analizelor prin metode nucleare*, CN, IV, 1981, pp. 74-75, nr. 26-30, pl. IV; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 209 și p. 339 fig. 44.

19. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa V^a: sigle diferite pe avers și pe revers, seria IX^a ω / I.

Av. \dagger **IWAN:DI:MVNQZA.**

Scut despicat, în primul cartier patru fascii, în al doilea ω . C.p.e.

Rv. \dagger **IWAN | MVNQZ.**

Coif în profil spre dr, deasupra lui acvila cu aripile strânse și capul spre stg. În câmpul drept I.

AR, ax 12, 0,37 g; 13 x 14,1 mm; inv. I 1995/7; nr. inv. vechi: 14190, 11825, A8/89 (2).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, seria XXII cu siglele ω / I; MBR, p. 22, nr. 146-147; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, p. 211 și p. 339 fig. 45.

20. Ducat clasa A, tipul comun, secțiunea I^a, legenda latină, grupa V^a: sigle diferite pe avers și pe revers, seria XIII^a ω / N.

Av. \dagger **IWANDI:MVNQZ.**

Într-un cerc de perle, scut despicat, în primul cartier patru fascii, în al doilea ω.

Rv. †IωAN | MIVNAZJ.

Într-un cerc de perle, coif în profil spre dr., deasupra lui acvila cu aripile închise și capul spre stg. În câmpul drept N. C.p.e.

AR, ax 5, 0,28 g; 12 x 13,5 mm; inv. I 1995/15; nr. inv. vechi: 14202, A8/89 (14).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 305, tipul comun, legenda latină, seria XXVI cu siglele ω / N; MBR, p. 23, nr. 158; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 217-218.

21. Ducat cu efigie, clasa B, secțiunea II^a: revers stema dinastiei domnitoare, B. Mircea cu mantie, seria IV-a. Rv. Scut despicat, în I-ul cartier stea cu cinci raze, în al II-lea fasciat, nr. 2.

Av. I | IωM | ☩ | VΔ[B].

Mircea încoronat în picioare din față îmbrăcat cu haină lungă și mantie împlănită, ținând în mâna dreaptă lancea cu un inel la mâner, în mâna stângă globul cruciger. C.p.e.

Rv. †IωM | ☩VΔ[B].

Scut despicat și înclinat spre dr., în primul cartier o stea cu cinci raze, în al doilea fasciat; pe colțul stâng, coif în profil spre dr., iar deasupra lui, acvila cu aripile închise și capul spre stg.

AR, ax 2, 0,43 g; 13 mm; inv. I 1995/1; nr. inv. vechi: 14184, 11819, A6/87.

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 306, tipul V, legenda slavă, seria V; MBR, p. 26, nr. 201-204; Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, *Observații asupra monedelor vechi ale Țării Românești 1365-1418 pe baza analizelor prin metode nucleare*, CN, IV, 1981, p. 81, nr. 66-70, pl. VIII; O. Iliescu, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, pp. 263-264, nr. 320-325 și p. 344 fig. 61.

22. Ca mai sus.

Av. I | IωM | ☩ | VΔB.

Rv. †IωM | ☩VΔB.

AR, ax 2, 0,33 g; 13 x 14 mm; inv. I 1995/2; nr. inv. vechi: 14185, 11820, A7/87 (1).

Bibliografie: Ca mai sus.

23. Ca mai sus.

Av. [I | IωM] | ☩ | VΔB.

Rv. †IωM | [☩VΔB].

AR, ax 4, 0,297 g; 12,5 x 14 mm; inv. I 1995/5; nr. inv. vechi: 14188, 11823, A7/88 (17).

Bibliografie: Ca mai sus.

Mihail I (1418-1420)

24. Ducat tip unic, legenda slavă, seria a III-a.

Av. **†ΙωΜ | ΧΛΒΟ.**

Voievodul în picioare, din față, ține sulita vertical în mâna dr., iar în cea stg. globul cruciger.

Rv. **†Ιω [...] | ΧΑΙΑ [...].**

Acvila deasupra coifului care timbrează un scut despicat, înclinant spre dr., primul cartier plin, iar al doilea fasciat.

AR, ax 1, 0,22 g; 14 mm; inv. I 1996; nr. inv. vechi: 14186, 11881, A7/88 (2).

Bibliografie: O. Iliescu, SMIM, 1956, p. 307, seria III; MBR, p. 28, nr. 224.

1993

1995/3

1995/16

1995/9

1995/4

1995/14

1995/8

1995/11

1995/13

1995/6

1995/12

1995/10

1995/7

1995/15

1995/1

1995/2

1995/5

1996

COORDONATE ISTORICE ȘI GEOGRAFICE DIN ZONA ARGEȘULUI

Prof. Oproiu Adriana Bianca
Liceul Teoretic Ion Cantacuzino Pitești

SUMMARY

Arges is one of the places filled with numerous historical and architectural monuments. This area reveals a different history... a history of places, a history of Arges and not least of all Romanians. Say so because this area is the first state formed medieval Romanian country, has established the first princely residences in Campulung and Curtea de Arges, there has been fighting for Posada, where Basarab won his country's independence was established first Orthodox Metropolis.

Arges boasts its cities, such as: Pitesti, Campulung, Arges Court (being representative). Pitesti enjoy architectural monuments such as: St. George Church (XVI century), Trinity Church (XVII th century), Hermitage Trivia - construction was started by Metropolitan Varlaam between 1672 -1674. Campulung city is considered the oldest medieval town in the Romanian Country. Here we can admire Bărăției Church, the Princely Church built in the XVI century, the Municipal Museum, Roman Camp Jidava, etc.. No Curtea de Arges, the first Country Romanian capital, is not inferior in terms of historical and architectural monuments: Whole Royal Court, dating from the twelfth century century fountain Master Manole, the ruins of San Nicoara, Curtea de Arges, built on the initiative Neagoe Basarab, etc.

Județul Argeș reprezintă apoximativ 3 % din suprafața țării. De la acest curs de apă (Argeș), consemnat de Herodot încă din secolul al V-lea î.Hr. sub denumirea de Argessis¹ își va trage numele și județul. Pitești, Câmpulung, Curtea de Argeș, Costești, Mioveni și Topoloveni constituie principalele sale localități. Județul Argeș este străbătut de râuri precum: Argeș, Cotmeana, Topolog, Doamnei, Târgului, Dâmbovița.

Argeșul este străbătut de importante căi rutiere: vechiul drum comercial care lega Țara Românească de Transilvania (Pitești-

¹ Florian Tucă (coord.), *Județul Argeș. Mică enciclopedie*, Ed. Sylvi, București, 2001, p.8.

Câmpulung-Bran-Brașov) și drumul Transfăgărășan (Pitești-Curtea de Argeș-Vidraru-Lacul Bălea-Sibiu).

Județul Argeș are o deosebită importanță pentru istoria noastră națională: este leagănul formării statului medieval Țara Românească, punctul de început al istoriei noastre medievale și înființarea primelor reședințe voievodale la Curtea de Argeș și Câmpulung și prima stemă a Țării Românești care simboliza începuturile domniei și întinderea Țării Românești². Argeșul a avut și are o însemnătate deosebită în istoria noastră, a românilor, prin faptul că în zonele Țițești, Arefu și Curtea de Argeș s-a întins voievodatul lui Seneslau³, pe pământul Argeșului a avut loc întemeierea Țării Românești, aici a avut loc bătălia de la Posada, unde Basarab I a câștigat independența Țării Românești, la aproximativ 20 de km de Curtea de Argeș, se pare, în zona comunei Merișani s-a desfășurat bătălia de la Rovine⁴, celebra victorie a domnitorului muntean Mircea cel Bătrân, la Curtea de Argeș s-a înălțat prima Mitropolie Ortodoxă a Țării Românești (1359), la Câmpulung și la Golești s-au înființat primele școli cu limbă de predare românească.

Argeșul păstrează reprezentative monumente isorice și de artă medievală, precum reședințele domnești de la Curtea de Argeș și Câmpulung, mănăstirea Cotmeana, ctitoria lui Mircea cel Bătrân, Cetatea Poienari, atribuită lui Vlad Țepeș, biserica mănăstirii Curtea de Argeș și alte numeroase realizări ce expun legăturile domnitorilor cu orașele Câmpulung, Curtea de Argeș sau Pitești.

Județul Argeș reprezintă un loc demn de menționat, este locul marilor oameni politici ai istoriei românilor, precum: familia Goleștilor, Brătienilor – corifei al revoluției de la 1848, dar și locul lui Theodor Aman, Liviu Rebreanu, Alexandru Davila.

Referitor la orașul Pitești, acesta a fost menționat cu certitudine într-un act oficial datând din 20 mai 1388, din perioada domniei lui Mircea cel Bătrân. Acesta este menționat și într-un act semnat de Țepeluș Vodă la 16 august 1481. În secolul al XV-lea îl găsim menționat în documente alături de Buzău, Râmnicu-Vâlcea, Târgoviște, Ocnele Mari etc⁵. Din punct de vedere istoric, Piteștiul se află atestat documentar printre cele mai vechi târguri ale Țării Românești, după Câmpulung și Curtea de Argeș, fiind cuprins în aria geografică în care s-a constituit primul stat feudal românesc independent, al Basarabilor. În secolul al XVI-lea , orașul este amintit ca reședință domnească.

Piteștiul, prin locuitorii săi, a participat la marile momente ale istoriei noastre, de care ne amintesc revoluția de la 1821, revoluția de la

² Petre Popa, *Studii istorice*, Ed.Universității din Pitești, 2000, p.199.

³ Florian Tucă (coord.), op.cit., p.18

⁴ Ibidem, p.18

⁵ Argeș. *Ghid turistic*, București, 1966, p.46.

1848, unirea Principatelor Române (1859), războiul de independență (1877-1878), primul război mondial (1916-1918), făurirea României Mari (1918). Monumentele care atestă eroica rezistență a argeșenilor și lupta lor pentru înfăptuirea idealului național sunt numeroase., amintim în acest sens: Poarta Eroilor din Pitești (1927), mausoleul de la Mateias (1928-1935).

Orașul Pitești se bucură de impozante monumente arhitecturale care, împletite cu istoria orașului, oferă oricărui turist o imagine de ansamblu asupra evoluției istorice a întregului areal argeșean. Amintim: Biserica Sf. Gheorghe situată în piața Vasile Milea ce datează de la începutul secolului al XVI-lea, a fost refăcută de domnitorul Matei Basarab și terminată în 1656 de Constantin Șerban și doamna Bălașa. Biserica Sfânta Treime datează din secolul al XVII-lea, din vremea lui Matei Basarab, fiind construită, cel mai probabil de meșterul Stoica, autorul ansamblului de la Golești. Schitul Trivale – construcția a fost începută de mitropolitul Varlaam între anii 1672-1674 și terminată în 1688. Legenda spune că aici a fost adăpostit capul lui Mihai Viteazul, fiind dus ulterior la Mănăstirea Dealu.

Piteștiul se mândrește cu instituții care promovează cultura și istoria, precum Muzeul Județean Argeș, Galeria de Artă, Monumentul Independenței, ridicat în anul 1907 în memoria celor căzuți pe câmpul de luptă pentru câștigarea independenței (1877-1878), Poarta Eroilor-monument ridicat în cinstea celor căzuți pentru independența țării și în luptele din Primul Război Mondial, Teatrul Al. Davila, inaugurat în anul 1914⁶, Casa de Cultură a Sindicatelor, datând din 1971.

Dintre obiectivele turistice aflate în împrejurimile Piteștiului, menționăm: Casa memorială Liviu Rebreanu, Complexul muzeal Golești (obiectiv turistic și centru de documentare).

Această scurtă prezentare a orașului Pitești ar fi incompletă, dacă nu am releva importanța primelor reședințe voievodale ale statului medieval Țara Românească: Câmpulung și Curtea de Argeș.

Orașul Câmpulung, considerat cel mai vechi oraș medieval din Țara Românească, conform inscripției de pe piatra de mormânt a comitelui Laurențiu de Longo Campo, s-a dezvoltat ca așezare stabilă pe traseul vechiului drum care lega Țara Românească de Transilvania, ceea ce a contribuit la creșterea importanței sale economice, trecând de la faza de sat, la aceea de târg și ulterior la oraș. Acest oraș este încărcat de istorie: de numele lui se află *descălecatul*., înființarea uneia dintre primele tipografii din Țara Românească, capitală a Țării Românești, etc. Orașul se mândrește cu o suită de obiective turistice care evocă istoria

⁶ Stela Mariana Checiu, *Vizitați România*, București, 1997, p.26.

acestor locuri⁷: biserica manastirii Negru Voda începută de Basarab I (1310-1352) și terminată de fiul său, asociat la domnie Nicolae Alexandru (1352-1364). Biserica Bărăției, Biserica Domnească construită în secolul al XVI-lea de doamna Chiajna, Muzeul Orășenesc ce datează din anul 1889, Monumentul Negru-Vodă, Monumentul Eroilor dezvelit în anul 1928, operă a sculptorului Dimitrie Mățăuanu, Castrul roman Jidava care a făcut parte din limesul transalutanus, ruinele acestuia fiind conservate.

Nici Curtea de Argeș, prima capitală a Țării Românești, nu este mai prejos în ceea ce privește monumentele istorice și arhitecturale⁸: Ansamblul Curții Domnești, datând din secolul al XII-lea și refăcută de Basarab I, biserica mănăstirii Curtea de Argeș construită din inițiativa lui Basarab I, Fântâna Meșterului Manole, ruinele Bisericii Sânt Nicolae, de rit catolic, din secolul al XIV-lea-monument istoric.La vechea Curte Domnească din Argeș se află mormintele unor personalități care au marcat istoria Țării Românești: Vladislav I Vlaicu (1364-1377) și Radu (1377-1383). În Mănăstirea Curtea de Argeș, zidită din inițiativa domnitorului Neagoe Basarab, pe locul fostei Mitropolii a Țării Românești se găsește mormântul domnitorului Neagoe Basarab (1512-1521), cel al Radu de la Afumați (1522-1529), al regelui Carol I (1866-1914) și reginei Elisabeta, al regelui Ferdinand (1914-1927) și reginei Maria.

Argeșul geto-dacilor, Argeșul basarabilor și Argeșul fiecăruia dintre noi nu a fost doar un loc de bătlăii intrate în istorie și în legendă, ci străveche vatră de cultură românească.⁹O privire de ansamblu asupra celor menționate mai sus, relevă un Argeș al valorilor culturale, un Argeș al istoriei naționale, al monumentelor istorice ceea ce conferă județului nostru o semnificație aparte pe harta și în istoria României

⁷ Theodor Mavrodin, Argeș.Ghid turistic al județului, Ed.Sport Turism, București, 1978, p.81.

⁸ Petre Popa, Paul Dicu, *Pitești 600.Studii și comunicări*, Muzeul Județean Argeș, 1986, p.73.

⁹ Florian Tucă (coord.), *op.cit.*, p.18

TOPONIMIA AȘEZĂRILOR DIN BAZINUL RÂULUI ARGEȘEL ÎN SECOLELE XV - XVIII

Dr. Donia Felicia Poștoacă
Muzeul Câmpulung Muscel

Résumé

L'etymologie et la toponymie des établissements du bassin du ruisseau Argeșel, montrent le spécifique du relief, le nom des établissements, les caractéristiques du sol et sous-sol, l'habitat, le regime de propriété, la situation sociale et les occupations.

Dans cet oeuvre on a analysé la toponymie des villages situés sur la vallée du ruisseau Argeșel commençant avec Nămăești et terminant avec Davidești.

Etimologia și toponimia așezărilor

Așezările din bazinul râului Argeșel sunt foarte vechi (3 din secolul XV, 14 din secolul XVI), iar cele care sunt menționate documentar în secolele XVII-XVIII își certifică existența anterioară prin toponime, interrelaționări, martori de aici sau moșii denumite precis în documente.

În secolele XV-XVI, prin documente directe sau alte elemente (toponimie, martori, identificări făcute de noi), pe valea Argeșelului sunt atestate 21 de așezări, din care una singură dispare până în secolul XVII, păstrându-și însă numele pentru cătunul Hobaia. Celelalte așezări și-au continuat existența în același perimetru habitual, nelipsind însă roirile demografice sau ale vetrelor de sat și nici dispariția unor sate.

Toponimia reflectă specificul reliefului, caracteristicile solului și subsolului, denumirea așezărilor, habitatul, regimul de proprietate, ocupațiile, situația socială, etc.: **Muscel, Musceluș, Plaiul Pucioasa; Aninișu, Cărbune, Câmșor, Lăcșoru, Poiana Mare, Padina Plopului, Ulmi, Valea Cerbului, Valea Podișoarelor, Valea Găinii; Boteni, Belceasca, Balabani, Calea carului, Fântînele, Locu Băneștilor, Mălăiște, Neagomireasa, Piscu Doamnei; Casa veche (topic habitual în Vârtop); Ștubei, Stupina, Valea Oarzii; Valea Grecilor, Vama Grecilor, Valea Popii; Cetățeaua, Mănăstire, Stejarul cu icoana; La Poșta veche (la cota 718, pe vechiul drum dintre Târgoviște-Văleni-Boteni, unde se află și o cruce de piatră).**

Având ca obiect de studiu numele geografice și numele de locuri, toponimia este de fapt o știință de contact între lingvistică, geografie și istorie, implicând astfel o abordare interdisciplinară.

Întrucât vom detalia informațiile toponimice la fiecare așezare, în capitolul privind monografia istorică a satelor, prezentăm aici doar acele elemente care relaționează cu habitatul de pe Valea Argeșelului și care pot constitui pentru studiul nostru informații de valoare deosebită.

Primul aspect se referă la vatra satului, dat fiind că cea actuală poate fi alta decât cea de la întemeierea așezării, cauze diferite conducând la schimbarea locurilor – cum s-a petrecut la Neagomirești, Boteni-Pământeni sau în unele sate din depresiunea Lucieni.

Este o realitate probată de faptul că pe teritoriul unui sat să fie numiri topice diferite referitoare la elemente constitutive ale satului (biserici, cimitire, ruine, vetre vechi, loc unde au fost case, sau – așa cum vom vedea, locul unde se află cruci de piatră care marcau probabil o biserică). În general se numesc „siliștea” (din slavul „seliște”), care este definită ca „*loc bine cunoscut și pe care a fost așezat un sat*”¹.

Avem astfel de toponime, atestate destul de timpuriu: siliștea Aninișului, moșie la Sulsănești în 4 iulie 1561²; moșie la Morminte (Hârtiești, mai 1531)³; ogor în Valea Caselor și Valea Casei (Bătiești, 20 iunie 1636)⁴; Boteni „*cei Mari și cei Mici, amândouă săliștile*” (8 august 1633)⁵ – acesta desemnând probabil alt sat, format pe lângă vechiul nucleu al așezării.

Toponimul Morminte desemnează prezența unor cimitire în afara vetrei satului actual, dar și vechea siliște a unui sat dispărut.

În ceea ce privește **satul**, toponimele denumesc patru mari elemente: vatra satului, părți ale satului, amenajări sau construcții, vestigii; ea se împarte în părți de sat denumite de obicei cu numele de familie sau supranumele familiilor mai vechi ori ale celor cu un oarecare prestigiu stabilit sau după poziția lor față de nucleul tradițional al satului ori după criterii care reflectă de cele mai multe ori aspecte cu caracter social; avem numeroase denumiri legate de om, antroponimele reflectând un raport de interdependență a omului cu teritoriul, date peste tot, realizate prin două mari categorii lingvistice: mijloace morfologice și mijloace derivate (prin sufixare – de regulă cu „ești”) – avem cazul satelor Boteni, Vulturești, Călulești, Bilcești, Davidești, etc.

¹ Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Academiei, București, p. 861.

² DRH, B, Țara Românească, vol. V (1551-1565), București, 1983, nr. 229 p. 248

³ Idem, vol. III (1526-1535), București, 1975, nr. 114 p. 184

⁴ Idem, vol. XXV (1635-1636), București, 1985, nr. 315 p. 350.

⁵ Idem, vol. XXIV (1633-1634), București, (1633-1634), nr. 134 p. 182-183.

Avem toponime de acest tip la Nămăești – loc de casă la Bădiceasca (1 iulie 1547)⁶; moșie în hotarul Ciunguriei (Suslănești, 13 decembrie 1656)⁷.

A doua categorie de toponime se referă la **hotarul satului**, delimitat prin linii între proprietăți – care sunt marcate prin semne (forme de relief, movilă, stâlpi, apă, pomi, etc.), numindu-se hotar, brazdă, hat, sau Valea Hotarelor, în sensul de vale cu semne de hotar.). Avem astfel toponimele: *Den gura hotarului* (Bătiești, 16 februarie 1646)⁸ și livadă în Gura Hotarelor (Bătiești, 2 martie 1654)⁹.

Se includ acestei categorii toponimele privind: țarina (structura solului, agricultura – acțiunile de defrișare, tehnicile agrare, cerealele, pomicultura, grădinăritul); pășunea (izlazul și fâneța, păstoritul – oieritul, vitele mari, animalele mici, amenajările agro-pastorale); pădurea (flora, fauna, exploatarea pădurii, vânatul); hidrografia (cursurile de apă, apele stătătoare, elementele hidrografice auxiliare); morfologia terenului (dealul, șesul, câmpia).

În totalitate, toponimele din această categorie reflectă următoarele elemente, care uneori relaționează în aceeași denumire: ogor la Grohotiș (Bătiești, 8 ianuarie 1645)¹⁰, livadă la Gura Buruienilor (Bătiești, 20 iunie 1636)¹¹, livadă la Mărăcini (Nămăești – Bogătești, 8 iulie 1572)¹², sau solul nisipos pe care cresc anini – aniniș: moșia Aniniș (Suslănești, 4 iulie 1561)¹³, ogor la Crivină (Bătiești, 20 iunie 1636)¹⁴, holda de la Clăile Orzei (jumătate din ea fiind livadă, Bătiești, 29 februarie 1636)¹⁵, livadă de anini la Braniște (Bârzești, 15 iulie 1572)¹⁶, livezi în Valea Oarzelor și ogor la Grușoare (Boteni, 18 aprilie 1577)¹⁷.

Elementele morfotopice din apropierea satului, dealuri și văi, locuri de cultură, locuri cu pomi, denivelări sau alte forme de relief, sunt denumite: Piscul Cornățelului, Peste Ponoară, Culmea Zăpodiei, Măgurelele lui Leotă

⁶ **Idem**, vol. V (1536-1550), București, 1981, nr. 237 p. 284.

⁷ **Catalogul documentelor Țării Românești**, Arhivele Naționale, București, 2006, nr. 1185 p. 535-536.

⁸ **DRH**, B, Țara Românească, vol. XXXI (1646), București, 2003, nr. 35 p. 51.

⁹ **Catalogul documentelor Țării Românești**, vol. VIII (1651-1656), Arhivele Naționale, București, 2006, nr. 52 p. 97-98.

¹⁰ **DRH**, B, Țara Românească, vol. XXX (1645), București, 1998, nr. 8 p. 9, 11.

¹¹ **Idem**, vol. XXV (1635-1636), București, 1985, nr. 315 p. 351.

¹² **DIR**, B, Țara Românească, veac XVI, vol. IV, București, 1952, nr. 85 p. 80.

¹³ **DRH**, B, Țara Românească, vol. V (1551-1565), București, 1983, nr. 229 p. 248-249.

¹⁴ **DRH**, B, Țara Românească, vol. XXV (1636-1636), București, 1985, nr. 315 p. 351.

¹⁵ **Ibidem**, nr. 219 p. 221.

¹⁶ **DIR**, B, Țara Românească, veac XVI, vol. IV (1571-1580), București, 1952, nr. 87 p. 81.

¹⁷ **Ibidem**, nr. 260 p. 321

(Bârzești, 9 ianuarie 1610)¹⁸, Piscul Văii, Muchea Poenii, Muchea Colnicului, Muchea Văii Mici, Valea cea Mare (Bârzești, 10 mai 1576)¹⁹; ogor la Poartă și la Podu Albinei (Bârzești, 15 iulie 1572)²⁰; ogoare în Câmpul de la Gruiu, Plopiș și Colnic (Bătiești, 24 octombrie 1561)²¹; ogor în Gura Largă (Bătiești, 2 martie 1654)²²; ogor în Piscul Cerbului (Bătiești, 8 iulie 1560)²³, codru la Piscul Ciutei (Bârzești, 29 iunie 1579)²⁴, laz la Fătăciunea Stârcii (Nămăești-Bogătești, 1 iulie 1547)²⁵, ogor în Valea Cănelui, ocine în Gruitul Cerbului și Mărul cel Alb (Bătiești, 8 ianuarie 1645)²⁶.

Alte toponime exprimă și ele realități din lumea satelor de pe Valea Argeșului: topografia așezărilor – Valea Mare, Gura Pravăț, Pietroasa; poziția unui sat față de altul – de obicei sub forma „de Sus” (Suseni) și „de Jos” (Joseni), ca la Vulturești și Neagomirești. Interesantă este folosirea termenului de fântână și cu sensul de izvor, așa cum apare la 15 iulie 1572 în Bârzești – ogor La Fântână²⁷.

Fără a epuiza atât de multe atestări documentare toponimice pe care le-am găsit, să menționăm și pe cele legate de un eveniment sau de prezența unor străini în sat, probabil stăpâni sau stabiliți aici: Piscul Turcului (Bârzești, 10 mai 1576)²⁸, moșia Piscul Sârbului (Bătiești, 29 februarie 1636)²⁹ și Drumul Govădariului (Bârzești, 10 mai 1576)³⁰.

Bilcești – un toponim format prin asocierea patronimicului Bilcea (derivat din ucraineanul „bil” = alb) cu sufixul colectiv „ești” (indicând organizarea socială ca obște a așezării și folosirea antroponimului pentru denumirea ei).

Bogătești – format prin aceeași asociere patronimico-sufixală, desemnând probabil situația socială a celui care a întemeiat satul, sau bogăția primilor locuitori. Fântâna și Colnic – așa cum am menționat mai sus, toponimia desemnează izvorul și locul în jurul căruia s-a constituit așezarea.

¹⁸ **Idem**, veac XVII, vol. I (1601-1610), București, 1951, nr. 376 p. 118.

¹⁹ **DRH**, B, Țara Românească, vol. VIII (1576-1590), București, 1969, nr. 20 p. 33.

²⁰ **DIR**, B, Țara Românească, veac XVI, vol. IV (1571-1580), nr. 87 p. 81.

²¹ **DRH**, B, Țara Românească, vol. V (1551-1565), București, 1983, nr. 236 p. 256-257.

²² **Catalogul documentelor Țării Românești**, vol. VIII (1651-1656), Arhivele Naționale, București, 2006, nr. 52, p. 97.

²³ **DRH**, B, Țara Românească, vol. V (1551-1565), nr. 292 p. 208-209.

²⁴ **Idem**, vol. VIII (1576-1590), nr. 237 p. 375.

²⁵ **Idem**, vol. V (1536-1550), nr. 237 p. 284.

²⁶ **Idem**, vol. XXX (1645), București, 1998, nr. 8 p. 8-13

²⁷ **DIR**, B, Țara Românească, veac XVI, vol. IV (1571-1580), nr. 87 p. 81.

²⁸ **DRH**, B, Țara Românească, vol. VIII (1576-1590), nr. 20 p. 33.

²⁹ **Idem**, vol. XXV (1635-1636), nr. 219 p. 221.

³⁰ **Idem**, vol. VIII (1576-1580), nr. 20 p. 33.

Pietroasa – toponim topografic evocând natura terenului pe care s-a constituit așezarea, făcând parte din categoria toponimală care denumește țarina satului.

Gura Pravăț este un toponim topografic compus, în care „gură” indică poziția unei forme de relief (a văii), iar Pravăț este determinativul pentru „drept”, adică un teren deschis pe cursul apei. Șelari este un toponim social desemnând ocupația de șelar, iar Valea Mare-Pravăț este un toponim topografic compus din apelativul vale (desemnând natura reliefului și poziția față de apă), cu detreminativele drept și pravăț – în sensul descrierii aspectului fizic al terenului, cu topice care desemnează țarina satului³¹.

Despre Nămăești părerile sunt împărțite. Gr. Constantinescu arată că este un toponim evocând ocupația, format pe baza apelativului „nămae” = „oaie”, care a devenit antroponimic-poreclă și s-a asociat cu sufixul colectiv „ești”³². În 1932, Nicolae Iorga afirma că „*Nămăești vine de la un Nemoiu*”³³, iar preoul Ioan Răuțescu arăta că – în chestionarul trimis de învățătorul satului la Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, fila 161, dă una din legende locale – aceea că „*satul se numea mai-nainte Nemeșești pentru faptul că veniseră cu Radu Negru și câțiva nemeși, așezați pe valea numită de ei Nemeșești, și poate că din rezbelele purtate mai târziu de acești nemeși în unire cu românii în Orient, de acolo să se fi căpătat și icoana pe care au ascuns-o în vremurile rele*”³⁴.

Aluniș – toponim topografic din categoria celor relative la țarină, desemnând natura terenului unde s-a format așezarea (pădure de aluni), format pe baza apelativului colectiv cu sufixul „iș”.

Cocenești a fost inițială un eponim-poreclă, prin a cărui derivare cu sufixul colectiv „ești” s-a denumit așezarea unde predomina cultura porumbului. Soslănești – toponim topografic, desemnând partea din vatra satului așezată diferit față de rest sau în raport cu satele limitrofe. Are la origine adverbul „sus”, iar semnificația lui desemnează „*oamenii din locul de sus*”(Suseni).

Pe drumul dintre Mățau și dealul Hodor se află dealul **Cetățuia**, care servea ca punct de observație și alarmă în caz de primejdie. Spre nord-est, înspre Bogătești și Bilcești, se află dealul **Hodor** – teren cu fânețe și pădure. Creșterea animalelor este certificată prin **Piscul Oilor** - loc de fânețe aflat la Soslănești spre est, către Stoenesti; și **Strunga lui Dragomir** – loc de pășune și fânețe în hotarul satului Soslănești cu satul Bogătești. Agricultură se

³¹ **DEX**, București, 1975, p.90 și Gr. Constantinescu, **op. cit.**, p. 282

³² Grigore Constantinescu, **Argeș. Dicționar etnocoltural**, Pitești, 2006, p. 283.

³³ Nicolae Iorga, **Ce este vechea noastră artă?**, în “Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, anul XXXV, 1942, fasc. 113-114, p. 57.

³⁴ Ioan Răuțescu, **Schitul Nămaești**, în “Glasul bisericii”, nr. 8-9, 1957, p. 571.

reflectă prin toponimul **Valea Oarzii**, un teren de fânețe și cultură (inițial orz) pe Argeșel, în sus de Suslănești. **Hobaia**, astăzi cătun la Suslănești, este vechiul sat de secol XV, unde s-au găsit urmele unei curți feudale și o biserică; și-a luat numele de la dealul pe care se amenajau stânele vara.

Boteni – nume topic format din apelativul „botă = vas de depozitat”, pe care Gr.Constantinescu îl motivează prin ocupația tradițională a locuitorilor - pomicultura³⁵. Format la origine dintr-un substantiv comun devenit antroponim – Botea, Bota, Botean, desemnează la origine un sat genealogic, așa cum arată Iorgu Iordan³⁶. C. Rădulescu Codin îi explică numele de la „vestitul Botea pomenit în lucrarea d-lui Slavici, **Din bătrâni**”³⁷. Balabani – un toponimic format pe baza onomasticului, cu originea în substantivul comun de origine turcă ce denumește o specie de șoimi crescută aici. Lunca – toponim din categoria celor care denumesc țarina satului, definind șesul de-a lungul apei Argeșel.

Mușcel – toponim care indică aspectul reliefului, forma sa.

Hârtiești - este un toponim format pe baza antroponimului Hartic (atestat în documentele medievale³⁸) și a sufixului colectiv „ești”, indicând organizarea comunității ca obște și folosirea unui nume de om pentru a desemna o așezare. Neprecizând din ce categorie face parte toponimul, C. Rădulescu Codin are altă explicație – legată de o realitate istorică bine cunoscută lui, arătând că „numele de Hârtiești este dat de călugării de la Mănăstirea Vieroși, care au apucat actele de proprietate ale moșilor acestui sat, poreclindu-i când veneau să-și ceară drepturile „hârtești”, adică oamenii aceia cu hârțiile...” și că mai înainte satul s-a numit Cotlomiuț³⁹ - lucru adevărat, așa cum am văzut în catagrafia din anul 1774, dat fiind că era sat închinat Mănăstirii Cotlomuz.. Valeria Pravăț, autoarea unei monografii despre comună, arată că toponimicul provine din slava veche, însemnând „cei din pădure” și că – într-o formă ușor schimbată, se regăsește în limba germană sub forma „artabach”⁴⁰. Lucieni – toponim topografic format pe baza apelativului slav „lucina” = „pășune” și a sufixului „eni”, care indică locul de proveniență al celor din sat.

Huluba – toponim cu originea în apelativul „hulubă”, una din piesele căruței.

Lespezi – toponim topografic indicând natura reliefului (structura geomorfologică), dat fiind că în zonă blocuri mari de piatră.

³⁵ Grigore Constantinescu, **op. cit.**, p. 50.

³⁶ Iorgu Iordan, **Toponimia românească**, București, 1963, p. 24.

³⁷ C. Rădulescu Codin, **Muscelul nostru**, Editura I.G. Vlădescu, Câmpulung, Muscel, 1922, p. 31.

³⁸ Grigore Constantinescu, **op. cit.**, p. 145.

³⁹ C. Rădulescu Codin, **op. cit.**, p. 32.

⁴⁰ Valeria Pravăț, **Monografia comunei Hârtiești**. 1475-2005, Pitești, 2005.

Din neoliticul târziu datează descoperiri arheologice care atestă continuitatea de locuire din timpuri îndepărtate, precum și importanța văii Argeșului pentru comunitățile din epoca neolitică și a bronzului: un tumul foarte bine conservat la **Valea lui Cireș**; unelte din piatră descoperite la **Padina**; un topor din piatră găsit în punctul **Bolatu** – descoperiri care se includ aceluiași mărturii de cultură materială găsite la Câmpulung, Albești-Muscel, Malu cu Flori, Cetățeni.

Pe o pantă din sud-vestul satului Văleni, spre Mâzgana – Hârtiești, în locul numit **La morminte** (în apropierea ruinelor vechii biserici din Poiana Mâzgana) – un toponim menționat documentar încă din 2 iulie 1513, într-un hrisov semnat de domnul Neagoe Basarab⁴¹ și certificat astăzi printr-o valoroasă descoperire arheologică, era semnalată încă din 1898 prezența unui „*mormânt zidit cu multă dibăcie, din lespezi de piatră tăiate și alcătuite ca pereții unui coșciug...*”, mormânt în care s-au găsit osemintele unui bărbat, ale calului său, precum și o sabie – bănuită a fi din aur⁴². Informația a fost vehiculată, dar nu a stârnit prea mult interes decât după Primul Război Mondial. În 1930, când se fac săpături arheologice, au putut fi relevate o parte din morminte (care nu fuseseră distruse), craniile și „*vase de pământ cu formă minunată de cadelniță sau candelă artistic lucrată*”⁴³.

Interesul stârnit de aceste descoperiri îi determină pe I. Andrieșescu și Dinu V. Rosetti să facă aici cercetări de suprafață și arheologice (în 1931 și 1960-1964), stabilindu-se că sunt cimitire din epoca bronzului aparținând culturii mormintelor „în cistă”⁴⁴, cultură subcarpatică răspândită până în Țara Bârsei, dar care în arealul Dâmbovița-Muscel prezintă o individualitate semnalată de arheologi⁴⁵. Mormântul cercetat în 1930 a scos la iveală și o brățară din argint, precum și calota craniană a unui individ asupra căruia se încercase o trepanație.

În 1976, pe locul numit Valea Mâzganii, câțiva muncitori au descoperit la rădăcina unui copac un tezaur de monede, format din 31 piese din argint emise în perioada 1526-1527⁴⁶. Componenta lui – 16 monede ungurești și 15 poloneze, poate sugera fie că a aparținut unui negustor, fie că

⁴¹ **DIR**, B, veac XVI, vol. II. (1526-1550), București, 1951, p. 87.

⁴² *Arhiva Muzeului Național de Antichități*, **dosar nr. 1805**, adresa nr. 8138 din 5 octombrie 1896.

⁴³ N. Panaitescu, **loc. cit.**

⁴⁴ Publicate de I. Andrieșescu în ziarul „Universul” din 26 octombrie 1931, p. 1, și citate de Dinu V. Rosetti în *CAMNI*, I, 1975, p. 276-278.

⁴⁵ Ion Motzoi-Chicideanu și Gheorghe Olteanu, *Un mormânt în cistă descoperit la Văleni Dâmbovița* în SCIVA, 51 – nr. 1-2, ianuarie-iunie, 2000, f. Ed., p. 19.

⁴⁶ Aurică Smaranda și Ștefan Trâmbaciu, *Trei tezaure monetare din secolele XV-XVII descoperite în zona orașului Câmpulung-Muscel*, în BSNR, anii LXX-LXXIV, 1976-1980, nr. 124-128, p. 341-348.

a apărut în sat pe diverse căi, iar faptul că a fost îngropat – probabil în grabă, arată că a aparținut unui localnic sau unei persoane care cunoștea destul de bine locurile.

Bârzești – toponim topografic format pe baza eponimului-poreclă Bârzu (cu originea în slavul „bârzu = iute”⁴⁷) și sufixul colectiv „ești”, care indică originea transilvăneană a locuitorilor. Existența toponimului Bârza (Dealul Bârzii, Valea Bârzii, Colnicul Bârzii) pot indica acest lucru, sau pot face referire la pasărea cu același nume. Despre Bârzești, C. Rădulescu Codin scrie că satul își trage numele „*de la niște ciobani din Țara Bârsei cari s-au stabilit aci, mai întâi, cu oile*”, numindu-l „*Săritoarea lui Negru-Vodă ori Săritoarea lui Mihaiu Viteazu*”⁴⁸. Vulturești toponim format pe baza eponimului vultur (la origine apelativ pentru pasărea respectivă) și a sufixului colectiv „ești”. Legenda potrivit căreia satul a fost întemeiat de unul din căpitani domnului Mihai Viteazul, numit Vultur, ar putea avea o bază reală dacă luăm în considerare bătălia dată de el pe Argeșel și faptul că, probabil, drumul lui spre tabăra de la Stoenesti a trecut pe Valea Argeșelului, prin Boteni și apoi, prin Balabani și Văleni, a mers pe Valea Dâmboviței.

Davidești – toponim topografic format din eponimul David și sufixul colectiv „ești”, desemnând vatra satului. O legendă păstrată în Davidești spune că numele satului vine de la unul din fiii unei femei numită Mătușa, și astăzi existând mulți oameni cu numele de Mătușa, Aldea, David și Bogdan – mai ales pe cele trei văi de pe versantul stâng al Argeșelului, acolo unde se pare că a fost prima așezare din sat⁴⁹.

⁴⁷ Grigore Constantinescu, *Argeș. Dicționar etnocultural*, Editura Alean, Pitești, 2006, p. 291.

⁴⁸ C. Rădulescu Codin, *op. cit.*, p. 31.

⁴⁹ I.S. Băcanu, *Monografia comunei Davidești jud. Argeș*, Pitești, 1999, p. 21.

**DOMNIA ÎN ȚARA ROMÂNESCĂ
- ÎN SECOLUL AL XVI-LEA-
PE BAZA UNOR NOI DOCUMENTE TURCEȘTI
Prof. drd. Nicolae Zaharia**

One of the fundamental problems of the Romanian-Turkish relations was the status they had Romanian princes to the sultan, hence the Walachia status to the Ottoman Empire . Turkish new documents offer another vision of political and legal status of the Romanian Country to the Ottoman Empire. Also, analysis of these documents reveal an active role of Walachia in European policy of Ottoman Empire in the sixteenth century.

După constituirea statelor medievale românești s-a desăvârșit organizarea internă , prin consolidarea principalei instituții centrale și anume domnia . Regimul politic al domniei a evoluat spre formula monarhiei feudale , dar cu trăsăturile specifice societății românești . Domnia era ereditară , dar domnul era ales , neexistând norme rigide în privința succesiunii . În documentele de cancelarie , conducătorul statului apărea cu titlul de „ mare voievod și domn” , el acumulând funcția politică supremă , cât și pe cea militară . Calitatea de mare voievod presupunea în primul rând că era mai-marele celorlalți voievozi locali , dar și concentrarea în mâinile domnitorului a funcției militare . Uns de mitropolit , marele voievod adoptă cu coroana semnificația de dominus atribuit împăraților romani în epoca dominatului .

Organizarea instituțională și mai ales ceremonialul de la curte erau de inspirație bizantină . Însemnele domniei erau coroana , buzduganul și sceptrul . Domnul avea următoarele atribuții :

- dreptul de preemțiune supra întregului fond funciar al țării – dominium eminens ; conducea întreaga administrație a statului , având un aparat centralizat , în cadrul căruia sfatul domnesc juca rolul principal ; elaborează politica internă și externă împreună cu sfatul domnesc ; avea dreptul de a bate monedă ; avea dreptul de confiscare a proprietății boierești și de aplicare a pedepsei capitale în cazuri de trădare (hiclenie , infidelitate) ; percepea birul ; declara război sau încheia pace ; convoca oastea cea mare ; reprezenta instanța supremă de judecată .

Prin ungere , domnitorii deveneau conducători politici „ din mila lui Dumnezeu” , ceea ce le conferea întreaga putere în fața supușilor , poziție întărită și de formula „ de sine stătător” .

Introducerea în titulatura domnilor înaintea numelui a cuvântului Io , prescurtare de la Ioannes , cel ales de Dumnezeu , afirmă sursa divină a puterii domnești . Domnii dobândeau această calitate prin

ceremonia religioasă a ungerii cu mir și încoronării , care le transfera harul divin și confirma protecția divinității în exercitarea puterii .

În anul 2008 apărea la Editura Muzeului Brăilei , Istros , un volum de „ Noi documente turcești privind Țările Române (1526-1602” , întocmit de Mihai Maxim . Valoarea documentelor este una deosebită pentru relațiile româno-otomane . Studiarea acestor documente aduce elemente referitoare la domnia și în Țara Românească , aspecte ce țin de noi date privind investitura , de anumite însemne ale investiturii . Așadar , în studiul de față am urmărit să scot în evidență acele elemente de noutate ce țin de domnie . Dintre aceste documente relevante sunt splendidele Ruznamce , cu date precise de ordin protocolar , cronologic , terminologic , de istorie a prețurilor și a cursurilor monetare . Analiza acestor documente face posibilă stabilirea datelor oficiale de numire și investitură ale domnilor Țării Românești , însemnele puterii acordate lor de către sultan , costul fiecărei piese de acest gen , tributul (cizye) și pișkeșurile aduse padișahului de oamenii domnești , darurile în sens invers (in'âm –favoruri) , oferite de sultan trimișilor voievodali la predarea tributului și a peșcheșurilor țării lor . Deosebit de importante sunt documentele care fac referire la insignia (însemnele puterii) deoarece sunt cele mai vechi înregistrări detaliate și oficiale de acest gen , cu jumătate de secol în trecut față de descrierea făcută de Franco Sivori , secretarul lui Petru Cercel . Ele sunt aici grupate în număr relativ mare , permițându-ne urmărirea lor în timp , într-o admirabilă continuitate , de la Moise Vlad (1529) la Mihai Viteazul (1593) . Cu acest prilej , se lămuresc chestiuni de terminologie . Aceste mărturii noi ne dau posibilitatea să îmbunătățim tabelele cronologice privind numirea domnilor munteni , inclusiv a lui Mihai Viteazul a cărui dată precisă plutea în incertitudine . Tot din aceste documente aflăm de a patra investitură a lui Vladislav III , ca domn al Țării Românești din 1530 , chiar dacă aceasta nu a mai fost urmată de o domnie efectivă . Analiza acestor documente de această natură ne duce la concluzia că încă din anii 1530 tratamentul acordat domnilor munteni în protocolul Înaltei Porți este asemănător celui rezervat beilerbeilor , ba chiar a sangeacbeilor din provinciile otomane propriu-zise .

Un prim document care oferă elemente de noutate este reprezentat de consemnarea , între alte cheltuieli din 16.02.1529 ale Visteriei centrale a Statului Otoman „ a teșrifului , fiului lui Vladislav al III-lea „ care a devenit domnul Țării Românești” . Documentul reprezintă cea mai veche înregistrare oficială detaliată a însemnele puterii (insignia, turcește – hukumet alatmeleri) primite de un domn român de la Poartă : steagul , ca semn al puterii din partea sultanului , cuca (uskuf) , în locul coroanei , calul (esb) , buzduganul (bozdogan) , 12 bucăți de tafta amintind purpura imperială (hlamida bizantină) .

Această descriere a însemnelor de investitură primite de un domn muntean este cu peste jumătate de secol mai vechi decât aceea lăsată de genovezul Franco Sivori , secretar și intim al lui Petru Cercel , care a asistat la ceremonia de investitură a acestuia la Istanbul -1538. Ea ne permite unele considerații noi despre însemnele puterii la domnii români . De asemenea , avem de-a face și cu cea mai veche mențiune oficială , detaliată , de același tip Ruznamce , a dregătorului otoman însărcinat cu instalarea noului domn : era aga spahiilor de Poartă , personaj destul de important la Curtea otomană . Pe la 1536 , acest agă era chiar fratele marelui vizir și primea o frumoasă soldă de 120 aspri pe zi .

Importanța documentelor face ca anumite numiri în domnie să fie acum clare , cum ar fi numirea în domnie a lui Mihai Viteazul . M-am oprit asupra acelor documente care aduc elemente noi asupra domniei lui Mihai Viteazul , asupra zilei privind investitura . Un document de la Başbakanlık Osmanlı Arşivi – Arhiva Otomană de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri al Republicii Turcia , înregistrat în prima decadă a lunii Zilhicce 1001/29 august – 7 septembrie 1593 i se aduce la cunoștință „ Banului Mihai , fiul fostului Voievod de Eflâk , Pătrașcu Voievod , că în a patra zi a lunii Zilhicce cea sfântă , ți-am acordat și dăruit domnia Țării Românești (Eflâk Voyvodaligî sana tevcih ve inâyet idub) și se poruncește să mergi de îndată în Țara Românească (Eflâk) să-ți îndeplinești slujba de voievod/domnie (Vooyvodalik) cu dreptate și onestitate deplină” Iată textul documentului :„ *Porunca adresată Voievodului Ban Mihai , fiul lui Pătrașcu Voievod , fost voievod al Țării Românești este următoarea : în prezent , dând la iveală înaltele mele favoruri împăratești în ce te privește , în a 4-a zi a lunii Zilhicce cea sfântă a acestui an 1001 (miercuri 1 septembrie 1593 stil nou , duminică 22 august 1593 stil vechi) și-am acordat și atribuit domnia Țării Românești (Eflâk Voyvodaligni sana tevcih ve inâyet idub) . De aceea am poruncit ca , la sosirea ceaușului cu ordinul , să nu zăbovești , ci să mergi de îndată în Țara Românească , să fii în slujba de Voievod cu deplină dreptate și onestitate , să nu pierzi nici un minut în apărarea și protecția acelor părți și ținerea sub control și protejarea raialelor”*

Un prim element important al documentului constă în menționarea datei oficiale a numirii lui Mihai Viteazul și anume miercuri , 1 septembrie 1593 stil nou , sau duminică , 22 august 1593 , stil vechi . Prin acest document se dovedește încă o dată că absolutizarea unor documente nu trebuie să reprezinte o practică în cercetarea istorică . Același Mihai Maxim descoperea în 1999 un document care plasa începutul domniei lui Mihai Viteazul la 15 septembrie stil nou , respectiv 2 septembrie stil vechi , anul 1593 . Acest aspect nu presupune că vreunul dintre aceste documente este fals , ci ele sunt elemente ale unei proceduri de natură decizională în ceea ce privește acordarea domniei :

numirea în Divan , apoi primirea la sultan , care acordă insignia , simbolizând delegarea puterii și înmânarea brevetului de numire .

Al doilea element important este reprezentat de faptul că varianta oficială la Poartă în legătură cu arborele genealogic al lui Mihai Viteazul era că acesta era fiul Pătrașcu cel Bun .Un alt document foarte important este cel în care Radu Paisie primește răsplata pentru participarea domnitorului la campania lui Suleyman Kanunî de la Buda (20 iunie 1541- 29 august 1541) . Acesta primește veșmânt sib (dar sau măr – stofă roșie ca mărul) și un veșmânt de catifea roșie de Florența: „ *Acordat voievodului Țării Românești care a venit din campania de la Buda , în'am dat din mâna lui Hangeldi (a venit hanul) , trezorier: 2 veșminte 1 veșmânt din stofă – sib roșie, europeană cu batraki , cu tiv de catifea , cu fir de mătase de Bursa; 1 veșmânt din catifea roșie de Florența (Filordin) cu margine din fir de aur*” . Din păcate lipsesc detaliile privind participarea domnitorului în Campania de la Buda , detalii de genul ; cu ce efective a participat , ce misiuni a avut în cadrul operațiunilor . De precizat faptul că nici în acest document nici în altele de pe secolul al XVI-lea nu se folosește termenul turcesc de kaftan , ci doar cel persan de căme de aici termenul de camedan de unde românescul geamantan . Documentul este foarte important prin aceea că explică absența lui Radu Paisie din țară între 13 august 1541 și 10 ianuarie 1542 deoarece în acest interval lipsesc documentele interne de la el . De remarcat că ultimul document emis în țară e din 13 august 1541 , pe când Buda era ocupată de otomani la 29 august . Judecând după documentele interne și după data acordării darului împărătesc , voievodul era deja în țară la 10 ianuarie 1542 , când emite actul prin care Coadă clucerul e făcut mare vornic . De observat trecerea unui mare interval de timp de la întoarcerea sa (circa un an de zile) de la întoarcerea sa (cel târziu în ianuarie 1542) și înregistrarea favoarei împărătești (2 februarie 1543) . Este , pe de altă parte , interesant de notat că chiar în perioada în care sultanul îl recompensa pentru slujba credincioasă de la Buda , beneficiarul acestei recompense purta tratative secrete cu Ferdinand de Habsburg (între 7 ianuarie și 3 aprilie 1543) , negocieri care , odată cunoscute la Istanbul , au fost motivul principal al dizgrației împărătești , soldate cu mazilirea

BIBLIOGRAFIE

Călători străini despre țările române, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, vol. III, 1971

Berindei ,M, G. Veinstein , *L' Empire ottoman et les pays roumains 1544 -1545* , Paris , 1987

Maxim M. , *Noi documente turcești privind Țările Române și Înalta Poartă (1526-1602)* , Muzeul Brăilei , Editura Istros , Brăila 2005

SERDARUL MIHAIL DROSU- UN APRIG DUȘMAN AL CANTACUZINILOR

MARIUS PĂDURARU
Muzeul Județean Argeș

As regards the character of the deal, Mihail Drosu, had to originate from a family have fallen.

Începând cu 1660 Țările Române, aflate în calea penultimului mare asalt al Porții asupra Europei Centrale, vor intra într-o altă etapă istorică¹.

Acțiunea antiotomană a lui Mihnea III l-a determinat pe marele vizir Köprülü să le încalce autonomia², numind ca domn în Țara Românească pe Gheorghe Ghica (20 noiembrie 1659 - 1 septembrie 1660), un „prefanariot” de origine albaneză ca și omologul său de la răsărit de Carpați, împământenit însă de câteva generații.

După uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino (20/30 decembrie 1663) conducătorul partidei Cantacuzinilor, ultimele patru decenii ale veacului vor fi marcate de lupta dintre această grupare și cea a Bălenilor (Leurdenilor) pentru putere. Ea are două cauze principale: pe de o parte lupta boierimii pământene (din care făceau parte prin căsătorii și unii greci împământenii, cazul postelnicului și al fiilor săi) împotriva elementelor străine reprezentate de unii domni (Mihnea III, Ghiculeștii și Radu Leon) și de dregătorii favoriți ai acestora, iar pe de altă parte slăbiciunea domniei din deceniul șapte al veacului al XVII-lea.

Din clanul Cantacuzinilor, condus de către Postelnicul Constantin Cantacuzino, grec stabilit în țară în urmă cu trei decenii, căsătorit cu Elina, o fiică a lui Radu Șerban făceau parte, pe lângă cei 12 copii ai săi, ginerii și nurorile sale, familiile și urmașii acestora și o clientelă numeroasă. Dintre familiile aflate în această grupare amintim: Băjescu, Brâncoveanu, Buicescu, Buhuș,

¹ *Istoria românilor*, V, p. 174.

² Mircea Soreanu, *Marii viziri Köprülü (1656-1710)*, Editura Militară, București, 2002, p. 66.

Catargi, Ghețea, Corbeanu, Crețulescu, Grădișteanu, Drugănescu, Fărcășanu, Filipescu, Mogoșescu etc. De partea cealaltă, partida numită a Bălenilor (Leordenilor) reunea familii boierești precum: Băleanu, Bucșanu, Drosu, Gheorma, Leurdeanu, Năsturel, Popescu, Săcuianu, Știrbei, Vărzaru și numai trei greci - Dumitrașcu Cantacuzino Țarigrădeanu, Necula Sofialău și Balasache Muselim - însă pentru scurtă vreme.

Era, așadar o luptă între partide politice în care predomina în proporție covârșitoare elementul autohton, despărțite de interese personale și nu de motive etnice sau politice.

În ceea ce privește personajul de care ne ocupăm, Mihail Drosu, provenea dintr-o familie boierească decăzută; deși nepot al lui Dumitru banul din Vâlcănești, primul soț al Stancăi, care a devenit apoi soția lui Mihai Viteazul, tatăl său, Drosu, din Braloștița și Vâlcănești nu a depășit dregătoria de postelnic, probabil al treilea. Nu știm cine a fost mama sa.

Original așadar din Braloștița, județul Mehedinți, astăzi județul Dolj, Mihail Drosu, căruia de altfel, Letopisețul Cantacuzinesc îi spune *Mehedințul*, semnează pentru prima dată un act la 22 iulie 1669 când apare fără titlu, situație ce se repetă și la 28 august 1670. Ca paharnic îl întâlnim la 3 iunie 1671 și din nou fără titlu la 10 ianuarie 1672. Ca armaș al doilea apare între 3 iunie 1672 și 11 iulie același an; clucer: 1674 mart. 15 - mai 12; jîtnicer 1676 mart. 4 - iun. 7; serdar 1677 mai 27 - 1678 mai 31; m. jîtnicer 1677 febr. 15 - 1679 iunie 11.

În calitate de armaș, după cum reiese dintr-un document ulterior, „a stat asupra (Cantacuzinilor - n.n.) cu multă vrăjmășie și cu multe groaze de moarte îngrozindu-i și afar-den prada domnească ce le-au părdat Gligore vodă (Ghica - n.n.) casa dumnealor, amestecatu-s-au și Drosul armaș de au luat de la dumnealui Costandin stolnic mai osebit multe altele”.

Nu este clar deocamdată ce interese îl vor fi plasat în partida Bălenilor. Probabil căsătoria, dar fără îndoială și calitatea de armaș.

Din documentele cercetate reiese că Mihai Drosul a fost căsătorit de două ori. Dintr-o primă căsătorie, nu știm cu cine, a rezultat un fiu, Iane, potrivit autorului Relației anonime latine, de 18 ani prin 1680 când a fost asasinat, așadar născut pe la 1662.

Că a mai fost căsătorit și a doua oară o spune răspicat postelnicul Matei, fiul lui Pătru slugerul ot Ciorogărlă, în zapisul

de la 11 iulie 1672, prin care îi vinde lui Mihai Drosu moșia din Drăngești, jud. Ilfov, 480 de stâneni, pentru 57 de ughi, care fusese a „jupânesei Calea, care a fost jupâneasa lui Parascu neguțătorul”. Și, zice mai departe postelnicul Matei: „că i s-au căzut dumnealui – armașului Mihai Drosu – să o cumpere, fiindu-i acuma ginere”. Așadar jupâneasa Calea, care avea mai multe fete, era soacra armașului Mihai Drosu.

Nu știm nici cum s-a numit această a doua soție și dacă au rezultat și din această căsătorie copii. Potrivit unui document din 1690, M. Drosu a avut și o fiică, dar nu se poate preciza dacă din prima sau din a doua căsătorie.

Un personaj care l-a sprijinit la nevoie a fost jupânul Duca, staroste de neguțători din București, căruia, drept răsplată, Mihai Drosul i-a dăruit 500, respectiv 100 de stâneni la 7 iunie 1676, respectiv la 15 februarie 1677.

În 1672, în vremea isprăvnicatului lui Gheorghe Băleanu, Stroe Leurdeanu și a ginerelui celui dintâi, Hrizea vistierul, când Grigore Ghica era plecat în campania otomană de cucerire a Cameniței Mihai Dorsul este cel care pune direct în aplicare torturarea Cantacuzinilor și a celor din clanul lor:

„Iar când au fost la iulie 15, leatul 7180 (1672), făcură sfat drăcesc de trimiseră la Vel Ocnă pre Gheorghie dvornicul, socrul lui Matei aga și pre Ghiețea clucerul, socrul lui Șarban spătarul și pre Stoica logofătul Ludescul, care au fost slugă bătrână la casa răposatului Costandin postelnicul. Iar pre Mareș banul, ce au fost cuscu cu stari postelnicul, și pre Radul logofătul, gineri-său și pre cei 4 coconi ai lui: Costandin, Mihai, Matei, lordache i-au pus la opreală mare, în turnul clopotniții. Iar pre alți boiari, rudenii și gineri ai lor, pre toți i-au prădat și i-au lăsat de la închisoare. așăzând răii sfetnici aceasta ce scrie mai sus.

Purces-au și Gligorie vodă la oaste când au fost și sultan Mehmet, împăratul turcilor cu toată puterea lui cătră Țara leșească, când au luat și Camenița pre seama lor. Iar aicea, la scaun, au lăsat ispravnici pre Băleanul și Stroe dvornicul, i Hrizea vistierul. Deci ei, ca niște răi tirani, fără știrea domnului, dederă învățătură Drosului aramașul Mehedințul, răul spurcat, de-i scotea din turn pre acești boiari, ce scriu mai sus și-i ducea afară den cetate, înaintea temniții, de-i bătea în toate zilele pre talpele picioarelor și-i spânzura de mâini cu sfoară, și-i muncea în tot felul, târându-i pre pământ și pedepsindu-i cum le era voia. Și de

aceasta dar să asemăna cu Maximilian, i Dioceltiiian, muncitorii creștinilor, și cu spurcatul Ariia și cu alți păgâni necredincioși carii au ocărat sfânta biserică a lui Dumnezeu și au călcat toate poruncile lui. Așa făcură și acești tirani boiari”³.

Evident că situația se va inversa când Șerban Cantacuzino preia tronul cu sprijinul lui Cara Mustafa, intrând în București la 6 ianuarie 1678.

„De acum încolo să încep durerile. Că, la întoarcere, au zis Drosului sărdariul să să gătească să meargă în țară mai înainte cu trebi și s-au gătit și i-au dat cărți și slujitori și pă Aleverde tătarul cu câțiva tătari, tot tâlhari și-l învăța în taină, să-l ducă până la Bârlad și să-l dea în laturi dă drum, să-i tae capul și să-i ia capul pentru credință și să să facă Aleverde că au pribegit în Bugeac și până nu-l va chieama domnul cu cărți, să nu vie și viind să zică cătră boiari că au fugit Drosul sărdarul. Acest meșteșug făcea, ca să nu să sparie boiarii, să fugă”⁴.

Dan Horia Mazilu, istoric al literaturii române medievale, vorbind despre acest episod încurcă puțin lucrurile în de altfel excelenta sa lucrare „Lege și fărădelege în lumea românească veche” arătând: „victima (Mihai Drosu - n.n.) va fi înconjurată de semnele încrederii voievodale acordate celui ce urma să plece la Dogancale în 1679, înaintea domnului cu sarcini de seamă”. Or, în realitate, așa cum lasă cronica să se înțeleagă, Șerban a pus la cale asasinarea lui Mihail Drosu în toamna anului 1679, la întoarcerea din Ucraina, în drum spre Moldova, ulterior el oprindu-se la Iași cu intenția de a-i captura pe Ivașco Băleanu și Staico Bucșanu, protejați însă de Duca.

Nereușind să-i obțină pe pribegi, Șerban se va răzbuna cumplit asupra boierilor grupării adverse, aflați în țară.

„Atunce au omorât Șărbănu vodă pă Hrize vist. Popescul și pre Vălcul vornecul Grădișteanu, feciorul Bunii vistieri și pre Pătrașco Bucșănescul și pre Drosul vel armaș și le-au prădat pre jupânesile lor foarte rău, iar pre feciorul Drosului armaș l-au băgat de viu într-o ocnă pustie, plină de apă, slobozindu-l până la

³ *Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopiseșul Cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu, București, Editura Academiei Române, 1960, p. 166-167.

⁴ *Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu vornicul*, introducere și ediție critică întocmite de Const. Grecescu, București, Editura Academiei Române, 1963, p. 173.

un loc cu funii și cu o făclie aprinsă în mână, și sfârșindu-să funie, l-au slobozit acolo de au murit”⁵.

C. Erbiceanu, arată, de asemenea, că a fost ucis și el și copiii săi⁶.

Supliciu la care a fost supus Mihail Drosu de către Șerban Cantacuzino, ne-a fost descris de către un misionar catolic, rămas până astăzi necunoscut: „pe serdarul Drosu a pus să-l îngroape în pământ până la brâu și să-l ucidă tătarii, înțepându-l cu săbiile. Iar pe fiul acestuia, de 18 ani, nu mai puțin, a pus să-l arunce într-o ocnă părăsită după ce-l ținuse în închisori îngrozitoare”⁷.

Ctitorii. Potrivit documentului de la 25 august 1692 familia Drosu s-a numărat printre ctitorii mănăstirii Jitianul. Pentru acest motiv, „la vremea lui de petrecanie”, Iane, fiul serdarului Mihail Drosu, a lăsat satul Braloștița amintitei mănăstiri.

Întrucât mănăstirea Jitianul, se situa în epocă în județul Dolj, iar Braloștița în Mehedinți, între aceste locații fiind o distanță în linie dreaptă de aproximativ 50 de km, la data menționată, egumenul Theodor a vândut această proprietate marelui paharnic Cornea Brăiloiu pentru 800 de taleri, cu banii respectivi cumpărând satele mai apropiate: Floranul în întregime, Știubeiul jumătate și Întorsura a treia parte.

⁵ *Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu, București, Editura Academiei Române, 1960, p. 177.

⁶ *Relația anonimă latină despre Țara Românească, în Călători străini despre Țările Române*, vol. VII, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 452.

⁷ *Documentele epocii brâncovenesti în colecțiile Muzeului Municipiului București*, volum întocmit de Grina-Mihaela Rafailă, București, Editura Muzeului Municipiului București, 2008, doc. 75, p. 119.

MIHAIL - EGUMEN AL MĂNĂSTIRII "NEGRU VODĂ" DIN CÂMPULUNG MUSCEL (1712 - 1714)

Maria-Venera Rădulescu

MIHAIL - the abbot of "Negru Voda" Monastery, Campulung Muscel (1712 - 1714)

Abstract

Prince Constantin Brancoveanu (1688-1714) appointed in 1711 the former abbot of Cozia Monastery, Mihail, as contractor for the construction work at "Negru Voda" Monastery. This included the building of an upper floor to the north of the belfry-tower (Brancoveanu Mansion) and the building of a house with an open-air verandah to the south.

A bas-relief of a lion holding a chirilic imprint was found on each of the western walls. The names of craftsmen ("Grigore Cozian the apprentice and Lupul Sărățan") or of abbot Mihail "contractor from Cozia" is seen on these inscriptions. A third sculpture is from the same construction year 1712. This sculpture shows the head of a monk that might be a representation of abbot Mihail.

Mănăstirea "Negru Vodă" a cunoscut de-a lungul existenței sale câteva importante faze edilitare.

Biserică a Curții Domnești, în vremea primilor Basarabi, servind și ca necropolă a casei domnitoare, mai apoi biserică de mir, lăcașul de cult a fost mult afectat în urma cutremurului din 20 iulie 1628 când zidurile sale s-au prăbușit, iar oficierea slujbelor a fost întreruptă timp de șapte ani.

O primă refacere, de la temelie cu aceleași blocuri de piatră, va avea loc în cursul anilor 1635 - 1636, ctitor fiind, de astă dată, cucernicul domn Matei Basarab¹. În aceeași etapă constructivă se încadrează și ridicarea casei din colțul de sud-vest al incintei, inițial casă domnească. Între anii 1647-1648 se va ridica și impunătorul turn clopotniță, întregul ansamblu primind statutul de mănăstire.

¹ Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717. Cronica anonimă, București, 1959, p. 18 - 31; Istoria Țării Românești 1290 - 1690. Letopisețul Cantacuzinesc, București, 1960, p. 195.

Epoca domniei marelui voievod martir Constantin Brâncoveanu (1688-1714) a marcat o nouă și importantă etapă de construcție a ansamblului monahal.

Conjunctura politică europeană creată după înfrângerea otomanilor în 1683, la Viena, dorința Imperiului Habsburgic de a aduce Țările Române în sfera sa de influență, manevrele pentru putere ale unora dintre marii boieri munteni², toate acestea au avut drept consecință ocuparea și devastarea orașelor de munte. Câmpulungul a fost mult afectat în urma ocupațiilor militare ale generalului Veterani, în 1688, ale trupelor prințului Ludovic de Baden, ale generalului Donat Heissel sau ale principelui Transilvaniei Emeric Tököly, alungat de austrieci³.

Incursiunile austriece și maghiare de la sfârșitul secolului al XVII-lea și din primii ani ai secolului următor⁴ au adus multă pagubă, atât orașenilor cât și obștei călugărilor.

Dorind să facă îmbunătățiri mănăstirii "Negru Vodă", Constantin Brâncoveanu aduce aici, spre finele anului 1711, pe Mihail, fost egumen al mănăstirii Cozia. Mutarea egumenului Mihail era însă pricinuită și de alte cauze. Călugării mănăstirii vâlcene, în mai multe jalbe trimise voievodului, își arătaseră nemulțumirea că li s-a stricat obștea și că erau alți egumeni străini la mănăstire "*care nu să facă vreun folos și vreo adăogere, ce mai mult pagubă și scădere aduc mănăstirii*"⁵.

La 9 noiembrie 1711 (7220), Constantin vodă Brâncoveanu anunța obștea călugărilor cozieni că le-a schimbat egumenul (Mihail n. n.), adăugând că "*pentru a lui blestemăciune tot era să-l scot domnia mea și fără de ale voastre jalbe*"⁶.

Pentru cercetarea cazului, voievodul îl trimite pe episcopul Damaschin al Râmnicului dar și pe un logofăt de Divan să ia seama și să trimită catastif la domnie, precizând că "*ce-l va găsi cu socoteală că au mâncat și au cheltuit fără de ispravă va pune la loc*"⁷. Logofătul de divan trebuia să aleagă din obștea mănăstirii Cozia un alt egumen mai de ispravă și mai vrednic, "*iar pentru celălalt egumen ce au fost mai înainte - Mihail - care iaste acum la Câmpul Lung - de vreme ce cât a egumenit nu i s-a luat seama, când va fi la Bobotează și veniind toți egumenii*

² Vezi Claudiu Neagoe, *Ocupațiile austriece și maghiare la Câmpulung între 1688 - 1691*, "Argessis", seria Istorie, IX, Pitești, 2000, p. 248 - 252.

³ Vezi Claudiu Neagoe, *Ocupațiile austriece și maghiare la Câmpulung între 1688 - 1691*, "Argessis", seria Istorie, IX, Pitești, 2000, p. 248 - 252.

⁴ I. Răuțescu, *Câmpulung Muscel. Monografie istorică*, Câmpulung, 1943, p. 112.

⁵ Direcția Arhivelor Naționale Istoric Centrle, M-reă Cozia, pachet XLVII/ 58.

Copie în manuscris nr. 712, f. 280;

A. Sacerdoțeanu, *Din arhiva mănăstirii Cozia*, "Hrisovul", VI, București, 1946, p. 77.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

după obicei, veți veni și unii din voi cu egumenul acesta nou ce se va așeza și să va lua sema și acelaia de la Câmpul Lung iar acestui ce iaste acum îi vor lua acum sema acolo la mănăstire și va fi și lipsit de egumenie, că așa iaste porunca Domniei mele"⁸.

Constantin Brâncoveanu avusese totuși prilejul de a-l aprecia pe Mihail pentru spiritul său de bun gospodar, în perioada când fusese stareț la Cozia, iar prin mutarea sa la Câmpulung domnul dorea să repare și să aducă îmbunătățiri sfântului lăcaș muscelean, încărcat de istorie.

Mihail se remarcase la Cozia prin înfrumusețarea bisericii celei mari, " în zilele prea-luminatului Domn Io Constandin B< asara>b Voievod, fiind Mitropolit Țării Românești Chir Theodosie și ostenitoriu Chir Anthimu episcopulu de Râmnicu, leat 7215 (1706 -1707), în egumenia prea cuviosului Chir Mihail", așa cum glăsuiește inscripția de deasupra ușii de intrare⁹.

Ca ispravnic domnesc la mănăstirea câmpulungeană, Mihail aduce cu sine o echipă de meșteri pricepuți printre care se numără și "Grigorie, ucenic cozian". În aceeași vreme vine la Câmpulung și "Lupul Sărățan", cunoscut meșter cioplitor în piatră¹⁰.

Dintre realizările edilitare ce au avut loc în acea perioadă amintim înălțarea cu un etaj a construcției de la nordul turnului clopotniță, devenită "casă domnească". Accesul la etaj se va face printr-un foișor prevăzut cu coloane de piatră¹¹ (Fig. 1).

Tot atunci, la sudul turnului clopotniță a fost construită o nouă locuință, cu foișor¹².

Pe zidul de vest al celor două clădiri, etapa de construcție era marcată prin încastrarea câte unui relief reprezentând un leu, orientat către gangul turnului, susținând cu labelle anterioare un volum, pe care se aflau inscripții cu caractere chirilice.

Inscripția volumului susținut de leul încastrat pe peretele "casei domnești" menționează numele meșterilor și anul lucrărilor: "GRIGORIE UCENIC COZIAN I LUPUL SĂRĂȚAN ISPRAVNICI, LEAT 7220", deci 1712¹³ (Fig. 2).

⁸ *Ibidem*.

⁹ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României, adunate și publicate de ...*, București, 1905, fascicula I, p. 175

¹⁰ Pavel Chihaia, *Un sculptor român din epoca brîncovenească: Lupu Sărățan*, "Revista muzeelor", 1968, 1, p. 17 - 22.

¹¹ Pavel Chihaia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, București, 1974, p. 265-266.

¹² Vezi, N. Ghika - Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, III, 1933, pl.CCCIV, fig. 466.

¹³ Piesa se află astăzi expusă în lapidarul Muzeului Național de Istorie a României, nr. inv. 4401, G.G. 14 322.

Inscripția volumenului purtat de leul pandant, încastrat pe peretele casei de la sudul turnului, menționează numele egumenului Mihail și anul lucrărilor, data fiind redată atât cu caractere chirilice cât și cu cifre arabe: "MIHAIL IG(umen) ISPRAVNIC COZIAN, LEAT 7220, ANO C(rist)I 1712"¹⁴ (Fig. 3).

În aceeași perioadă este realizată în piatră o sculptură *ronde-bosse*, immortalizând figura unui călugăr. Pe comănacul acestuia se află o inscripție, dispusă pe două rânduri. Pe rândul superior se află anul 1712, cu cifre arabe, iar în continuare, anul bizantin, 7220, cu caractere slavone (ЗСК)¹⁵. Din al doilea rând, inscripția, mult corodată, păstrează, cu caractere latine, doar literele "G", "R" și "E", cu spații largi între ele, unele litere nemaifiind lizibile.

Se pare că piesa a fost folosită inițial drept consolă la foișorul "casei domnești"¹⁶. Decorația arhitecturală de acest tip era puțin obișnuită în acea vreme în Țara Românească.

Într-un studiu dedicat analizei pieselor de sculptură de la Mănăstirea "Negru Vodă", Pavel Chihaia, reputat istoric de artă, este de părere că literele inscripționate pe al doilea rând al comănacului călugărului sunt o prescurtare a numelui Grigorie, ucenic priceput în arta sculpturii, adus de egumenul Mihail de la Cozia¹⁷. În continuare, Pavel Chihaia a avansat ideea că inscripția s-ar referi chiar la identitatea personajului reprezentat, iar executorul sculpturii ar fi Lupul Sărățan. În sprijinul acestei idei se

¹⁴ Gr. Musceleanu, *Calendaru anticu pe anul 1862*, p. 27 (articol scris la 2 iunie 1861), amintește acest relief în zidul casei din sudul turnului - clopotniță, "*aproape de cercul antreului, în dreapta*". Piesa se află astăzi la Muzeul Colecțiilor de Artă din București. Cele două reliefuri cu *lei* au fost interpretate greșit de Alex. Lepădatu, *O biserică a lui Ștefan cel Mare în Țara Românească*, B.C.M.I., 1910, p. 107, precum că ar proveni de la mănăstirea brâncovenească din Râmnicu Sărat. Vezi opinia lui P. Chihaia, *op. cit.*, p. 266, nota 342.

¹⁵ Consola antropomorfă și relieful cu inscripția "Grigorie Cozian" și "Lupul Sărățan" sunt desenate la 1882 de

D. Butculescu, cu mențiunea că erau încastrate în zidul de sub foișorul mănăstirii din dreapta clopotniței (Biblioteca Academiei, Secția manuscrise), cf. P. Chihaia, *op. cit.* p. 368. După anul 1887 cele trei piese vor fi aduse de

Gr. Tocilescu în București, la Muzeul Național de Antichități; Gr. Tocilescu, *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici din România*. București, 1887.

¹⁶ După anul 1845 relieful ce poartă inscripția cu numele meșterilor Grigore Cozian și Lupul Sărățan împreună cu consola cu chip de călugăr au fost reutilizate în noul foișor, cu scară interioară, al casei brâncovenești. Vezi: Cezar Boliac, *Itinerariul domnului ...*, în, "Curierul Românesc", XVII (1845), nr. 86, p. 343, unde amintește "*tigri și lei de piatră încrustați în ziduri după întâmplare*". P. Chihaia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, 1974, p. 265.

¹⁷ Pavel Chihaia, *Un sculptor român din epoca brâncovenească: Lupu Sărățan*, loc. cit., p. 18

fac comparații stilistice între sculpturile câmpulungene și piesele realizate de acest meșter la biserica mănăstirii brâncovenești din Râmnicu Sărat¹⁸.

Revenind la inscripția păstrată pe al doilea rând al comănacului călugărului, observăm o mare diferență între ductul literelor, de altfel latine, de aici și cel al literelor din inscripțiile celor două basoreliefuli cu lei, ceea ce ne indică o altă mână de meșter. Dacă pe basoreliefuli, meșterii au ținut să-și semneze operele prin inscripțiile amintite, deducem că, tot astfel, autorul sculpturii antropomorfe *ronde-bosse* este ucenicul Grigorie. Acesta putea fi însă ajutat și îndrumat de Lupul Sărățan.

Călugărul redat pe consola amintită, inspirat desigur după un model real, este un bărbat la vârsta maturității, cu trăsături de om energic, jovial. Fața ovală, expresivă, are pomeții obrazilor proeminenți, nasul cu o ușoară deviație spre dreapta, sprâncenele împreunate, ochii și buzele bine conturate. Personajul poartă barbă scurtă și mustață lungă, lăsată. Capul este acoperit de un comănac.

După părerea noastră, personajul îl reprezintă pe Mihail, egumenul mănăstirii "Negru Vodă" din acea vreme¹⁹. Sculptura, cu reale calități artistice, capătă o semnificație aparte prin identitatea personajului reprezentat. Strădania egumenului Mihail de a-l mulțumi pe voievodul Constantin Brâncoveanu, înfăptuirile sale edilitare, îi aduseseră, desigur, respectul și admirația echipei de meșteri pe care o coordona. Grigorie, *ucenic cozian*, meșter în mânuirea dălții, dorise prin această creație plastică să immortalizeze chipul destoinicului gospodar. Portretul egumenului constituie, de altfel, unul dintre cele mai vechi sculpturi *ronde-bosse*, de acest gen, din istoria artei românești.

În cei doi ani când egumenul Mihail a slujit la mănăstirea câmpulugeană (1712 - 1714)²⁰ aici s-au săvârșit și alte remarcabile construcții. În fața bisericii a fost zidit un "amvon"²¹ și tot atunci zidurile mănăstirii au fost refăcute și consolidate, așa cum amintește un pomelnic, la jumătatea aceluiași secol: "*întru acestuia igumenie (Mihail ieromonah n. n.) s-au făcut cetatea împrejurul monastirii, leat 7220 (1711- 1712)*"²².

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Identificarea reprezentării de pe consolă cu cea a egumenului Mihail nu a fost făcută până acum în literatura de specialitate.

²⁰ D. Băjan, *Documente de la Arhivele Statului...*, Câmpulung, 1929, p. 45.

²¹ P. Chihaia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, București, 1974, p. 266 - 267.

²² Sp. Cristoceă, *Pomelnicul mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel* (vezi Pomelnicul lui Ștefan Românul), "Glasul bisericii", XLVI, 1987, nr. 3, p. 57.

Egumenul Mihail trebuie să se fi îngrijit și de reînnoirea mobilierului bisericii. Un jilt arhieresc, o frumoasă operă de artă brâncovenească, lucrat cu multă iscusință, destinat cu siguranță mitropolitului Antim Ivireanu, se păstrează astăzi în colecția muzeului mănăstirii²³.

Se presupune că Mihail plănuia și executarea unui pridvor în fața bisericii. Mărturie stau câteva elemente de sculptură în piatră (capiteluri, fusuri sau baze de coloană)²⁴, păstrate în colecția mănăstirii. Multe din acele proiecte au rămas însă neînfrățuite.

La biserica bolniței mănăstirii Cozia se află piatra de mormânt a egumenului Mihail, operă din 1714 a meșterului Grigorie. Piatra redă în colțurile inferioare doi cerbi afrontați (Fig. 5), realizare plastică inspirată, desigur, de reliefurile romanice *căprioara șezând* (Fig. 6), încastrat pe zidul de vest al *casei brâncovenești* de la mănăstirea "Negru Vodă", relief cunoscut de meșterul sculptor.

Inscripția de pe piatra de mormânt a egumenului menționează: **"Această piatră iaste a lui Mihai eromonah, care au fost igumen la Coziia și dacă l-au pus la (mănăstirea) Câmpul-Lungu igumen, care ... ta ... măn(ă)stirii Câmpu Lungului au făcut vă dni Io Constandin Voevod i Mitropolit chir Antimu"**²⁵.

* * *

LISTA FIGURILOR

1. Turnul clopotniță și casa brâncovenească de la mănăstirea "Negru Vodă". Desen de M. Bouquet, 1840.

2. Relief de piatră așezat inițial pe zidul de vest al "casei brâncovenești", 1712.

Inscripția menționează numele meșterilor ispravnici "Grigorie, ucenic cozian" și

"Lupul Sărățan".

3. Relief de piatră așezat inițial pe zidul de vest al casei din sudul turnului clopotniță, 1712. Inscripția menționează numele egumenului ispravnic Mihail.

²³ Maria - Venera Rădulescu, *Un jilt arhieresc- operă de artă brâncovenească de la Mănăstirea "Negru Vodă" din Câmpulung Muscel*, comunicare susținută la a XXIV-a ediție a Sesiunii științifice "Istoria și cultura orașului Câmpulung Muscel și a zonei înconjurătoare", Câmpulung, septembrie 2009.

²⁴ Pavel Chihaia, *op. cit.*, p. 266, fig. 121. Piese se păstrează astăzi în lapidariul mănăstirii.

²⁵ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României...*, p. 174, nr. 357.

4. Consolă așezată inițial la foișorul "casei domnești", 1712. Reprezentare posibilă a egumenului Mihail.
5. Fragment din piatra de mormânt a egumenului Mihail, aflată în biserica bolniței mănăstirii Cozia.
6. Relief romanic de la Mănăstirea "Negru Vodă" din Câmpulung Muscel.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

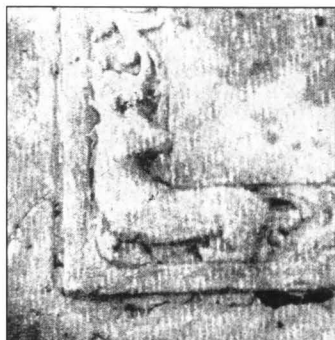

Fig. 5

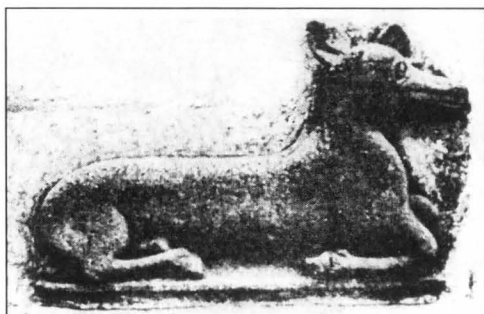

Fig. 6

**FIGURI POLITICE DIN SPAȚIUL ROMÂNESC ȘI EUROPEAN
ÎN COLECȚIA DE STAMPE A DIRECȚIEI JUDEȚENE A
ARHIVELOR NAȚIONALE DOLJ***

***POLITICAL FIGURES FROM ROMANIAN AND EUROPEAN
SPACE IN THE COLLECTION OF ENGRAVING OF THE
DIRECTION OF NATIONAL ARCHIVES FROM DOLJ COUNTY***

**Radu Gabriel Dumitrescu
Muzeul Olteniei Craiova**

The study sustained represents a number of thirteen engravings from the collection of the Direction of National Archives from Dolj County, which are chronologically framed between 1601 and the beginning of the XXth century.

A special place in this article is taken by the iconography of Michael the Brave, his figure being mentioned on four of the thirteen engravings. Some of the represented litographs are rare, for example, the two engravings made by Alphonse Hirsch.

Thus, by studying these collections, a series of graphic operas which are more or less known in the specialized literature are scientifically valued and introduced into the cultural circuit.

Pe linia prevederilor înscrise în Regulamentele Organice din Țara Românească și Moldova, acțiunea de modernizare a instituțiilor statului în raport cu exigențele timpului a cunoscut o mai mare amploare, conjunctură în care s-a plasat și constituirea Arhivelor Statului. Astfel, la 1 mai 1831, luau ființă, la București, Arhivele Statului din Țara Românească, sub egida Departamentului Treburilor din Lăuntru (Ministerul de Interne), prim director fiind lordache Rasti, pentru ca apoi, la 1 ianuarie 1832, la Iași, să se instituie Arhivele Statului din Moldova, în subordinea Logofetei Dreptății (Ministerul Justiției), având drept director pe cunoscutul cărturar Gheorghe Asachi¹.

*Această lucrare a fost parțial finanțată din contractul POSDRU/88/1.5/S/49516, proiect strategic ID 49516 (2009), cofinanțat din Fondul Social European – Investește în Oameni, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹ Mihaela Damean, Ramona Hogiu, *Scurt istoric al Arhivelor Craiovene*, în „Oltenia. Studii. Culegeri”, seria III, an X, nr. 1-2, Editura Alma, Craiova, 2006, p. 16.

Deși tezaurul arhivistice din Oltenia era semnificativ, iar demersurile autorităților locale fuseseră numeroase, o secție a Arhivelor Statului în Craiova va lua ființă abia la 6 martie 1931, prin ordinul ministrului Culturii și Instrucțiunii Publice. Scopul acesteia era acela de „a lua în depozit, pentru păstrare și folosință a particularilor și a studioșilor istoriei naționale, toate actele și documentele păstrate în arhivele prefecturilor, primăriilor, tribunalelor și judecătoriilor din întreg cuprinsul celor cinci județe oltene”².

Din patrimoniul Direcției Județene a Arhivelor Naționale Dolj se remarcă o interesantă colecție, cea de Stampe, asupra unei părți a acesteia îndreptându-se și cercetarea de față.

Ordinea prezentării stampelor este realizată pe cât posibil în funcție de data creării lor.

O primă stampă la care ne vom referi este cea care îl prezintă pe Mihai Viteazul în viziunea lui Aegidius Sadeler. Această stampă este de altfel și cea mai cunoscută dintre imaginile prin care figura lui Mihai Viteazul s-a întipărit în arta vremii sale. Dintr-o familie de artiști din Anvers, ca și Dominicus Custos sau Franz Francken, Sadeler, născut în 1560, s-a bucurat de protecția lui Rudolf II și a lucrat la Curtea din Praga până la moarte, în 1629. Aici a executat și portrete în ulei ale unor nobili curteni, dar mai cu seamă a contribuit, alături de pictorul Hans von Aachen și de sculptorul Adriaen de Vries, la proslăvirea împăratului³.

Sadeler este un artist oficial în toată puterea cuvântului: realismul și convenția se împletesc în opera lui care numără atâtea portrete de suverani (Rudolf și succesorii săi, Mathias și Ferdinand II, regele Poloniei Sigismund III), de principii, generali și diplomați (Sigismund Báthory, Adolf von Schwarzenberg, Georg Thurzo, Guillen de San Clemente). Oprindu-ne acum asupra celui al lui Mihai Viteazul, vom constata că în același moment, în 1601, la Praga, Sadeler a făcut „ad vivum” și portretul solului persan Mahdi Kuli Beg, ceea ce dovedește că își lua drept modele diferiți oaspeți de vază ai Curții imperiale, așa cum astăzi se filmează reportaje ale vizitelor protocolare.

În afară de netăgăduita valoare documentară pe care o câștigă astfel, portretul aduce mărturia unui meșteșug savant și subtil. Contrastul umbrei și luminii accentuează dramatismul figurii bărbătești, de o maturitate aspră. Pe obrazul supt, cu pomeții puternic reliefați, cearcănele au tras brazda lor largă, subliniind privirea grea de bănueli nerostite. Gura încleștată de amărăciune și dezgust se pierde în desișul bărbii crescute sălbatic. Nu e chipul unui gentilom mizantrop care deapănă, departe de zarva frivolă a petrecerilor Curții, monologul lui

² *Ibidem*, p. 19.

³ Andrei Pippidi, *Mihai Viteazul în arta epocii sale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 33.

Hamlet, ci adevărata înfățișare a ostașului neînfrânt. Demnitatea ciudatului străin care, timp de câteva zile, la începutul lui martie 1601, putea fi zărit în sălile Palatului Hradčany, l-a impresionat pe pictorul împăratului și de aceea el a ales pentru portretul său legenda latină: „utroque fortuna insignis et in utroque eadem virtute” (deopotrivă de ilustru printr-o soartă prielnică sau dușmană și în amândouă având aceeași bărbăție)⁴.

O copie a gravurii lui Sadeler, de Johann Alexander Böner, din 1670, este și pretinsul portret al lui Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei, care face parte dintre ilustrațiile operei lui Galeazzo Gualdo Priorato, „Storia di Leopoldo Cesare” (Viena, 1670)⁵.

Bocquin tipărește la Imprimeria Lemerrier din Paris mai multe portrete ale familiei domnitoare a Ghiculeștilor printre care și pe cel al lui Grigore III Ghica (nr. 3). George Oprescu vorbește despre posibilitatea ca aceste chipuri de domnitori provenind din familia Ghica să fi fost comandate înainte de 1850, lui Joseph Lemerrier (1803-1887) - celebrul litograf francez, considerat unul din cei mai buni meșteri din Paris. Imprimeria acestui litograf funcționa începând cu anul 1837⁶. Litografia realizată de Bocquin are drept model gravura care se găsește în frontispiciul lucrării profesorului și directorului Academiei Domnești din Iași, Nichifor Theotochi. Lucrarea a fost editată la Leipzig în două tomuri între anii 1772-1773⁷.

Următoarele patru litografii prezentate (nr. 4-7) sunt realizate în atelierul litografic al lui Gustav Wonneberg, două dintre ele semnate (cele care îi redau pe Sigismund Báthory și Gheorghe Basta), celelalte două doar presupuse. Aceste litografii se regăsesc în volumul de poezii intitulat *Faptele eroilor* (1857), de Alexandru Pelimon, ca ilustrații⁸. Stabilimentul litografic al lui Gustav Wonneberg s-a bucurat de o mare popularitate, activitatea acestui atelier dominând a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Întreprinderea lui Gustav Wonneberg a girat ani îndelungați ilustrarea principalelor reviste și publicații istorice („Revista

⁴ *Ibidem*, p. 34; în privința vestimentației vezi Al. Alexianu, *Mode și veșminte din trecut. Cinci secole de istorie costumară românească*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1971, pp. 235-236.

⁵ Andrei Pippidi, *op. cit.*, p. 37.

⁶ Vezi *Domnitori și Principi ai Țărilor Române*, Biblioteca „V. A. Urechia”, Galați, 2007, p. 69; http://www.bvau.ro/manifestari/2007/0823_domnitori.pdf (12.08.2010).

⁷ Virgil Cândea, *Mărturiile românești peste hotare. Mică enciclopedie de creații românești și de izvoare despre români în colecții din străinătate*, vol. I, *Albania-Grecia*, Editura Enciclopedică, București, 1991, p. 425.

⁸ Alessandro Pelimon, *Faptele eroilor*, Imprimeria Națională a lui Iosif Romanow et Compagnie, București, 1857, p. 208, p. 112, p. 16, p. 80; vezi și Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, Editura Științifică, București, 1968, p. 149.

Română pentru științe, litere și arte”; *Tezaur de monumente istorice*, editat de Al. Papiu Ilarian, „Revista Istorică, Arheologică și Filologică” a lui Grigore Tocilescu, „Revista Nouă” condusă de Bogdan Petriceicu Hașdeu etc.)⁹.

Litografia de la nr. 8 portretizându-l pe Mircea cel Bătrân reprezintă o variantă a litografiei care se găsește ca ilustrație în lucrarea lui Alexandru Pelimon¹⁰ și a fost realizată în atelierul lui Andreas Bielz¹¹.

Litografiile de la nr. 9-10 sunt realizate de Alphonse Hirsch, elev al pictorului J. L. Meissonier și L. Bonnat. Acesta a studiat gravura cu pictorul și gravorul belgian Leopold Flameng (1831-1911). În anii 1869-1885 a prezentat la Saloanele Oficiale gravuri de reproducere după vechii maeștrii, picturi de gen și portrete¹². Cele două litografii înfățișându-i pe Constantin Brâncoveanu și Mihai Viteazul sunt realizate probabil în această perioadă.

Portretul lui Tudor Vladimirescu (nr. 11) este opera graficianului de origine poloneză Vitold Rola Piekarski (1857-1909), realizat în Tipolitografia lui Nicu D. Miloșescu de la Târgu Jiu. Artist cu studii incomplete de artă și filosofie, V. R. Piekarski avea cunoștințe generale din cele mai diverse domenii – arheologie, numismatică, etnografie, istoria artei.

În anii petrecuți la Târgu Jiu a avut o activitate densă, care a concentrat preocupări de interes obștesc, studiul vestigiilor antice și medievale din zona Gorjului, culegerea de credințe și datini populare, creația de grafician ilustrator și caricaturist¹³.

Cromolitografia *Ștefan cel Mare la Valea-Albă 1496 8 Noembrie* (nr. 12) reprezintă o interpretare după pictura lui Constantin Lecca, *Panahida de la Războieni*, tablou cunoscut și sub numele de *Parastasul de la Valea Albă*. Tabloul evocă momentul cinstirii memoriei celor căzuți în lupta de la Războieni. La solemnitate iau parte Ștefan cel Mare, mitropolitul Moldovei, un sobor de preoți, înalți demnitari, oșteni, oameni din popor. Mesajul politic și educativ-patriotic este clar: cei ce s-au jertfit pentru apărarea pământului patriei nu pot fi dați uitării. Realizarea acestei picturi inspirate din trecutul nostru istoric urmărea, fără îndoială, ca subiectul să fie pildă pentru contemporani într-un

⁹ Doina Pungă, *Grafica pe teritoriul României în secolul al XIX-lea. Litografia și gravura în acvaforte*, Editura Oscar Print, București, 2009, p. 124.

¹⁰ Alessandro Pelimon, *op. cit.*, p. 336.

¹¹ Doina Pungă, *op. cit.*, p. 233.

¹² *Ibidem*, p. 136, nota 208.

¹³ *Ibidem*, pp. 120-121.

moment în care agitația pentru Unire atinsese cote maxime (tabloul este realizat în 1857)¹⁴.

Ultima stampă prezentată este o cromolitografie realizată ulterior momentului inaugurării statuii lui Alexandru Ioan Cuza la Iași în anul 1911, lucru relevant, de altfel, și de însemnarea finală. Momentul este, de altfel, marcat și de emiterea unei medalii dedicate evenimentului¹⁵. Un exemplar asemănător cu cel prezentat de noi se găsește și în colecția Muzeului Național de Istorie a României¹⁶.

CATALOG

1. *Mihai Viteazul*, Praga, 1601.

Gravor: Aegidius Sadeler.

Legendă circulară: **MICHAEL WAIVODA WALACHIAE TRANSALPINÆ, VTRAQVE FORTVNA INSIGNIS: ET IN VTRAQ, EADEM VIRTUTE. ÆT. XLIII.**

Între portret și legenda circulară: **cvm priul. S. Cae. M.^{tis}.**

Sub legenda circulară, legenda: **Tanti facit nomen Christi: Maiestatem Cæsaris: Remp/ Christianam, et Ecclesiæ, Sub Pont. Max. Concordiam: Sue/ prodigus, publica denotus Saluti: etiamsi dira omnia,/ et diri aduer sarentur: Ficta obruens factis.**

Sub legendă: **S. Cæs. M.^{tis} Sculptor Æg. Sadeler ad vivum/ delineavit, et D.D. Prage.MDCI.**

D = 23,5 x 15 cm.

Neinventariat.

2. *Mihai Viteazul*, Viena, 1670.

Gravor: Johann Alexander Böner.

Legenda: **GIORGIO STEFANO PRINCIPE/ DI MOLDAVIA.**

În dr. jos: **I. A. Böner. f.**

D = 30 x 20 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/86.

3. *Grigore III Ghica*, Paris, ante 1850.

Litograf: Jean Adolphe Bocquin ?.

Atelier litografic: Imprimeria Joseph Lemercier.

¹⁴ Paul Rezeanu, *Constantin Lecca*, Editura Arcade, București, 2005, p. 46.

¹⁵ Radu Gabriel Dumitrescu, *Medalii străine și românești din secolele XIX-XX în colecția Muzeului Olteniei, în Monedă și comerț în sud-estul Europei*, vol. III, Editura Altip, Alba-Iulia, 2009, p. 281.

¹⁶ Catalogul expoziției *Unirea Principatelor Române – 150 de ani*, Muzeul Național de Istorie a României, București, 2009, p. 118.

Legenda: **ΔΩΚΕ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΜΟΝΟΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΙΕΡΩΝ
ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΣ/ ΓΟΥΝΕ ΔΕ ΣΥ ΓΚΙΚΑΔΩΝ ΚΟΙΡΑΝΕ ΚΑΙΓΕ
ΝΟΑ.**

În stg. jos: **Bocquin. lith.** În dr. jos: **Imp. Lemerrier et Cie Paris.**

D = 33,2 x 21,7 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/36.

4. *Sigismund Báthory*, București, 1857.

Stabilimentul litografic Gustav Wonneberg.

Legenda: **Sigismynd Batopi,/ npinchinele Transilvanii.**

Sub portret, în dr.: **Stab. lith. G. Wonneberg. Bukurest.**

D = 18 x 12,6 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/106.

5. *Gheorghe Basta*, București, 1857.

Stabilimentul litografic Gustav Wonneberg.

Legenda: **Geopge Basta.**

Sub portret, în stg.: **Stab. lith. G. Wonneberg. Bukurest.**

D = 18 x 12,7 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/105.

6. *Mihai Viteazul*, București, 1857.

Stabilimentul litografic Gustav Wonneberg?

Legenda: **Mixai Viteazyl, Domnyl Pomânii.**

D = 17,9 x 12,1 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/101.

7. *Sinan Pașa*, București, 1857.

Stabilimentul litografic Gustav Wonneberg?

Legenda: **Sinan Паша.**

D = 17,9 x 12,4 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/103.

8. *Mircea cel Bătrân*, București, ante 1866.

Litograf: Walch Fidelis

Stabilimentul litografic Andreas Bielz.

Legenda: **MIRCEA CELU BĂTRÂNU.**

D = 18 x 11,5 cm.

Neinventariat.

9. *Constantin Brâncoveanu*, Paris, post 1869.

Litograf: Alphonse Hirsch.

Legenda: **CONSTANTIN BRANCOVAN BASSARABA/ 1688-1714.**

Între portret și legendă: **HIRSCH GRAVEUR PARIS.**

D = 21,7 x 16,9 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/84.

10. *Mihai Viteazul*, Paris, post 1869.

Litograf: Alphonse Hirsch.

Sub portret: **HIRSCH GRAVEUR PARIS.**

D = 22 x 17 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/82.

11. *Tudor Vladimirescu* din colecția „Portrete Naționale”, Târgu Jiu, 1894.

Litograf: Vitold Rola Piekarski.

Atelier litografic: Tipolitografia Nicu D. Miloșescu.

Legenda: **Portretul lui Tudor Vladimirescu/ din biserica Prēja (Mehedinți).**

În dr. jos: **Tipo-Litografia Națională, N. D. Miloșescu T.-Jiu.**

Sub portret, în stg.: **V. R. P./94. T. JIU.**

D = 36,5 x 23,7 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/318.

12. *Ștefan cel Mare la Valea-Albă 1496 8 Noembrie*, București, înc. sec. XX.

Legenda: **ȘTEFAN CEL MARE LA VALEA-ALBA 1496 8. NOEMBRIE.**

În dr. jos: **SOCEC&CO., Societate Anonimă, București, Sucursale Ploesti, Iași, Craiova.**

D = 42 x 31,7 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/30.

13. *Momente din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, post 1911.

De la stg. la dr. și de sus în jos legende:

- **1859/ DEPUNEREA JURĂMÂNTULUI/ CA DOMN AL MOLDOVEI**
- **1859/ PRIMIREA CA DOMN AL MUNTENIEI**
- **1861/ VISITA LA CONSTANTINOPOL**
- **1862/ BARBU CATARGIU ÎNSĂRCINAT CU FORMAREA/ PRIMULUI CABINET AL PRINCIPATELOR UNITE**
- **1862/ UNIREA, STERGerea HOTARULUI/ INTRE PRINCIPATE**
- **1864/ DISOLVAREA CAMEREI**
- **1864/ ÎMPROPRIETĂRIREA ȚĂRANILOR**
- **1864/ LEGEA INSTRUCȚIUNEI PUBLICE**
- **1864/ SECULARIZARE MĂNĂSTIRILOR**
- **1866/ ABDICAREA**

- 1866/ ÎNDEPĂRTAREA DIN ȚARĂ
- 1911/ RECUNOȘTINȚA POPORULUI/ INAUGURAREA SATUEI LA IAȘI.

Sub aceste scene: **Alexandru I Jon Cuza Voda.**

În dr. jos: **SOCEC&CO., Societate Anonimă. București. Sucursale Ploiești, Iasi, Craiova.**

D = 42 x 31,7 cm.

Colecția Stampe nr. inv. 7/29.

EVOLUȚIA ORGANIZĂRII ADMINISTRATIVE A COMUNEI BÂRLA (1832-2008)

Aurelian Chistol*

Depuis la règne d'Al. I. Cuza jusqu'au présent, les 12 villages qui forment actuellement la commune Barla ont été integres en diverses structures administratives territoriales regroupées dans certaines périodes en six communes. Aujourd'hui ils constituent une seule entité la comune Barla, réalisée en 1968 par le régime communiste.

Orice stat modern este conceput ca o formă supremă de organizare a vieții sociale, cuprinzând în limitele sale organisme particulare, înzestrate cu o viață specifică.

Încă din epoca medievală, Țara Românească a fost împărțită în subunități administrative numite județe. Originea lor trebuie căutată în vechile uniuni de obști , grupate, de regulă, pe văile râurilor ale căror nume le-au și împrumutat. Până la cumpăna secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, în fruntea respectivelor structuri teritoriale s-au aflat județii, urmați de mari vătafi, bani și căpitani. Toți acești slujbași aveau atribuții ostășești, administrative și judecătorești. În jurul anului 1700, județele au început să fie conduse de câte un ispravnic, iar în cursul primelor domnii ale lui Constantin Mavrocordat în ambele Principate (1733-1749), au apărut câte doi ispravnici în fiecare județ.

În ceea ce privește Teleormanul, atestarea sa datează din 14 mai 1441, dar întinderea maximă o atinge în debutul veacului al XIX-lea, atunci când limita sa nordică era reprezentată de satele Albota, Bradul de Jos și Bradul de Sus, cea sudică era delimitată de Dunăre, cea estică de Vlașca și, în fine, cea vestică de Olt și Romanați.

Deși informațiile referitoare la împărțirea administrativă a Teleormanului în evul mediu sunt lacunare, totuși, în 1740, Constantin Mavrocordat l-a divizat în plăși, după modelul aplicat de austrieci în Oltenia. Din nefericire, nu s-au păstrat nici numărul, nici numele acestora. Un izvor ulterior, menționa totuși satul Bârla ca făcând parte din plasa Cotlăeni. O catagrafie din anii 1773-1774 menționa în cadrul Teleormanului plasa Cotmeana, în cuprinsul căreia, întâlnim referiri la satul Urlueni.

Situația a devenit mult mai limpede în debutul veacului următor, grație catagrafiilor din 1815 și 1831, care evidențiau împărțirea Teleormanului în 10 plăși: Vedea, Cotmeana, Teleormanul de Sus, Teleormanul de Mijloc, Teleormanul de Jos, Mijlocul de Sus, Mijlocul de Jos, Târgu, Marginea de Sus și Marginea de Jos. Denumirile lor

* Lector, Universitatea din Pitești, Facultatea de Științe Socio-Umane.

proveneau de la râurile ce le traversau sau mărgineau, după poziția ocupată în cadrul județului sau după Târgul Mavrodinului, în cazul plășii Târgului.¹

Viciile grave ale regimului fanariot au generat apariția unui curent reformist ce viza, inclusiv chestiunea administrativă. Acțiunile sedicioase ale unor boieri iluminați, dublate de revoluția lui Tudor Vladimirescu au scos la iveală nemulțumirile acumulate în diverse straturi ale societății, atrăgând atenția Porții și Rusiei asupra stării interne a Principatelor Române.

În contextul ocupației rusești din 1828-1834, o comisie de 8 boieri, atent supravegheată de Curtea de la Petersburg a elaborat Regulamentele Organice, menite să transforme profund organizarea internă a Principatelor și, în mod deosebit, administrația lor locală.

Regulamentul Organic al Țării Românești, intrat în vigoare la 1/13 iulie 1831, menținea împărțirea tradițională în județe, dar schimba denumirea de ispravnic în cea de ocârmuitor, și pe cea de zapciu (administrator de plasă) în subcârmuitor. Pentru a se pune capăt instabilității manifestate anterior la conducerea județelor și a plășilor, s-a decis ca liderii acestora să aibă un mandat de 3 ani.²

Județele nu aveau personalitate juridică, iar în vederea delimitării lor a lucrat până în 1844 o comisie de ingineri hotarnici, care le-a sporit celor mai multe întinderea, astfel încât, județul Săcuieni care cuprindea câte o parte din Prahova și Buzăul actuale a dispărut.³

Regulamentele Organice au avut meritul de a conferi satelor un început de personalitate, întrucât le recunoștea dreptul de a avea un patrimoniu –cutia obștei– menită să asigure plata impozitelor către stat, contribuind totodată la satisfacerea nevoilor locale. În fruntea satului se găsea un pârcălab, secondat de către Sfatul Sătesc.

Reședința județului Teleorman a fost, până la 1841, orașul Roșiorii de Vede, datând din vremea lui Mihai Viteazul. După ce, în 1835, Alexandru Ghica a întemeiat Alexandria, comisia de hotarnici a modificat structura Teleormanului, dându-i „de la județul Olt, toate satele din stânga Oltului până la comuna Plopi”, iar capitala județului s-a

¹ Marius Păduraru, *Reorganizarea administrativă din 1831 a județului Teleorman*, în „Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Căndea”, ediție Valeriu Sârbu, Cristian Luca, Brăila, Muzeul Brăilei, Editura Istros, 2009, p. 521-523.

² Nicolae Isar, *Istoria modernă a românilor. 1774/1784- 1918*, București, Editura Universitară, 2006, p. 86.

³ *Enciclopedia României*, vol. I, *Statul*, București, Imprimeria Națională, 1938, p. 302.

mutat la Turnu-Măgurele, acolo unde, în 1841, și-au stabilit sediile Prefectura, Tribunalul și celelalte instituții publice.⁴

Organizarea comunală instituită prin Regulamentele Organice va fi parțial modificată în 1851, în sensul reorganizării Sfatului Sătesc de către domnitorul Barbu Știrbei. În componența Sfatului erau incluși: pârcălabul, un reprezentant al proprietarului moșiei și doi sau patru „deputați” aleși de către plătitorii de capitație dintre sătenii fruntași. Menirea Sfatului era de a executa ordinele organelor administrative superioare și mai puțin de a delibera asupra intereselor comunității locale.⁵

Unirea Principatelor a dat un puternic imbold modernizării sistemului administrativ autohton, după modelul francez. Adept al ideilor liberale, domnitorul Al. I. Cuza va milita pentru recunoașterea comunelor ca persoane juridice. În consecință, la 31 martie 1864, prin Decretul nr. 394, el a promulgat „Legea pentru comunele urbane și rurale”.

Potrivit prevederilor acesteia, „Comuna îngrijesce singură interesele sale și se administrează de sine în marginea legilor. Ea formează o persoană juridică” (art. 2). Legiuitorul de la 1864, fiind călăuzit de un spirit de descentralizare potrivit vremii, s-a îngrijit de reglementarea diferențiată a administrației urbane față de cea rurală. Clasificarea comunelor –urbane și rurale- era făcută de guvern, fiind supusă aprobării Camerei, în prima sesiune de după promulgarea legii. Eventualele modificări ale respectivei clasificări se puteau face la câte un interval de 5 ani, prin adoptarea unor noi legi (art. 9).

În ceea ce privește comunele rurale, acestea urmau să cuprindă minimum 100 de familii sau 500 de locuitori (art. 4). Fiecare comună avea obligația de a avea o casă, numită Primărie, și de a se îngriji de locașurile sale de cult (art. 10-11).

Comunele rurale erau reprezentate de Comisii Comunale alese din 2 în 2 ani, deși o treime dintre membrii lor se reînnoia anual (art. 32). Consiliul Comunal era condus de un primar, ajutat de consilierii aleși prin vot cenșitar dintre știutorii de carte. În funcție de numărul de locuitori al comunei, puteau fi aleși între 5-17 consilieri (art. 18-20).

Consiliile Comunale jucau un rol consultativ pe lângă primar, având menirea de a apăra interesele speciale ale comunei, de a aplica ordinele autorităților administrative superioare și de a-l sprijini pe primar

⁴ A.R. Paica, *Teleormanul din punct de vedere administrativ*, în „Anuarul județului Teleorman. 1933”, Turnu-Măgurele, Institutul de Arte Grafice Florian Moncea, 1933, p. 4.

⁵ Ion Alexandrescu, Gabriel Badea-Păun, *Organizarea administrativ-teritorială a României. 1859-2000*, în „Enciclopedia de istorie a României”, București, Editura Meronia, 2000, p. 464.

în administrația locală (art. 67). Deși era ales de către comunitate ca să o conducă, primarul trebuia confirmat în funcție de către prefectul județului (art. 83).⁶

Grație respectivei reglementări, după 1864, România a beneficiat de un sistem administrativ complet, în cadrul căruia comuna devenea o circumscripție autonomă administrativă a statului, beneficiind de un patrimoniu propriu și de dreptul de a-l administra. Prin urmare, începând din 1864, județul Teleorman a fost organizat pe 3 plăși: Plasa Călmățui-Marginea, cu reședința în comuna Putineiu, Plasa Târgu, cu reședința în comuna Roșiorii de Vede și Plasa Teleormanul, cu reședința în comuna Călinești. Ultima avea în componența sa 40 de comune, inclusiv Malu, Mândra, Ciocești, Podișoru, Mozăceni, Bârla și Urlueni.

Plășile erau conduse de subprefecți, care își exercitau însă foarte greoi atribuțiile de serviciu, datorită faptului că județul avea un teritoriu întins „lipsit de șosele bune, cu sate risipite la mari distanțe, așezate pe văi, pe vâlcele și coclauri”. În vederea corijării disfuncționalităților apărute, la solicitarea locuitorilor și a proprietarilor de moșii, în 1865 s-a trecut la reorganizarea districtului Teleorman în 4 plăși: Călmățui, cu reședința la Putineiu; Marginea cu centrul la Brânceni; Teleorman cu reședința la Călinești și Târgu cu reședința la Roșiorii de Vede. În total, districtul (județul) cuprindea 148 de comune rurale și 4 urbane, conduse de primării, numite „staroste”⁷.

Tot din 1865, beneficiem de o serie de informații administrativ-demografice referitoare la satele aflate în prezent în componența comunei Bârla. După cum am precizat deja, în timpul lui Cuza, în arealul actual al Bârlei se găseau 6 comune, după cum urmează: 1. Bârla, compusă din satele Bârla și Șelăreasca, avea 297 de case și 240 de familii; 2. Ciocești, formată din satele Ciocești și Mândra, însuma 160 de case și 156 de familii; 3. Malu, alcătuită din Malu, Zăvârcați (Zuvelcați) și Afrimești, cu 99 de case și 92 de familii; 4. Mozăceni, cuprinzând satele Mozăceni și Bădești, cu 124 de case și 120 de familii; 5. Podișoru, formată doar din satul cu același nume, avea 37 de case și 40 de familii; 6. Urlueni, alcătuită din Urlueni, Lereni și Tomești, cu 200 de case și 216 familii.⁸

⁶ *Ibidem*, p. 464-465; Pentru conținutul respectivei legi, vezi: Ioan M. Bujoreanu, *Collecțiune de Legiurile României vechi și noi care s-au promulgat pene la finele anului 1870. Legi, Procedure, Regulamente, Decrete, Instrucțiuni, Formularii, Convențiuni, Concesiuni, Statute, Circulare Instructive, Tablouri*, București, Noua Typographie a Laboratoriloru Români, 1873, p. 877-887.

⁷ A.R. Paica, *loc. cit.*, p. 6.

⁸ Cf. *Indicele comunelor României după noua organizare a legii comunale*, București, Imprimeria Statului, 1865, p. 86.

La scurt timp după punerea sa în practică, legislația administrativă a lui Cuza va scoate în evidență și o serie de lacune, referitoare în special la comunele mici, care, datorită numărului redus de locuitori, nu puteau forma în mod efectiv niște entități administrative solide. Prin urmare, în timpul mării guvernări conservatoare a lui Lascăr Catargiu, parlamentul va adopta la 13 martie 1874 o nouă „lege pentru comunele urbane și rurale”, promulgată de domnitorul Carol I prin decretul nr. 747/5 aprilie 1874.

Conform respectivei reglementări, numărul minim de locuitori necesar constituirii unei comune creștea la 500, iar consiliile comunale căpătau prerogative sporite. Astfel, ele căpătau dreptul de a autoriza singure, fără vreo aprobare a eșaloanelor superioare, vânzarea de imobile cu o valoare mai mică de 3000 de lei, de a aproba rezultatele licitațiilor și de a autoriza încheierea unor contracte, dacă valoarea obligațiilor luate de comune nu depășea 10.000 de lei. Ca urmare a adoptării legii din 1874, Podișoru va deveni sat pendinte de comuna Bârla.⁹

După cucerirea independenței de stat și după proclamarea Regatului României, liberalii vor acționa în timpul guvernului I.C. Brătianu (1881-1888), nu doar în sensul înviorării vieții economice a țării, ci și pe planul reorganizării ei administrative. Concepțiile centralizatoare și autoritare ale „vizirului” Brătianu își vor găsi o reflectare fidelă în legea comunală din 7 mai 1887, menită a accentua tutela administrativă centrală față de comunele rurale și a limita dreptul de decizie al consiliilor comunale rurale. Deși legea recunoștea teoretic principiul liberal al descentalizării administrative, în fapt, el era aplicat doar la orașe, în timp ce, la sate, guvernul își sporise considerabil influența și controlul asupra administrației locale.¹⁰

Ca urmare a reformei administrative liberale, numărul plășilor teleormănene a scăzut din nou la trei, dar, în 1889, prin hotărârea Consiliului Județean s-a revenit la patru, așa cum o cereau interesele locale.¹¹

După 1887, Bârla actuală a continuat să fie împărțită în 5 comune: Bârla, formată din Bârla, Șelăreasca și Podișoru, însuma 273 de contribuabili, având venituri de 2485 lei și cheltuieli de 2463 lei; Ciocești-Mândra, alcătuită din cele două sate aflate în noua titulatură. Avea 227 de contribuabili, 2532 de lei venituri și 2167 de lei cheltuieli.

⁹ A.R. Paica, *loc. cit.*, p. 7; Ioan M. Bujoreanu, *Appendice la Collecțiunea de legiurile României vechi și noi, câte s-au promulgat de la 1 ianuarie anulu 1871 până la 1 ianuarie 1875 și în continuațiune*, vol. II, București, Noua Typographia a Laboratoriloru Români, 1875, p. 95-107.

¹⁰ Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți. 1866-1916*, București, Editura Silex, 1994, p. 57.

¹¹ A.R. Paica, *loc. cit.*, p. 8.

Comuna Malu era compusă din satele: Afrimești, Brabeți, Malu și Zuvelcați. Numărul său total de contribuabili era de 103, veniturile însumau 2496 lei, iar cheltuieli de 2196 lei. Comuna Mozăceni era formată din Bădești și Mozăceni, având 142 de contribuabil., venituri de 1256 lei și cheltuieli de 1208 lei. În fine, comuna Urlueni era constituită din satul cu același nume, cuprinzând 250 de contribuabili. Veniturile comunale erau de 2157 de lei, iar cheltuielile de 1097 de lei.²

Reveniți la guvernare prin Lascăr Catargiu între ani: 1891-1895, conservatorii au inițiat, pe 6 mai 1892, grație lui Nicolae Filipescu, un nou proiect de lege administrativă. Intrată în vigoare la 1 noiembrie 1892, reforma administrativă înlătura unele neajunsuri, fără a îmbunătăți însă radical administrația deja existentă. Ea avea meritul că preciza mai clar atribuțiile fiecărei verigi administrative. Conform legii, teritoriul României se împărțea „în județe, județele în plăși, plășile în comune”. Dacă județele și comunele erau înzestrate cu personalitate juridică, în schimb, plășile reprezentau „simple circumscripții administrative”.

Aparent noua reglementare sporea atribuțiile primarilor, în detrimentul consiliilor comunale, dar, în fapt, accentuau subordonarea lor față de subprefecți (conducători de plăși), astfel încât, nu se putea vorbi de o reală autonomie locală.¹³

În urma reorganizării administrative din 1892, în județul Teleorman numărul plășilor a sporit de la patru la opt, după cum urmează: 1. Burdea, cu reședința la Balaci; 2. Marginea, cu reședința la Turnu; 3. Teleorman, cu reședința la Călinești; 4. Mijlocul, având centrul la Buzescu; 5. Târgu, cu reședința la Roșiorii de Vede; 6. Călmățui, cu sediul la Putineiu; 7. Oltul, cu reședința la Râioasa și 8. Dunărea, cu reședința la Piatra.¹⁴

Actuala comună Bârla era situată în plasa Teleorman, fiind divizată în cinci unități administrative: Bârla, având în componență satele: Bârla, Șelăreasca și Podișoru; Ciocești-Mândra, formată din cele două sate; Malu, care cuprindea satele: Afrimești, Brabeți, Malu și Zuvelcați; Mozăceni, formată din Bădești și Mozăceni; Urlueni, formată din satul propriu-zis.¹⁵

¹² Cf. *Indicator al comunelor urbane și rurale din Regatul României*, București, Imprimeria Statului, 1887, p. 290-292.

¹³ Constantin Hamangiu, *Codul General al României (Codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare). 1856-1907*, vol. II, *Legi uzuale (1856-1900)*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, f. a, p. 1019-1036; Ion Mamina, Ion Bulei, *op. cit.*, p. 83.

¹⁴ C. Hamangiu, *Codul General al României...*, vol. II, p. 1025; A.R. Paica, *loc. cit.*, p. 8.

¹⁵ Cf. *Indicator al comunelor urbane și rurale din Regatul României. Text oficial*, București, Imprimeria de Stat, 1896, p. 354-356.

În 1904, printr-o lege adoptată de către liberali, numărul plășilor din Teleorman a crescut la paisprezece (Oltul, Traian, Dunărea, Marginea, Brânceni, Buzescu, Călmățui, Carol- Vodă, Roșiori, Târgului, Beuca, Gârdești, Tecuci-Kalinderu), fără a afecta însă structura comunelor din județ.

Tot liberalii vor aduce modificări de substanță în organizarea județeană și comunală a țării, prin „legea pentru organizarea comunelor și administrația plășilor” din 29 aprilie 1908, în virtutea căreia se acordau puteri sporite administratorilor de plăși, dar era redus rolul primarului, devenit un simplu reprezentant al intereselor locale.¹⁶

În ceea ce privește județul Teleorman, acesta a fost organizat în 8 plăși, conduse de către un administrator de plasă. Per total, județul avea 126 de comune rurale și 4 urbane. Cele 8 plăși organizate în baza legii erau următoarele: Alexandria, cu reședința în orașul Alexandria; Călmățui, cu reședința în comuna Băneasa; Ciolănești cu reședința la Ciolăneștii din Deal; Roșiori, cu reședința în orașul Roșiorii de Vede; Slăvești, cu reședința în Slăvești; Tecuci-Kalinderu, cu reședința în comuna Tecuci-Kalinderu; Turnu-Măgurele, cu reședința în orașul Turnu-Măgurele; Zimnicea, cu reședința în orașul Zimnicea.¹⁷

Plasa Tecuci-Kalinderu cuprindea 17 comune rurale, inclusiv: Bârla, formată din satele: Bârla, Podișoru, Șelăreasca; Ciocești, compusă din Ciocești și Mândra; Malu, alcătuită din: Afrimești, Brabeți, Malu și Zuvelcați; Mozăceni, formată din: Bădești și Mozăceni; Urlueni, adică satul cu același nume.¹⁸

În perioada următoare, structura organizatorică a județelor în plăși și comune a variat aproape de la an la an, în funcție de problemele specifice existente în fiecare zonă. Din punctul de vedere al subiectului nostru, importantă este „Legea pentru modificarea circumscripțiilor și a reședințelor unor comune rurale, sate și cătune” din 20 mai 1921, în virtutea căreia, satul Podișoru ce aparținuse de Bârla s-a deslipit de aceasta, fiind atașat la comuna Mozăceni.¹⁹

O consecință firească a Marii Uniri au reprezentat-o legea „pentru unificarea administrativă a României”, din 14 iunie 1924²⁰ și

¹⁶ A.R. Paica, *loc. cit.*, p. 9-10; Ion Mamina, Ion Bulei, *op. cit.*, p. 125

¹⁷ A.R. Paica, *loc. cit.*, p. 11

¹⁸ Cf. *Tablouri de comunele rurale cu satele și cătunele ce le compun și de plășile din țară pe județe*, București, f. ed., 1908, p.193-200.

¹⁹ C. Hamangiu, *Codul General al României (Codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare). 1856-1922*, vol. IX-X, *Legi uzuale 1919-1922*, București, Editura Librăriei „Viața Românească”, f. a., p. 592-593.

²⁰ Idem, *Codul General al României. Legi noi de unificare 1922-1926*, vol. XI-XII, *cuprinzând legile, regulamentele și decretele aplicabile în tot cuprinsul țării*, București, Editura Librăriei „Universala Alcalay et co”, 1926, p. 338-403.

Decretul Regal nr. 2465/25 septembrie 1925, dat publicității la 7 octombrie 1925.

Conform prevederilor acestora, teritoriul României era împărțit în județe și comune. Mai multe comune rurale alcătuiau o plasă, iar mai multe sate o comună. Practic, a fost vorba despre extinderea sistemului administrativ al Vechiului Regat la nivelul întregii țări, ceea ce a creat o serie de tensiuni în provinciile recent unite cu patria-mamă, deoarece noua organizare nu corespundea tradițiilor lor regionale, fiind considerată prea centralizatoare.²¹

După 1925, Teleormanul era reorganizat în 7 plăși, însumând 142 de comune rurale și 4 urbane. Noile plăși au fost următoarele: 1. Turnu-Măgurele; 2. Călmățui; 3. Roșiori; 4. Alexandria; 5. Balaci; 6. Slăvești; 7. Zimnicea. Printre cele 22 de comune ale plășii Balaci, cu reședința la Balaci, întâlnim: Bârla, formată din satele Bârla și Șelăreasca; Ciocești, compusă din Ciocești și Mândra; Malu, alcătuită din: Afrimești, Brabeți, Malu și Zuvelcați; Mozăcenii, formată din: Bădești, Mozăcenii și Podîșoru; Urlueni, formată din satul propriu-zis.²²

Ajunși la guvernare în 1928, național-tărăniștii, receptivi la imperfecțiunile legii administrative adoptate de liberali, au adus în dezbaterea parlamentului un nou proiect de lege, elaborat de către C. Stere. Se încerca astfel realizarea unei largi autonomii locale, preconizându-se instituirea unei noi unități administrative: provincia. Întrucât proiectul, în forma sa inițială, aducea atingere caracterului național-unitar al statului român, a fost necesară modificarea sa. În consecință, noua reformă administrativă va obține promulgarea Regentei pe 3 august 1929. Conform prevederilor sale, actele de administrație locală intrau în atribuțiile organelor deliberative comunale și județene. Plasa continua să rămână o circumscripție teritorială formată din mai multe comune. Teleormanul era organizat în 5 plăși (Alexandria, Roșiori, Balaci, Turnu și Zimnicea), cuprinzând 172 de comune rurale, din care 6 suburbane și 4 urbane. Bârla, Cioceștiul, Malu, Mozăcenii și Urlueniul rămăneau pendinte de plasa Balaci.²³

²¹ Ion Alexandrescu, Gabriel Badea-Păun, *loc. cit.*, p. 467-469; Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți. 1916-1938*, București, Editura Silex, 1996, p. 49.

²² „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 220, 7 octombrie 1925, p. 11106-11109; Anexele Decretului Regal nr. 2465/25 septembrie 1925; *Împărțirea administrativă a României însoțită de Legea pentru Unificarea Administrativă și de Legea pentru Organizarea Administrației Comunale a Orașului București. Ediție Oficială*, București, Imprimeria Statului, 1926, p. 91; 285-286; *Almanahul județului Teleorman pe 1926*, apare sub îngrijirea d-lui C. Nedelescu-Zlotești, Turnu-Măgurele, Editura Ziarului „Drum Nou”, 1925, p. 25.

²³ C. Hamangiu, *Codul General al României. Legi noi de unificare*, vol. XVII, 1929, București, Editura „Universala” Alcala et co, p. 920-1016; Ion Mamina, Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 74; A.R. Paica, *loc. cit.*, p. 11-12.

Reforma înfăptuită de către național-țărăniști în 1929 s-a dovedit a fi efemeră, suferind până la 18 martie 1934 nu mai puțin de 11 modificări, astfel încât, în 1934 se revenise aproape la legea din 1925.

Dintre retușurile efectuate în intervalul 1929-1934, demn de remarcat este cel de la 21 septembrie 1932, în baza căruia Prefectura Județului Teleorman, reprezentată de prefectul Petre Tulliu a adoptat decizia nr. 13920/30 septembrie 1932, referitoare la arondarea comunelor din județ. Conform respectivei hotărâri, Teleormanul era format din 166 comune rurale, 6 comune suburbane și 4 urbane. Se mențineau cele 5 plăși create la 1929, dar, apărea comuna Mândra, desprinsă din Ciocești. În rest, Bârla, Malu, Mozăceni și Urlueni își păstrau vechea configurație.²⁴

Legea administrativă din 27 martie 1936 a conferit administrației un rol mai activ în viața de stat, fără a aduce însă modificări la nivelul organizării plășilor din Teleorman. În schimb, după instaurarea dictaturii regale, vor fi stabilite noi principii în organizarea administrativă locală. Conform Decretului Regal nr. 2919/13 august 1938, județul și plasa deveneau circumscripții de control și erau înființate ținuturile „cu atribuții economice, culturale și sociale”, conduse de rezidenți regali, numiți pe câte 6 ani prin decret regal.

Fiecare ținut reunea până la 10 județe și reprezenta noua unitate administrativ-teritorială a României. În urma reformei carliste, țara era divizată în 10 ținuturi, după cum urmează: 1. Ținutul Olt, cu reședința la Craiova; 2. Ținutul Argeș, cu reședința la București; 3. Ținutul Mării, cu reședința la Constanța; 4. Ținutul Dunărea, cu reședința la Galați; 5. Ținutul Nistru, cu reședința la Chișinău; 6. Ținutul Prut, cu reședința la Iași; 7. Ținutul Suceava cu reședința la Cernăuți; 8. Ținutul Alba-Iulia, cu reședința la Alba-Iulia; 9. Ținutul Crișuri, cu reședința la Cluj; 10. Ținutul Timiș, cu reședința la Timișoara.

În ceea ce-l privește, Teleormanul era divizat în 225 de comune rurale și 4 urbane, fiind inclus în ținutul Argeș.²⁵

Denumirile comunelor și satelor teleormănene, ca și delimitarea lor, s-au făcut în baza ordinelor circulare ale Ministerului de Interne nr. 32914 din 1 septembrie 1938 și nr. 37118 din 11 noiembrie 1938. Comuna Bârla era în continuare formată din satele Bârla și Selăreasca, Malu din satele: Afrimești, Brabeți, Malu și Zuvelcați; Mozăceniul din satele Mozăceni și Podișoru, iar Urlueniul din satul propriu-zis. Singura modificare era operată la nivelul comunei Ciocești reorganizată, ca urmare a contopirii sale cu fosta comună Mândra. Noua titulatură a

²⁴ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Argeș (D.J.A.N. Argeș), fond Primăria comunei Bârla (1913-1946), dosar 11/1932, f. 1-3.

²⁵ Ion Alexandrescu, Gabriel Badea-Păun, *loc. cit.*, p. 470-472.

comunei era Ciocești, iar componentele sale au fost satele Ciocești și Mândra.²⁶

Întrucât existau unele discordanțe între organizarea administrativă a comunelor și a plășilor teleormănene impusă de lege și realitățile din teren, la solicitarea Ministerului de Interne, Biroul Administrativ al Prefecturii Județului Teleorman a alcătuit raportul nr. 795/20 ianuarie 1940, care confirma structura comunelor Bârla, Ciocești, Malu, Mozăceni și Urlueni, ca și apartenența lor la plasa Balaci.²⁷

În perioada războiului, printr-o lege publicată în „Monitorul Oficial” din 26 martie 1942, s-au operat o serie de modificări în ceea ce privește delimitarea administrativ-teritorială a județelor țării. Astfel, plasa Balaci era formată din 18 comune, dintre care și: Bârla, compusă din satele Bârla și Șelăreasca; Malu, alcătuită din satele: Ciocești, Mândra și Malu; Mozăceni, formată din satele: Bădești, Mozăceni, Podișoru; Urlueni, alcătuită din: Afrimești, Brabeți, Urlueni și Zuvelcați.²⁸

Noua organizare reducea la patru comunele de pe teritoriul actualei Bârle, proces de comprimare valabil la nivel național, deoarece în felul acesta statul reușea să scadă cheltuielile administrative. Resursele financiare astfel economisite au fost reorientate spre efortul de război al țării. De altfel, prin plecarea masivă a bărbaților pe front și populația satelor scăzuse simțitor, motiv pentru care, crearea unor comune mai mari nu afecta buna lor administrare, ba dimpotrivă, le permitea acestora să se gospodărească mai eficient.

Rectificările aduse legii administrative la 6 februarie 1943 nu au avut în vedere structura comunelor Bârla, Malu, Mozăceni și Urlueni din plasa Balaci, care rămânea aceeași din 26 martie 1942.²⁹

Totuși, în mod aparent paradoxal, printr-o decizie a prefectului de Teleorman, avocat Alexandru Colfescu, la finele lunii martie se reînființa comuna Ciocești, cuprinzând satele Ciocești și Mândra. Noua

²⁶ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Teleorman (D.J.A.N. Teleorman), fond Prefectura Județului Teleorman (1936-1944), dosar 23/1938, f. 38-39; C. Hamangiu (fondator), *Codul General al României*, vol. XXVII, *Coduri, legi, regulamente, jurnale ale Consiliului de Miniștri cuprinzând prima parte din legislația anului 1939*, partea I, București, Imprimeria Centrală, 1939, p. 1113-1120, Tablou de împărțirea administrativă a județului Teleorman din 31 martie 1939.

²⁷ D.J.A.N. Teleorman, fond Prefectura Județului Teleorman (1936-1944), dosar 250/1940, f. 8

²⁸ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 73, 26 martie 1942, p. 2397; D.J.A.N. Teleorman, fond Prefectura Județului Teleorman (1936-1944), dosar 28/ (1941-1942), f. 1.

²⁹ Cf. *Împărțirea Administrativă a României, întocmită după actele oficiale emenate până la 31 martie 1943, aflată în Arhiva Direcțiunii Administrației locale*, Ediție Oficială, București, Imprimeria Centrală, 1943, p. 426, 429, 430, 433.

entitate răspundea necesităților obiective ale locuitorilor săi, avându-l în frunte pe Anastase V. Chineată.³⁰

După dramaticele evenimente de la 23 august 1944, minusculul partid comunist, propulsat de prezența sovietică pe teritoriul României în prim-planul vieții politice autohtone, va provoca o serie de tulburări în lumea satelor, cu scopul de a răsturna ordinea statornicită și de a-și impune oamenii în consiliile comunale sau chiar în fruntea comunităților locale.

Pe acest fond inextricabil, la 12 ianuarie 1945, Pretura Plășii balaci trimitea Prefecturii un dosar referitor „la cererea locuitorilor satului Afrimești, pendinte de comuna Urlueni, de a se realipi la comuna Malu”, solicitare acceptată, o săptămână mai târziu, de Comisia Administrativă a prefecturii.³¹

Astfel de modificări ale structurii comunelor s-au petrecut în întreaga țară în perioada de început a comunizării sale. Pentru ca autoritățile centrale să aibă o imagine corectă, dar și exhaustivă a organizării administrative a României, la începutul anului 1948, în preajma elaborării primei constituții comuniste a țării, prefecturile au prezentat tablouri detaliate ale situației din teritoriu.

Așadar, la 19 ianuarie 1948, prefectul Florin Crețeanu transmitea la București un raport precizând că în Teleorman existau: 234 de sate, 159 de comune rurale, 3 urbane și 8 plăși (Alexandria, Balaci, Roșiori, Salcia, Slăvești, Turnu-Măgurele, Vârtoape de Sus și Zimnicea).

În ceea ce o privește, plasa Balaci, cu reședința la Balaci, avea în componență 21 de comune cu 36 de sate. Dintre ele, trebuie menționate următoarele: Bârla, formată din Bârla și Șelăreasca; Ciocești, alcătuită din Ciocești și Mândra; Malu, compusă din: Afrimești, Brabeți, Malu, Zuvelcați; Mozăceni, formată din: Bădești, Mozăceni și Podișoru; Urlueni, adică satul propriu-zis.³²

Constituția din 13 aprilie 1948, impusă de ocupantul sovietic, consacra noul regim politic instaurat în România. Conform prevederilor sale, țara era împărțită din punct de vedere administrativ în: comune, plăși, județe și regiuni. Ea permitea însă, ca, prin lege, respectivele împărțiri să poată fi modificate.

Implementarea modelului administrativ sovietic va fi înfăptuită prin Legea nr. 5 pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului

³⁰ Pentru detalii, vezi: D.J.A.N. Teleorman, fond Prefectura Județului Teleorman (1936-1944), dosar 93/1943, f.62; D.J.A.N. Argeș, fond Primăria comunei Ciocești (1933-1948), dosar 6/ (1943-1948), f. 1-6.

³¹ D.J.A.N. Teleorman, fond Prefectura Județului Teleorman (1945-1948), dosar 107/1945, f. 1 r-v.

³² *Ibidem*, dosar 7/1948, f. 108-111.

republicii Populare Române din 6 septembrie 1950, potrivit căreia teritoriul R.P.R. se împărțea în regiuni, orașe, raioane și comune.

Legiuitorul definea regiunea ca fiind „unitatea administrativ-economică delimitată teritorial, pe care se sprijină direct organele centrale de stat în desfășurarea politicii Partidului și a Guvernului”. Ea era „subordonată direct organelor centrale ale statului”, fiind „alcătuită din raioane și orașe de subordonare regională”.

Orașele erau grupate în 3 categorii (de subordonare republicană, de subordonare regională și de subordonare raională), iar comuna reprezenta „o unitate administrativ-economică, delimitată teritorial, alcătuită din unul sau mai multe sate”. Ea se afla în directă subordine a raionului, care era „o unitate teritorială, operativă din punct de vedere economic, politic și administrativ, alcătuit din orașe de subordonare raională și comune”.

Prin Legea nr. 5/6 septembrie 1950 au fost create 28 de regiuni*, 177 de raioane, 8 orașe de subordonare republicană și 4052 de comune.

În ceea ce privește actuala comună Bârla, ea era împărțită în 3 comune: Ciocești, formată din satele: Bârla, Ciocești, Mândra și Șelăreasca; Urlueni, compusă din satele: Afrimești, Brabeți, Malu, Urlueni și Zuvelcați; Mozăceni, alcătuită din: Bădești, Mozăceni și Podișoru.

Trebuie precizat faptul că Cioceștiul și Urlueniul fuseseră incluse în raionul Costești din Regiunea Argeș, iar Mozăceniul în raionul Roșiorii de Vede din Regiunea Teleorman.⁵⁰

Organizarea administrativă instituită în 1950 va fi însă modificată prin Decretul nr.331 din 27 septembrie 1952, în sensul reducerii numărului regiunilor de la 28 la 18. Prin urmare, consemnăm următoarele regiuni începând din 1952: Arad, cu reședința la Arad; Bacău, cu reședința la Bacău; Baia Mare, cu reședința la Baia Mare;

* Cele 28 de regiuni cu reședințele lor erau următoarele: Arad, cu reședința la Arad; Argeș, cu reședința la Pitești; Bacău, cu reședința la Bacău; Baia Mare, cu reședința la Baia Mare; Bârlad, cu reședința la Bârlad; Bihor, cu reședința la Oradea; Botoșani, cu reședința la Botoșani; București, cu reședința la București; Buzău, cu reședința la Buzău; Cluj, cu reședința la Cluj; Constanța, cu capitala la Constanța; Dolj, cu capitala la Craiova; Galați, cu reședința la Galați; Gorj, cu reședința la Târgu-Jiu; Hunedoara, cu reședința la Deva; Ialomița, cu reședința la Călărași; Iași, cu reședința la Iași; Mureș, cu reședința la Târgu-Mureș; Prahova, cu reședința la Ploiești; Putna, cu reședința la Focșani; Rodna, cu reședința la Bistrița; Severin, cu reședința la Caransebeș; Sibiu, cu reședința la Sibiu; Stalin, cu reședința în orașul Stalin; Suceava, cu reședința la Câmpulung-Moldovenesc; Teleorman, cu reședința la Roșiorii de Vede, Timișoara, cu reședința la Timișoara și Vâlcea, cu reședința la Râmnicu-Vâlcea.

⁵⁰ „Buletinul Oficial al Republicii Populare Române”, anul II, nr. 77, 8 septembrie 1952, p. 857-858.

Bârlad, cu reședința la Bârlad; București, cu reședința la București; Cluj, cu reședința la Cluj; Constanța, cu reședința la Constanța; Craiova, cu reședința la Craiova; Galați, cu reședința la Galați; Hunedoara, cu reședința la Deva; Iași, cu reședința la Iași; Oradea, cu reședința la Oradea; Pitești, cu reședința la Pitești; Ploiești, cu reședința la Ploiești; Stalin, cu reședința în orașul Stalin; Suceava, cu reședința la Suceava; Timișoara, cu reședința la Timișoara și, în fine, Regiunea Autonomă Maghiară, cu reședința la Târgu-Mureș.⁵¹

Actuala comună Bârla rămânea divizată în 3 părți: Ciocești, Mozăceni și Urlueni, cărora le erau alocate aceleași sate ca și în 1950. Singura diferență era dată de apartenența lor regională: Cioceștiul și Urlueniul făceau parte din Regiunea Pitești, raion Costești, iar Mozăceniul din Regiunea București, raion Roșiorii de Vede.⁵²

La 4 ianuarie 1956, prin Decretul nr. 12 al Marii Adunări Naționale s-a operat o nouă modificare a raionării administrativ-economice a teritoriului R.P.R. Astfel, numărul regiunilor se va reduce la 16: Bacău, Baia Mare, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Hunedoara, Iași, Oradea, Pitești, Ploiești, Stalin, Suceava, Timișoara și Regiunea Autonomă Maghiară.

În virtutea noii reglementări, comunele Ciocești (Bârla, Ciocești, Mândra, Șelăreasca), Mozăceni (Bădești, Mozăceni, Podișoru) și Urlueni (Afrimești, Brabeți, Malu, Urlueni, Zuvelcați) au fost incluse în Regiunea Pitești, raion Potcoava. Reședința raionului se afla la Potcoava, iar comunele arendate acestuia erau în număr de 16, totalizând 74 de sate.⁵³

Nici această lege administrativă n-a avut mai mult succes, astfel încât, la 24 decembrie 1960 ea a fost înlocuită cu „Legea nr. 3 pentru îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române.” Ea menținea divizarea țării în regiuni, raioane, orașe și comune.

Reglementarea respectivă aducea unele modificări delimitării regiunilor, care rămăneau în număr de 16, dar căpătau noi denumiri: Argeș, Bacău, Banat, Brașov, București, Cluj, Crișana, Dobrogea,

⁵¹ *Ibidem*, anul IV, nr. 50, 27 septembrie 1952, p. 471-472; Ministerul Justiției, *Colecție de legi, decrete, hotărâri și decizii, 1 iulie- 30 septembrie 1952*, București, Editura de Stat, 1952, p. 78-79.

⁵² *Indicator alfabetic al localităților din Republica Populară Română*, București, Editura de Stat pentru literatură științifică, 1954, p. 9, 10, 18, 116, 129, 153, 184, 289, 309, 343, 405, 432, 459.

⁵³ D.J.A.N. Argeș, fond Sfatul Popular al Regiunii Argeș (1959-1965), dosar 19/1960, f. 15-16; *Indicator alfabetic al localităților din Republica Populară Română*, București, Editura Științifică, 1956, p. 106, 124, 141, 154, 194, 332, 352, 359, 404, 485, 520, 559.

Galați, Hunedoara, Iași, Maramureș, Regiunea Autonomă Maghiară Mureș, Oltenia, Ploiești și Suceava.

Comunele Ciocești (Bârla, Ciocești, Mândra, Șelăreasca), Mozăceni-Vale (Bădești, Mozăceni Vale, Podișoru) și Urlueni (Afrimești, Brabeți, Malu, Urlueni, Zuvelcați) erau incluse în Regiunea Argeș, raion Costești.⁵⁴

Accederea lui Nicolae Ceaușescu în fruntea Partidului Comunist Român trebuia să reprezinte un moment de referință în istoria României comuniste, motiv pentru care, în august 1965 a fost adoptată o nouă Constituție, ce proclama Republica Socialistă România, fără a-i modifica însă organizarea administrativ-teritorială. Cu toate acestea, Conferința Națională a P.C.R. din 6-8 decembrie 1967 a adoptat noi principii vizând reorganizarea administrativ-teritorială a țării.

În baza respectivelor directive va fi votată Legea nr 2 din 16 februarie 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România, ce instituia ca unități administrativ-teritoriale: județul*, orașul și comuna.

Conform prevederilor art. 3 al legii, județul era „alcătuit din orașe și comune-unități de bază ale organizării administrativ-teritoriale a țării- în funcție de condițiile geografice, economice și social-politice, etnice și de legăturile culturale și tradiționale ale populației”.

⁵⁴ Ministerul Justiției, *Colecții de legi, decrete, hotărâri și dispoziții, 1 noiembrie-31 decembrie 1960*, București, Editura Științifică, 1961, p. 12-13; *Împărțirea administrativă a teritoriului Republicii Populare Române. Anexă la Legea nr. 3/1960 pentru îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române (cu modificările ulterioare)*, București, 1965, p. 14-15.

* Județele Republicii Socialiste România și orașele lor de reședință erau: Alba, cu reședința la Alba-Iulia; Arad, cu reședința la Arad; Argeș, cu reședința la Pitești; Bacău, cu reședința la Bacău; Bihor, cu reședința la Oradea; Bistrița, cu reședința la Bistrița-Năsăud; Botoșani, cu reședința la Botoșani; Brașov, cu reședința la Brașov; Brăila, cu reședința la Brăila; Cluj, cu reședința la Cluj; Constanța, cu reședința la Constanța; Covasna, cu reședința la Sfântu Gheorghe, Dâmbovița, cu reședința la Târgoviște; Dolj, cu reședința la Craiova; Galați, cu reședința la Galați; Gorj, cu reședința la Târgu-Jiu; Harghita, cu reședința la Miercurea-Ciuc; Hunedoara, cu reședința la Deva; Ialomița, cu reședința la Slobozia; Iași, cu reședința la Iași; Ilfov, cu reședința în București; Maramureș, cu reședința la Baia-Mare, Mehedinți, cu reședința la Turnu-Severin; Mureș, cu reședința la Târgu-Mureș; Neamț, cu reședința la Piatra-Neamț; Olt, cu reședința la Slatina; Prahova, cu reședința la Ploiești; Satu Mare, cu reședința la Satu Mare; Sălaj, cu reședința la Zalău; Sibiu, cu reședința la Sibiu; Suceava, cu reședința la Suceava; Teleorman, cu reședința la Alexandria; Timiș, cu reședința la Timișoara; Tulcea, cu reședința la Tulcea; Vaslui, cu reședința la Vaslui; Vâlcea, cu reședința la Râmnicu-Vâlcea și Vrancea, cu reședința la Focșani.

Comuna a fost definită drept „unitatea administrativ-teritorială care cuprinde populația rurală unită prin comunitate de interese și tradiții, fiind alcătuită din unul sau mai multe sate, în funcție de condițiile economice social-culturale, geografice și demografice. Prin organizarea comunei se asigură dezvoltarea economică, social-culturală și gospodărească a localităților rurale. Satele în care își au sediul organele de conducere ale comunei sunt sate-reședință.”

Prin Legea nr. 3 din 16 februarie 1968 privind asigurarea conducerii locale de stat în unitățile administrativ-teritoriale până la alegerea consiliilor populare au fost arondate comunele pe fiecare județ în parte.

Argeșul era format din 159 de comune, în rândul cărora se regăseau: Ciocești, Mozăceni și Urlueni.⁵⁵

Definitivarea noii împărțiri administrativ-teritoriale s-a realizat prin Legea nr. 55 din 19 decembrie 1968, conform căreia, teritoriul României era format din: 39 de județe, 47 municipii, 189 orașe, 604 localități componente ale orașelor și municipiilor, 2706 comune și 13149 sate.

Județul Argeș avea o suprafață de 6801 kmp, cuprinzând un municipiu, 4 orașe, 6 comune suburbane, 88 de comune și 578 de sate.

În decembrie 1968 a fost creată comuna Bârla, cuprinzând satele: Afrimești, Bădești, Bârla, Brabeți, Ciocești, Malu, Mozăceni, Podișoru, Șelăreasca, Urlueni și Zuvelcați.⁵⁶

Decretul nr 15 din 23 ianuarie 1981 al Consiliului de Stat privind unele măsuri pentru îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului R.S.R. nu a afectat în niciun fel delimitarea și structura județului Argeș.⁵⁷

O nouă lege privind îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului R.S.R. va fi adoptată de către Marea Adunare Națională în ședința din 18 aprilie 1989. Ea consacra împărțirea teritoriului național în: județe, municipii, orașe și comune⁵⁸.

În virtutea respectivei reglementări, Comitetul Executiv al Consiliului Popular Județean Argeș, prin decizia nr. 202 din 25 mai 1989, a delimitat localitățile componente ale orașelor, satele ce alcătuiau comunele și satele de reședință ale acestora.

⁵⁵ „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, partea I, anul IV, nr. 17-18, 17 februarie 1968, p. 132-135.

⁵⁶ Ion Iordan, Petre Găstescu, I.D. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974, p. 8-9; 67,75, 83,89,107; 172,184,204,241,257,276.

⁵⁷ „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, partea I, anul XVII, nr. 3, 23 ianuarie 1981, p. 1.

⁵⁸ Ibidem, anul XXV, nr. 15/25 aprilie 1989, p. 2-5.

Astfel, comuna Bârla, avându-și reședința în satul Bârla cuprindea: Bârla, Bădești, Brabeți, Ciocești, Mozăceni-Vale, Șelăreasca, Urlueni și Zuvelcați.⁵⁹

După evenimentele din decembrie 1989, întreaga viață a statului român a cunoscut ample reorganizări, ce n-au ocolit nici domeniul administrativ. Printre primele măsuri luate de către Consiliul Frontului Salvării Naționale, încă din ianuarie 1990, s-a numărat și adoptarea Decretului-Lege nr. 38/1990 privind abrogarea Legii nr. 2/1989, referitoare la organizarea administrativă a teritoriului țării.

În preambulul acestui act normativ, publicat pe 23 ianuarie 1990, se preciza că „prin Legea nr. 2/1989, adoptată în timpul fostului regim dictatorial, au fost desființate în mod nejustificat și abuziv, ignorându-se voința cetățenilor, peste 300 de comune și un mare număr de sate cu adâncă tradiție în istoria țării, aducându-se grave prejudicii desfășurării vieții și muncii cetățenilor.”⁶⁰

Pornind de la conținutul Decretului-Lege nr. 38/1990, autoritățile au decis menținerea comunei Bârla, având în componența sa cele 12 sate consfințite de tradiție: Afrimești, Bădești, Bârla, Brabeți, Ciocești, Malu, Mândra, Mozăceni Vale, Podișoru, Șelăreasca, Urlueni și Zuvelcați.⁶¹

În prezent, în România există un număr de 2859 comune, care cuprind 12961 sate⁶², inclusiv Bârla cu cele 12 sate ce o compun, o comună de mărime mare, dacă avem în vedere și potențialul său demografic.

⁵⁹ Consiliul Popular Județean Argeș, *Buletinul Oficial al Consiliului Popular al județului Argeș, Pitești*, anul XX, nr. 2/1989, nenumărat.

⁶⁰ Mircea Preda, *Actuala organizare administrativ-teritorială a României este oare perimată?*, în „Buletin de informare legislativă”, nr. 4/2007, p. 5-6.

⁶¹ Cf. *Fișei localității Bârla*, întocmită de către Primăria comunei Bârla.

⁶² Mircea Preda, *loc. cit.*, p. 6.

MANUSCRIS INEDIT

**Însemnări de pe cărțile religioase din Parohia „Apa Sărată”, traduse
și retranscrise din chirilică de către preotul Ioan Răuțescu**

**Viorel Irimia,
Ioana Bugheanu***

Unpublished manuscript

The article presents an unpublished manuscript revealing some notes written on the pages of the religious books from the parish of “Apa Sărată”. The notes were translated and rewritten from Cyrillic to Romanian by the priest Ioan Răuțescu. The translation was demanded by the vicar Nicolae Mănescu, founder of the Peasant Party in Muscel County, deputy and prefect of this county.

The notes from the religious books mention military-political events and even describe natural phenomena, such as earthquakes and solar eclipses.

***Viorel Irimia, profesor la Colegiul Național „Dinicu Golescu”,
Câmpulung.**

**Ioana Bugheanu, studentă Facultatea de Istorie, Relații Internaționale,
Universitatea din București**

Bun cunoscător al paleografiei chirilice, culegător și traducător de documente medievale, preotul Ioan Răuțescu a descifrat numeroase texte religioase aflate în custodia bisericilor câmpulungene. El a fost solicitat de către preotul Nicolae Mănescu, paroh al Bisericii de la Apa Sărată, să traducă însemnările de pe cărțile vechi bisericești aparținând acestui lăcaș de cult. Manuscrisul este un caiet format 22/18 și conține 17 file scrise; primele cincisprezece file conțin traduceri făcute de preotul Răuțescu, iar următoarele două reprezintă o notă a preotului Nicolae Mănescu. Scrisul este foarte lizibil și caligrafic; poartă semnătura autorului și este datat 6 noiembrie 1930.

În nota care însoțește acest manuscris, Nicolae Mănescu face următoarele precizări: „*De când am fost un nevrednicit cu sfânta slujbă la acest sfânt locaș – anul 1912 – am observat cărțile cele vechi ale acestei biserici. Pe lângă vechimea soliditatea legatului, am mai*

observat și scrisul cu litere cirilice de pe coperte și foi. Rânduri începute pe o pagină și continuate pe celelalte pagini în care se arătau evenimentele trecutului scrise de cei ce în timp au trăit și au vrut să rămână însemnările posterității. Cum se apropia ziua împlinirii a 100 ani de la punerea temeliei și sfințirii acestei biserici am căutat să aflu istoricul ei și nu puteam mai bine să-l găsesc decât în aceste rânduri strecurate prin foile acestor cărți. În acest scop am început a descifra din aceste cirilice și fiindcă am găsit fapte și întâmplări demne de știut, am adâncit descifrarea dar m-am izbit de unele greutăți în descifrare nefiind un specialist.

Și atunci am recurs la prietenul meu Preotul I. Răuțescu din Dragoslavele, care se ocupă în special cu cirilicile fiind student în al 4-lea an la teologie, și l-am rugat să vină el pentru a mi le citi și copia pe toate. Foarte bucuros de invitație părintele a venit în toamna 1930 și 2 zile a cercetat toate cărțile vechi, extrăgând notele ce se văd în acest caet din care se înțelege ușor cum a luat ființă această biserică.”

Însemnările fac referiri în special la evenimente și persoane din viața religioasă, dar nu lipsesc și referiri la evenimente politico-militare sau chiar fenomene naturale mai deosebite. Redăm, în continuare, o parte a acestor însemnări.

De exemplu, o însemnare din data de 2 februarie 1807 consemnează pribegia în Rusia a domnitorului fanariot Constantin Alexandru Ipsilanti, între 16 august și 13 decembrie 1806, interval în care domn al Țării Românești a fost Alexandru Șușu. Se menționează și războiul ruso-otoman din anii 1806-1812. După cum este cunoscut, la 22 noiembrie 1806, invocând încălcarea hătișerifului din 1802, Rusia declară război Imperiului Otoman. La 29 noiembrie este ocupat orașul Iași, iar după victoriile de la Fierbinți și Olteanu din 23 decembrie 1806, trupele ruse intră în București. Lor li se alătură și soldații din garda fostului domn Constantin Ipsilanti.

„Mat jos: La feat 1806 luna lui August in 16 zile au fost pribegirea Măriei Sale Io Constandin Alex. Ipsylante vvd Domn acestei țări din scaunul București și prin țara nemțească au fost tocmăi la Rusia de unde până la Dechemvrie 13 au și sosit armadie muscălească în București și au izgonit pre Turci din vestita politie și apoi s-au început împărăcheri între Moscali și între Turci.

1807 Fevr. 2

(fără semnătură)”

Pe un minei tipărit la Râmnic în 1776, în vremea domniei lui Alexandru Ipsilanti voievod (1774 -1782), se face referire la mazilirea domnului Alexandru Moruzi (1799 – 1801) și revenirea lui Mihai Șușu (1801 – 1802) ca domn al Țării Românești.

„5) Mineiul pe luna¹ tipărit la Râmnic sub Chesarie episcopul în 1776 fiind Dom Alex. Ipsylante vvd

Pe prima filă:

1802 Octombrie în douăzeci de zile între a doua domnie a Măriei Sale lui Vodă Io Alexandru Constandin Muruz vvd s-au făcut mazilie și au venit iarăși Mihai Șutu vvd a treia domnie în Țara Românească și s-au însemnat pe acest mineiu ca să știe oricine va ceti [și] să fie încredințat.”

Pe mineiul lunii decembrie, tipărit în 1774 în vremea domniei lui Alexandru Ipsilanti este consemnată venirea pe tronul Țării Românești a lui Ioan Gheorghe Caragea (1812 – 1818).

„Pe ultima foaie 2 rânduri grecești, fără dată și semnătură. Pe scoarță: La leat 1812 au intrat în București și au șazut în scaun Domn Ioan Gheorghie Caragea, trimis dela poarta otomanicească că Muscalii să rădicaseră toți încă dela sfârșitul lunii lui Octombrie și au domnit până la leat 1818 octomvrie 4 și au fugit din București trecând în țara nemțească asupra Brașovului pă vama apii Prahova ce-i zice Timiș.

(Fără semnătură)”

Printre fenomenele naturale consemnate, o atenție deosebită este acordată cutremurelor și eclipselor. Astfel, pe mineiul lunii martie, tipărit în 1779, se face referire la cutremurul de pământ din 14 octombrie 1802: „La leat 1802 Oct. în 14 zile în grozi mari la șapte ceasuri din zi ni s'au arătat un semn de către cerescul împărat, adică s'au cutremurat pământul, dar foarte tare, de care mult să înfricoșase oamenii în zilele prea înălțatului Domn Io Constandin Alex. Ipsylante vvd, dar însă nu să așezase în scaun, ci numai caimacan fiind venit.

Cost.... ”

Pe aceeași carte religioasă este descrisă eclipsa de soare din februarie 1804: „La leat 1804 luna lui fevr. În două zile arătat-mi-s'au un semn de către marele și prea puternicul împărat Hristos Dumnezeuul nostru, adică au pierit soarele la 7 ceasuri din zi și au ținut un ceas până când și'au venit în fire după cum era și mai înmăinte, în zilele prea înălțatului Domn Io Cost. Alex. Ipsylante vvd, păstorind prea sfinția sa Chiriu chir Dosithie turma, ce au fost episcop și la Buzău. Și s-au însemnat pă acest mineiu ca să să găsiască scris.

1804 30

Cost. Dascăl”

Cutremurul din 14 octombrie 1802 este menționat și pe mineiul lunii decembrie, tipărit în 1774: „Pe foaia I¹: 1802 Noemvrie (desigur greșit în loc de Octombrie) în paisprezece zile la 7 ceasuri din zi, în ziua sfintei Preacuvioasei Paraschevii s'au cutremurat pământul foarte tare încât de mai ținea oareșice, era să se facă mare stricăciune

¹ S-a omis a se trece luna

atât la ziduri, cât și oamenii să se prăpădească, căzând, neputând sta pe picioare, măcar că auziam pre unii că au fost tare și înfricoșat cutremur în zilele lui dar spun că au fost mai tare acum.”

Mineiul lunii aprilie, tipărit în 1780, datează eclipsa de soare amintită în mineiul lunii martie, la 21 ianuarie 1804. Aici este realizată o descriere mai detaliată a fenomenului astronomic: „*Pe fața I^a: 1804 Ghenarie în 21 de zile la opt ceasuri din zi, sâmbătă spre duminică ni s'au arătat un semn de către marele și prea puternicul ceresc împărat, adică soarele ab lipsit de rămăsese tava lui numai cât o secere și au ținut ca la două ceasuri și așa și-au venit iarăși într'a lui fire ca și mai nainte în zilele prea înălțatului Domn Io Costandin Alexandru Ipsylante vvd; păstorind turma cea aleasă preasfințitul mitropolit al Ungro-Vlahiei chiriu chir Dositei ce au fost episcop și la Buzău și s'au însemnat pă acest sfânt mineiu ce este al sfinției sale părintelui Aninoșanu sud Mușcel.*”

**UN DOCUMENT INEDIT DIN ARHIVA MNIR:
SCRISOAREA UNUI ELEV DIN CÂMPULUNG CĂTRE
ZIARISTUL TIMOLEON PISANI**

**Cornel Constantin Ilie
Muzeul Național de Istorie a României**

Timoleon Pisani (1868 - 1943) was a famous journalist at the beginning of the twentieth century and the interwar period. He headed the newspaper's "Epoca" for 12 years, until 1916 when the newspaper has ceased publication. After the First World War, Pisani would have a long collaboration in the newspapers "Argus" and "Universul". Timoleon Pisani was a senator in Parliament of Romania between 1929-1931. We present a new document from the archives of the National History Museum – a very interesting letter addressed to Timoleon Pisani by a student from Câmpulung.

Timoleon Pisani (1868 – 1943) a fost un ziarist cunoscut în România începutului de secol XX și în perioada interbelică. S-a aflat la conducerea ziarului „Epoca” vreme de 12 ani, până în 1916, când publicația și-a încetat apariția. După Primul Război Mondial va avea o colaborarea îndelungată la ziarele „Argus” și „Universul”. Timoleon Pisani a fost și senator în Parlamentul României Mari, între 1929-1931¹.

În arhiva Muzeului Național de Istorie a României se află o scrisoare adresată lui Timoleon Pisani, un document inedit, interesant nu prin vreun fel de dezvăluiri ci prin substratul său, mai degrabă politic decât cultural.

Iată conținutul scrisorii:

„Mult stimat Domnule Pisani

Sunt elev în clasa a VI-a, a liceului „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel. M-am hotărât să vă scriu asupra unui lucru care m-a mâhnit adânc, ținând cont că este în joc sentimentul nostru național.

E vorba, de cartea noastră de Limba Română, întocmită de domnii: Al. Rosetti, I. Crețu și Jean Byck (?). În acest manual sunt scrise lucruri dăunătoare la adresa literaturii noastre naționale. De pildă, domnii autori scriu despre opera lui Ienăchiță Văcărescu: despre poezia „Amărâtă turturea” spun că „în afară de ultimele două strofe, se regăsește și în colecțiile de poezii populare; diminutivele sunt însă aportul lăutarilor și al lui Ienăchiță Văcărescu”. Apoi, despre poezia

¹ Nicolae Trohani, *Ziaristul Timoleon Pisani (1868 – 1943). Schiță biografică*, în „Muzeul Național XIV”, București, 2002, p. 215 – 238

„Spune inimioară, spune”: „fondul acestei poezii e prozaic; forma e cea populară, însă alterată de lăutari, de la care a auzit-o Ienăchiță.

Domnii autori amestecă deci pe Văcărescu la un loc cu lăutarii și fac caz de diminutive, fără să țină socoteala că pe acele vremuri (și chiar astăzi) diminutivele treceau drept un semn de gingășie, dând un farmec deosebit versurilor.

Cum ar suna de pildă, primul vers al poeziei „Spune inimioară”, dacă, în loc de:

„Spune inimioară, spune”,

Am modifica, zicând, de exemplu:

„Spune inima mea, spune”.

Spun domnii autori despre fondul acestei poezii că e prozaic când, în realitate, e înzestrată cu un puternic sentiment.

Aș vrea să știu pe ce se bazează domnii de mai sus când afirmă aceste lucruri? Dlor. vor să dărâme, astfel, unul din pilonii de sprijin ai literaturii noastre naționale. Până aici bine, dar cu cine îl înlocuiesc?... A! ...da! Am găsit: cu dl. Tudor Arghezi, pe care, nu de mult timp, nu știu cine l-a numit „Eminescu timpurilor noastre”. Da! Cu domnul Tudor Arghezi și cu domnul Eugen Lovinescu care spune că limba noastră e o limbă ciobănească. Asupra acestei chestiuni, cred că e bine să nu se discute.

V-am scris domnule Pisani, cele mai de sus, pentru a vedea starea în care se află cărțile noastre de școală, cărți ce ne costă o sută – două de lei; dar nu ne întristează aceasta, ci faptul că, la suprafață stă scris, „Aprobat de Ministerul Instrucțiunii cu ordinul...” și, în interior se găsesc zeci de greșeli (dacă se pot numi așa) ca cele de mai sus. E regretabil că Ministerul aprobă lecturi, ce n-ar trebui scrise nici în cărțile particulare, dar în cele de școală. E și mai supărător faptul că Românii se ridică contra Românilor și tocmai a acelora care au însemnat ceva pentru istoria literaturii acestui neam. Aceasta la noi, pe când în alte părți, se caută să se ridice în slavă cele mai simple manifestări ale spiritelor culte și poporane.

Am scris aceste rânduri sub impresia lecțiilor făcute de domnul profesor Ion Țicăloiu, de care cred că ați auzit, care-și pune toată inima și întreg naționalismul în predarea unei lecțiuni. Cred că, dacă toți ceilalți colegi ai domniei sale și-ar face datoria la fel ca dânsul, lucrurile s-ar prezenta altfel.

Închei aducându-vă cele mai respectuoase mulțumiri, pentru felul simplu și demn, în care apărați interesele de limbă ale Românilor în fața Românilor.

Eugeniu Popp

Str. Patriarh Miron Cristea

Ceea ce ar fi de remarcat, în primul rând, este limbajul destul de elevat și modul în care elevul Popp face referire, într-un mod foarte coerent, la chestiuni de istorie literară. Acest lucru nu trebuie să ne mire. Elevul de clasa a 6-a de liceu, în vârstă de 16 – 17 ani, avea în perioada interbelică o pregătire culturală deosebit de bogată. Numai dacă am ține cont de faptul că studia de 4 – 5 ani limba latină și ne-am putea face o părere. Diploma de bacalaureat se obținea odinioară doar de către cei care puneau literalmente „burta pe carte”, așa încât absolventul din acea vreme știa că diploma pe care a obținut-o este mult mai mult decât o simplă bucată de hârtie.

Suntem în anul 1940 când „efervescenta” naționalistă se făcea din plin simțită în România. Epistola de față nu face excepție. Ne-am hazarda dacă am spune că elevul Eugeniu Popp ar fi avut vreo legătură cu vreo mișcare naționalistă. Cert este faptul că tinerii au marșat la aceste idei; cu atât mai mult cel sus-numit, care s-a aflat sub influența directă a unui dascăl care „pune toată inima și întreg naționalismul în predarea unei lecțiuni”. Nu este deci de mirare că, sub îndrumarea acestuia, elevul a sărit în apărarea lui Ienăchiță Văcărescu. Mai ales dacă ținem cont că printre cei care au îndrăznit să-l considere „prozaic” se numără un străin. Ba chiar mai mult decât atât, un evreu. Ne referim desigur la unul dintre autorii manualului, Jean Byck.

Apoi, comparația dintre „naționalul” Ienăchiță Văcărescu și „cosmopolitii” Arghezi/Lovinescu nu este întâmplătoare. Ne aflăm în perioada în care Arghezi a fost ținta unor atacuri dure în presă, printre cei care l-au atacat aflându-se și Nicolae Iorga³. Cu siguranță că elevul, sau măcar profesorul său aveau cunoștință de aceste lucruri. Indignat este autorul nostru și de comparația dintre Arghezi și Eminescu, acesta din urmă fiind și el considerat un fel de „apostol” al naționalismului.

Dar de ce i-a fost trimisă scrisoare tocmai lui Timoleon Pisani? Răspunsul este simplu. În ziarul „Universul”, acesta scria o coloană intitulată „Limba noastră”, în care, cu o necurmată perseverență și cu o ironie usturătoare, combătea și denunța prin exemplificări pe toți cei care stricau, prin grai sau scris limba⁴. Iar adresantul scrisorii este cu atât mai recomandat cu cât, printre cei pe care i-a atacat frecvent în coloana sa, se afla și Eugen Lovinescu, cel cu căruia și elevul nostru are să-i reproșeze câte ceva.

² Muzeul Național de Istorie a României, fond Manuscrise și Tipărituri II.

³ M. Anghel, R.C. Sfetea, *Spiritul polemic arghegian*, în „Studii de știință și cultură”, nr. 21/2010, pp. 204 – 212.

⁴ N. Trohani, art.cit., p.234

Ce sau dacă i-o fi răspuns Pisani nu am putut afla. Probabil însă că scrisoarea i-a provocat vreo senzație (bună sau rea iarăși nu avem de unde ști) din moment ce a păstrat-o spre a ajunge apoi în arhiva Muzeului Național de Istorie și astăzi în fața dumneavoastră.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ÎNTR-O AȘEZARE DÂMBOVIȚEANĂ- COMUNA PIETRARI

Anca Anghel*

Abstract: *Through the work we had done, „Education in the settlement of Dambovita – Pietrari village”, based on the archives information, we wanted to raise the shadows of forgetfulness from the names of our beloved teachers, inspectors and professors. They are modest and sometimes even anonymous, they polish strong characters, real and honest people, whose names remain written on the spiritual pantheon of the national education.*

For illustrating more specifically this side of culture, which is the education, we present the statistic situations and the results of student's knowledges and their marks alongside with our appreciations and the comments that were imposed.

** Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” –*

Târgoviște, Str. Justiției, nr. 7

De-a lungul existenței sale, satul s-a dovedit înainte de toate o realitate socială care a contribuit din plin la transformarea mediului geografic, îmbogățind patrimoniul civilizației naționale și universale. Nimic nu poate fi mai frumos, mai curat sau adevărat decât locul unde ne-am născut și unde am crescut alături de cei dragi.

Prin realizarea acestei lucrări, am dorit, pe baza informațiilor de arhivă, să ridic negura uitării de pe numele învățătorilor, profesorilor, revizorilor și inspectorilor școlari, modești și uneori anonimi șlefuitori de puternice caractere și de oameni adevărați, ce și-au înscris numele în panteonul spiritual al învățământului dâmbovițean și național.

➤ **Repere geografice**

Comuna Pietrari, constituită din satele Pietrari (reședință de comună), Aluniș, Șipot, După Deal și Valea, este amplasată în nord-vestul județului, la o distanță de 32 km. de municipiul Târgoviște.

Situată la contactul dintre munte și Subcarpați, comuna Pietrari se caracterizează printr-o denivelare puternică, care face trecerea de la ultimele culmi ale Bucegilor și Leaotei, la o serie de dealuri petecite cu pășuni și livezi de pomi, situate la 800 – 900 m. altitudine¹.

➤ **Repere istorico-administrative**

¹ Cleopatra Ionescu, *Monografii dâmbovițene. Comuna Bărbulețu*, Muzeul Județean Dâmbovița, Târgoviște, 1982, p.5

Cercetările arheologice, etnografice și documentare efectuate, au condus la concluzia că elementul continuității este prezent și aici². Această vale însoțită, adăpostită de vânturi, dominată de păduri și pășuni a fost căutată din vechime, de către neolitici, pentru piatra care era folosită într-o paletă variată de activități.

Descoperirea întâmplătoare din cursul anului 1929 a tezaurului monetar (cca. 250 piese, recuperați fiind 215 denari romani republicani) din Plaiul Strâmbii, cunoscut și sub numele de Plaiul lui Ghioșilă, atestă legăturile comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu Roma³.

Moșia Pietrari a fost amintită în hrisovul din 25 ianuarie 1542, hrisov prin care Radu Paise voievod, întârea jupanului Dragu clucer, moșie în Pietrari, partea vornicului Oprea „să fie lui ocină și ohabă pentru că sus zisul boier a fost lângă domnia mea”⁴. Cu 26 ani mai târziu, în anul 1568 în cartea domnească emisă de voievodul Alexandru Mircea, apar menționate hotarul Pietrarilor și vârful Giurcului⁵.

Satul Pietrari a fost atestat documentar în anul 1642, an în care, prin hrisov domnesc, Matei Basarab, întârea stăpânirea „din satul Pietrari, logofătului Radu asupra părții de moșie a lui Mihai postelnic, fiul lui Pîrvu din Lazuri”⁶.

Numele localității, potrivit documentelor, provine de la renumitele cariere de piatră amintite la 3 iunie 1686 și amplasate în locul numit Cheile Pietrarului⁷. Toponimele Pietrari, Pietrariul, indicau nu numai prezența unor „ocne din care se taie piatra de moară”, ci și practicarea meșteșugului de cioplitori în piatră.

Prin legea comunală promulgată la 2/14 aprilie 1864, se prevedea organizarea comunelor urbane și rurale. Conducerea politico-administrativă a județului era preluată de prefect, plășile și plaiurile fiind conduse de pretori. Tot acum s-au constituit comunele Pietrari și Bărbulețu, din cea de-a doua făcând parte și satul Râu Alb. Comunele erau conduse de primari.

În 1877, în Pietrari a luat ființă un comitet rural în vederea colectării sumelor necesare ostașilor care luptau pentru independența patriei, moment reflectat și în presă. Astfel, în ziarul „Telegraful” din 27

² George Petre, *Tezaurul documentar al județului Dâmbovița*, Târgoviște, 1974, p. 749.

³ Bucur Mitrea, *Legăturile comerciale ale daco-geților din Muntenia cu Republica Romană reflectată în descoperiri monetare*, Studii și cercetări de numismatică, București, 1953, p. 123-150

⁴ *** *Documente privind istoria României, B., Țara Românească, veacul XVI*, vol. II, p. 282. În continuare această sursă vom reda prin D.I.R.B., Ț.R.

⁵ *Ibidem*, p. 272-273

⁶ George Potra, *op. cit.*, p. 215

⁷ Nicolae Stoicescu, Mihai Oproiu, *Dicționarul istoric al județului Dâmbovița*, Târgoviște, 1983, p. 57

mai 1877, se preciza că sumele trimise „vin însoțite de urări fierbinți în favoarea armatei și cei ce le fac, le depun tocmai ca în fața altarului, conduși numai de voința de patriotism”⁸.

În anul 1883 plaiurile Dâmbovița, cu sediul în Pietrari și Ialomița, cu sediul în Șerbănești, s-au unificat sub denumirea de *Plaiurile Unite*, cu reședința în comuna Șerbănești – Podurile (Pucioasa). Această structură s-a menținut până la începutul secolului XX, când comunele din Valea Dâmboviței și Valea Râului Alb s-au regăsit în plasa Voinești.

La 6 septembrie 1950 s-a votat legea privind noua împărțire administrativ-teritorială și economică în regiuni și raioane precum și legea privind înființarea Sfatului Popular, în data de 3 decembrie organizându-se primele alegeri pentru deputați.

În acest context, județul Dâmbovița a fost împărțit în raioanele: Târgoviște, Pucioasa – subordonate Sfatului popular al Regiunii Ploiești, Titu – subordonat Sfatului popular al Regiunii București și Găești, subordonat Sfatului popular al regiunii Argeș. În anul 1961, raionul Pucioasa a fost înglobat raionului Târgoviște. În această perioadă satele componente ale comunei Bărbulețu intrau în raza de activitate a Sfatului popular al Raionului Pucioasa și, prin desființarea acestuia, aceste localități au fost transferate la raionul Târgoviște.

Localitatea Pietrari a fost, din anul 1968 până în anul 2005, parte componentă a comunei Bărbulețu, ca și localitatea Râu Alb. Potrivit Legii 542/2004, avea să redevină comună.

Aspecte privind organizarea învățământul până în anul 1940

Primele informații privind un învățământ organizat în satul Pietrari provin din anul 1840, dată la care, în localitate funcționa o școală avându-l învățător pe Georghe Diaconescu în vârstă de douăzeci de ani, fiu de diacon, născut în localitate⁹.

Clădira școlii era realizată din nuiele, cu două camere, sala destinată cursanților având lungimea de 7 stânjani (14 m.) și lățimea de 4 stânjani (8 m)¹⁰.

În anul 1879 școala din localitatea Pietrari a primit „un pogon de pământ donat de Grigore Bănescu pentru construirea școlii”¹¹. În actul de donație se menționa că, acel teren „este trebuincios pentru construcțiunea unei școli primare rurale cu patru clase ce s-a hotărât a se

⁸ *Ibidem*

⁹ *Ibidem*, p. 271

¹⁰ Arhivele Naționale Dâmbovița, *Inspectoratul școlar, dos. 1749/845, f.52*

¹¹ *Arhiva școlii Pietrari, dos. an 1879, adresă nr. 869*

înființa de casa județului în comuna Pietrari. Școala se va construi din cărămidă și piatră și va fi acoperită cu șită”¹².

Din anul 1880, Școala Pietrari avea învățător pe Ion Cristescu pentru clasele I-IV.

În perioadă menționată, problemele cu care se confruntau instituțiile școlare erau multiple, frecvența elevilor reprezentând una esențială.

O altă problemă era aceea a asigurării combustibilului pentru iarnă, o consecință a acestei chestiuni fiind frecvența redusă a elevilor în unitatea de învățământ. În noiembrie 1881, decât 29 elevi au urmat, cu regularitate, cursurile din totalul de 67 elevi înscriși. Printre documentele din arhivă s-a păstrat și situația frecvenței elevilor în anul școlar 1881-1882¹³.

Un motiv esențial al frecvenței scăzute a elevilor, era sărăcia, nivelul de trai extrem de redus al țăranilor din localitate, aspect invocat și în adresa trimisă de învățătorul Ion Cristescu la 1 decembrie 1882 revizorului școlar al județului Dâmbovița în care preciza că, „sâmbătă, după prânz lipsesc copiii de la școală. Din informați, cunosc cauza. Copiii neavând decât câte un rând de haine, îi opresc părinții acasă, spre a le spăla rufele să fie curați, a doua zi, duminică. Obiceiul este tare înrădăcinat. Astfel, dacă rămân necurătați sâmbătă, rămași sunt până sâmbăta viitoare”¹⁴. Anul școlar 1881/1882, s-a finalizat prin examenul organizat în zilele de 18, 19, 20 iunie, examen la care s-au înscris 77 elevi, cursanți ai claselor I - IV. Din totalul elevilor, decât 39 s-au prezentat și 27 au promovat¹⁵.

Problemele cu care s-a confruntat învățătorul în anul școlar 1881-1882, s-au repetat și în anul școlar 1882-1883, astfel că, pe 9 februarie 1883, Ion Cristescu se adresa primăriei Pietrari, arătând că în acea zi au venit la școală 68 elevi, „dar din cauza frigului, în școală neexistând lemne”¹⁶, a fost nevoit să trimită copiii acasă.

Anul școlar 1882-1883 se încheia cu următoarea situație școlară:

Clasa	Elevi inscriși	Elevi prezenți	Elevi promovați	Elevi repetenți	Total
I	50	16	13	3	75 înscriși
II	10	4	3	1	26 promovați
III	9	8	6	2	7 repetenți
IV	6	5	4	1	42 neprezențați

¹² *Ibidem*

¹³ *Arhiva școlii Pietrari, dos. 1881-1882, adresa nr. 35*

¹⁴ *Arhiva școlii Pietrari, dos. 1882-1883, adresa nr. 17*

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ *Arhiva școlii Pietrari, dos. 1883, adresa nr. 22*

Din această situație statistică rezultă că, frecvența continua să rămână o problemă pentru învățătorul Ion Cristescu și noul învățător Iosif Rădulescu.

În anul 1894, instituția a beneficiat de o locație nouă, construită din inițiativa autorităților județene. Trei din cele șapte încăperi erau destinate desfășurării orelor de curs iar în celelalte patru, mai mici, au fost amenajate cancelaria și locuința dirigintelui. Cu toate acestea, clădirea era prost întreținută.

În data de 30/12 mai 1896, a fost promulgată Legea învățământului primar prin care se urmărea rezolvarea problemei clădirilor pentru școală, înființându-se în acest sens *Casa Școalelor*, instituție care administra fondurile destinate construirii sediilor și achiziționarea de mobilier pentru școlile primare.

Începând din anul 1900 școala Pietrari, a fost frecventată de un număr mai mare de elevi, astfel că, în anul școlar 1900-1901 au fost prezenți 102 elevi.

În anul școlar 1904-1905, instituția de învățământ din localitatea Pietrari se găsea în vatra satului și primea elevi din satele Manga, Pietrari, Gura Bărbulețu, După Deal, cătunele Șipot, Aluniș și Valea Glodului, deoarece în niciunul dintre aceste sate nu era școală. Listele de înscriere ale anului școlar 1904-1905 cuprindeau 153 elevi¹⁷. Începând cu anul școlar 1908-1909, în școala Pietrari își desfășurau activitatea didactică doi învățători, Iosif Rădulescu și Mihai Zaharescu, (ultimul menționat fiind înlocuit mai târziu cu învă. Ilie Popescu), elevii înscriși fiind în număr de 173. Vechea problemă a aprovizionării cu combustibil și-a făcut simțită prezența și în iarna anului 1909.

Învățătorii din anul școlar 1911-1912, erau Ilie Popescu și C.I. Dumitrescu, iar clădirea școlii avea trei săli de clasă. Numărul copiilor înscriși în clasele I-IV era de 109 elevi. Tot în această perioadă apar și primele date privind biblioteca școlii, în care se regăseau un număr de 265 volume.

De asemenea, instituția a beneficiat, în anul respectiv, de un buget generos - 90 lei, bani necesari întreținerii și desfășurării în condiții relativ bune a activității. Era prevăzută și suma alocată pentru ajutorarea copiii săraci - 8 lei, desigur o sumă foarte mică, dacă ne gândim că majoritatea elevilor aveau părinți cu posibilități reduse din punct de vedere financiar¹⁸.

¹⁷ *Arhivele Naționale Dâmbovița, fond Prefectura județului Dâmbovița, dos. 6/1905, f. 3*

¹⁸ *Arhiva Națională Dâmbovița, fond Inspectoratul județului Dâmbovița, dos. 44/1892, f. 17*

Din păcate, perioada primului război mondial, găsea instituția de învățământ din localitatea Pietrari într-o situație deplorabilă. Localul necesita reparații urgente iar frecvența era din ce în ce mai slabă. În anul școlar 1918-1919 elevii se confruntau cu febra tifoidă, tifosul exantematic și variola. În aceste condiții, numărul elevilor care frecventau școala era de 77. Situație prezentată s-a repetat și în anii următori.

Anul 1925 a reprezentat momentul în care instituția de învățământ a fost transformată în *Școală de Artă și Meserii*, alcătuită din trei clase, destinate următoarelor meserii: tâmplărie (cu secția de rotărie), dogărie, fierărie, numărul elevilor înscriși fiind de 31¹⁹.

Criza economică din 1929-1933, pe lângă multe consecințe dezastruoase a afectat grav și învățământul. Din cauza marilor dificultăți financiare, printr-o scrisoare din 3 august 1932, directorul școlii și alți 52 de semnatari, se adresau prefectului, rugându-l să nu desființeze *Școala de Artă și Meserii* deoarece „este unica școală pe Valea Dâmboviței, unde învață copii din 10 comune”²⁰.

În ianuarie 1933, directorul școlii solicita prefectului „o sumă cât crede de cuviință”²¹ pentru această școală deoarece comitetul școlar nu mai avea fonduri, un argument fiind și faptul că acea instituție era frecventată „numai de elevi săraci de la care nu se pot percepe taxe”. Din păcate, în acea perioadă cererea nu a putut fi soluționată iar în anul următor instituția și-a schimbat denumirea în aceea de *Școală Mixtă*.

Schimbarea produsă nu a atras, cum se dorea, și o îmbunătățire a situației economice, respectiv alocarea unui buget mulțumitor, motiv pentru care, la 18 februarie 1938, directorul școlii s-a adresat ministrului, solicitându-i sprijin financiar, deoarece „Comitetul școlar nu mai poate suporta singur cheltuielile așa cum a făcut timp de șapte ani. ... Personalul, de asemenea, nu mai poate să se sacrifice, mulțumindu-se cu o leafă de mizerie. În calitate de director, știind necesitățile acestei școli, pe această vale, pentru tinerii care își asigură pâinea de mâine, urmând aceste cursuri, cu onoare vă rugăm a trece toate cele trei posturi de fierărie, dogărie, rotărie în bugetul statului. Această școală este absolut necesară pentru populația săracă de pe această vale”²².

Începând cu anul 1940, activitatea școlară a fost perturbată de fluctuația cadrelor, ca urmare a concentrărilor la care erau supuși învățătorii, astfel că, în anumite etape de timp, întreg procesul de învățământ rămânea în seama unui singur cadru didactic. Din această cauză, precum și datorită declanșării celui de-al Doilea Război Mondial

¹⁹ Arhiva școlii Pietrari, dos. 1931/1932, adresa nr. 27

²⁰ *Ibidem*

²¹ *Ibidem*

²² Arhiva școlii Pietrari, dos. 1937-1935

și a consecințelor produse, frecvența elevilor a scăzut simțitor, crescând numărul neștiutorilor de carte.

Prezentând evoluția învățământului pe o perioadă îndelungată de timp, cercetând documente și lucrări, am fost plăcut surprinsă să descopăr, în această frumoasă comună dâmbovițeană, dascăli pasionați de meseria aleasă. Înfruntând lipsurile materiale, opoziții din partea părinților sau alte greutăți, învățătorii au reușit să țină aprinsă făclia științei de carte, să lumineze atât mintea cât și sufletul copiilor din localitate.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ÎN JUDEȚUL MUȘCEL ÎN ANUL 1914. DATE DE ARHIVĂ DESPRE ȘCOLI ȘI PROBLEMELE LOR

Cătălin Stănescu
Muzeul Câmpulung Muscel
Răzvan – Rudi Silviu
Biblioteca Județeană Argeș

Abstract

This short study is a small part of a larger project wich wants to describe the history in time of the Beleți-Negrești community, from its very first beginings, up until our days. The intention of this work is to present the history of the education in the Mușcel area, with all its difficulties, in the years to come and in the early stages of the first World War.

Prima atestare documentară a scrisului în limba română din zona Mușcel și din Câmpulung, este scrisoarea întocmită la anul 1521 de către Neacșu Lupu (Lupa), judele orașului și adresată omologului său brașovean, Hans Benkner (Hanăș Begnâr)¹. Documentul în cauză, generat de cultura orășenească a Câmpulungului medieval de secol XVI, atestă o nouă ridicare calitativă a culturii românești, prin folosirea limbii materne, fiind în exprimare, foarte apropiat de limba vorbită azi. Este, de asemenea, prima confirmare a trecerii limbii române la rangul de limbă de cultură și ca instrument de comunicare prin scris, practic, la îndemâna imediată a orășenilor. La numai un secol distanță, apare în urbea mușceleană prima școală obștească, cu învățatură în limba română din Țara Românească, întemeiată de Antonie Vodă din Popești, la inițiativa logofătului Radu Năsturel, care, în acest scop, donează la anul 1669 terenul pe care se va construi localul școlii. Fiind o construcție domnească, va fi desemnată în epocă cu numele de „fürstenschulen”- termen, care, din secolul XVI desemna școlile întemeiate de prinți și domnitori. Aici se primeau la învățatură, pe lângă fiii de boieri și copiii negustorilor, meseriașilor și chiar vlăstare de oameni sărmani, fapt ce rezultă din chiar hrisovul de întemeiere al școlii, unde se spune

¹ I. Hurdubețiu, Fl. Mărtzu, N. Nicolaescu, Gh. Pămuță, I. Stănculescu. „Câmpulung – Mușcel ieri și azi-istoria orașului.”, Consiliul Popular al orașului Câmpulung-Mușcel, județul Argeș, Câmpulung-Mușcel, 1974, p.86.

că „această instituție de instrucție și de educație va servi »și bogaților și săracilor«² și este „de bună învățătură locuitorilor țării”³.

Mai aproape de zilele noastre, în vremea domniei lui Al.I Cuza și după dobândirea independenței și constituirea statului unitar român, în epoca instituționalizării principiilor, interesul pentru problemele învățământului și educației se accentuează. Opera de organizare a școlii românești va începe cu adoptarea Legii Instrucțiunii Publice din 1864, care fixează cadrul instituțional de dezvoltare și funcționare a învățământului primar, secundar și universitar ceea ce va duce la ridicarea nivelului intelectual general, va educa toate conștiințele în spiritul idealurilor naționale, creând și impunând școli de renume.

Procesul legislativ va continua cu adoptarea unor alte legi: cea din anul 1893, inițiată de Take Ionescu și apoi cea din anul 1898, completată în anii 1901, 1903, 1908 și 1909 și servind ca bază a organizării învățământului până la legea din 1924, datorată „omului școalelor” și marele reformator al sistemului de învățământ românesc de la granița secolelor al -XIX lea și al-XX lea, Spiru C. Haret, care, prin întreaga sa operă a adus o valoroasă contribuție la făurirea României moderne⁴.

Învățământul primar din mediul rural beneficiază de o atenție deosebită mai ales prin legea din 1893, care prevedea împărțirea în școli de câtune, primare inferioare, primare superioare și cursuri primare complementare și de repetire. În această situație, era nevoie, în toată țara și deci și în județul Mușcel, de construcția localurilor destinate funcționării noilor instituții de învățământ. În unele dintre comunele județului ridicarea acestora a început încă de la finele secolului al-XIX lea continuând și în prima jumătate a secolului al-XX lea, sarcina revenind Prefecturii județului, care asigura întregul sprijin financiar din fondurile proprii. În anii de început ai Primului Război Mondial, care face subiectul prezentei lucrări, situația școlilor din zona Mușcel era diferită de la caz la caz, așa cum rezultă din studiul documentelor de arhivă studiate.

Astfel, în anul 1914 Primăria Schitu Golesti avea din excedente bugetare 10337 lei, din donații avea 5000 lei iar școala avea teren propriu de o jumătate de hectar pe care urmau să se construiască 4 săli de clasă.⁵

² *Ibidem*, p. 95.

³ *Ibidem*, p. 96.

⁴ Orghidan, Eugen „*Spiru C. Haret-reformator al învățământului românesc*”, Editura Media Publishing, București, 1994, p.5.

⁵ Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Argeș, Fond Prefectura Mușcel, dosar nr 10 / 1914, f 11

Școala din Priboieni mai avea nevoie de tâmplărie- ferestre, usi-sobe, podea, tavan, tencuială și mobilier. Se cheltuiseră 13500 lei și mai trebuiau 12000 lei. Comuna nu mai avea bani pentru a continua lucrarea, ba chiar comitetul școlii era dator de pe urma acestei clădiri. De asemenea mai avea de plată la Casa Școalelor suma de 4000 lei. Comuna putea să înscrie în bugetul său și banii achitării noului împrumut ce s-ar face și cerea ca Prefectura Muscel să aprobe un împrumut de 12000 lei întrucât copiii învață în case cu chirie, iar noul local de școală e început din anul 1910 și încă nu s-a terminat.⁶

Comuna Ciumești-sat Mărăcineni scria în adresele către Prefectura Muscel că nu dispune de nici o sumă de bani, având un capital de 1000 lei împrumutat în anul 1905 pentru construcția școlii dar se cheltuiseră pentru cumpărarea trenului și repararea localului de școală ce exista atunci. Din donații nu erau bani, iar de colectat nu s-a colectat pentru că nu era format comitetul școlar. Terenul comunei pentru școală avea 16 arii.

Răspunzând ordinului numărul 288 din 1914 privind necesitățile ridicării unor noi localuri de școală, comuna Godeni preciza că „niipul îl poate pune comuna la dispoziția antreprenorului pentru că se afla în prundul gârlei. Pentru mâna de lucru comuna își ia angajamentul să dea 150 de zile calculate cu 2 lei pe zi, total bani necesari fiind 3000 lei, și 40 zile calculate la 5 lei ziua și face 200 lei. Totalul necesar cerut era de 500 lei”⁷.

Comuna Lerești cerea suma de 10827 lei, terenul de școală fiind jumătate donat, jumătate cumpărat⁸.

Comuna Mățau cerea piatră în valoare de 100 lei, lemnărie în valoare de 500 lei, iar totalul banilor ceruți era de 4904 lei.⁹ Luând act de aceste probleme și necesități, Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, Administrarea Casei Școalelor prin ordinul nr 7165 din anul 1914 aproba școlile ce urmau a fi construite în anul 1914. Acestea erau în : comuna Dobrești-sat Furești, Racovița-cătun Valea Stărcii, comuna Stoenesti- sat Slobozia, comuna Văleni (Podgoria) –sat Ciocănești, Mățau, Voinești, comuna Dărmănești- sat Valea Nandrii, Școala Băjești unde era sat mare cu 200 copii de școală, Valea Popii-local ruinat și neîncăpător, Țițești-local insuficient cu populație numeroasă, Lerești-local vechi, ruinat și neîncăpător, Ciumești- local ruinat.¹⁰

Tot prin acest ordin se precizau și la ce școli vor fi amânate lucrările pentru anul 1915. Acestea erau : comuna Leurdeni- sat Băila,

⁶ *ibidem.* ,f 12

⁷ *ibidem.* ,f 45

⁸ *ibidem.* ,f 48

⁹ *ibidem.* ,f 40.

¹⁰ *ibidem.* ,f 94

comuna Stoenеști- sat Cotenеști, comuna Valea Mare- sat Enculești, comuna Vlădești- sat Golești, comuna Văleni. Au fost amânate pentru că aveau localuri bune, care mai puteau rezista, iar altele nu aveau terenuri pentru școală.

S-a stabilit ca pe data de 1 aprilie 1914 să aibă loc licitația pentru construcția acestor școli, licitație ce s-a desfășurat la Casa Școalelor din Strada Carl Lueger și în palatul administrativ al acestui județ situat în strada Mihail Vladescu, în următoarele localități : în cătunul Cotenеști din comuna Stoenеști un local de școală cu o sală de clasă în valoare de 13.000 lei; în cătunul Piatra din comuna Stoenеști un local de școală ; în cătunul Slobozia din comuna Stoenеști un local de școală cu 2 săli în valoare de 2000 lei ; în cătunul și comuna Voinești un local de școală cu patru săli de clasă în valoare de 3000 lei ; în cătunul și comuna Mățau 4 săli de clasă în valoare de 4000 lei; în cătunul și comuna Lerești un local de școală cu patru săli în valoare de 3000 lei ; în cătunul Căndești din comuna Albești un local de școală cu două săli de clasă în valoare de 23 680 lei ; în cătunul și comuna Albești un local de școală cu 3 săli de clasă în valoare de 32.200 lei ; în cătunul Enculești din comuna Valea Mare un local de școală cu o sală de clasă în valoare de 23000 lei ; în cătunul și comuna Văleni (Podgoria) un local de școală cu două săli de clasă, valoarea fiind de 23000 lei ; în cătunul Mărăcineni din comuna Ciumești un local de școală cu două săli de clasă, valoarea fiind 23000 lei ; în cătunul Valea Stărcii din comuna Racovița local de școală cu două săli în valoare de 12000 lei ; în cătunul Ciocănești din comuna Văleni 2 săli de clasă în valoare de 23.000 lei ; în cătunul și comuna Bârzești o sală costând 8200 lei ; în cătunul Golești din comuna Vlădești o sală de clasă costând 16000 lei ; în cătunul Livezeni din comuna Stâlpeni 2 săli de clasă costând 24000 lei ; în cătunul și comuna Schitu Golești 4 săli de clasă costând 32000 lei ; în cătunul Cotești din comuna Godeni un local de școală cu 2 săli de clasă costând 24000 lei ; în Valea Popii 3 săli de clasă costând 35000 lei ; în cătunul și comuna Băjești o sală de clasă costând 14500 lei; în Rădești 2 săli de clasă costând 25000 lei ; cătunul Negești (comuna Vlădești) adăugirea unei săli de clasă costând 14500 lei ; în cătunul Băila din comuna Leurdeni o sală costând 22500 lei ; în cătunul Furești din comuna Dobrești o sală de clasă în valoare de 15000 lei ; în cătunul Dobrești ul local de școală cu 3 săli de clasă costând 20794 lei; în cătunul Budișteni din comuna Ciulnița un local de școală cu 2 săli costând 23000 lei ; în cătunul Valea Nandrii din comuna Dărmănești o sală de clasă costând 13700 lei.

Construcția cuprindea în afară de localul propriu-zis și lucrări secundare , după cum se specifica în proiectul fiecărei construcții și anume : construcția locuinței dirigentului școlii, corpului latrinelor, confecționarea și instalarea mobilierului școlar, a împrejmuirii, nivelarea

și prunduirea curții. Condițiile construcțiilor erau : executarea se va face conform proiectului complet care va servi la licitație, văzut și aprobat de Casa Școalelor și care se compunea din planuri, antimăsurătoare, serie de prețuri, estimarea fiecărei lucrări , caietul de sarcini și noile condiții pentru întreprinderi de lucrări publice. Proiectul se va pune la dispoziția amatorilor în cancelaria autorităților menționate, cu cel puțin 15 zile înainte de ziua fixată pentru ținerea licitației în toate zilele de lucru și în orele de serviciu.

Fiecare concurent va putea oferta pentru un singur local sau colectiv pentru toate. Pentru a fi admiși trebuiau să probeze că au executat lucrări anterioare în bune condiții.

Ofertele erau sigilate și însoțite de recipisa de consemnare a garanției de 4 % din valoarea totală a lucrărilor pentru care se licitează, garanție care la semnarea contractului va fi completată până la 6 %. Termenul predării lucrărilor de construcție era de 1 an de zile de la semnarea contractului.

La strigare nu s-a arătat nici un amator de a concura. În urma acestor motive s-a dispus supunerea cazului la cunoștința ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Administrația Casei Școalelor pentru a decide.

Pentru anul școlar 1914-1915 s-a stabilit ca nu se va lua fondul disponibil al cârciumilor decât în comunele unde se vor construi școli din creditul de 50.000 lei. Pentru acest an școlar se vor construi școli în localitățile –comuna Dobrești, cătunul Furești unde se va lua 220 din veniturile cârciumilor, comuna Leordeni cătun Băila unde 1000 lei erau din venitul cârciumilor și 777 lei erau pentru amortizarea împrumuturilor contractate înainte de promulgarea legii creditului de 50 milioane lei, Dârnănești , cătun Valea Nandrii cu 703 lei de la cârciumi și 582 proprii, Racovița cătunul Valea Stârcii etc.¹¹

La 15 martie 1914 localitatea Văleni comunica faptul că localul de școală cu 3 săli de clasă nu era așezat pe un teren solid, căci din cauza Vălcelului urma să se surpe curtea și un colț al clădirii și nu mai era loc unde să se așeze a patra clasă și astfel se cerea ca propunerile pentru un nou local să mai aștepte un an până când se va găsi terenul pe care să se facă 4 săli de clasă.

Școala Beleți cerea acordul să poată elibera cu chitanță domnului învățător Marinescu suma de 300 lei prevăzuți în bugetul comunei pentru reparația localului de școală și împrejmuirea curții, mai ales că exista și o licitație fixată pe 21 martie 1914. Răspunsul primit de la Prefectura Muscel era următorul : „Lucrarea nu se va putea executa decât în conformitate cu devizul de lucrare. Dacă până în prezent nu s-a

¹¹ *ibidem*, f.100

primit, se va aştepta până la terminare. În caz de închidere a anului financiar , se va cere o suplimentare de fonduri”¹²

Comuna Stâlpeni se plângea Prefecturii Muscel la 7 martie 1914 ca tavanul Şcolii a început să se surpe deoarece şita cu care a fost învelită şcoala este de salcie, astfel că apa pătrundea foarte repede în pod. Nefiind pardoseală în pod , apa trece cu uşurinţă şi macină tencuiala de pe tavan. Am făcut o încheiere a Consiliului Comunal, în urma căreia a venit inginerul judeţului şi a constatat. S-a făcut şi intervenţia la Casa Şcoalelor. În cazul în care nu se aprobă reparaţia cerută, tavanul va cădea peste copii.¹³

Comuna Stăneşti scria catre Prefectura Muscel că „mobilierul din ambele săli lipseşte precum şi două sobe de fier, una în sala a doua şi una în cancelarie. Anul acesta nu se construieşte în comună local de şcoală, fapt pentru care cerem Delegaţiei Judeţene să se aprobe din fondul cârciumilor suma de 450 lei costul mobilierului şi al sobei”¹⁴. Răspunsul primit a fost ca se va pune în discuţia comisiei bugetare.

Comuna Boteni răspunde la ordinul 11/ 1914 ca şcoala necesită următoarele reparaţii : vopsitul tablei de pe acoperiş, mutarea latrinei, completarea broaştelor la uşi, reparaţia ferestrelor , completarea băncilor, desfiinţarea unui perete pentru a se forma din două camere una singură suficientă ca sală de clasă, vopsitul pereţilor din afară, repararea gardului care împrejmuieşte şcoala. Comuna nu a cerut serviciului tehnic formarea unui deviz , fapt pentru care cerem un deviz ce va trece de 1000-1200 lei. Din serbarea dată la şcoală s-a strâns suma de 75 lei net.¹⁵

Satul Leiceşti- Retevoieşti preciza că serviciul tehnic a făcut recepţia întregului material de tâmplărie necesar noului local de şcoală din Leiceşti, iar comuna ar fi şi plătit valoarea respectivă de 770 lei în mâna antreprenorului Gavrilă Chiriţă Cârstea. Comuna însă nu ar fi primit nici până acum una din uşi. Prefectura Muşcel cerea primarului să nu mai plătească nici o cheltuială.¹⁶

După cum se observă din materialul expus în această scurtă prezentare, situaţia şcolilor din judeţul Muşcel în ajunul primei conflagraţii mondiale, era una dintre cele mai diverse, depinzând în mare măsură de resursele financiare pe care administraţiile comunale reuşeau să le obţină de la Prefectura judeţului. Şi, cu toate acestea, majoritatea comunelor au reuşit ca în perioada de timp studiată, să aibă localurile şcolilor gata, sau în stadiu avansat de construcţie.

¹² *ibidem*, f. 110

¹³ *ibidem*, f. 112

¹⁴ *ibidem*, f. 114

¹⁵ *ibidem*, f. 116

¹⁶ *ibidem*, f. 122

LUPTELE PENTRU APĂRAREA CÂMPULUNGULUI DIN OCTOMBRIE 1916

Jurnalul de campanie al lt. col. Ștefan Opreș

Ing. Gheorhe Chița
Câmpulung Muscel

SUMMARY

The work contains a summary of The Campaign Diary published in 1936 by Ștefan Opreș. It is a diary in which the author depicted in detail war scenes fought by Regiment 68 - Infantry during World War I in Muscel area, namely in Dragoslavele – Lerești – Măgura – Bughea de Sus area, so as to defend Câmpulung.

Despre luptele din primul război mondial din zona Muscelului s-a scris foarte mult și se cunosc mărturii însemnate referitoare la eroismul

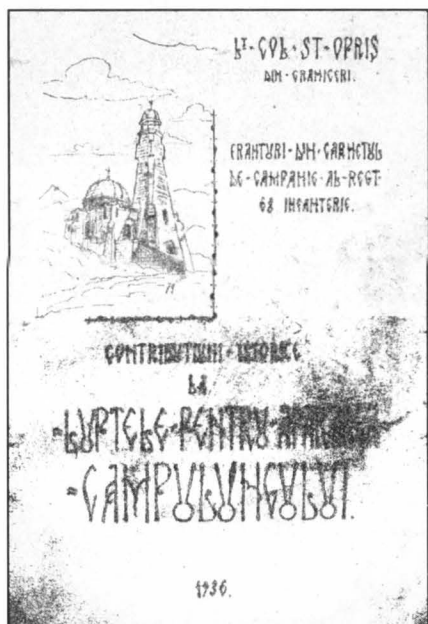
și sacrificiile ostașilor și ofițerilor care s-au luptat aici. Mai puțin cunoscute sunt însemnările făcute la fața locului de lt. col. Ștefan Opreș notate în *Carnetul de campanie al Regimentului 68 infanterie*.

Frânturi din acest carnet au fost publicate în anul 1936 de autor în lucrarea *Contribuții istorice la luptele pentru apărarea Câmpulungului*

În prefața la lucrarea amintită autorul notează:

„... găsindu-mă în vilegiatură în Câmpulungul Muscelului, sub impulsul unei dorințe lăuntrice, am pornit să vizitez dealul Măgura din împrejurimile Câmpu-lungului, de care mă leagă neșterse amintiri din vremea războiului. Ajuns pe platoul

Gruului, în fața ochilor mi-a răsărit brusc ca într-o străfulgerare, dealul

Măgurii, scăldat în sângele crepusculului roșiatic. Și în sufletul meu au început să clocotească zgomotos amintirile îngropate în cimitirul sufletului. Am trăit cu aceeași intensitate scenele de sânge și carnaj; dramaticele lupte pe care le-am susținut aici, în timpul Războiului cel Mare, luptând cu flăcâii Regimentului 68, pe plaiurile muscelene”

Este menționată la început starea în care se afla armata română din zonă la sfârșitul lui septembrie 1916, când demoralizată și în plină retragere, inamicul mult mai numeros se regrupa intensificând atacurile asupra trecătorilor care înlesneau accesul pe cel mai scurt drum spre București, unul dintre aceste drumuri fiind și trecătoarea Rucăr - Bran.

Regimentul 68 Infanterie care se afla în apropiere de Ploiești, primește ordinul să se deplaseze la Câmpulung pentru a întări forțele Diviziei 22. Ordinul a fost transmis în noaptea de 3-4 octombrie, după atacul german ce avusese loc anterior iar unitățile armatei noastre pierduse poziția de la Dragoslavele retrăgându-se spre valea Argeșului. Regimentul 70 Infanterie format din musceleni era în plină luptă, dar forțele se diminuau cu fiecare zi. Imediat după sosirea Reg. 68 Inf. de la Ploiești se instalează la Mătău unde își fixează postul de comandă și se integrează alături de celelalte unități, la început prin lucrările de amenajare a tranșeelor și consolidarea frontului care se afla în acele zile pe linia Nămăești – Mateiaș – vârful Măgura traversând valea Dâmboviței și șoseaua Rucăr-Bran.

În ziua de 8 octombrie , Batalionul III făcea parte din Reg. 68 Inf. este dirijat spre Bughea de Sus pentru a apăra valea Râului Târgului și zona dintre Lerești și valea Bratiei.

Sunt redată în continuare amănunte privind organizarea regimentului pe companii menționând numele comandanților lor și pozițiile care le ocupau, cu schițe detaliat executate.

Notăm la rândul nostru câteva nume ale comandanților de companii: cpt. Pantelimon Nicolae , cpt. Veleanu Cristofor, col. Robescu Tiberiu, cpt. Negulescu Gh., slt. Cealâc Vasile, maior Băncilă.

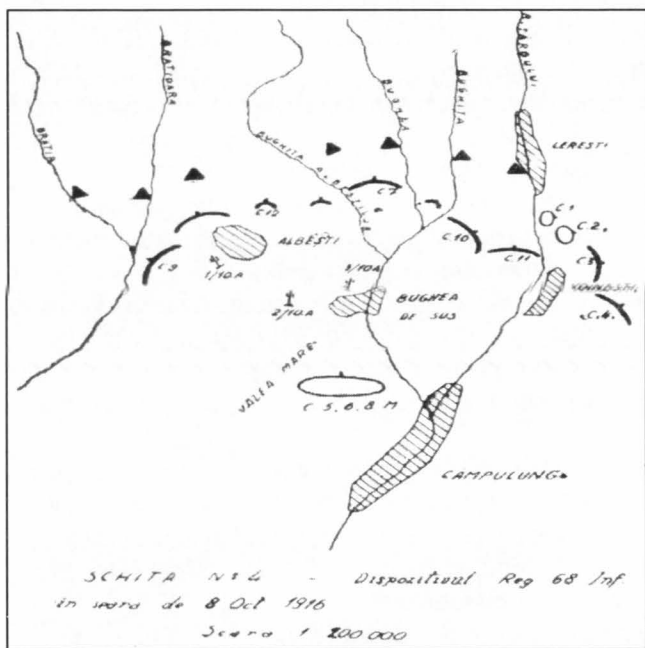
Prima operațiune a Reg. 68 Inf. are loc în noaptea de 8-10 octombrie în lupta pentru cucerirea dealului *Strâmba*. Acțiunea nu a reușit pe deplin, din lipsa unei bune coordonări între atacul de front și flanc. Bilanțul a fost următorul: 6 morți, 17 dispăruți (probabil morți sau prizonieri) și 35 răniți.

Trei zile mai târziu, același regiment dispersat însă în mai multe puncte, ia contact cu inamicul pe dealul Bughea, forțe inamice importante aflându-se comasate spre dealul Măgura, Bughea și Albești. Și de data aceasta, inamicul fiind mult superior, a determinat retragerea companiei noastre cu pierderi importante.

Trupele inamice ajung în nord vestul Câmpulungului, spre vila Drăghiceanu, punând stăpânire pe această zonă.

Mai departe, autorul dă detalii privind reorganizarea trupelor române cu localizarea geografică precisă pe sectoare și subsectoare, precum și comandanții subunităților. Este descrisă lupta corp la corp din dimineața zilei de 14 octombrie când ai noștri au câștigat lupta deși numeric erau în inferioritate. A fost capturat un ofițer, un cadet și peste 130 de prizonieri, arme și muniție. Câteva ore mai târziu intră în acțiune artileria cu scopul de a zădărnici intervenția trupelor de rezervă inamice. Pentru prima dată s-a făcut uz de observatori iar echipamentele telefonice au fost de mare folos. Trupele Reg, 68 inf. avansează spre vest recucerind pozițiile ocupate de inamic împingându-l înapoi cu aproape 4 km., acțiune în urma căreia sunt capturați alți 120 de prizonieri, arme, muniție și echipamente. Autorul insistă în continuare asupra eroismului ostașilor Reg. 68, menționând cu durere și numele celor uciși, comandanți și ostași, descriindu-i ca pe adevărați bravi patrioți subliniind: *Conduita trupelor ce au luat parte în luptele pentru oprirea inamicului de a ocupa Câmpulungul, a fost excelentă și mai presus de orice așteptare. Spiritul de sacrificiu și hotărârea neînfriată de a lupta, a trupelor noastre, în întreg sectorul Câmpulungului, a fost remarcabilă și eroică. Orice metru de pământ scump al țării a fost apărat cu valuri de sânge și sacrificii impresionante.*

Urmează o nouă reorganizare a trupelor pe poziții noi, se pregătesc rezervele din spatele frontului și se iau măsuri de siguranță.

În dimineața zilei de 15 octombrie începe atacul asupra pozițiilor germane care erau cantonate în zona

Lerești..Luptele continuă cu înverșunare și în 16 octombrie. Deși erau bine organizate și trupele inamice și primise serioase întăriri, acestea au suferit grele pierderi și în acele zile. În perioada următoare se consolidează pozițiile nou cucerite, sunt aduse

trupe noi pentru reîntregirea unităților.Dar și inamicul se reorganiza în

același timp, concentrări de forțe având loc în flancul vestic, zona Bratia-Albești. Subunitățile Reg. 68 erau dispersate de la Albești la Mateiaș, și aici inamicul fiind foarte bine instalat, astfel că era dificilă coordonarea acțiunilor acestora. La 29 octombrie au loc lupte crâncene în sectorul vestic, trupele noastre fiind nevoite să se retragă, cedând treptat din pozițiile anterior cucerite. Cu toate atacurile date însă de dușmani, obiectivul lor – ocuparea Câmpulungului – nu a fost atins. În primele zile ale lunii noiembrie, batalionul nostru își menține cu eroism pozițiile ocupate, respingând cu pierderi serioase atacurile repetate ale inamicului, cu precădere în zona Albești unde au avut loc lupte crâncene, deși condițiile erau extrem de grele pentru noi iar rezervele se epuizase. Bilanțul luptelor de la Albești a fost dureros: au pierit comandanți ofițeri de mare valoare, și peste 50 de soldați. Ținând seama de efectivele inițiale ale Regimentului 68 Infanterie, pierderile au fost de 40%..

În încheierea frânturilor de jurnal publicate de lt. col Șt. Opreș și care fac obiectul acestei scurte comunicări, autorul menționează:

Operațiunile de la Câmpulung la care a luat parte Reg. 68. Inf. au durat de la 5 octombrie la 15 noiembrie 1916 inclusiv, adică 42 zile și se rezumă la oprirea inamicului din ofensiva sa energetică și la respingerea tuturor atacurilor dușmanului, necedând nici un metru din pământul scump al patriei. Aceste acțiuni frumoase și eroice de o autentică bravură care s-au desfășurat în sectorul Râul Târgului – Albești, sub conducerea col. Melecca (...) sunt pomenite în istoria războiului pentru întregire sub numele de luptele de la Măgura.

Pierderile suferite au fost următoarele:

4 ofițeri morți,

6 ofițeri răniți,

5 ofițeri dispăruți (luați prizonieri),

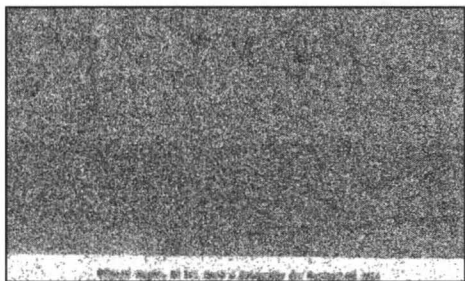
Iar de la trupă:

Morți: 2 plutonieri, 6 sergenți, 14 caporali, 129 soldați, total 150;

Răniți: 4 plutonieri, 27 sergenți, 55 caporali, 454 soldați; total 540;

Dispăruți: 2 plutonieri, 6 sergenți, 11 caporali, 176 trupă; total 195.

De soarta celor dispăruți nu se știe dacă au fost morți, răniți, prizonieri sau evacuați la alte formațiuni.

Colonelul MELECCA GH.
Comand. Reg. 68 Inf.

și
C-tul Sectorului LEREȘTI-ALBEȘTI în luptele
pentu apărarea Câmpulungului
(13-26 Octombrie 1916).

CÂTEVA CONSIDERAȚII COMPARATIVE DESPRE ACTIVITATEA PREOȚILOR MILITARI ROMÂNI ÎN BASARABIA ANILOR 1918 ȘI 1941

Drd. Oprea George
Școala Doctorală „Valahia” Târgoviște

Summary

*Some comparative considerations about Romanian military
priests' activity in Basarabia during 1918 and 1941*

*In the years 1918 and 1941, within the Romanian troops who had
entered Basarabia, military priests activated, too. Some aspects of their
activity in those years are captured succinctly and comparatively in this
article.*

În istoria teritoriului românesc dintre Prut și Nistru, numit impropriu „Basarabia”, după 1812, anii 1918 și 1941 au o semnificație în multe privințe similară, dar și cu unele deosebiri de nuanță. Astfel, anul 1918 marchează unirea cu țara-mamă, în contextul prăbușirii Marilor Imperii și al triumfului principiului național, pe când anul 1941 semnifică succesul temporar al tentativei regimului antonescian de a recupera provincia, în condițiile dramatice ale celei de-a doua conflagrații mondiale, în alianță cu Puterile Axei.

Importanța rolului jucat de armata română în cele două evenimente istorice având ca teatru Basarabia, s-a manifestat diferit, deși, de fiecare dată, a fost substanțial.

În anul 1918, misiunea armatei române a constat în apărarea ordinii în provincia dintre Prut și Nistru, inclusiv a dreptului locuitorilor de aici de a-și exprima liber opțiunile privind viitorul provinciei, fără teama de a cădea victimă bandelor bolșevice sau forțelor naționaliste ucrainene care, emiteau pretenții asupra acestor teritorii. Să amintim, în acest context, faptul că, în ianuarie 1918, Divizia a XI-a română a pătruns pe teritoriul din stânga Prutului, la chemarea Sfatului Țării, structură politică reprezentativă pentru toate grupurile politice, etnice și sociale din provincie, a cărei alegere se făcuse fără niciun fel de ingerință din partea României, aflată ea însăși într-o situație delicată după ieșirea din război a Rusiei.¹ Tentative de ingerință au existat, însă

¹ Ion Agrigoroaiei, „Marea Unire”, în „Istoria românilor” (Tratat), vol VII, T2 (1878-1918), coord: acad. Gheorghe Platon, București, editura Enciclopedică, 2003, p. 480-497

ele au venit din alte părți, anume din partea sovieticilor, a forțelor naționaliste ucrainene, ca și a alb-gardiștilor, ceea ce a potențat și precipitat manifestarea opțiunii pro-românești.² Să mai amintim, în aceeași ordine de idei, despre cei 36 de deputați din Sfatul Țării care s-au abținut la votul istoric din 27 martie/9 aprilie 1918, în privința Uniri, și îndeosebi despre cei 3 care au votat împotriva, fără a avea de suferit de pe urma acestei opțiuni.³

Forța armată a fost utilizată, cvasi-exclusiv (nimic nu este, totuși, perfect, în această lună), împotriva bandelor înarmate bolșevice, ori de alte orientări politice, afirmate real ori formal, nu împotriva celor care, aidoma celor 39 de deputați din Sfatul Țării, și-au exprimat pașnic și civilizat, o opțiune politică. Unirea Basarabiei cu țara, la anul 1917, rămâne, deci, în primul rând, un act politic.

Altele au fost datele problemei la începutul anilor '40. la 28 iunie 1940, în urma unor note ultimative, căror Carol II și guvernul său nu au îndrăznit să se opună, Basarabia și alte teritorii românești (jumătatea nordică a Bucovinei și ținutul Herța) au trecut sub stăpânirea U.R.S.S..⁴

Acest act a fost urmat de noi gesturi de ostilitate ale colosului bolșevic în relațiile cu statul român (încurajarea pretențiilor ungare și bulgare, incidente continue la frontiere, ocuparea unor ostroave din Delta Dunării etc.).⁵ În paralel, acei locuitori ai Basarabiei, români sau de alte origini etnice, care priviseră cu indiferență, sau chiar cu simpatie, sosirea trupelor sovietice, în vara anului 1940, se convingeau pe zi ce trecea de adevărata natură a regimului sovietic, cel puțin în varianta lui stalinistă: crime, jafuri, deportări în Siberia, retorica antinațională și anticreștină, ineficiența economică suplinită prin sacrificii de tot felul din partea populației.⁶ Mai concret spus în 1918, bolșevismul s-a manifestat cu mai puțină vigoare în Basarabia, ca în anii 1940-1941. De data aceasta, România nu mai avea de înfruntat câteva bande de (foști) soldați ai armatei rusești, ci armata sovietică, una dintre cele mai puternice din lume, cel puțin la nivel cantitativ. Alianța cu Germania nazistă părea a fi soluția pentru înlăturarea, chiar anihilarea unui inamic

² *Ibidem*

³ Gheorghe I Brătianu, „*Basarabia drepturi naționale și istorice*”, ediția îngrijită și note de Florin Rotaru, traducere de Ecaterina Holban, București, editura Semne, 1995, p. 58

⁴ Florin Constantiniu, „*Anul 1941: Hitler, și Stalin și România*”, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 102-109

⁵ Despre atitudinea populației basarabene în cursul evenimentelor din iunie 1940, a se vedea, de ex.: „*Armata română de la ultimatum la dictat – anul 1940. Documente*”, coord: Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, București, 2000, passim

⁶ *Ibidem*

răsăritean atât de redutabil. Între 21 și 26 iulie 1941, armatele româno-germane au preluat controlul asupra întregii Basarabii, iar ulterior s-au angajat în luptă și dincolo de Nistru, în scopul obținerii unei victorii decisive contra inamicului.⁷

Alături de trupele române, în Basarabia au intrat, atât în 1918, cât și în 1941, preoții militari. În anul 1918, numărul lor era de circa 40, iar principalele lor misiuni au constat în stabilirea și cimentarea unor relații de solidaritate cu populația românească locală. Numărul soldaților morți sau răniți în luptă cu bandele bolșevice, ori doborâți de tifosul exantematic și de alte boli contagioase, a fost unul limitat, ceea ce a redus și amploarea activității preoțești, din acest punct de vedere.

În localitățile unde au fost încartiruiți, preoții militari au oficiat slujbe în limba română, au funcționat ca profesori *sui-generis*, încercând să transmită cunoștințe elementare de limbă literară, istorie și geografie, dar au și luat notă de realitățile basarabene, sub aspect etno-demografic, social-economic, mental și bineînțeles ecleziastic-religios. Observațiile și microanalizele acestor clerici, creionează un tablou viu, nuanțat și complex al Basarabiei.

În iulie 1941, dată fiind amploarea și intensitatea luptelor, principalele îndatoriri ale preoților-militari prezenți pe front au cantonat, în principal, în interiorul cadrului instituțional al armatei, dat fiind numărul mare, de ordinul miilor, al celor uciși sau răniți de gloanțele dușmane. Spre deosebire de 1918, s-au lovit de un nou obstacol, anume profanarea bisericilor de către bolșevici, în toate formele posibile, dar îndeosebi prin transformarea în săli de conferințe, săli de teatru, magazine, grajduri etc.. Se cuvine precizat că numărul preoților militari era acum mai mare ca în 1918, iar organizarea mai perfecționată.

Fondul arhivistic „Inspectoratul Clerului Militar” include mai multe rapoarte-document elaborate de către preoții militari prezenți în Basarabia, unul dintre aceștia fiind iconomul George C. Crețu, preot militar din Corpul 5 Armată, Divizia 1 Vânători, Regimentul 6 Vânători. *Un prim raport al acestui cleric poartă data de 14 februarie 1918 și se referă la evenimente petrecute în jurul datei de 20 ianuarie 1918. La data amintită, Regimentul 6 Vânători a trecut Prutul, dându-i-se în pază sectorul Sculeni – Pârlița – Cornești, obiectivele principale constau în apărarea liniei ferate Ungheni – Chișinău, preîntâmpinarea unui atac dinspre Bălți și păstrarea liniștei în zonă. Conform observațiilor lui G. Crețu, populația din sectorul regimentar respectiv era alcătuită în proporție de $\frac{3}{4}$ din moldoveni (români), iar restul evrei și ruși.*

Limba vorbită de localnici este, conform raportului „curat moldovenească”, dar „cu un mare amestec de cuvinte rusești, când e

⁷ Aurică Simion, „Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944”, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 143-144

vorba de chestiuni administrative, juridice, bisericești...”. Starea materială a bisericilor este sensibil mai bună decât a școlilor, însă influența rusească are un caracter covârșitor. Foarte interesante și echilibrate sunt aprecierile și datele oferite în raport despre atitudinea populației moldovenești în relațiile cu trupele românești. Astfel, sosirea militarilor români a fost, inițial, primită cu stupoare și suspiciune de către localnici, printre care nucleeele bolșevice lansaseră tot felul de zvonuri false, speculând aspirațiile lor de ordin social. Mai concret, soldații români fuseseră prezentați ca dușmani de moarte ai drepturilor și ai libertăților proclamate, pur declarativ, de altfel, prin Revoluția bolșevică. Pe de altă parte însă, tactul dovedit de ofițeri și atitudinea concretă a trupei, au determinat o rapidă schimbare de percepție.⁸

Pe baza primelor constatări, preotul militar Crețu avansa și câteva sugestii în vederea aprofundării apropierii între românii de pe ambele maluri ale Prutului. Era vorba despre câștigarea preoților locali de partea cauzei românești, angrenarea lor în activități extra-ecclesiastice (economice, administrative și școlare), și, nu în ultimul rând, încredințarea misiunii de „propagandiști ai neamului” pentru preoții militari, în special pentru cei din Moldova de la vest de Prut, al căror grai constituia o veritabilă verigă de legătură între limba română literară și limbajul popular basarabean.⁹ De altfel, ideea de a fi trimiși în Basarabia, cu precădere, funcționari români originari din jumătatea apuseană a Moldovei istorice (cea unită cu Valahia, la 1859-1862) a fost ulterior vehiculată și în alte medii și, parțial, pusă în practică.¹⁰

Un alt raport al preotului G. Crețu datează din 5 martie 1918 și are ca element central Adunarea preoților din Cercul Pârlița, desfășurată la 26 februarie 1918, cu participarea prelaților din 28 de sate. În cursul instruirii, profitând de întrebarea unui participant referitoare la cauzele adoptării alfabetului latin de către românii din dreapta Prutului, Crețu s-a lansat între-o veritabilă lecție de istorie, evidențiind rolul nefast al Rusiei. În raport, sunt incluse și noi aprecieri asupra stării materiale a preoției și a influenței rusești în viața religioasă: „muzica rusească a fost cea mai puternică armă de cucerire a sufletelor românești, afirmație exemplificată cu activitatea și manifestările corurilor bisericești, apte să intoneze, preț de mai bine de o oră, o varietate de cântece religioase și patriotice rusești”. În finalul raportului, autorul lansa și un avertisment

⁸ Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti” (în continuare se va cita C.S.P.A.M.I.), fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 23, f. 4

⁹ *ibidem*, f 5

¹⁰ Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare (1918-1930)*, Editura Humanitas, București, 1998, p 129-131

care avea să se dovedească profetic în anii interbelici: „de se va urma să se trimită și aici semănătorii de căpătuială, spre a-i pricopsi, rezultatul va fi că, în loc de grâu, vom secera furtună”¹¹ Într-adevăr, conduita deficitară a unor membrii ai administrației românești interbelice din Basarabia, este și astăzi amplificată și instrumentalizată politic de forțele anti-unioniste din stânga Prutului, iar la momentul 1940, o parte a populației românești din Basarabia nu a privit instaurarea administrației sovietice ca pe un lucru neașteptat și tragic.¹²

Revenind la evenimentele din anul 1918, ținem să amintim și raportul din 19 februarie al preotului Dem. Ionescu, a cărui activitate pastorală se desfășura în cadrul Regimentului 42/66 Infanterie, în zona orașului-târg Orhei. Potrivit acestei surse, discursul patriotic axat pe ideea regăsirii și a revalorizării limbii strămoșești era de natură a-i emoționa puternic, cel puțin pe unii dintre localnicii băștinași. Despre populația zonei, preotul Ionescu scria următoarele: „cele câteva mii de moldoveni din Orhei, față de populația jidovească de 16.000 din cea totală a orașului, de aproape 20 0000 aproape, înstrăinați aproape total, totuși cu oarecare râvnă de muncă națională, unită, bineînțeleș, cu dragoste; o inteligență vie românească îi va redeștepta”.¹³

O dovadă mai puternică a influenței rusești în Basarabia este surprinsă într-un raport din 4 martie 1918 semnat de către confesorul (duhovnicul) Ion Ionescu, funcționând pe lângă ambulanța Diviziei I Vânători. Clericul respectiv menționează cazul preotului local Vasile Cazacu, din Sculeni, care, în ziua de 25 februarie 1918, a oficiat serviciul divin numai în limba rusă, deși asistența era formată în exclusivitate din vorbitori de limbă română, fie localnici basarabeni, fie ostași români din Vechiul Regat, care nu înțelegeau limba rusă. Nici rugămintile celor prezenți, nici ordinul Sfatului Țării în vederea efectuării slujbei religioase în limba națională nu l-au putut determina pe Vasile Cazacu să renunțe la preferința sa pentru limba rusă.¹⁴ Convingerea că limba „moldovenească” era, pur și simplu, nedemnă de a fi folosită în acte și împrejurări solemne, cultivată de stăpânirea țaristă, după 1828 (anularea autonomiei interne), câștigase adepți în rândurile unor elite locale, orbite de strălucirea culturală rusească și incapabile să înțeleagă faptul că emanciparea culturală nu însemna rusificare, ci cultivarea și îmbogățirea propriului grai, pe care dominația străină îl izolase de ansamblul lingvistic românesc și se evoluția acestuia.¹⁵ Din

¹¹ C.S.P.A.M.I., *fond. Cit.*, dosar nr. CrI 23, f 8

¹² ***, *Armata română de la ultimatum la dictat: Anul 1940, documente*, vol. I, Editura Fundației General Ștefan Gușă, București, 2000, passim

¹³ C.S.P.A.M.I., *fond cit.*, dosar nr. crt. 15, f. 384

¹⁴ *ibidem*, dosar nr. CrI 20, f 6

¹⁵ Irina Livezeanu, *op.cit.*, p 144-149

alte rapoarte ale preoților militari reiese mirarea cu care unii localnici constatau că oamenii cu funcții ofițerești înalte vorbeau între ei în limba română, despre care ei fuseseră învățați că nu are nimic de-a face cu noblețea și cultura.¹⁶

Pe lângă influența rusismului țarist, un alt obstacol în calea propagării ideilor naționale moderne românești în rândurile maselor largi de basarabeni, era reprezentat de propaganda bolșevică, avantajată de generozitatea teoretică a unei ideologii al cărei faliment este astăzi o certitudine, dar care atunci exercita o puternică atracție în diverse medii sociale și naționale. Românii basarabeni cunoscuseră însă o practică politică de tip comunist, sub forma jafurilor și a crimelor practicate de bandele înarmate purtătoare de steag roșu, la cumpăna anilor 1917-1918. Conform raportului întocmit de către preotul Petru E. Pieptu (Regimentul 3 Vânători, care a acționat în zona Tighina - Ackerman), schimbarea de atitudine a populației basarabene față de militarii români a avut, cel puțin în sectorul amintit, cauze destul de pragmatice, recte reîntronarea ordinii și a siguranței, pe care localnicii le desemnau cu termenul rusesc „zakon” (lege). O descriere foarte expresivă face preotul-militar Pieptu, atunci când prezintă starea generală de spirit a populației, după stabilizarea situației militare în zonă: „Că suntem frați cu ei, aceasta n-o prea știu, căci nimeni nu le-a spus-o. Când îi întrebam dacă știu românește, răspundeau că nu, dar că moldovenește pot vorbi. Unde și unde, întâlneai câte un moșneag de 80-90 de ani, care îți spunea că îi povestise mama lui, că ei au trăit odată la un loc cu noi, dar muscalii au întins hotarul până la Prut. Populației moldovenești din Basarabia, orice educație națională îi lipsește, orice conștiință de neam îi este străină. Ce e dreptul, vorbesc o limbă curată și frumoasă, poate cea mai frumoasă dintre dialectele noastre. Această comoară, limba, au păstrat-o aproape neatinsă. Încolo, ei ne privesc ca stăpâni, îi auzi foarte des exprimându-și bucuria că s-a făcut rânduială, dacă li s-ar da și pământul atunci, zic ei, ar fi tare bine. Aduc rugăciuni de mulțumire că și-au găsit un stăpân. Așa ne vede poporul”.¹⁷ Conform aceluiași raport, și reticența preoților în a pleda cauza românismului printre credincioși avea cauze mai degrabă pragmatice, constând în teama de aservea a bisericii față de stat, de frica de a nu fi subordonați domeniului politic.¹⁸

În ajunul declarării unirii necondiționate a Basarabiei cu țara – mamă, la 25 noiembrie 1918, Constantin Partenie, protopopul preoților militari români aflați în Basarabia, raporta către Ministerul de Război, Serviciul Personalului, termenii conveniți cu arhiepiscopul Nicodim, în privința preoțimii militare aflate în Basarabia. Înaltul prelat era de părere

¹⁶ C.S.P.A.M.I., *fond cit.*, dosar nr. crt. 23, f. 22

¹⁷ *Ibidem*, f. 29-30

¹⁸ *Ibidem*, f. 31

că în provincia dintre Prut și Nistru să fie menținuți câți mai mulți preoți militari întrucât aici erau dislocate multe unități militare, dispersate, iar în rândurile populației civile era necesară desfășurarea unor ample eforturi în direcția educației moral-religioase naționale.¹⁹ Așa cum rezultă din ansamblul rapoartelor transmise de preoții militari dislocați în Basarabia, în cursul anului 1918, activitățile educative extra-religioase constau în popularizarea unor cunoștințe elementare de istorie, geografie și limbă literară (în primul rând, alfabetul latin), la loc de cinste figurând cântecul „Hora Unirii” și poezia „Noi” de Octavian Goga.

Darea de seamă asupra activității pastorale desfășurate de preotul căpitan Veron Mușătescu la Gruparea „Colonel Duțescu”, de la 22 iunie până la 8 septembrie 1941 ne prezintă activitatea preoților militari în această perioadă, a intrării României în război: „Încă de la trecerea țării noastre pe picior de război, am procedat conform instrucțiunilor la pregătirea sufletească a soldaților, stând tot timpul în mijlocul lor, încurajând pe cei slabi și combătând pe cei care găseau cuvinte de admirație pentru poporul cu care noi aveam a ne lupta, [...]”.

Armata română va avea acum posibilitatea de a-și arăta vrednicia ei în fața lumii întregi, că fără să fie pusă la probă, trupul țării i-a fost sfărțecă. Avem să luăm arma-n mână pentru dezrobirea fraților basarabeni, care de un an de zile duc un trai nesuferit sub robia comunistă. Clopotele bisericilor care prin dăngănitul lor chemau credincioșii să dea slavă lui Dumnezeu au amuțit și copii nevinovați sunt învățați în mod diabolic a se ruga ca Stalin să le dea pâine, nu Dumnezeu [...].

Trupa astfel pregătită, a făcut dovada de înalt eroism, întâmpinând cu sânge rece grozăviile războiului și fiorile morții. Tributul pierderilor avute în unitate face cu prisosință dovadă de aceasta. Așa de pildă: în ziua de 1 iulie, la trecerea Prutului, am pierdut pe Tudorache Iosif, infirmier din compania VIII; în 3 iulie, alți 4 ostași la Bucimeni-Cioropcani-Solțai; în ziua de 8, în lupta de la Dealul Țarinei (Strâmba) un ofițer, un elev plutonier și 23 trupă (județul Baia); în zilele de 13 și 14 iulie am dat de asemenea tributul nostru de sânge: un ofițer și 23 trupă până am izbutit să punem stăpânire pe cota 284 și cota 313 Dubna Mare, județul Soroca.

Cu acest preț cucerindu-ne pământul scump al Basarabiei, în ziua de 20 iulie am oficiat parastas pentru eroii căzuți, pe rând, la toate batalioanele, cu care prilej proslăvind memoria lor; am scos în evidență scopul îndoit ce ne îndeamnă la trecerea Nistrului: graiul românesc răsună până hât departe la apa Bugului, fără însă ca semnul biruinței să stea falnic pe locașurile de închinare.”²⁰

¹⁹ C.S.P.A.M.I., *fond cit.*, dosar nr. crt. 27, f. 11-12

²⁰ C.S.P.A.M.I., *fond cit.*, dosar nr. crt. 283, f. 712

Din raportul de activitate al preotului căpitan B. Totoescu, confesorul Regimentului 25 Infanterie, aflăm că „în tot timpul ofensivei în Basarabia, cu toate eforturile extraordinare și căldura tropicală, moralul trupei a fost excelent, iar sosirea preotului în mijlocul ostașilor era primită cu deosebită satisfacție” iar după ocuparea Basarabiei, regimentul a rămas în repaus timp de mai multe zile în jurul comunei Baccealia, jud. Tighina, timp în care s-au oficiat mai multe slujbe religioase.²¹

La nivel de ansamblu, activitatea preoțimii militare în Basarabia anului 1941 a fost una mai complexă și mai amplă decât în urmă cu 23 de ani. Situația se explică, pe de o parte, prin caracterul autoritarist al regimului antonescian, iar pe de altă parte, prin complexitatea mai mare a problemelor, datorată, la rândul ei deficiențelor administrative din anii interbelici.

²¹ C.S.P.A.M.I., *fond cit.*, dosar nr. crt. 268, f. 566-567

UN RAPORT AL GENERALULUI C. GĂVĂNESCU DESPRE ROMÂNII DIN SIBERIA DIN ANUL 1921

Dr. Andrei Nicolescu
Universitatea Pitesti

Le Général Constantin Găvănescu, un des meilleurs soldats de l'armée roumaine durant la période de la première guerre mondiale et un célèbre historien militaire, l'auteur d'une de premières œuvres concernant la participation de la Roumanie à la Grande Guerre, nommée « Notre guerre pour la réunion de la nation, août 1916-avril 1918, a été chargé d'accompagner le prince héritier de la Roumanie, Carol, en un voyage dans le monde.

Generalul Constantin Găvănescu, unul dintre militarii de frunte ai armatei române din perioada Primului Război Mondial și un reputat istoric militar, autor al uneia dintre primele lucrări de valoare privind participarea României la Marele Război, intitulată *Războiul nostru pentru întregirea neamului, august 1916-aprilie 1918*, a fost desemnat în anul 1920 să-l însoțească pe prințul moștenitor al României, Carol, într-o călătorie prin lume. Scopul acestei călătorii era acela de a-l face să uite căsătoria pe care, fără consimțământul familiei regale, o încheiase cu Zizi Lambrino¹. Grupul de însoțitori ai tânărului principe îi mai cuprindea pe colonelul adjutant Nicolae Condeescu, viitor ministru de Război, locotenent-colonelul adjutant N.M. Condiescu, secretar general al Fundațiilor Culturale Regale, înființate de Carol pentru propășirea culturii române în țară și străinătate, locotenent-colonelul Arion, căpitanul Horia Lazăr, ministrul Nicolae Filodor, cineastul Tudor Posmantir, secretar al delegației² fiind R. Djuvara.

În Japonia generalul Găvănescu se remarcă prin două acțiuni deosebite. Prima a constat în conferința ținută la 7 iulie 1920, la care au participat, alături de A.S.R. Prințul moștenitor Carol, Prințul moștenitor al Japoniei, membrii Consiliului de Război al Japoniei, delegația română, peste 100 de mareșali, generali și amirali. Conferința, având ca temă „România. Războiul făcut pentru înfăptuirea unității sale naționale în legătură cu drepturile sale milenare” s-a desfășurat timp de șase ore și s-a bucurat de un interes deosebit³.

¹ Cristian Sandache, *Viața publică și intimă a lui Carol al II-lea*, Editura Paideea, București 1998, p. 17

² *Scriitori români călători în Japonia. Antologie de texte de Florin și Lucia Vasiliu*, Editura Haicu, București, 1999, p. 21

³ *Ibidem*

În îndepărtata Japonie Carol și suita lui caută să se informeze despre situația românilor care se aflau în Siberia. Aceștia ajunseseră acolo ori din cauza deportărilor executate de către regimul țarist, mai ales din rândul populației din Basarabia, ori erau prizonieri căzuți la ruși din rândurile fostei armate austro-ungare. Misiunea de a afla detalii asupra situației lor a încredințat-o Prințul Carol generalului Găvănescul. Aceasta a fost cea de-a doua acțiune în care s-a remarcat generalul.

Găvănescul redactează un raport pe care îl înaintează Alteței Sale Regale și în care prezintă constatările sale cu privire la Misiunea română de la Vladivostok și la situația românilor basarabeni din Extremul Orient⁴.

Referitor la românii prezenți în acea regiune a Imperiului Țarist, adresase și atașatul militar român la Tokyo un raport ministrului de Război, I. Rășcanu, la 20 iunie 1921, în urma informațiilor căpătate de la Misiunea română din Siberia. El îl informa pe ministru asupra faptului că în lagărele din Irkutk, Celiabinsk și Omsk se aflau cel puțin 550 de prizonieri, alții fiind răspândiți prin diferite sate. Aceștia trebuiau repatriați, starea lor fiind mizerabilă. „Guvernul sovietic ascunde numărul adevărat al prizonierilor – raporta atașatul militar român, cum și locurile unde se află, spre a nu fi evacuați, ca astfel să se poată folosi de munca lor”⁵.

Aflând din ziare de începerea unor tratative între guvernele român și sovietic, atașatul militar român din Japonia, colonelul Argeșanu, viitor general, cerea ca în cursul tratativelor să se solicite părții sovietice permisiunea ca prizonierii români să fie repatriați prin Rusia europeană sau prin Vladivostok. Pentru conducerea detașamentelor de prizonieri de-a lungul traseului necunoscut și dificil, el propune să i se permită să selecteze dintre românii aflați în Japonia călăuze capabile să conducă transporturile. Prin ordinul pus în rezoluție pe raport, ministrul aprobă propunerea și ordonă Secretariatului general al Ministerului de Război să pregătească ordinele necesare în timpul cel mai scurt.

Informațiilor furnizate de atașatul militar li se adaugă cele din raportul generalului Găvănescul, conturându-se astfel imaginea unei situații ce determina intervenția urgentă a guvernului român pentru salvarea celor aflați departe de țară într-o situație disperată. Inspecția efectuată de general a debutat cu un ceremonial desfășurat în fața catedralei din Vladivostok, în cadrul căruia i-a fost remis drapelul Legiunii Române de Vânători Transilvăneni și Bucovineni⁶.

⁴ Arhivele Militare Române, fond 950, dosar nr. crt. 380, f. 760-770

⁵ Idem, fond Ministerul de Război, Secretariatul General, dosar nr. crt. 338, f. 471

⁶ Răzvan Locovei, *Activitatea Misiunii Militare Române în Siberia*, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, Istorie, tomul XLVIII-XLIX, 2002-2003, p. 125

Concluziile se desprind din raportul generalului Găvănescul, pe care îl prezentăm în continuare:

1920, VII / 22

GENERALUL C. GĂVĂNESCUL către ALTEȚA SA REGALĂ PRINCIPELE MOȘTENITOR

În urma Înaltului Ordin al Alteței Voastre Regale, inspectând Misiunea română de la Vladivostok și detașamentul de foști prizonieri la ruși aflat acolo, am onoarea a raporta următoarele:

Am plecat din Nagoya în dimineața de 15 corent și am ajuns la Tsuruga la ora 13, aceeași zi.

Vaporul ce trebuia să plece la ora 15 și-a întârziat plecarea 36 ore din cauza unui accident la elice, așa că nu am plecat decât în dimineața de 17. Am ajuns la Vladivostok abia în ziua de 19, ora 14.

Impresiile generale personale asupra acestei călătorii voi avea înalta onoare să le raportez verbal.

Am făcut îndată vizitele de rigoare, șefilor misiunilor franceză, cehă și japoneză; iar tuturor celorlalte misiuni, am trimis ofițerul adjutant să depună cărți. Până a doua zi la prânz toți mi-au întors vizita în mod personal în localul Misiunei române.

Misiunea română are un serviciu foarte bine organizat și foarte bine condus; iar foștii prizonieri sunt alcătuiți într-o unitate similară batalionului cu două companii.

A. Misiunea are următoarele servicii:

1) Statul major, condus de locotenent-colonel Petrovski, din fosta armată rusească. Ofițer de stat major. S-a înscris sub ordinele Misiunei române și lucrează cu multă energie și pricepere. Dorește ca venind în țară cu detașamentul, să intre în Armata română. A luptat la Oituz în Corpul 40 armată rus, ca ofițer de stat major.

2) Serviciul Prizonierilor. Condus de locotenentul de rezervă Onisca Gh., doctor în drept. Are în sarcina să controleze și înregistrarea tuturor prizonierilor ce vin la misiune. Foarte inteligent, priceput și cu multă inimă românească.

La acest serviciu este atașat locotenentul-colonel de rezervă Teodosiu Nicolae, român basarabean, fost președinte de tribunal într-un oraș rusesc în Ural. A fugit cu prizonierii români și s-a înscris ca voluntar în Misiunea Română, fără grad. Aci face serviciul de jurist-consult, în chestiunea basarabenilor.

3) Serviciul Intendență. Sublocotenent de rezervă Popan Augustin din fosta Legiune română. Diplomat al Școlii Superioare din Viena. Are sub controlul său toate chestiunile de echipare, aprovizionare și bănească ale Misiunei. Mi-a făcut o excelentă impresie prin seriozitatea cu care lucrează și prin ordinea perfectă în care își ține toate lucrările.

4) Secția Culturală. Condusă de locotenentul de rezervă Bufnea Ilie. A comandat Compania de pionieri a fostei Legiuni și a luat parte la toate operațiunile militare, cu Legiunea. Acuma, pe lângă alte servicii, conduce și educația sufletească a foștilor prizonieri, precum și instrucția în limba

românească pentru aceia care nu știu această limbă. Muncitor, inteligent, priceput și devotat .

5) Serviciul sanitar. Conduc de locotenent Gheția (Gheață). Doctor în medicină. Datorită muncii lui și priceperii s-au salvat multe vieți. Acum, în urmă a făcut parte din misiunea trimisă la Irkutsk pentru a aduce prizonieri români de acolo.

Serviciul de stat major are lângă sine și adjutantura cu un birou condus de un translator. Am inspectat la toate aceste servicii toate lucrările, toate dosarele, toate registrele și am găsit totul în cea mai mare ordine și acuratețe.

B. COMANDAMENTUL CONCENTRĂRII PRIZONIERILOR.

Comandamentul este condus de căpitan activ Turcan Ciprian, fost căpitan în vânătorii tirolezi. Are unitatea sa organizată ca un batalion cu doua companii și lucrează cu multă râvnă. Acest comandament este instalat la Vtoraia Recia, la 12 km. departe de Vladivostok , în o mare cazarmă a fostei artilerii rusești.

Compania 1 este comandată de sublocotenentul Oroșj, iar compania 2-a de căpitanul Molnar, ungur.

Medicul unității este doctor locotenent Herțoagă, ajutat de medicul sublocotenent Asnas si de farmacistă domnișoara Bezrucenco, româncă din Basarabia.

Am inspectat și aci întreg localul și întreaga activitate a detașamentului și am rămas pe deplin mulțumit.

Am vorbit oamenilor și le-am dus salutul Alteței Voastre Regale și urarea de drum bun în țară. Le-am explicat întreaga situație și au strigat cu toții ura pentru M.S. Regele și A.V. R., căpitanul Molnar, ungur, ofițer de stat-major, mi-a răspuns arătând și sentimentele lui curate și ca interpret al tuturor celor ce nu sunt de naționalitate română, dar cari voiesc să fie români prin sentimente și prin fapte.

M-a rugat, între altele, să arăt M.S. Regelui sentimentele lor de credință, ca și A.V.R.. Am raportat M.Sale cât și A.V. R. telegrafic aceasta.

C. SITUAȚIA BĂNEASCĂ azi a misiunii este:

Șeful Misiunii a primit 25 000 de dolari americani pe care i-a depus în parte la o bancă în Tokyo și de care spune că răspunde personal. Asupra Misiunii se mai găsesc următoarele sume:

- 1) 847 987,08 Ruble siberiene vechi
- 2) 99 512,90 " Romanov
- 3) 53 490 " Kerenski
- 4) 118 942,12 Yeni (În care intră și 80.000 Yeni acout din vânzarea munițiunei)
- 5) 676,05 Ruble siberiene noi
- 6) 10 855 Aur ruble
- 7) 666,45 Argint dolar chinezesc
- 8) 60 Lei românești
- 9) 10 Ruble sovietare
- 10) 3,85 Argint ruble

11) 0,21 Aramă rusească

12) 0,20 Nikel austriac

Din aceste sume se pare că cele trei sume de la început (1, 2, 3) ar fi fără nici o valoare. Sunt rămase din fondul Legiunii plecate în țară.

Legiunea, înainte de a pleca, a tratat vânzarea munițiunii la trupele ruse ale lui Semenow, ce lucrează în legătură cu japonezii. S-a ajuns la o învoială de 260 000 Yeni, din care 180 mii în aur, iar restul de 80 000 în hârtie. Acești din urmă bani i-am găsit și încasați, și băgați în casă. Se urmează tratative pentru încasarea restului în aur. Am dat ordin maiorului Cădere ca să nu întrebuințeze sub nici un motiv nimic din sumele în aur. Să-l ducă pe tot în țară, să-l predea Ministerului de Război; iar până atunci să-l depună, cu lada, la o bancă în Tokyo.

Rămâne a se cerceta în urmă, de organele în drept, dacă vânzarea era legală și dacă a fost acoperită de formule administrative. Eu nu aveam această cădere și nici timpul material.

D. SITUAȚIUNEA NUMERICĂ a întregului personal este următoarea:

a) Prezenți aproximativ 300. Zic aproximativ fiindcă la controlul ce am făcut nu am găsit prezenți decât 148 grade și soldați. Toți ceilalți, după declarația comandantului detașamentului, sunt în diferite răspândiri prin oraș: bănci, Misiunea franceză, patrulă, garda Misiunii, jandarmerie etc.,

b) La acest număr s-ar mai putea adăuga eventual încă vreo 700 de unguri ce sunt la vreo 90 km departe de Vladivostok. Aceștia sunt din Ardeal, din teritoriile noi alipite. Până acuma nu au voit să facă act de supușenie către statul român și în astfel de condiții nu vor putea fi repatriați de către noi. O comisiune ungară trimisă din Ungaria, merge din sat în sat pe unde sunt unguri și vorbește cu ei. Până acuma nu s-a putut obține nici un rezultat de la acci prizonieri. Maiorul Cădere a primit ordinul de la mine ca să trimită pe cineva de nădejde acolo să vorbească cu oamenii și să ia de la ei cuvântul ultim definitiv, într-un fel sau altul.

c) Comisiunea Crucii Roșii, sublocotenent Alevra și doctor Gheață s-au înapoiat în scara de 19 fără nici un rezultat. A fost arestată de către bolșevici în Gara Gongota, în vagoanele cu care venise, și după 16 zile au fost reexpediați înapoi, fără a putea trece spre Irkutsk. Din informațiile ce au cules în drum, prizonierii ce erau în regiunea Irkutsk în număr de 1500 nu mai sunt acolo. Bolșevicii i-au forțat să intre în Amata lor sau să meargă să lucreze prin fabrici. Așa se explică dispariția acelor prizonieri. Cred că pentru un moment este exclusă salvarea lor.

ESITUAȚIA HRANEI ȘI ECHIPAMENTULUI, ÎNTREȚINEREI. Am inspectat depozitele de hrană și magazia de echipamente. Sunt cantități mari, cari pot întreține cel puțin 3-4 luni 1 000 de oameni. Maiorul Cădere face socoteala mereu, pe un efectiv de 1000 de oameni, căci speră să poată aduce la el și pe cei 700 unguri.

Am văzut efecte foarte multe, noi. Bocanci, tunici, mantale, pantaloni, pături, etc. Am dat ordin maiorului Cădere ca să transporte în țară întreg echipamentul și armamentul, precum și întreaga hrană ce ar rămâne, ca: zahăr, orez, unt, untură, cafea, ceai etc.

Cheltuielile lunare pentru cifra de 1000 de oameni și întreg personalul ofițeresc se socotesc în mijlociu la

10 000 de Yeni, în care intră solda, nutriment, neprevăzute.

F. CHESTIUENA ROMANILOR BASARABENI, COLONIȘTI ÎN EXTREMUL ORIENT.

Nefiind timpul material pentru a merge în comunele unde sunt stabiliți Basarabeni coloniști, am telegrafiat înainte de a pleca din Tsuruga ca să facă cunoscut acestora să-și trimită delegații la Cornisiunea Română în Vladivostok. În ziua de 19, după prânz, m-am întreținut cu aceste delegațiuni. Au venit o delegațiune de șase din satul Timofceoca, sat în care se găsesc 30 de familii, și altă delegațiune a românilor basarabeni aflați în orașul Vladivostok. Chestiunea acestor basarabeni este astfel:

Acum vreo 13-14 ani, rușii voind să împrăștie numărul românilor în Basarabia, i-au ademenit să-și vândă ce au și să meargă în Siberia, unde vor căpăta pământ mult și gratis. Au plecat 10-12 000 de familii, socotind în mijlociu cel puțin 5-6 suflete de familie. O bună parte din aceștia erau proprietari de pământ; o mică parte erau orășeni, negustori și meseriași. Proprietarii de pământ și-au vândut pământul din Basarabia și li s-au împărțit aici, în Extremul Orient, pământuri foarte sărace. Nu își scot, bieții oameni, nici hrana de toate zilele. Ceilalți s-au stabilit prin orașe. Un destul de bun număr se află în Vladivostok. Precis n-a putut nimeni să-mi spună numărul lor. Delegația din Timofceoca mi-a pus următoarele chestiuni (alături originalul):

Domnule general, vă poftesc să ne spuneți:

- Noi auzim că D-voastră puteți să ne duceți pe noi în Basarabia;
- să ne spuneți, unde ne duceți pe noi, pe fieștecare; la locul lui ori în alt loc?
- pe noi ni-ți duce pe cheltuiala D-voastră?
- să ne spuneți, pământ ni-ți da acolo ori nu?
- și din partea banilor, cu cari bani putem să ne vindem noi averea?
- la care e nevoiea, se va da ajutor la începutul traiului în România?
- să ne dați tot răspunsul la toate.

Delegația din orașul Vladivostok mi-a spus: Noi nu am avut pământ în Basarabia, și nu avem nici aici. Noi cerem numai să ni se îngăduie să venim în țară. Dacă ni se va da pământ, ar fi foarte bine; dacă nu, apoi om veni și așa și ne-om apuca fiecare de meșteșugul ce-l are.

Printre acești orășeni sunt unii cari și-au lăsat familiile în Basarabia și au venit singuri încoace. Un țaran îmi spune: "Ori unde ni se va da pământ, noi dorim și vrem să mergem acasă între românii noștri. Suntem lucrători de pământ și am dori să putem munci și noi undeva, după munca noastră să avem

și noi un porumb, un grâu, o livadă cu o poamă, o vița de vie, căci tocmai cum a fost alungat Adam din Rai, așa am fost alungați și noi de pe pământul nostru, și noi n-am păcătuit cu nimica decât că am iubit țara noastră." Le-am spus în general următoarele: M. S. Regele, A.S. Regală și guvernul Țării Românești, doresc să cunoască situația acestor români din Siberia. A.S.R. m-a trimis pe mine să iau informațiuni. Aceea ce le voi spune nu pot fi luate ca îndeplinite dar tot poate să le dea o idee de ceea ce se poate face pentru ei:

1) Accia cari au avut pământ și l-au vândut, desigur că nu vor putea să-și mai ia pământul înapoi;

2) Cred că Guvernul Românesc le va da pământ, dar poate nu în Basarabia, nici în Ardeal, ci cred mai de grabă că în Dobrogea de Sud, unde este un foarte mănos pământ;

3) Cred că pământul, în cel mai rău caz, va fi plătit într-un foarte lung timp. Poate va fi dat și gratis. Nu știu.

4) Am să raportează în țară, toate aceste chestiuni și apoi de acolo are să li se trimită prin cineva răspuns hotărât despre tot ceea ce trebuie să facă.

5) Cred că răspunsul nu le poate veni decât peste 4-5 luni. Până atunci să fie oameni de treabă, să muncească înainte, să fie cinstiți și să agonisească totul ceea ce vor putea.

6) Trimisul le va spune din vreme: 1) Când vor trebui să se strângă cu toți și unde, pentru a fi imbarcați; 2) Din vreme le va spune să-și vândă ceea ce nu pot lua; 3) În ce fel de bani să facă vânzarea; 4) Dacă li se dă pământ în țară sau nu; 5) Dacă vor plăti acest pământ sau nu; 6) Dacă transportul până în țară va fi gratuit sau nu; 7) Dacă la cei nevoiași li se va da ajutor la începutul traiului în țară. În sfârșit, totul ce va trebui pentru luminarea lor. Celor ce n-au pământuri și sunt meseriași am spus că vom interveni pentru ei, ca să fie aduși în țară cât mai curând. Cei câțiva ce și-au lăsat familiile și sunt aici numai ei singuri, am fost de părere să-i transporte odată cu foștii prizonieri. Numărul fiind mare al tuturor românilor basarabeni din Siberia, iar chestiunea transportului și a împrumutării lor fiind o chestiune importantă, se impune studierea în mod serios și complet, așa fel ca, atunci când ei vor sosi în țară, să fie duși direct la locurile destinate, iar nu să bâjbăie prin țară fără rost. În același timp, chestiunea este și urgentă, căci pe zi ce trece se pierde câte ceva din sufletul lor în contact cu bolșevicii, fără a mai considera faptul că viața lor le este întotdeauna în pericol față de mișcările continue de aici și a dezordinii ce domnește. Sunt de părere în această privință, că li s-ar putea da pământ în sudul Dobrogei, chiar în mod gratuit, și să li se dea și toate mijloacele necesare pentru clădirea caselor și începutul gospodăriei: (lemn, piatră, var, cărămidă; apoi plug, vite, car, semințe etc.) S-ar putea astfel forma în sudul Dobrogei 3-4 comune curat românești cari ar putea influența foarte mult elementul străin din această parte și a-l domina cu timpul.

Numărul total, după informațiunile ce am luat de la delegații cu care am vorbit, ar fi cam de 10 000 de familii; iar o familie se scotoțește tot în mijlocii la șase

suflete. Deci ar fi de repatriat, în mijlociu, cam 60 000 de suflete. Notez aici localitățile din împrejurimile Vladivostokului unde sunt românii:

Kisinevea	35 familii	Report	116
Zejbread	15 „	Timovceofica	40
Tervsia Recia	12 „	Dvozianca	42
Vrotaia	20 „	Spasc	14
Alicsevca	17 „	Jman	9
Rasdolnae	6 „	Zvenigorodca	15
Taviceausa	11 „	Gonciarovca	8
TOTAL GENERAL	ÎN	Vladivostok	20
ÎMPREJURIMILE		Total	264
VLADIVOSTOKULUI	264;		

În împrejurimile Habarovscului, ca și în împrejurimile Blagovescenscului, mai sunt aproximativ 16-18 comune în care se găsesc încă multe familii.

6.) CHESTIUNEA TRANSPORTULUI PRIZONIERILOR ȘI REPATRIEREA BASARABENILOR

Este socotit, luând de bază experiența, că transportul unui om de la Vladivostok până în țară la noi, Constantza, costă 350 Yeni (Trei sute cincizeci).. La această sumă ce reprezintă numai transportul se mai adaugă aproximativ câte 100-150 Yeni de fiecare om, pentru cheltuieli de amenajarea vaporului în vederea transportului de pasageri. Deci costul transportului a 1000 oameni ar fi aproximativ de 500 000 Yeni.

Amenajarea unui "cargu" în vederea transportului de oameni ar cere 4 săptămâni. Avându-se în vedere nevoia de a se face repatrierea nu numai a foștilor prizonieri, dar și a românilor basarabeni, deci nevoia de a se face mai multe curse; avându-se în vedere costul ce trebuie plătit la societăți străine și care cost este foarte însemnat, sunt de părere că cea mai bună soluțiune ar fi ca statul nostru să cumpere unul sau mai multe vapoare cu mare tonaj, în mijlociu de 10 000 tone. Dacă s-ar face socoteala numai a transportului a 1000 de oameni pe cari Misiunea Română de la Vladivostok poate sa-i transporte imediat, și încă se poate vedea că s-ar scădea din costul vaporului o sumă destul de bună – cam 500 000 Yeni . Iar dacă s-ar socoti 2-3 curse, combinate în timpul de ducere cu puține mărfuri, iar în înapoiere numai cu mărfuri prin diferite porturi europene, africane și asiatice, apoi ușor se poate vedea că întreg costul vaporului s-ar răscumpăra, rămânând gratis țării.

Misiunea Română dispune azi de mari cantități de produse, coloniale și efecte; asemenea și armatură. Am dat ordin ca totul să fie transportat în țară, bineînțeles, afară de ceea ce se strică la umezeală, cum ar fi făina. Pentru toate acestea va trebui să se plătească în plus pe un vapor străin. Pe vaporul nostru încarc cât vreau și cum vreau.

Oricare ar fi soluțiunea la care se va opri guvernul, trebuie însă lucrat repede. Trebuie luată o hotărâre care trebuie urgent comunicată maiorului Cădere, spre a ști

ce să facă. Dacă nu intră în vederile guvernului nostru de a cumpăra vapoare, maiorul Cădere va putea profita de ocaziile ce i se vor prezenta, ca să poată să repatrieze, în grupe mai mici pe foștii prizonieri, pe vapoarele străine ce transportă alte naționalități, cum sunt cehii, sârbii etc.

În ziua de 21 corent ora 12 m-am imbarcat pe vaporul Hozan Marc, pentru Japonia. Am fost salutat pe vapor de generalul francez Lavergne, șeful Misiunii franceze; de întreaga misiune cehă, în cap cu ministrul ceh și cu generalul comandant al trupelor cehe; de colonelul de marină englez însărcinat cu toate transporturile din Vladivostok; de un maior de marină american și de un colonel japonez cu un căpitan de stat major, reprezentanți ai generalului Oi.

IMPRESIUNI PERSONALE. Sunt foarte favorabile atât conducerii, organizării și execuției. Tot personalul lucrează cu multă râvnă și conștiinciozitate. Trupele române sunt cele mai bine văzute ca cele[sic!] mai disciplinate și cele mai de ordine. Generalul Lavergne, ca și generalul Čeček, nu găseau cuvinte de laudă la adresa soldaților și ofițerilor români. Toate băncile importante din oraș, locurile de încredere, comandamentele, în afară de japonezi și cehi, sunt păzite de trupele române.

Maiorul Cădere V. și cu cei câțiva ofițeri ce-l secondează merită toate elogiile. Printre ofițerii ce-l secondează în conducere sunt unii cari au primit bucurii să rămână încă la Vladivostok, să ajute până la urmă la repatrierea tuturor românilor, cu toate că ei trebuiau să plece în țară cu transporturile Legiunei și cu toate că de mai bine de șase ani nu și-au văzut țara și casa.

Alături de acești ofițeri sunt și câțiva soldați și grade inferioare în aceeași situație și care au primit bucurii și voluntar, la apelul ce le-a făcut maiorul Cădere, să rămână aici până la sfârșit. Aceștia formează sâmburele de ordine și de disciplină împrejurul căruia se adună încet-încet ceilalți. Am vorbit cu fiecare și mulți au plâns de bucurie că au văzut unul "din țară" că vine să-i vadă.

Respectuos propun ca toți aceștia, după arătările și faptele meritorii spuse de maiorul Cădere, să fie răsplătiți, ofițerii și trupa, cu decorațiuni. Cred că ar fi recompense binemeritate, bineînțeles că și maiorul Cădere merită o răsplată, pentru munca pricepută și energia desfășurată în această grea însărcinare.

Alătur, în rezumat, cuvântările ținute cu ocazia vizitei și inspecției ce am făcut. Telegramă de omagiu, de supușenie și de credință am trimis și M.S. Regelui.

General GĂVĂNESCU

DIPOMAȚIA MILITARĂ ÎN SLUJBA ROMÂNIEI.

Mărturii documentare

Gheorghe Nicolescu
Universitatea din Pitești

“Les attachés militaires transmettent” est le titre de cinq traités édités par la Fondation »Général Ștefan Gusa « entre 2002 et 2009. Le titre mène le lecteur vers un domaine dont il a connu très peu d'informations, un domaine interdit dans la période communiste. Les auteurs, des chercheurs reconnus des fonds des archives militaires, ont commencé à éditer cette série ayant le désir d'offrir aux chercheurs du domaine historique un accès facile aux documents qui, autrement, aurait exigé de grands efforts pour être trouvés et étudiés.

„**Atașajii militari transmit...**” este titlul a cinci volume editate de către Fundația „General Ștefan Gușă” în intervalul de timp 2002-2009. Titlul trimite imediat pe cititor într-un domeniu despre care a accesat foarte puține informații, domeniu tabu în perioada comunistă. Autorii, cercetători recunoscuți ai fondurilor arhivistice militare au inițiat această serie din dorința de a oferi cercetătorilor din domeniu istoriei diplomației un acces facil la documente care, altfel, ar fi necesitat eforturi deosebite pentru a fi depistate și studiate.

Beneficiind de sprijinul generos al Fundației, aceștia au început demersul lor științific cu etapa de sfârșit a perioadei pe care și-au propus să o investigheze. Motivația constă în faptul că anii 1938-1944 reprezintă momente de răscruce în istoria Europei și a României. Bogăția și valoarea documentelor elaborate de către diplomații militari români în acești ani devin astfel izvoare indispensabile și neprețuite pentru istorici. „**Atașajii militari transmit...**” se dorește a fi o colecție documentară care să acopere întreaga perioadă istorică de la numirea primului atașat militar ca reprezentant al proaspătului stat independent România în 1878, în persoana lui Romulus Magheru, la Constantinopol și până în 1944. Investigația științifică a autorilor urmărește în special latura analizei politice oferită de către atașajii militari factorilor de decizie politică și militară din România modernă.

Ofițerii care au servit această instituție Atașatura militară au fost în același timp personalități reprezentative care au condus destinele Armatei române la cele mai înalte eșaloane. Ei au devenit, ulterior îndeplinirii funcției de atașat militar comandați de mari unități și comandamente, șefi de compartimente în structurile superioare de conducere a armatei, șefi ai Marelui Stat Major sau titulari ai postului cel mai înalt din Ministerul de Război. Printre ei s-au aflat mareașalii

Alexandru Averescu, Ion Antonescu, generalii Ștefan Fălcoianu, Gheorghe Slăniceanu, Nicolae Condeescu, Radu Rosetti, Nicolae Samsonovici, Florea Țenescu, Ion Gheorghe etc. Pregătirea superioară în plan științific și militar a determinat conferirea unora dintre ei a titlului de membru al Academiei Române.

Volumul I acoperă documentar perioada 1938-1944, paleta informațiilor conținută de el fiind completată de celelalte trei care i-au urmat. Misiunea acestor diplomați militari era aceea de a asigura legăturile armatei române cu armatele statelor în care erau acreditați, de a furniza informații de interes politic și militar, de a efectua analiza unor evenimente, de a furniza concluzii și prognoze care urmau să stea la baza unor decizii majore ale conducerii politice și militare a statului român.

Ei îndeplineau, în același timp, rolul de consilier pe probleme militare al șefului reprezentanței diplomatice a României, de reprezentare, asigurau apărarea drepturilor supușilor români în raporturile lor cu organele militare ale statului unde își desfășurau activitatea, studiau modelele organizatorice, gestionau legăturile culturale, sportive, în domeniile privind instrucția, dotarea etc.

În ajunul celui de Al Doilea Război Mondial erau acreditați 24 de atașați militari români în tot atâtea state. După instaurarea guvernării antonesciano-legionare, o parte dintre ei au fost retrași. Tematica celor 45 de documente din primul volum abordează percepțiile Pactului sovieto-german semnat la 23 august 1939 și consecințele lui asupra evoluției politicii externe a unor state ca Germania, Italia, Polonia, Ungaria, Bulgaria, URSS și, bineînțeles asupra României. Atașatii militari analizează în rapoartele lor poziția internațională a statului român în această etapă dificilă, reacțiile populației diferitelor state față de izbucnirea celei de-a doua conflagrații mondiale și față de evoluția evenimentelor politico-militare. Dinamica relațiilor internaționale la nivel mondial sau regional a făcut obiectul a numeroase rapoarte în care atașatii militari au avansat idei și prognoze care s-au dovedit de cele mai multe ori realiste și pertinente.

Volumul demonstrează că reprezentanții militari ai României au abordat o gamă variată a problemelor de natură politică, diplomatică, militară, economică, socială, informând cu operativitate asupra noutăților apărute în aceste domenii și trăgând concluzii generalizatoare. Cititorul are astfel ocazia de a-și face o imagine veridică asupra realităților de pe fronturile de luptă din Europa, Africa și Pacific și asupra situației din statele implicate în conflictul mondial în care se aflau la post.

„Atașatii militari transmit...”, volumul II, cuprinde perioada 1938-1940 și a văzut lumina tiparului la editura Europa Nova în anul 2002.

Interesul stârnit, atât în rândul cercetătorilor, cât și al cititorilor obișnuiți, de apariția primului volum a determinat colectivul de autori să-și continue demersul științific. Volumul mare de informații din anii premergători izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial și până la angrenarea României în conflagrație a determinat cantonarea investigațiilor documentare în această perioadă.

Evenimentele majore consemnate pe scena politică europeană au constituit obiectul rapoartelor și analizelor transmise de atașatii militari români celor mai înalte eșaloane politice și militare din țară. Astfel, în atenția lor s-au aflat, rând pe rând, problema alipirii Austriei la Germania în martie 1938, dezmembrarea Cehoslovaciei de către Germania nazistă și ocuparea ei în 1938-1939, agresiunea aceluiași stat împotriva Poloniei și declanșarea războiului ce va cuprinde treptat Europa și întreaga lume, evenimentele din Balcani etc.

Aceste informații aveau scopul de a contura o imagine cât mai veridică a situației din țările în care erau acreditați atașatii militari, de a analiza consecințele imediate și pe termen lung ale acestor evenimente asupra situației României, de a propune măsurile cele mai adecvate pentru contracararea unor efecte negative, de natură să afecteze statutul, securitatea și sistemul de alianțe ale statului român.

Volumul conține numeroase rapoarte care demonstau pericolele ce planau asupra păcii în Europa, prognozaau izbucnirea conflictului generalizat. Semnificativ în acest sens este raportul locotenent colonelului Traian Teodorescu, atașat militar în Turcia, care, la 16 iunie 1939, transmitea informații provenite de la membrii Comisiei britanice sosite la Ankara și de la atașatii militari englezi. El comunica la București: „În septembrie va fi război – a fost leitmotivul general al celor ce mi-au spus”, iar în continuare insista asupra obiectivelor misiunii britanice și asupra evoluției relațiilor din zona sud-est europeană, în viziunea engleză, în cazul unui război împotriva puterilor Axei. De asemenea, rapoartele provenite din diferite capitale europene sesizau acțiunile de dezinformare desfășurate de marile puteri, în special de reprezentanții sovietici care afirmau că URSS dorea să întrețină relații cât mai cordiale cu România, de atașatul militar german la Ankara, care dădea asigurări că URSS nu va ataca România; peste puțin timp însă, în urma notelor ultimative din iunie 1940, Basarabia și Bucovina de Nord erau ocupate de trupele armatei roșii.

Diplomații militari români sesizau în mod corect interesele germane în spațiul românesc în vara anului 1940, în special în ceea ce privea petrolul, și consecințele acestor interese asupra integrității teritoriale a României. Pentru a nu periclita producția de petrol, Germania sfătuia România să cedeze cererilor sovietice. Legat de acest fapt, valorosul diplomat militar Traian Teodorescu, nota cu indignare: „Dacă e vorba să mergem până la capăt cu Axa încât să acceptăm și

moartea cu Axa, și deci pentru Axă, atunci de ce n-am murit mai bine ieri pentru Basarabia și Transilvania și de ce să nu murim mai bucuros, mâine, pentru România”.

Documentele prezentate în volum își demonstrează fără nici o îndoială utilitatea pentru înțelegerea evenimentelor, a evoluției lor, pentru stabilirea poziției factorilor de decizie față de aceste evenimente. Informațiile despre viața politică, socială, economică și militară din Anglia, Spania, Iugoslavia, Italia, Portugalia, Turcia, Franța, despre relațiile turco-sovietice și turco-române, evoluția operațiilor pe diverse teatre militare, atitudinea Italiei în problemele românești, constituie o mărturie elocventă a rolului atașatilor militari în decelarea curentelor fundamentale de evoluție a situației regionale, europene și mondiale în acele zile amenințătoare pentru soarta poporului român. Pe bună dreptate, referitor la valoarea acestui volum, în Revista de Istorie Militară, numărul 5-6 din 2002 se consemna: „Analizele și informațiile publicate reprezintă o excelență și extrem de utilă sursă pentru mai buna înțelegere a diplomației europene și a capacității celei românești de relaționare la tendințele de evoluție a situației internaționale în prejma declanșării celei de-a doua conflagrații mondiale”.

„*Atașații militari transmit...*”, volumul III (1938-1939) apărut în anul 2003 la Editura Europa Nova cuprinde în cele 352 pagini un număr de 55 documente. Acestea vin să completeze informațiile din volumele anterioare detaliind cu aspecte noi tabloul eșichierului politico-diplomatic și militar al continentului european din acei ani.

Noile rapoarte incluse în volum despre Anschluss, condamnav agresiunea Germaniei și sunt relevante pentru cunoașterea atitudinii Angliei, Ungariei, Bulgariei, Poloniei și Iugoslaviei față de acest act. O ierarhizare a acestei atitudini pornește de la acceptarea de către Anglia în spiritul politicii de conciliere pe care au dus-o marile puteri față de politica expansionistă a Germaniei hitleriste în acel moment, trece prin atitudinea de indiferență a Poloniei și rezervată a Iugoslaviei și culminează cu satisfacția celor două state satelite ale Germaniei prin politica revizionistă pe care o promovau - Ungaria și Bulgaria.

Cu aceeași seriozitate și maturitate analitică sunt prezentate și atitudinea opiniei publice și a factorilor politici din diferite state față de evenimentele cărora le-a căzu victimă Cehoslovacia în toamna anului 1938. Sunt astfel relevate fațetele contradictorii ale celor două entități supuse analizei. Atașații militari români subliniază că dacă opinia publică își manifestă indignarea față de dezmembrarea Cehoslovaciei, factorii politici afixau aceeași indiferență față de actele de sfidare a tratatelor internaționale semnate la Paris în 1919-1920. În același timp, ei scot în evidență consecințele nefaste ale acestor acte de forță și dictat asupra sistemului de securitate al României construit cu atâtea eforturi în perioada interbelică.

În atenția atașărilor militari au stat și coordonatele politicii externe promovate de guvernele statelor în care erau acreditați. Atașatul militar de la Roma informa despre campania anti franceză desfășurată de Italia, despre sprijinul substanțial oferit generalului Franco în timpul războiului civil din Spania, despre încercările de întărire a pozițiilor Italiei în Europa Centrală și de Sud-Est prin consolidarea legăturilor cu Ungaria, Polonia și Iugoslavia. În acest context este evidențiată atitudinea guvernului de la Roma față de România pe care dorea să o aducă pe orbita politicii sale pentru materiile prime pe care le deținea și pentru constituirea în această zonă a Europei a unui grup de state condus de Italia.

Rapoartele din Germania semnate de colonelul Titus Gârbea sesizau scopul politicii germane de realizare a hegemoniei în Europa, de dărâmare a sistemului de tratate de la Paris, în special de anulare a Tratatului de la Versailles. Atașatul militar român surprindea faptul că Polonia devenise un obiectiv-victimă al politicii germane și în același timp evidenția veleitățile de mare putere spre care aspirau permanent Hitler și acoliții săi, care urmăreau cu perseverență eliminarea supremației engleze în plan mondial.

La rândul lui, atașatul militar din Varșovia raporta și el despre percepția pericolului german și despre evoluția raporturilor polono-române în acest context. Amenințările la adresa României se regăseau și în depeșele transmise de la Sofia, reprezentantul militar român semnalând satisfacția resimțită aici față de dezagregarea Micii Înțelegeri și manifestarea tot mai insistentă a speranței că rectificările teritoriale care sfidau prevederile tratatelor de pace nu se vor opri numai la Cehoslovacia.

Analiza situației internaționale efectuată de către atașajii militari în rapoartele lor atrăgea atenția asupra agravării acesteia în perioada 1938-1939, mai ales ca urmare a manifestărilor din ce în ce mai violente în plan revizionist, și ca urmare a politicii de concesi promovate de către marile puteri. Preocuparea principală a diplomaților militari români a fost remarcată și de către istoricul militar Florin Șperlea care, în recenzia volumului făcută în *Observatorul militar* consemna: „Se desprinde, de altfel, din toate rapoartele întocmite în prejma declanșării celui de Al Doilea Război Mondial, ca urmare a agravării situației internaționale, o tot mai mare preocupare a atașajilor militari de a surprinde raporturile dintre marile puteri, preocupările și acțiunile statelor revizioniste (Germania, Ungaria, Bulgaria), cea ce se reflectă în multitudinea și calitatea informațiilor furnizate la centru.”

„**Atașajii militari transmit...**” volumul IV este penultima apariție editorială din seria lansată de către Fundația „General Ștefan Gușă”, dedicată diplomației militare românești. El a fost tipărit de către Editura Europa Nova în anul 2004 și include 79 de documente pe

parcursul a 368 de pagini, acoperind perioada 1940-1944. Deși aparent este o reluare a unei etape din istoria atașaturii militare, prin conținutul său volumul aduce o mare cantitate de informații inedite, individualizate și prin problematica abordată.

Autorii continuă ilustrarea documentară a activității instituției, oferind analize pertinente, informații, concluzii și prognoze la îndemâna factorilor de decizie din țară. De data aceasta documentele se axează în special pe evenimentele din Sud-Estul Europei, conținând și informații din statele implicate politic și militar în mod direct în zonă, cum au fost Germania și Italia. Din aceste state, Ion Gheorghe , Eugen Tilichi sau Mihail Corbuleanu transmit știri semnificative despre situația internă, atitudinea opiniei publice față de derularea evenimentelor, impactul efectelor dezastruoase ale bombardamentelor aeriene ale aliaților asupra moralului populației. Sunt relevate totodată evoluțiile operativ-militare pe diferite fronturi și eventualele lor consecințe asupra organismului militar românesc.

Un loc aparte îl ocupă în economia volumului situația din Balcani. Astfel realitățile politice interne din Iugoslavia sunt prezentate în mod analitic evidențiindu-se atmosfera de până la producerea agresiunii Germaniei hitleriste asupra acestui stat cât și după aceea. În analizele sale atașatul militar român sesizează divergențele dintre conducerea militară și civilă, atitudinea dură și intransigentă a celei dintâi, poziția concesivă adoptată de către cea de-a doua.

În contextul derulării evenimentelor din zonă este evidențiată atitudinea Turciei față de război, de mondializarea lui prin intrarea în luptă a Japoniei și Statelor Unite ale Americii și față de beligeranți din dorința de a extrage concluziile necesare conducerii politice și militare române în stabilirea poziției în raporturile cu acest stat.

Documentele prezentate sunt deosebit de interesante și în ceea ce privește relațiile cu autoritățile ungare din acea perioadă precum și atitudinea acestora față de etnicii români și față de România.

Rapoartele transmise de către atașatii militari din Franța sau de la Roma evidențiază ineficiența propagandei românești în străinătate , slabele eforturi pentru apărarea intereselor fundamentale ale statului român. Subliniind necesitatea dezvoltării relațiilor culturale ca un mijloc eficace de propagandă în favoarea intereselor românești, atașatul militar la Paris, colonelul I. Tomoroveanu îl cita pe Paul Hazard, membru al Institutului Franței care, deplângând legăturile tot mai firave pe acest plan dintre România și Franța, constata amploarea și eficiența propagandei guvernului de la Budapesta.

Printre informațiile transmise de atașatii militari aflați la post în această perioadă se remarcă și cele privind posibilitatea executării unor bombardamente masive ale Aliaților asupra României. Încă din ianuarie 1944 soseau asemenea avertismente din capitala Turciei, ele devenind o

certitudine în primăvara aceluiași an odată cu declanșarea la 4 aprilie a atacurilor aeriene asupra Ploieștilor și Bucureștilor în special.

Percepția personalității conducătorului statului român în cercurile politice și militare germane evidențiată de colonelul Ion Gheorghe în septembrie 1941, relevă acele laturi care erau apreciate de către dictatorul german la cel român și anume: faptul că era "un om dintr-o bucată", că „a pledat cu pasiune pentru cauza românească”, dar și că în discuțiile cu Hitler, mareșalul nu a evitat chestiunea arbitrajului de la Viena, desigur fără succes. Pentru cunoașterea ultimelor luni de dictatură și poziției conducătorului statului român față de problema încheierii unui Armistițiu cu Aliații este relevantă o discuție dintre acesta și Traian Teodorescu, atașatul militar român la Ankara în august 1944. Opinia lui I. Antonescu, pe care conform afirmațiilor lui Al. Cretzianu el și colonelul Teodorescu urma să o aducă la cunoștința Londrei și Washingtonului era aceea ca problemele vizând Basarabia, Bucovina de Nord și despăgubirile de război să se rezolve la Conferința de Pace, iar România să nu fie ocupată. În schimbul acestor condiții, el își declara disponibilitatea ca România să intre într-o federație sau grupare de state, și de a nu se opune acțiunilor anglo-americane.

Cele câteva aspecte prezentate mai sus sunt suficiente credem, pentru a trezi interesul celor dornici de noutăți despre istoria secolului trecut.

Volumul V din seria „**Atașajii militari transmit...**” continuă demersul științific al autorilor de a evidenția contribuția deosebită a diplomaților militari la fundamentarea unor decizii politico-militare ale conducerii statului român în perioada 1930-1939

Documentele, reprezentând aproape cinci sute de pagini, constituie o frescă valoroasă și veridică a unei perioade efervescente din istoria României interbelice. Informațiile furnizate de către atașajii militari, analizele politico militare, concluziile logice și pertinente degajate din rapoartele înaintate la București din capitalele în care erau acreditați evidențiază fără nici o îndoială valoarea diplomaților militari români ai epocii abordate. Rapoartele scot în evidență capacitatea de adaptare la situații complexe, nivelul deosebit de cultură militară și politică al acestora, competența, și, de ce nu, patriotismul lor. Ofițeri de mare valoare ai armatei române, atașajii militari aflați la post în etapa ce face obiectul noului volum, vor accede ulterior la funcții superioare în structurile Ministerului Apărării Naționale, ale Marelui Stat Major sau la comanda unor mai unități, posturi în care și-au demonstrat calitățile. Menționăm în acest sens pe colonelul Paul Teodorescu, viitor general, membru al Academiei Române, ministru al Aerului și Marinei (1938-1940), titular al postului de atașat militar la Paris în perioada 1932-1936, acreditat și în Belgia și Spania, pe locotenent colonelul Ion Gheorghe, care a funcționat la Ankara între anii 1935-1937, ulterior la Berlin,

pentru ca spre finalul colaborării cu Germania să fie numit ministru al României în această țară, funcție deținută până la 23 august 1944. Lor li se adaugă căpitanul comandor Gheorghiu Ermil, ulterior general aviator, comandant al Regiunii 2 aeriene (1940-1942), al Corpului Aerian (1943), Subsecretar de stat pentru aviație (august-noiembrie 1945), maiorul Dumitru Dămăceanu atașat la Roma, locotenent colonelul Traian Teodorescu - în Turcia, locotenent colonelul Ilie Cretzulescu - la Belgrad, locotenent colonelul Andrei Nasta - la Praga, locotenent colonelul Nicolaescu Aurel - în Polonia etc.

Într-o Europă sfâșiată de contradicții, de afirmarea din ce în ce mai violentă și dură a unor pretenții revanșiste și revizioniste, ce vor culmina cu sufocarea valorilor democratice și cu declanșarea manifestărilor violente în numele unor drepturi „legitime”, dar care negau evidente realități etno-culturale, diplomații militari români s-au integrat eforturilor politicii externe românești de edificare a unui sistem de securitate menit să asigure conservarea mării realizări de după prima conflagrație mondială – Unirea tuturor românilor într-un stat național.

Complexitatea eșichierului politic la nivel european și, mai ales, regional a pus în fața diplomaților militari români misiunea dificilă de a decela direcțiile evoluției relațiilor dintre statele europene în general și dintre România și aliatele ei, în special.

Documentele selecționate abordează două aspecte fundamentale ce au făcut obiectul preocupărilor atașatilor militari și anume: relațiile dintre statele din Sud-Estul Europei și impactul contextului politic zonal asupra relațiilor dintre Marile Puteri europene.

Din multitudine problemelor abordate se detașează cele referitoare la evoluția relațiilor dintre Turcia și partenerii săi din Înțelegerea Balcanică, în mod deosebit trendul ascendent al colaborării româno-turce, dar și meandrele manifestate în derularea acesteia, cauzate de strategia politică și militară a guvernului de la Ankara față de Iugoslavia, Bulgaria sau Grecia.

În același timp, la nivel zonal, documentele selectate evidențiază impactul intereselor speciale ale Turciei în relațiile sale cu Uniunea Sovietică și Italia asupra manifestărilor ei din cadrul alianței constituite la 9 februarie 1934 între patru dintre statele din Sud-Estul Europei. Este sesizat, de asemenea, jocul diplomatic practicat de Turcia în relațiile ei cu Anglia și Franța, pe de o parte și Germania, pe de altă parte.

La rândul lor, atașatii militari români din Franța, Iugoslavia, Grecia, Bulgaria, Cehoslovacia sau Polonia au înaintat la București rapoarte deosebit de bogate în informații vizând situația internă din aceste state, percepția de către conducerea politică și militară a lor asupra poziției României în diferite probleme vizând evenimentele ce se derulau în plan european, sau evoluția relațiilor bilaterale.

Un aspect bine ilustrat în volum, îl constituie preocuparea factorilor de decizie de la București față de modul de prezentare în muzeele din capitale europene a participării armatei române și eforturilor făcute de ea în timpul Marelui Război, precum și contribuția atașajilor militari la îmbunătățirea acestei imagini.

Desigur, autorii au convingerea că nu au reușit o cercetare documentară exhaustivă. Una dintre cauze constă în faptul că depistarea informațiilor privind activitatea atașajilor militari în această perioadă este foarte dificilă, neexistând un fond de arhivă care să grupeze toate aceste documente. De aceea a fost nevoie de investigarea surselor documentare aparținând unor structuri ale Ministerului Apărării Naționale și Marelui Stat Major, printre ele aflându-se Cabinetul Ministrului, Secretariatul General, Secția a II-a Informații, Secția Operații, Serviciul Istoric, Biroul Atașați Militari etc. Un alt impediment l-a constituit puținătatea rapoartelor originale păstrate în arhive, majoritatea lor fiind distrusă conform unor ordine din perioada interbelică sau în cursul bombardamentelor din anii celui de Al Doilea Război Mondial. Tocmai de aceea în volum sunt prezentate numeroase copii extras din rapoarte, păstrate în arhiva diferitelor structurilor de conducere ale armatei, care le-au permis pentru exploatarea informațiilor și pentru folosirea lor în elaborarea și fundamentarea unor decizii.

Informăm cititorii că în curând va fi editat cel de-al VI-lea volum al seriei, dedicat perioadei 1920-1929, perioadă deosebit de bogată în evenimente și, implicit, în documente specifice diplomației militare românești. Amploarea acțiunii acestei instituții, pe măsura eforturilor făcute de către statul român pentru modernizare, pentru integrarea unitară a noilor provincii unite cu țara, se va concretiza în diversificarea obiectivelor abordate, subsumate servirii intereselor României, edificării de către aceasta a unui sistem de securitate menit să asigure conservarea statu-quo-ului teritorial stabilit la Paris în 1919-1920.

RESUME

Le phénomène de la coopération, connu sous trois formes: les coopératives de crédit, de consommation ou de production, occupe une place importante dans l'évolution économique et sociale de la Roumanie, à la fin du XIXe siècle et pendant la période d'entre les deux guerres mondiales.

Les coopératives de crédit, nommées aussi banques populaires, parues premièrement en Allemagne en 1849 sous la forme de sociétés de type Schultze-Delitzsch, ont de la correspondance aussi dans l'espace roumain, surtout à la fin du XIXe siècle.

Quoique conçues comme sociétés de large autonomie, ayant à la base des principes associationistes claires, mentionnés régulièrement dans les statuts de formation, les banques populaires roumaines auront une évolution spécifique due à la présence de l'Etat dans leurs activités, ce qui est valable en Roumanie et aussi dans les pays de l'est, des zones considérées généralement « sous-développées » par rapport à l'Occident européen.

Les unités de crédit du IIe degré, dont la présence est saisie dès 1907, dans le royaume roumain, occupent une place distincte au niveau de l'organisation des coopératives de crédit. L'organisation fédérative « Vignoble » Topoloveni, fondée en 1908 à l'initiative de Jean Mihalache, a une activité intéressante économique et morale, reflétée dans des documents d'archive et retrouvée sur le terrain de la réalité dans la communauté locale d'entre les deux guerres mondiales.

La Banque Populaire Rîncăciov fait partie de cette organisation fédérative, mais elle est en même temps une unité indépendante dans le cadre du phénomène local coopérative que nous essayons de mettre en évidence dans notre exposé.

În cadrul evoluției economico-sociale a României, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, fenomenul cooperăției ocupă un loc distinct. Istoricii ai mișcării¹ marchează debutul acesteia în

¹ Vezi Mircea Pienescu, *Cooperatiia*, Bucuresti, Editura Institutului de Arte Grafice 1945; Gr. Mladenatz, *Istoria ganderii cooperative*, Bucuresti, Editie noua refacuta a Istoriei doctrinelor cooperative, 1935; vezi si Charles Rist, Charles Gide, *Istoria*

stransă legatură cu societățile de tipul socialismului asociaționist promovat de Fourier, Saint-Simon sau Robert Owen.

Urmând îndeaproape succesiunea evolutivă a mișcării remarcăm un alt moment important, anume cel legat de apariția în Anglia, în 1844 a sistemului de organizare practică a cooperativelor datorată celor care, generic, au primit numele de *pionierii de la Rochdale*. Acești întreprinzători au inițiat în Anglia o organizație sub numele de *Societatea Rochdale a pionierilor echitabili*, în fapt, o cooperativă de producție și consum cu scop economic și social în vederea îmbunătățirii condiției familiilor muncitorilor din orașul Manchester aflați în situație de disponibilizare din industrie.

Principiile de organizare și funcționare ale Societății din Rochdale vor conferi asociației cooperative de consum atât un caracter economic cât și unul social². Unul dintre principii era acela al acordării de drepturi egale în adunarea generală, fiecare asociat bucurându-se de un singur vot, indiferent de mărimea părților sociale. Într-o vreme când votul universal era considerat în Vechiul Regat „o periculoasă încercare”, iar țara nu era atât de înaintată, atât de cultă, atât de neatârnată în stratele sale cele mai adânci³, în cadrul băncilor populare se promova principiul democratic cooperatist care statua dreptul la un singur vot al membrilor societari, indiferent de cota parte subscrisă.

O altă experiență de organizare în cadrul fenomenului cooperatist este oferită de două unități din Germania. Una dintre ele este de tip Schultze-Delitzsch organizată fiind pe baza următoarelor principii: adaptarea sistemului la trebuințele sociale, excluderea amestecului statului și păstrarea autonomiei prin capitalul propriu⁴. Creatorul băncilor populare din Germania, Herman Schultze-Delitzsch își propusese să furnizeze celor mai săraci mijlocul de a ajunge la credit și prin credit la capital⁵, activitatea acestor „Genossenschaftswesen” având un caracter pronunțat individualist, cu norme de funcționare identice celor ale întreprinderilor capitaliste.⁶

Al doilea sistem de tip cooperatist din Germania poartă numele de Raiffaisen. Cooperativele de consum create de Friedrich Wilhelm Raiffeisen admiteau principiul self help și caracterul de instituție furnizoare de asistență socială, incluzând totodată intervenția statului și

doctrinelor economice de la fiziocrati până azi, București, Editura Casei Scoalilor, 1926

² Paul-Emanoil Barbu, *Din istoria cooperației de consum și de credit din România*, vol. I, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1996, p. 6

³ I. Bulei, *Lumea românească la 1900*, București, Editura Eminescu, 1984, p. 113

⁴ Mircea Pienescu, *op. cit.*, p. 44-54

⁵ *Ibidem*, p. 49

⁶ Gr. Mladenatz, *op. cit.*, p. 235

filantropia⁷. Alte sisteme cooperative, derivate din cele trei deja menționate, au fost: Haas, Luzzatti, Wollenborg, sistemul danez, syndicatele și cooperativele din Franța sau cele din Belgia⁸, sistemul finlandez⁹.

Sistemele cooperatiste deja precizate încep să-si facă apariția și în spațiul românesc, atât în provinciile românești, cât și în Vechiul Regat, la început formate din inițiativă individuală, apoi cu implicarea statului.

În anul 1845 Costache Bălcescu, economist și om politic, fratele mai mare al lui Nicolae Bălcescu, publica broșura "Proiect pentru o casă de păstrare și împrumutare", prima încercare cunoscută în țara noastră pentru înființarea unei case de economii și credit.¹⁰

Creditul agricol ,bancile populare si chestiunea agrara

Existența băncilor populare sâtesti începe din ce în ce mai mult să fie corelată cu rezolvarea problemei sau chestiunii agrare, chestiune larg dezbătută la sfârșitul secolului al XIX lea - începutul secolului XX. Constantin Stere exprima prin următoarele cuvinte situația de atunci: „Peste un milion de țărani, cu mai puțin de trei milioane de hectare și o mie de latifundieri cu peste patru milioane de hectare, cu proprietate mijlocie de peste 4000 de hectare! Aș vrea să vă pătrundeți cu toată grozăvia și de toată greutatea ce o au aceste cifre în viața noastră socială și economică”¹¹. Cât de gravă era situația o dovedește izbucnirea răscoalelor țărănești. Atunci, ca și în perioada interbelică o soluție propusă pentru ridicarea țăranimii la demnitatea culturii și pentru însănătoșirea ei economică a fost crearea băncilor populare. Propunându-și el însuși să stabilească cauzele acestei spinoase probleme agrare, Spiru Haret, scria în 1905 următoarele: „Schimbarea adusă în condițiile sociale ale țăranimii prin diversele legi de împrumut, prin înființarea drumurilor de fer, prin înmulțirea și înlesnirea relațiilor cu străinătatea, prin lărgirea terenurilor cultivate și, în timpurile din urmă, prin înființarea unor adevărate trusturi de arendași străini, au pus la ordinea zilei probleme cari acum cațiva ani nu erau cunoscute și a căror

⁷ Paul-Emanoil Barbu, *op. cit.*, p. 8

⁸ Gr. Mladenatz, *Tratat general de cooperatie*, Editura „Muguri” George Paslaru, București, 1934, p. 132

⁹ Vezi Luca Paul, *Activitatea cooperativa în Finlanda în 1927*, în Ion C. Hiru, George Baci, *Domnești. Arc peste timp. Crâmpoie de monografie*, Editura Alfa, Iași, 2009, p. 149-155

¹⁰ Mircea Pienescu, *op. cit.*, p. 230

¹¹ Apud Zigu Ornea, *Radu Rosetti și problema țărănească*, studiu introductiv în Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țărani*, Editura Eminescu, București, 1987, p. XIII

amânare constituie un pericol din ce în ce mai mare”¹². În rezolvarea stringentei și apăsătoare probleme agrare, Spiru Haret, sprijinindu-se pe cei numiți “apostolii luminați ai satelor”, respectiv învățătorii și preoții, a propus și înființarea băncilor populare, concepute ca un mijloc de a îmbunătăți situația de la sate¹³. Ministrul reformator îl coopta în această muncă de propagare pe învățătorul Gh. Dumitrescu-Bumbești, care publica la rândul lui sfaturi folositoare în privința înființării băncilor populare¹⁴. Acestor bănci li se fixa scopul inițial: „Să obicinuim lumea, mai ales pe cei săraci cu simțul de asociațiune și mai cu seama cu mărirea capitalurilor, cu practica negustorească, cu rostul și cu orânduiala întreprinderilor în devălmășie”¹⁵.

Dacă lipsa de pământ a țăranimii a constituit un element esențial al problemei agrare, o chestiune deosebită cu care s-a confruntat agricultura românească în epoca modernă a fost lipsa de credite și existența unei cămătărie sălbatică, ce acumula capital, dar nu-l investea (capital vagabond)¹⁶. Cămătăria rurală a fost denunțată drept altă cauză a marilor frământări din lumea rurală și considerată drept plagă a satului românesc, atât de exegeți interbelici¹⁷, cât și antebelici¹⁸. Formă a capitalului financiar, capitalul vagabond sau cămătăresc are drept principală caracteristică dezinteresul său față de investițiile productive, urmărind exclusiv profitul prin intermediul dobânzilor foarte ridicate, adică prin capitalizarea veniturilor. Considerat drept una din primele experiențe cu care se întâlnesc țările rurale, înapoiate, în efortul lor de modernizare, prin contactul cu statele dezvoltate, capitalul vagabond, comprador sau prădalnic va lua forma celui cămătăresc și va marca, în

¹² Spiru Haret, *Chestia țărănească*, Editura Göble, București, 1905, p. 5-6

¹³ Cu privire la rolul lui Spiru Haret în înființarea băncilor populare vezi studiul lui Mircea V. Pienescu, *Instituții de credit agricol țărănesc. Spiru Haret și începuturile mișcării băncilor populare, 1898-1903*, București, 1933

¹⁴ Gheorghe Dumitrescu-Bumbesti, *Calauză pentru înființarea și conducerea băncilor populare*, București, Editura Institutului de Arte Grafice și Editura Minerva, 1901

¹⁵ *Ibidem*, p. 4

¹⁶ Concept introdus la începutul secolului XX de Constantin Stere în articolul publicat în *Viața Românească* din august 1907 căruia C. Dobrogeanu-Gherea îi răspunde în *Neoiobăgia* publicată în 1910; Vezi și C. Stere, *Social-democratism sau poporanism?* Editura Porto-Franco, Galați, 1996, p. 116-117

¹⁷ Ștefan Zeletin, *Burghezia română. Originile și rostul ei istoric*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 111-112

¹⁸ Vezi Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia. Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare*, Editura Viața Românească, 1910

unele societăți rurale, intrarea lor pe drumul “dezvoltării subdezvoltării”¹⁹.

Înainte de 1914 apăruse o adevărată psihoză a chestiunii rurale²⁰ atât în rândul partidelor politice, cât și în rândul gânditorilor, toată lumea fiind preocupată de țărănime și problemele ei²¹.

În condițiile în care cămătarii satelor erau prefăcuți în cauza principală a răului, băncile erau privite atunci ca un mare leac, în condițiile în care statul, pus în situația să reformeze sistemul, nu cheltuia bani în acest scop²².

Polemizând cu poporaniștii de pe pozițiile social-democrației, Gherea considera creditul o categorie economică derivată, nu fundamentală, care nu creează, ci, în anume condiții, ajută în mod însemnat producția; el poate să ajute unei prosperări economice create, dar nu poate s-o creeze. Creditul popular, de care sunt legate numele lui Schultze-Delitzsch și Raiffeisen fusese organizat în Occident pentru micul proprietar țăran, care după parerea lui Gherea, nu exista la noi, mai ales în condițiile unui regim agrar neoiobag. Băncile populare, ca instituții de credit, au fost considerate ca având însemnătate prin partea lor educativă, ocultă. „În întinericul și robia satelor, spunea Dobogeanu-Ghera, înconjurate de un zid chinezesc ca să nu pătrundă acolo o idee de civilizație, o instituție occidentală ce ar pune în primejdie neoiobagia, apar băncile populare, cu polițe, giruri, consiliu de administrație ales de țăran, tot lucruri noi care largesc orizontul intelectual al țăranimii. Băncilor populare li s-au dat fel de fel de însărcinări: crearea de cooperative, luarea moșiilor în arendă, formarea obștilor țărești, și vor să le dea până și însărcinări administrative și sanitare. În felul acesta, țăranimea începe să se ocupe de afacerile ei, să le discute, să le priceapă, și nu numai afacerile fiecărui țăran în parte, ci afacerile obștii țărești, afacerile țăranimii și afacerile țării. Băncile populare devin deci un ferment de deșteptare, de luminare a țăranimii, de educare a ei cetățenească, de educare a ei în a se ocupa de afacerile sale și indirect de afacerile țării”²³. Practic, așa cum observa și Gherea, o instituție economică și financiară capătă funcțiile unei instituții sociale, substituindu-se cumva statului în rolul său politic și cetățenesc.

¹⁹ *Dicționar de sociologie rurală* (coord. Ilie Badescu, Ozana Cucu-Oancea), Editura Mica Valahie, București, 2005, p. 76-77

²⁰ H. H. Stahl, *Gânditori și curente de istorie socială românească*, Editura Universității din București, București, 2002, p. 101

²¹ *Ibidem*, p. 103-109

²² Constantin Dobogeanu-Ghera, *op.cit.*, p. 271

²³ *Ibidem*, p. 290

Țărănimea, în viziunea lui Gherea, aștepta de la băncile populare ce aștepta de la cluburile sătești: liberarea²⁴.

Meritul cel mare în ceea ce privește înființarea băncilor populare îi este atribuit, însă, lui Spiru Haret, începând cu anul 1898, când deținea calitatea de ministru al cultelor și al instrucțiunii publice în guvernul D. A. Sturdza, până în 1903, când se adoptă legea privind băncile populare²⁵. Caracterizat drept un om simpatic, încăpățânat și obstinat în munca sa și un sincer devotat lui D. A. Sturdza²⁶, Haret implica „albăstrimea satelor” atât în munca școlii, cât și în activități extrașcolare, în care învățătorii și preoții contribuiau la înființarea de bănci populare. Între 1891 și 1914 s-au înființat 2.933 de astfel de bănci cu 599.672 de membri cu fonduri proprii sau împrumutate care se ridicau la 134 de milioane de lei²⁷. Un impact deosebit în dezvoltarea lor l-a avut, pe de-o parte, adoptarea legii din 1903 și implicarea statului în fenomenul cooperăției cu păstrarea autonomiei acestor întreprinderi asociative, pe de altă parte. Această lege înființa Casa centrală a băncilor populare sătești, o instituție de stat cu organizare autonomă, care administra creditul obținut de la Banca Națională a României și exercita, concomitent funcția de îndrumare a băncilor populare²⁸. În 1918, băncile concentrau 641.359 membri, reprezentând tot atâtea familii²⁹. Prezentând date statistice referitoare la situația băncilor populare în anul 1918, Paul-Emanoil Barbu înscrie pentru județul Argeș 144 de bănci cu 22.810 membri, în timp ce pentru județul Muscel cifra era de 85 de bănci cu 15.655 de membri³⁰. Ceea ce este demn de remarcat este faptul că, în ciuda diferenței vizibile în ce privește numărul de unități și ai membrilor săi, județul Muscel dispune de un capital social vărsat de 7.512.732,18 cu o medie de 88.385,08 față de 7.665.333,91 cu o medie de 52.231,49 pe o bancă, față de județul Argeș, având media capitalului vărsat revenită unui asociat pe primul loc în Vechiul Regat (479,89)³¹ ceea ce înseamnă că băncile populare din județul Muscel erau mai bine organizate și mai puternice în această perioadă.

Un rol important credem ca l-a avut în aceasta perioada organizarea de tip regional sub forma federalelor. Fenomenul de

²⁴ *Ibidem*, p. 292

²⁵ Vezi Mircea Pienescu, *op.cit.*, p. 234-250

²⁶ Ion Bulei, *op.cit.*, p. 291

²⁷ C.C. Kiritescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, Editura Enciclopedică, București, vol. II, 1997, p. 78

²⁸ Dumitru Șandru, *Creditul agricol în România. 1918-1944*, Editura Academiei, București, 1985, p. 19-20

²⁹ Paul –Emanoil Barbu, *op.cit.*, p. 133

³⁰ *Ibidem*, p. 132

³¹ *Ibidem*, p. 136

concentrare, de unire a asociațiilor cooperatiste între ele cu scopul de a deveni mai puternice, în condițiile pastrării autonomiei partilor componente nu este propriu cooperatiei, ci este împrumutat din politica.

Federala Podgoria Topoloveni este o federală generală care are în componența ei atât cooperative de credite cât și cooperative de alt tip. Federala Podgoria Topoloveni a fost înființată în 1908³², în condițiile în care prima federală la nivelul țării, numită Concordia, fusese înființată în 1907, la Găiceana, județul Tecuci³³.

Federalele își desfășurau activitatea în colaborare cu băncile și obștile asociate lor. Mijloacele de lucru erau asigurate prin participarea cooperativelor cu părți sociale subscrise și vărsate la capitalul federaledor, prin crearea fondului depuneri spre fructificare și din credite obținute de la Casa centrală a băncilor populare. Fiecare membră a federalei trebuia să trimită copii după procesele verbale ale adunărilor generale, după bilanț și contul de profit³⁴.

Spre exemplificare, în 1908 inventarul federalei prezenta următoarea situație:

În ceea ce privește capitalul subscris:

1. Banca „Călinești”.....	1000
2. Banca „Cârcinovu” (Topoloveni).....	1000
3. Banca „Andrieu Muresana”.....	600
4. Banca „Dorința” (Dobresti).....	2000
5. Banca „Izvorul Muncii” (Glâmbocata).....	600
6. Banca „Luceafarul”.....	1000
7. Banca „Golesti”.....	500
8. Banca „Victoria” (Gorganu).....	4000
9. Banca „Regina Elisabeta”.....	1500
10. Banca „Sfântul Ilie”.....	1000
11. Banca „Înlesnirea”.....	2000
12. Cooperativa „Sporul”.....	500
13. Brutăria cooperativă Leurdeni.....	500
14. Obstea „Budișteni”.....	1000

Federala cuprindea 14 asociații ce aduceau un capital total de 17.200 lei³⁵, în 1909 el crescând la suma de 23.300³⁶. Deja în 1910 se adăugau trei noi membri, Banca „Glâmbocu”, Banca „Radu Negru” și Cooperativa „Eftinătatea”, iar capitalul total subscris aproape se dubla, ajungând la 44.146,16³⁷. În 1913 federala avea 25 de membri și un

³² SJAN Argeș, fond Federala Băncilor Populare Podgoria, dos. 119/1908;

³³ Dumitru Sandru, *op.cit.*, p. 21

³⁴ SJAN Argeș, fond Cooperativa forestieră „Unirea” dos. 1/1/1922, f. 3

³⁵ *Idem*, fond Federala Băncilor Populare Podgoria, dos. 119/1908, f. 2

³⁶ *Ibidem*, f. 3

³⁷ *Ibidem*, f. 4

capital de 75.879,50 lei. Din profitul federaiei, Ion Mihalache, ajuns controlor al băncilor populare din 1909, după ce fusese contabil al federaiei în 1908³⁸ a reușit să construiască în Târgul Cărcinov, actualul Topoloveni, un restaurant, un hotel, o baie comunală, totul în folosul comunității locale³⁹. Evocându-l din amintirile sale, Ion Răducanu mărturisea că a avut o strânsă relație cu Ion Mihalache cu care colaborase încă din 1908 la realizarea statutului federaiei și căruia îi acceptase propunerea de a reprezenta federala Podgoria la primul congres al cooperației sătești de la Ploiești, în 1909. Spre dezamăgirea celor doi confrăți în ale cooperației, nu au fost lăsați să intervină în cadrul lucrărilor congresului, pentru că și unul și altul căzuseră de acord „să pună problema eliberării cooperației de sub tutela statului, a centralismului prea dominator, precum și a nefastei influențe a partidelor politice”⁴⁰.

Dar cel mai mare merit pe care Ion Răducanu, profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale, (la fel ca și I. N. Angelescu, Victor Slavescu, V. Madgearu, nume de mare rezonanță în societatea interbelică), pe care îl atribuie lui Mihalache este cel de a fi înființat Partidul Țărănesc. Demisionând din funcția de președinte al asociației generale a corpului didactic primar, Mihalache a convocat o consfătuire cu caracter politic la București pentru ziua de 5/18 decembrie 1918. În sediul Uniunii Federațiilor Sătești din strada Lipscani nr. 80, peste 160 de învățători, preoți și săteni delegați ai federațiilor băncilor populare din 8 județe puneau bazele noului partid „din sămânța aruncată pe vremuri de Constantin Dobrescu-Argeș, învățătorul de la Mușetești”⁴¹.

Revenind la situația contabilă a federaiei Podgoria constatăm că în 1927 capitalul social al federaiei era subscris de la 28 de parteneri printre care și Banca Râncăcioș din comuna cu același nume. Înființată probabil în 1916 Banca dispunea în 1927 de un capital social de 58.910,51 de lei, pentru ca în 1928 suma să crească la 63.622⁴². În 1931 suma subscrisă de bancă în cadrul federaiei urca la cifra de 83.100 de lei și asta în plină criză economică⁴³. Tot în 1931 cei 29 de membri semneau noul statut al federaiei autentificat de judecătoria rurală Târgu Cărcinov la 31 octombrie⁴⁴.

³⁸ *Ibidem*, f. 3

³⁹ *Ibidem*, f. 3

⁴⁰ Ion Răducanu, *Din amintirile unui septuagenar*, Editura Enciclopedică, București, 2001 p. 91; Vezi și Apostol Stan, *Ion Mihalache. Destinul unei vieți*, Editura Saeculum I. O., București, 1999, p. 66

⁴¹ *Ibidem*, p. 140;

⁴² SJAN Argeș, fond Federala Băncilor Populare Podgoria, dos. 119/1908, f. 29

⁴³ *Ibidem*, dos. 119/1908, f. 63

⁴⁴ *Ibidem*, dos. 5/2/1916-1948, f. 9

În ceea ce privește beneficiul federației Podgoria între anii 1908- 1931, exceptând intervalul de timp 1915-1927, inexistent în inventarul federației, se constată o creștere constantă, începând de la 949,94 în 1909⁴⁵, 1864,71 în 1910⁶³, 3.445,51 în 1911⁶⁴, 3.896,05 în 1912⁶⁵, până la 6.056,31 în 1913⁶⁶. În 1914 profitul net scade la 5.315,73 și la 3.415,33 în 1915.

În 1927, beneficiul net avea valoarea de 77.261,94 de lei. Acesta scade la 66.984,25 de lei în 1928 și crește la 123.337,83 de lei în 1930, în condițiile în care federația dispune de depunerile spre fructificare⁶⁷ a 7 unități cooperative, față de doar una în 1910. Pe fondul crizei, federația avea nevoie de fonduri bănești suplimentare, venite din depunerile spre fructificare care contribuiau la bunul mers al unității de credit.

Statutele federației Podgoria Topoloveni aprobate în 1931 prevedea asocierea pe durată nelimitată a cooperativelor de orice fel din județele Muscel, Dambovită și Argeș care au nevoie de serviciile federației.⁶⁸ Odată cu prezentarea declarației de asociere, cooperativa trebuie să facă în casa federației varamantul de cel puțin 10% din valoarea totală a partilor sociale subscrise. principalele drepturi ale societăților federate sunt: să ia parte la adunările generale, fiecare societate având dreptul la un vot pentru fiecare grupă de 200 de membri sau fracțiune în sus de cel puțin 50 de membri și să beneficieze de toate foloasele asigurate de prezentul statut.⁶⁹ Articolul 23 din prezentul statut prevede că „în afara de capitalul social, banca federațională să poată întrebuința pentru operațiunile sale depunerile spre fructificare și împrumuturile contractate de ea în acest scop.”⁷⁰ Principalele operațiuni ce puteau fi făcute de banca federațională erau: primirea spre fructificare a unor sume de bani de la băncile populare sau de la orice alte societăți cooperative, contractarea de împrumuturi de la banca Centrală Cooperativă, acordarea de împrumuturi băncilor populare și societăților cooperative asociate din regiuni.⁷¹

⁴⁵ *Ibidem*, dos. 119/1908, f. 3

⁶³ *Ibidem*, f. 5

⁶⁴ *Ibidem*, f. 7

⁶⁵ *Ibidem*, f. 9

⁶⁶ *Ibidem*, f. 11

⁶⁷ Depunerile spre fructificare erau sume de bani primite de la persoane, instituții asociate sau neasociate la o unitate cooperativă, care doreau să le economisească și să obțină dobânzi în contul lor; Vezi și D. Sandru, *Privire generală asupra capitalurilor băncilor populare din România între cele două războaie mondiale*, în AIIX, 1978, tom XV, p. 191

⁶⁸ SJAN Argeș, fond Federația Băncilor Populare Podgoria, dos. 5/2, f. 1

⁶⁹ *Ibidem*, f. 3

⁷⁰ *Ibidem*, f. 4

⁷¹ *Ibidem*, f. 5

În cadrul acestei evoluții a federaiei, Banca Râncăciiov înregistrează o creștere a capitalului vărsat și subscris, semn că era productivă în intervalul 1927-1931. În 1932 se confruntă totuși cu problemele crizei fiind nevoită să aplice legea conversiunii datoriilor agricole celor 248 de debitori. Acestora li se vor calcula dobânzile la împrumuturile supuse conversiei, pe 63 de zile cu o dobândă de 8%, iar pe 47 de zile cu o dobândă de 7%, conform legii pentru suspendarea executarilor silite publicată în MO nr. 296 din 18 dec. 1931⁷². Pentru intervalul 1934- 1938, datoriile agricole ale debitorilor cu proprietăți până la 10 hectare erau de 268.821 de lei⁷³.

Un fenomen aparte îl constituie în aceasta perioadă fenomenul comasărilor bancilor populare prin fuziune. În anul 1936 „adunarea generală a Băncii populare Râncăciiov anunța pe ordinea de zi fuzionarea cu Banca populară „Victoria” din comuna Gorganu.”⁷⁴ 1939, ca urmare a unui control al Institutului național al Cooperatiei făcut abnăcii Victoria din comuna Gorganu, se pune în vedere fuziunea ei cu banca populară râncăciiov „care avea o situație mai bună.”⁷⁵ În 1941, procesul verbal din 22 iulie atestă hotărârea adunării generale extraordinare a Băncii populare Râncăciiov de a fuziona cu Cooperativa forestieră „Unirea” din comuna Râncăciiov, într-o singură cooperativă sub numele de Banca populară Râncăciiov, având ca bază de activitate comuna Râncăciiov.⁷⁶

Conform împărțirii administrative din 1932, existau trei plase, unitățile cooperative din județul Muscel fiind grupate în trei federaale care acopereau teritorial câte o plasă. În 1939, existau trei cercuri de bilanț: cercul de bilanț din Câmpulung: federaala Negru-Voda, cercul de bilanț Domnești, Banca populară „Înfrățirea” Domnești și cercul de bilanț Topoloveni, Federaala Podgoria.⁷⁷

Banca acorda în 1939 împrumuturi localnicilor afiliați pentru achiziționarea de pământ⁷⁸, pentru muncile agricole⁷⁹, pentru aciziționarea de animale⁸⁰ sau pentru achitarea datoriilor⁸¹. În 1939, Institutul Național al Cooperăției pune la dispoziția băncilor populare credite în valoare de 1 miliard de lei pentru agricultori, prin Serviciul

⁷² SJAN Arges, fond Banca populară Râncăciiov, dos. 55/3/1932, f. 10

⁷³ *Ibidem*, dos. 62/2/1939, f. 2

⁷⁴ *Ibidem*, dos. 58/1/1935, f. 2

⁷⁵ *Ibidem*, dos. 62/2/1939, f. 12

⁷⁶ *Ibidem*, dos. 65/1/1941, f. 3

⁷⁷ *Ibidem*, f. 7

⁷⁸ *Ibidem*, f. 15

⁷⁹ *Ibidem*, f. 20, 22

⁸⁰ *Ibidem*, f. 26

⁸¹ *Ibidem*, f. 49

Scontului. Banii erau repartizați în credite de producție, de înzestrare și de investiție cu durate diferite de rambursare. Din controalele făcute în urma inspecțiilor, s-au constatat că creditele repartizate unităților au fost folosite de membrii Consiliilor de administrație sau rudele și prietenii lor, care s-au împrumutat cu sume mari, în loc de a difuza sume mici la un număr mai mare de nevoiași, adică celor cu mai puțin de 10 hectare⁸².

În data de 12 martie 1939 Consiliul de Administrație al Băncii Populare Râncăcirov se întrunea în localul Școlii Urlucea într-o ședință pe ordinea de zi fiind înscrisă și problema creditelor noi acordate de Institutul Național al Cooperației.

Din Consiliul de Administrație al Băncii Populare Râncăcirov făceau parte următoarele persoane:

Președinte Gheorghe Boștenaru

Contabil Petre Vlăsceanu

Membri Gh. Negrescu, Gh. Pătru, Alexandru Moise, Ion Filoftia, Gr. Ungureanu, D-tru Moldoveanu, Nicolae Gulie, D-tru Birceanu⁸³.

În baza dispozițiilor Institutul Național al Cooperației, în data de 3 iulie 1939, Banca Râncăcirov solicită federației Negru-Vodă din Câmpulung un credit de 100 000 de lei pentru agricultori. Banca a înaintat doar 6 efecte de scont pentru înzestrare în valoare de 29.500 lei⁸⁴, din care au fost aprobate doar 4 în valoare de 16.500 de lei. Trebuie să menționăm faptul că printre solicitanți se găsea numai un singur membru din Consiliul de Administrație al Băncii Populare Râncăcirov, fapt ce denotă buna înțelegere a necesităților vremii de către comunitatea locală din Râncăcirov.

Aplicarea dispozițiilor legale privind revigorarea băncilor populare a fost întreruptă de izbucnirea războiului, care aducea după sine alte necesități, precum înzestrarea armatei.

⁸² *Ibidem*, f. 75

⁸³ *Ibidem*, f. 12

⁸⁴ *Ibidem*, f. 112

PROCESUL ZIARIȘTILOR „NAȚIONALIȘTI” : CAZUL RADU GYR (MAI –IUNIE 1945)

Florin Georgescu, Ginel Lazăr
M.N.I.R .București

Abstract. *The repression against Romanian journalists started in February 1945, when a law on the political cleaning of print media journalists was enacted. This law was based on the Armistice Convention signed in Moscow on September 12, 1944 by Romania and it allies.*

Print media cleaning was based on law no. 102 on press cleaning, published in the „Official Journal“ no. 34 from February 12, 1945.

This law was the theoretical tool for implementing the political cleaning of print media institutions. After August 23, 1944, this institutions tried – by its representatives and within the limits imposed by the internal and external political environment, otherwise extremely tensed – to regain its democratic status, meant to objectively inform the public opinion by excluding, as far as possible, any political interference.

The political repression on print media was made possible with the help of governmental bodies controlled by the Communist Party (the Council of Ministers, the Ministry of Justice through the People's Court, the National Propaganda Ministry), resulting in the removal of those journalists who didn't observe the ruler's official policy, therefore being subject to severe consequences, life imprisonment included.

Presa scrisă a reprezentat un sector supus unui intens proces de purificare pe criterii politice, proces care s-a înscris în ansamblul politicii generale a autorităților de a-și subordona integral structurile statale și ale societății civile.

Interdicția de a mai activa în gazetărie a fost aplicată tuturor celor care nu se încadrau pe coordonatele trasate de noii guvernanți, acest proces de excludere intensificându-se cu precădere după 6 martie 1945, odată cu preluarea conducerii țării de către guvernul Groza, dominat de către Partidul Comunist al cărui țel era acela al instaurării unui regim de sorginte totalitară.

Între acești gazetari s-a regăsit și Radu Demetrescu-Gyr, personalitate importantă dar și controversată a presei românești și al cărui destin de după 23 august 1944 va fi reflectat în lucrarea de față.

Apropiat, atât prin scrierile sale apărute în ziare cât și prin creațiile sale poetice, de extrema dreaptă românească, Radu Gyr a cunoscut, alături de alți colegi de breaslă și datorită opțiunii politice evocate, duritatea sistemului concentraționar clădit atât de eficient după model sovietic de către comuniștii români supuși necondiționat Moscovei.

Născut în Câmpulung-Muscel în ziua de 15 martie 1905, Radu Demetrescu-Gyr a locuit la Craiova, unde a absolvit Colegiul Național „Carol I”, în anul 1923. A urmat Facultatea de Litere și Filozofie din București, iar după absolvire a devenit asistent universitar pentru ca ulterior să dețină postul de conferențiar în cadrul Catedrei de estetică a facultății pe care o absolvise.

Îndreptându-ne atenția spre ceea ce a reprezentat destinul său după 23 august 1944, vom reflecta în cele ce urmează aspectele semnificative din viața poetului și gazetarului Radu Demetrescu-Gyr.

Supus, ca și alți colegi de breaslă, interdicției de a mai activa ca gazetar, Radu Gyr a cunoscut primele măsuri coercitive încă de la începutul anului 1945.

Astfel, trecând pragul anului 1945, sfârșitul lunii ianuarie marchează adoptarea în Consiliul de Miniștri a jurnalului nr. 189/29 ianuarie 1945 privind arestarea unor persoane „bănuite de dezastrul țării”¹, între acestea regăsindu-se și personalități importante ale presei românești, supuse judecății la începutul verii anului 1945, în cadrul celui de al doilea lot al „criminalilor de război”, între aceștia fiind prezent și Radu Gyr.

Anterior arestării sale, Radu -Gyr a fost îndepărtat din învățământul universitar prin decizia nr. 16.157/24 ianuarie 1945 a Ministerului Educației Naționale, în acel moment tânărul gazetar fiind și asistent universitar în cadrul Facultății de Litere și Filosofie a Universității București. În ceea ce privește arestarea sa, aceasta s-a realizat la Sanatoriul „Niculescu” de la Râmnicu Vâlcea, conform Referatului nr. 139/18 aprilie 1945, al Corpului Detectivilor din cadrul Direcției Generale a Poliției².

Pentru a se asigura că cei excluși din presă nu vor acționa prin diferite mijloace pentru a prezenta adevărata situație politică din țară și evoluția spre un regim dictatorial de tip sovietic, autoritățile nou instalate în martie 1945 au procedat la aducerea în fața Tribunalului Poporului a importanți ziariști, între aceștia regăsindu-se și Radu Demetrescu-Gyr, acțiunea judiciară inițiată și împotriva sa urmând a fi prezentată în rândurile care urmează.

¹ *Monitorul Oficial nr. 38/16 februarie 1945*, partea I, pag. 1106 – 1107

² A.N.I.C., Fond Direcția Generală a Poliției, dosarul 16/1945, fila 87. Inv. 2350.

O primă importantă etapă în organizarea procesului s-a desfășurat pe 27 aprilie 1945 când regele Mihai a semnat Decretul nr. 1403 de numire a celor 17 acuzatori publici³, aceștia fiind: Avram Bunaciu, Ion Raiciu, Vasile Stoican, M. Mayo, Constantin Vicol, Stroe Botez, Ion D. Ion, Petre Grozdea, Mihai Popilian, Constantin Mocanu, H. Leibovici, toți avocați din București, Alexandra Sidorovici, inginer.

Acestora li s-au alăturat: funcționarul public Camil Suciu, muncitorii: Alexandru Drăghici, Dumitru Săracu, magistrații: Ion Pora, Ștefan Răscu.

În ceea ce privește constituirea Tribunalului Poporului, această instanță extraordinară a funcționat cu judecători propuși de formațiunile componente și susținătoare ale guvernului Petru Groza: Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Partidul Național Liberal – Gheorghe Tătărescu, Partidul Social Democrat, Partidul Național Țărănesc – Anton Alexandrescu, Uniunea Patrioților, Confederația Generală a Muncii.

A urmat etapa desemnării compoziției Tribunalului Poporului, această atribuție revenind ministrului justiției, Lucrețiu Pătrășcanu care, pe 12 mai 1945 a hotărât ca respectiva instanță judiciară să cuprindă pe: Ilie Țabrea – președinte, consilier la Curtea de Apel, Alexandru Voitinovici – procuror, Niță Vasile – muncitor, membru al P.C.R., Dumbravă Ioviță, plugar, membru al Frontului Plugarilor, Gheorghe Ionescu – constructor, membru al P.N.L. – Gheorghe Tătărescu, Ion Păun – muncitor, membru P.S.D., C. Bruteanu – industriaș, membru al P.N.Ț. – Anton Alexandrescu, Stelian Nițulescu, avocat – Uniunea Patrioților, Constantin Țiulescu, muncitor, Confederația Generală a Muncii.

Pe 17 mai 1945 Consiliul de Miniștri a luat în discuție, ca urmare a propunerii acuzatorilor publici C. Vicol și Ion D. Ion, actul de acuzare contra celor 14 ziariști care urmau să fie judecați la sfârșitul lunii mai a anului 1945 de către Tribunalul Poporului în conformitate cu prevederile legii nr. 312/1945, pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război⁴.

Actul de acuzare consemna că acei ziariști, „prin articole din ziare, broșuri sau conferințe, s-au pus în slujba propagandei fasciste sau hitleriste și au contribuit prin acțiunea lor la susținerea unui regim odios și a unei politici externe nefaste, politică ce trebuia să aibă drept consecință antrenarea României într-o aventură dezastruoasă și prăbușirea politică și militară a țării.”⁵

³ Decretul nr. 1403 a apărut în *Monitorul Oficial* nr. 100/2 mai 1945.

⁴ *Monitorul Oficial* nr. 94/24 aprilie 1945, partea I, pag. 3362 – 3364.

⁵ Ioan Oprîș – *Procesul ziariștilor naționaliști (22 mai – 4 iunie 1945)*, Editura Albatros, București, 1999, pag. 9.

După cum se observă și în concordanță cu frazeologia de acum obișnuită, utilizată de către autorități, actul de acuzare conține o serie de termeni generali, neargumentați din punct de vedere juridic, aceasta fiind nota caracteristică a tuturor actelor normative represive și a proceselor politice inițiate de regimul comunist cu scopul înlăturării tuturor manifestările opoziționiste.

Un aspect care este semnificativ pentru a fi evidențiat este acela al nerespectării de către instanța extraordinară a celor mai elementare drepturi față de gazetarii puși sub acuzare.

Exemplificând prin imposibilitatea de a-și consulta avocații, unii dintre gazetarii aflați în boxa acuzaților, au inițiat manifestări extreme de protest.

Astfel, Radu Gyr a declarat timp de două zile, între 24 și 26 mai 1945, greva foamei, motivația gestului său fiind aceea că „sunt oprit de a-mi organiza apărarea, nimicindu-mi-se acest drept cu voință și flagrantă ilegalitate.”⁶

Un important pas l-a constituit publicarea Ordonanței judecătorești de trimitere în judecată a unor ziariști profesioniști⁷, între aceștia regăsindu-se și Radu Demetrescu-Gyr.

Ordonanța judecătorească de trimitere în judecată a gazetarilor supuși interdicției de a mai activa în presă avea la bază prevederile legii nr. 312/1945, pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război⁸, încadrarea legală și juridică a inculpaților fiind specifică fiecărui caz în parte, așa cum va fi reflectat în continuare.

Urma un grup format din 7 gazetari, prezenți în țară și arestați deja în acel moment al publicării în Monitorul Oficial a ordonanței de trimitere în judecată, între aceia regăsindu-se și cel al cărui destin este prezentat în rândurile comunicării de față.

Astfel, în ceea ce îl privește pe gazetarul născut pe meleaguri muscelene, ordonanța de trimitere în judecată consemna: „Radu Demetrescu-Gyr, de 40 ani, publicist, fost conferențiar universitar, fost internat în Sanatoriul Central Râmnicu-Vâlcea, arestat în baza jurnalului Consiliului de Miniștri cu Nr. 189 din 1945.”⁹

Radu Gyr, ca și ceilalți 6 colegii de breaslă aduși în fața instanței populare, era învinuit „de dezastrul țării prin săvârșirea de crime de război, prin aceea că s-a pus în slujba fascismului și hitlerismului și a contribuit prin fapte proprii la realizarea scopurilor lor politice, crime prevăzute și pedepsite de art. 2, pct. o, comb. cu art. 3, alin. 1 din legea

⁶ Idem, pag. 17.

⁷ Monitorul Oficial nr. 119/29 mai 1945, partea I, pag. 4442.

⁸ Monitorul Oficial nr. 94/24 aprilie 1945, partea I, pag. 3362 – 3364.

⁹ Monitorul Oficial nr. 119/29 mai 1945, partea I, pag. 4442.

Nr. 312 din 1945, aplicațiunea art. 3, alin. ultim din legea Nr. 312 din 1945.”¹⁰

Sfârșitul lunii mai a anului 1945, mai exact pe 30 mai 1945, a constat în declanșarea efectivă a procesului ziariștilor „naționaliști”.

Procesul inițiat de către guvernul dr. Petru Groza era îndreptat împotriva tuturor celor care îndrăzneau să exprime alte puncte de vedere, evident critice, față de noul regim procomunist.

Factorul propagandistic a jucat un rol deosebit de important în ceea ce privește prezentarea în fața opiniei publice a etapelor procesului în care erau implicați doar 7 din cei 14 gazetari excluși din presă în primăvara și vara anului 1945.

Acest rol l-a jucat aceeași principală publicație cotidiană a Partidului Comunist, *Scânteia*, care a reflectat în paginile sale atât derularea procesului intentat la sfârșitul lunii mai 1945 acelor ziariști, cât și sentința Tribunalului Poporului, comentariile celor care activau în corpul redacțional al publicației comuniste înscriind-se pe coordonatele unei propagande bine puse la punct de structurile specializate ale Partidului Comunist Român.

Condamnarea celor 14 gazetari, inclusiv a lui Radu Gyr, a venit în ziua de 4 iunie 1945, mărturie fiind ziarul „*Scânteia*” din 6 iunie 1945¹¹, Tribunalul Poporului pronunțând următoarea sentință în ceea ce îl privește pe gazetarul adus în atenție în lucrarea de față: „RADU DEMETRESCU-GYR pentru crima de contribuție la dezastrul țării, la detențiune riguroasă pe timp de 12 ani, cinci ani degradare civică și confiscarea averii.”¹²

Din cele consemnate de către oficiosul Partidului Comunist Român, rezultă că toți cei 14 gazetari au declarat recurs, acesta fiind respins pe 12 iunie 1945.

Desfășurarea procesului a fost însoțită de „manifestări” ale „oamenilor muncii” care își exprimau „satisfacția” în ceea ce privește judecarea gazetarilor din cadrul celui de al doilea lot al „criminalilor de război”, în realitate demonstrații bine puse la punct de Partidul Comunist Român și formațiunile politice subordonate acestuia.

Exprimarea atașamentului față de inculparea celor 14 gazetari a venit pe 31 mai 1945 și din partea Sindicatului Ziariștilor Profesioniști¹³, intrat sub controlul Partidului Comunist.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ „Sentința în procesul gazetarilor trădători” în *Scânteia* nr. 243/6 iunie 1945, pag. 1, 4.

¹² Idem, pag. 1.

¹³ Rezoluția din 31 mai 1945 a Comitetului Sindicatului Ziariștilor Profesioniști îi avea ca semnatari pe Ion Pas, N.D. Cocea, Miron Constantinescu, A. Vogel, Scarlat Callimachi, Șerban Voinea, Octav Livezeanu, George Macovescu, Grigore

Rezoluția respectivei organizații profesionale a fost enunțată în timpul desfășurării procesului chiar de unul dintre acuzatorii publici, Constantin Vicol, scopul fiind acela de a crea percepția la nivelul opiniei publice că însăși breasla ziariștilor se delimitează de activitatea gazetarilor judecați, această poziție a Sindicatului Ziariștilor Profesioniști fiind o dovadă a subordonării sale intereselor politice ale extremei stângi de sorginte totalitară: „D-sa dă citire rezoluției prin care Sindicatul Ziariștilor înștiințează că ia act cu satisfacție de trimiterea în judecata Tribunalului Poporului a primului lot de ziariști trădători ai intereselor poporului și de Stat, subliniind că aceștia au fost epurați din presă pentru activitate pusă în slujba dușmanilor de moarte ai României.”¹⁴

În angrenajul solicitării de către diferite structuri și organizații socio-profesionale a pedepsirii de către instanța juridică extraordinară a celor 14 ziariști, s-a integrat și Societatea Scriitorilor Români, unii dintre respectivii gazetari fiind și cărturari și în această calitate cunoscând coordonatele represiunii politice. Conform buletinului zilnic de știri interne, datat 31 mai 1945 și realizat de Ministerul Propagandei Naționale, acea structură profesională a stabilit că „față de trimiterea în judecata Tribunalului Poporului a aceluia care, prin scrisul lor, au împins țara spre dezastru, își exprimă convingerea că toți vinovații vor fi sancționați exemplar, sancționările oglindind sentimentele de legitimă repulsie a întregii opinii publice.

Societatea Scriitorilor Români ține să precizeze cu acest prilej că a fost cea dintâi instituție de cultură care a înțeles să elimine din rândurile sale pe membrii aflați astăzi pe banca acuzării pentru activitatea lor nefastă și potrivnică intereselor neamului.”¹⁵

Cercul reprezentând procesul epurării politice în presă se încheie prin confiscarea averii celor excluși din mediul gazetăresc, judecați și condamnați, această ultima etapă constând în publicarea în Monitorul Oficial a unor Anunțuri judiciare ale Ministerului Justiției. În ceea ce îl privește pe Radu Gyr, averea sa a fost confiscată pe baza Anunțului judiciar al Ministerului Justiției cu privire la confiscarea averii unor ziariști profesioniști¹⁶. Cunoscut și ca un „poet al

Preoteasa, N. Moraru, Cicerone Teodorescu, Eugen Jebeleanu, George Ivașcu, C. Petrescu, Gh. Dinu, Ilie Zaharia, Em. Serghie. (Șerban Rădulescu-Zoner, Daniela Bușe, Beatrice Marinescu – *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, Editura Cavallioti, București, 1995, pag. 85).

¹⁴ Horia Liman - „Acuzatorii publici au cerut o pedeapsă dreaptă pentru ziariști trădători. Aspecte” în *Scânteia* nr. 241/3 iunie 1945, pag. 4.

¹⁵ A.N.I.C., Fond Ministerul Propagandei Naționale, Direcția Presa internă, dosarul 1005/1945, fila 166. Inv. 2904.

¹⁶ *Monitorul Oficial* nr. 228/6 octombrie 1945, partea I, pag. 8707.

închisorilor“, Radu Gyr a fost închis atât în timpul regelui Carol al II-lea cât și în perioada când la conducerea României s-a aflat mareșalul Ion Antonescu.

Contactul cu regimul concentraționar, de această dată reprezentat de dictatura comunistă, a continuat, așa cum s-a reflectat în rândurile de față, în anul 1945, poetul fiind închis la penitenciarul Aiud. Prima etapă a detenției sale ca deținut politic anticomunist s-a încheiat pe 6 iulie 1957. Un an mai târziu, în anul 1958 a fost din nou încarcerat, detenția încheindu-se pe 20 mai 1963. După eliberare Radu Gyr s-a aflat permanent sub urmărirea organelor aparținând Direcției a III-a a Securității, rapoartele de supraveghere relatând zi de zi și ceas de ceas fiecare mișcare a sa.

Supus unui control total din partea instituțiilor represive ale statului dictatorial comunist, Radu Gyr, cel care a reușit să mențină un licăr de speranță în inimile deținuților, în așteptarea clipei „când lanțurile și zidurile cădea-vor sfărâmate“, s-a stins din viață în anul 1975, la București.

Bibliografie:

1. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale București, **Fondul Ministerul Propagandei Naționale, Direcția Presă internă (1944 – 1945). Inv. 2904: dosar 1005/1945**, fila 166.
2. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale București, **Fondul Direcția Generală a Poliției. Inv. 2350: dosar 16/1945**, fila 87.
3. **Jurnalul nr. 189/29 ianuarie 1945 al Consiliului de Miniștri, privind arestarea unor persoane „bănuite a fi responsabile de dezastrul țării“**, *Monitorul Oficial nr. 38/16 februarie 1945*, partea I, pag. 1106 – 1107.
4. **Decretul-lege nr. 1318/21 aprilie 1945 (Legea nr. 312) pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război**, *Monitorul Oficial nr. 94/24 aprilie 1945, partea I, pag. 3362 – 3364*.
5. **Decretul nr. 1403/27 aprilie 1945 al Ministerului Justiției, privind numirea de acuzatori publici**, *Monitorul Oficial nr. 100/2 mai 1945, partea I, pag. 3568 – 3569*.
6. **Ordonanțe judecătorești privind trimiterea în judecată a unor ziariști profesioniști**, *Monitorul Oficial nr. 119/29 Mai 1945, partea I, pag. 4442*.
7. **Anunț judiciar al Ministerului Justiției cu privire la confiscarea averii unor ziariști profesioniști**, *Monitorul Oficial nr. 228/6 octombrie 1945, partea I, pag. 8707*.

8. Horia Liman - „**Acuzatorii publici au cerut o pedeapsă dreaptă pentru ziariștii trădători. Aspecte**“, *Scânteia nr. 241/3 iunie 1945*, pag. 1, 4, 5.
9. „**Sentința în procesul gazetarilor trădători**“, *Scânteia nr. 243/6 iunie 1945*, pag. 1, 4.
10. Ionițoiu, Cicerone – Victimele terorii comuniste. Dicționar D-E, Editura Mașina de Scris, 2002, pag. 60.
11. Opreș, Ioan – Procesul ziariștilor naționaliști (22 mai – 4 iunie 1945), Editura Albatros, București, 1999, pag. 9 – 17.
12. Rădulescu-Zoner, Șerban; Bușe, Daniela; Marinescu, Beatrice – *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, Editura Cavallioti, București, 1995, pag. 85

INSTITUȚII CULTURALE ARGEȘENE OGLINDITE ÎN DATE STATISTICE

1. PERIOADA 1948-1969

Dan Constantin Rădulescu

The Argesh Cultural Institution reflected in statistical data 1. 1948-1968

Summary

Once admitted as a full member state within The European Union, Romania has to meet entirely all the E.U. requirements and standards including those standards as linked to the cultural communitarian cultural institutions functioning.

For a better understanding of the required obligations for the Romanian State in the cultural matters the present paper is presenting in a synthetic manner, mainly through statistic data, the evolution of the cultural institutions founded in the Argesh Region, between 1948-1968.

The data tables, as included in the paper, are evidencing the good progress as registered by the Argesh Region cultural institutions, between 1948-1968, as a direct consequence of the sufficient budget resources as provided by the both central and local authorities.

This in the only manner to be equally adopted by the state authorities, from now on in order to cover the high deficits as provoked to the cultural institutions including those as existing in to the Argesh county, after 1970, by the long period of stagnation and crises but also to meet the communitarian cultural standards so urgently demanded to Romania by the E.U. officials.

Includerea României în rândul țărilor membre ale Uniunii Europene, la 1 ianuarie 2007, obligă autoritățile de la București ca, în cursul unor intervale de timp, negociate cu forurile, de la Bruxelles, să respecte și să aplice în totalitate directivele, cerințele și standardele comunitare, ca norme instituționale proprii.

De notat că, în ceea ce privește existența, statutul și funcționarea instituțiilor culturale, standardele Uniunii Europe sunt extrem de precise astfel că, devine obligatorie cunoașterea stadiului, în care se găsesc aceste instituții, în România, în momentul de față pentru a ști ce este de făcut pentru atingerea acestor standarde.

De aceea, mi-am propus ca în paginile ce urmează, să prezint evident, într-o manieră sintetică, prin intermediul datelor statistice, modul în care au evoluat instituțiile culturale argeșene, ca parte a rețelilor de profil din România.

Am ales perioada 1948-1968 pentru că, în majoritate în acei ani, statul român a cunoscut împărțirea administrativ teritorială pe regiuni și raioane, și datele statistice au fost colectate pe această bază.

Sunt avute în vedere, ca instituții culturale comunitare, casele de cultură, căminele culturale, cinematografele, bibliotecile publice, instituțiile teatrale și muzicale precum și muzeele.

Trebuie evidențiat faptul că și, înainte de 1948, în România fuseseră inițiate măsuri, fie de inițiativă privată, fie de ordin instituțional legislativ privind înființarea de cămine culturale, biblioteci publice, cinematografe, teatre dramatice, muzicale, filarmonici și muzee, atât în localitățile urbane, cât și în cele rurale.

Totuși, existau, la începutul perioadei studiate de prezenta comunicare (1948-1968) inclusiv, în ținuturile argeșene și muscelene deficite serioase mai ales, în localitățile rurale, în ceea ce privește înființarea și funcționarea unor astfel de instituții.

Drept urmare, au fost inițiate, după 1948, ample măsuri de extindere și consolidare a rețelelor instituțiilor culturale ale căror evoluții în meleagurile argeșene sunt prezentate în continuare.

Spre exemplu și în regiunea Argeș (Pitești) au fost înființate case de cultură în localitățile urbane și, respectiv cămine culturale și case de citit în localitățile rurale, ce au funcționat, ca unități matcă coordonatoare și îndrumătoare, pentru bibliotecile publice și cinematografele din rural, spre exemplu dar, mai ales, pentru activitatea echipelor artistice de amatori și a universităților populare și a lectoratelor și conferințelor cu caracter cultural științific. În tabelul de mai jos este prezentată evoluția acestor instituții pe țară și respectiv, pe regiunea Argeș.

Numărul caselor de cultură, căminelor culturale și caselor de citit pe total țară și pe regiunea Argeș în anii 1948, 1950, 1955, 1960, 1965, 1968¹

	1948	1950	1955	1960	1965	1968
Total România						
Case de cultură municipale și orășenești	-	-	85	194	179	211
Cămine culturale și case de citit	4931	11500	12072	12108	11889	7384
Total regiunea Argeș						

¹ Anuarul Statistic al PRP, 1957, 1961, 1969; Anuarul Statistic al Regiunii Pitești, 1960; Anuarul Statistic al Județului Argeș, 1970

Case de cultură municipale și orășenești	-	-	6	8	8	4
Cămine culturale și case de citit	385	897	949	935	890	268*

* Sunt colectate date statistice pentru județul Argeș

Întrucât, baza de colectare a datelor statistice diferă în anul 1968 (județul Argeș) de anii anteriori prezentați în tabelul de mai sus (Regiunea Argeș) ponderile se vor face pentru intervalul 1948-1965.

Spre exemplu, pe total România înființarea de case de cultură a urmat un trend ascendent, de la 85 unități, în 1955, la 179, în anul 1965, ce reprezentau un spor de 210,5% față de 1955.

Corespunzător, în Regiunea Argeș sunt înregistrate un număr de 6 case de cultură, în 1955 pentru ca, în 1965 numărul acestora să sporească la 8 unități, ceea ce dă un spor de 133,3%.

În cazul căminelor culturale și caselor de citit, pe total România se înregistrează, de asemenea, un trend ascendent, de la 4931 unități, în 1948, la 11889 unități, în 1965, ceea ce dă un spor de 241,10%. Pentru regiunea Argeș, în intervalul 1948-1965, s-a înregistrat, de asemenea, un trend ascendent, în ceea ce privește căminele culturale și casele de citit, de la 385 unități înregistrate în 1948, la 890 unități în 1965, ceea ce reprezintă un spor de 231, 16%.

Rezultă că, pentru instituțiile culturale gândite cu rol coordonator – casele de cultură, căminele culturale, în regiunea Argeș în curul perioadei studiate 1948-1968 au fost înregistrate ritmuri înalte, foarte apropiate de media națională, ca în cazul căminelor culturale și caselor de citit.

Semnificativă a fost evoluția înregistrată de bibliotecile publice în regiunea Argeș între 1955-1965, ce este prezentată în tabelul de mai jos.

Reteaua și activitatea bibliotecilor publice pe total România țară și pe regiunea

Argeș în anii 1955, 1960, 1965, 1968²

	1955	1960	1965	1968
Total România				
Total număr biblioteci publice	19670	14407	11240	6823
Total număr volume (mii)	26505	31859	43136	43252

² Anuarul Statistic al PRP 1957, 1961, 1966; Anuarul Statistic al Regiunii Pitești, 1960; Anuarul Statistic al județului Argeș, 1970

Total regiunea Argeș				
Total număr biblioteci publice	1381	1071	847	213*
Total număr volume (mii)	1457	1939	2332	1077*

* Sunt colectate statistice pentru județul Argeș.

De menționat că, frecvențele modificări înregistrate de organizarea administrativ teritorială a localităților rurale au determinat mai ales, după 1960, scăderea numărului de biblioteci publice, atât pe total țară cât și în cadrul regiunii Argeș după cum și evidențiază tabelul de mai sus, dar fapt important parametrul principal funcțional – numărul de volume, cu care erau înzestrate bibliotecile a înregistrat sporuri însemnate, în perioada 1955-1965. Spre exemplu, pe total România numărul de volume a sporit, de la 26505 mii, în 1955, la 43252 mii, în 1965, ceea ce dă un spor de 163,19%.

Corespunzător, în cadrul regiunii Argeș, numărul volumelor din înzestrarea bibliotecilor publice a sporit, de la 1457 mii, în 1955, la 2332 mii, în 1965, ceea ce dă un spor de 165,05%, foarte apropiat de valoarea înregistrată, pe plan național, de acest parametru funcțional specific activității bibliotecilor.

Progrese însemnate a înregistrat regiunea Argeș și, în ceea ce privește înființarea de unități cinematografice mai ales, în localitățile rurale unde, înainte de 1948, nu existau astfel de instituții. Tabelul de mai jos este ilustrativ, în acest sens:

Pentru perioada 1950-1965, pentru care există date complete, atât pentru România, cât și pentru regiunea Pitești, tabelul de mai sus evidențiază sporuri, în ceea ce privește înființarea de unități cinematografice.

Spre exemplu, pe total România numărul unităților cinematografice a crescut, de la 1146 unități, în 1950, la 6349 unități, în 1965, ceea ce dă un spor de 554,01%.

Corespunzător, în cursul aceleiași perioade în regiunea Argeș, numărul unităților cinematografice a sporit, de la 60 unități în 1950, la 421 unități, în 1965, ceea ce dă spor de 701,66%, peste media națională înregistrată în cursul aceleiași perioade (1959-1965).

În ceea ce privește unitățile artistice de spectacole există date pentru total România și, respectiv, regiunea Argeș pentru perioada 1960-1968 și care sunt prezentate în tabelul ce urmează:

**Rețeaua și activitatea unităților artistice de spectacole pe total
România și pe
regiunea Argeș în anii 1960, 1965, 1968⁴**

	1960	1965	1968
Total România			
Total număr instituții artistice de spectacole	123	130	129
Total număr reprezentații	32943	34075	34544
Total număr spectatori auditori (mii)	13692	13316	12576
Total Regiunea Argeș			
Total număr instituții artistice de spectacole	4	4	4*
Total număr reprezentații	1928	1151	1192*
Total număr spectatori auditori (mii)	288	392	343*

* Date colectate pentru județul Argeș

În cazul instituțiilor artistice de spectacol pentru perioada 1960-1968 se înregistrează pe total România un ușor spor numeric, de la 123 unități, în 1960, la 129 unități în 1968, ceea ce dă 104,37%, în timp ce, pentru regiunea Argeș se înregistrează același număr, de 4 unități artistice de spectacole, pe tot parcursul perioadei 1960-1968.

De menționat că, în cazul ținuturilor argeșene se înregistrează, ca un fapt pozitiv sporuri valorice și la numărul de reprezentații și la numărul de spectatori, în timp ce, pe plan național indicatorul numărului de spectatori înregistrează un ușor declin în 1968, față de 1960.

Unitățile muzeistice prezintă date pe total **țară și, respectiv, pe județul Argeș** doar, pentru anii 1960, 1965, 1968, ce sunt de altfel, conținute de tabelul de mai jos.

**Rețeaua și activitatea muzeelor pe total România și pe
județul
Argeș în anii 1960, 1965, 1968⁵**

	1960*	1965*	1968*
Total România			
Total număr unități	212	217	261
Total județul Argeș			
Total număr unități	6	5	6

⁴ Anuarul Statistic al PRP 1957, 1961, 1966; 1969; Anuarul Statistic al județului Argeș, 1970.

⁵ Anuarul Statistic al județului Argeș 1970. Anuarul Statistic al RPR 1957, 1961, 1966, 1969

* Sunt date ajustate pentru județul Argeș

În acest caz, se înregistrează același număr de unități muzeistice, între 1960-1968, respectiv, 6 unități, cu mențiunea că, nu au fost disponibile date statistice, pentru regiunea Argeș, pentru perioada studiată 1948-1960, în cazul muzeelor. Această scurtă trecere în revistă a evoluției înregistrate de instituțiile de cultură argeșene, între 1948-1968, perioadă în care s-au asigurat fonduri bugetare corespunzătoare, fapt, ce a permis, sporirea numărului acestor instituții, va trebui completată în viitor, cu abordări similare, privind evoluțiile rețelelor culturale, de după 1968, când au intervenit stagnarea și criza regimului ceaușist dar, mai ales, îndelungata criză postdecembristă, fapt, ce a determinat, atât la nivel național, cât și local, instalarea unui regim de avarie, în funcționarea instituțiilor culturale, fapt ce le situează extrem de departe, de exigențele severe ale standardelor culturale impuse României de apartenența la Uniunea Europeană.

DE LA RĂZBOIUL AHEILOR CU TROIA LA COSTUMUL NAȚIONAL MUȘCELEAN, SAU ÎN JURUL UNUI ALBUM „CHIPURI DE ODINIOARĂ DIN MUȘCEL”

Aurică Smaranda

This paper presents muscelean costume.

Dând curs invitației Primarului Călin Ion Andrei, am participat la Sărbătorile Câmpulungului de Mușcel (Târgul de Sf. Ilie), cu care ocazie am primit în dar un „Album” intitulat „Chipuri de odinioară din Mușcel”. Răsfoind, mai întâi consultativ, iar, mai apoi ca studiu de tipuri de oameni și înfățișarea lor, am constatat că vestimentele, îmbrăcămintea cea mai purtată de către mușceleni este „costumul național”. Dacă ținem seama că hainele din mediul rural și uneori urban erau țesute și cusute în casă, se adevărește părerea unui om al locului că „mai toate casele mușcelene au câte un război de țesut”.

Tudor Pamfile , în volumul său „Industria casnică la români”, ne spune că războiul de țesut era cunoscut de : egipteni , greci, romani, traci, daci, ceea ce înseamnă că Penelopa, soția aheului Ulise, avea acasă un război de țesut. De fapt datorită războiului aheilor cu Troia, a devenit cunoscută această grecoaică, soție credincioasă și mamă, cântată de poetul orb Homer în Odiseea, ca prima femeie, cu nume și identitate, care se îndeletnicea cu țesutul pânzei pentru îmbrăcăminte.

Revenind la plaiurile noastre mușcelene , mi-am dat seama că „Albumul”, de fapt, este o colecție însemnată de amintiri despre „oameni care au fost”, oameni care firesc a pus ceva, mai mult sau mai puțin, la îmbogățirea zestrei spirituale a istoricului și vechiului nostru Câmpulung și a Mușcelului.

Delectându-mă privind fotografiile cu oameni : fie bărbați, fie femei – fete, îmbrăcați în costume naționale, mi-am zis : ce de daci și dacițe sunt aci în cioareci și cămăși pe afară încinși cu bete, ii și poale țesute în războiul casnic de lemn, așa cum apar ei pe Columna traiană. Și mi-am adus aminte de aventura lui Badea Cârțan (1849- 1911) care a tocit logistica de cinci perechi de opinci mergând pe jos până la Roma ca să vadă Columna. Se făcuse noapte și s-a culcat la baza monumentului. Dimineața s-a trezit și în timp ce își aduna cojocul de pe jos, un italian a exclamat : „Iată, priviți, un dac a coborât de pe Columnă!”.

Albumul are o fotografie cu războiul casnic de țesut, „ cea mai mare unealtă folosită de femeie”, identic cu cel din paginile volumului „ Sate și Mănăstiri din România” al lui N. Iorga, și cel din opera citată al

lui T. Pamfile. De fapt , cercetătorul afirmă că războaiele de țesut ale chinezilor sunt identice cu cele ale românilor. Spre ținere de minte, dăm aci câteva nume de piese alcătuitoare unui război de țesut : tălpile, grindeile, stâlpii, sprijinitoare de sul (sulul mare) pe care se „desvălește” urzeala (firele de bumbac, în, cânepă) de țesut pânza, iar pânza țesută se „năvălește” pe sulul mic. La mijlocul războiului sunt itele prin care trec firele urzelii mișcate ritmic de către „iepe” (tălpici apăsate cu piciorul) cu ajutorul scripetelor; țesătura se face cu suveica, vătala și spata și se netezește cu tindechea. Toată această aparatură mecanică se construiește numai din lemn, îmbinată prin scobituri, pene (icuri), rotunjiri; nu se folosește nici un cui sau altceva de metal.

Se consideră de către specialiști că Mușcelul are cele mai frumoase costume naționale, prețuite pentru aspectul lor neobișnuit de spectaculos (Florea Bobu Florescu). Aceste straie ale oamenilor locului au rămas cu astfel de denumiri încă din vechime, de demult; în Dicționarul geografic al județului Muscel (C. Alexandrescu, Ed. J. V. Sococu, 1893) la pag 62 și 373 găsim scris : „Locuitorii din Scheii vând produsele industriei naționale, precum șită, doniți, stofe de lână pânzeturi, costume naționale etc; Vișoiul, suburbiiu al orașului Câmpulung, lucrează cu multă măiestrie costume naționale, precum femeile din Golești” (pag 156).

Dar albumul abundă de oameni (femei, bărbați) , țărani la strânsul și transportul fânului, cioban, toți în astfel de costume dar de lucru; la nunți, însă , exultă prin bogăția unei simfoni a modelelor de pe ii, fote, marames, salbe.

La Expoziția Generală din București, 1906, cel mai mare premiu oferit de juriu expozanților l-a primit Ilie Tonghioiu din Scheiul Câmpulungului pentru exponatul „ Costume naționale din Mușcel”, premiu compus din „ Diploma de Onoare” și „ Medalia de Aur”.

Costumul național fie mușcelean, fie din oricare regiune sau localitate din România, rămâne păstrătorul autenticității noastre românești, fără altă denumire, oricare ar fi ea ! Costumul național are răspunsuri exacte și autorizate la cele trei întrebări „ Gauguin- iene : De unde venim ?, ce suntem ?, Încotro ne îndreptăm? Răspunsurile noastre sunt săpate în piatra Columnei traiană unde dacii se pot recunoaște ușor ; de la ei ne-a rămas croiala simplă a cămășilor și cioarecilor, din bucăți de pânză necroită, așa cum a ieșit din războiul de țesut. Acest monument milenar a fost supranumit de profesorul Radu Vulpe „ Etnogeneza poporului român”.

Două fotografii interesante le găsim la paginile 83 și 85 în care, în prima , sunt elevele Școlii Profesionale, toate îmbrăcate în ilustre ii și fote, fiecare cu modelul său deosebit, cealaltă ilustrație ne prezintă elevele Liceului de fete îmbrăcate și ele în splendide costume naționale într-o armonie de cea mai fină puritate. Iile sunt bătute și înrăurate

artistic cu fir de amici colorat, iar fotele cu fir auriu și argintat alcătuind multiple figuri geometrice, ce l-au fermecat pe pictorul francez Henri Matisse (1869- 1954) încât în 1940 a pictat „ Iia românească”.

Pe unele fete le-am cunoscut în centru, Georgeta Țicăloiu (Gigi) devenită universitară la București, cea din dreapta în picioare , care fiind mai corpulentă, răutăcioșii de la Liceul Dinicu Golescu o porecleau „balena”. În dreapta , șezând, o regăsim pe eleva Ileana Stănescu , alintată în familie Bebe. Din privirea ei s-ar părea că gândește la teoria numerelor a lui Pitagora ori la geometria euclidiană, pentru ca ulterior distinsă profesoară de matematică. Dar viața a mers înainte și iată că un tânăr , Benone, profesor , i –a schimbat , într-o zi , numele de familie din Stănescu în Săvoiu. Din acest motiv și pentru cumințenia lor intelectuală , barza le-a adus un pui pe care, iute și de grabă l-au declarat la Primărie, în calitate de părinți, apoi la Biserică l-au creștinat, punându-i numele de Adrian.

Tema „Învățăământ” este bine profilată de fotografiile elevilor Școlii Normale „ Carol I-ul” care, la vedre, emit unde electrizante de disciplină din internatul remarcatei instituții de învățăământ . Fotografiile de la paginile 13 și 33 ni-l arată pe maestrul Iacob Sibianu, născut la Brașov, în anul 1854 diplomat cu premiul I-ul al Conservatorului de Muzică și Artă dramatică din București, fost prim- violonist la Opera Italiană , iar din 1895 până în 1930 , profesor la Școala Normală din Câmpulung și dirijor al Orchestrei de coarde a Societății Muzicale „ Negru Vodă” din orașul de adopțiune, probabil și cu ceva amintiri din Orchestra Operei italienilor.

Dar uniforma normaliştilor câmpulungeni mai avea un „ ce” merituos și inconfundabil, cozorobul chipiilor elevilor nu era oval ca cele ale elevilor Liceului Dinicu Golescu, ci era pătrat cu colțurile rotunjite ! (observă pagina 52). De alfel Școala Normală se remarcă nu numai printr-o disciplină exemplară ci și prin muzică: avea orchestră de coarde cu orchestrion (pag 33) dirijată de maestrul Iacob Sibianu. La această Școală Întă de Învățători era o cutumă, aceea ca elevul să-și aibă vioara sa proprie și un oarecare talent la muzică, dacă se poate și voce! O fanfară în oral, în afara celei a Regimentului 30 Dorobanți , era cea a Școlii Normale „Regele Carol I-ul” ; se compunea din alămuri, suflători, tobe mici, toba mare și tuba – cărată în spate de un elev mai spătos.

Nu pot să ocolesc fotografia din pag 55. a corpului profesoral al Școlii Comerciale (Gimnaziul Comercial) cu absolvenții anului 1934. Aici, în afară de Gh. Băcanu , director și a celorlalte cadre didactice, mă bucur să- l văd pe bunul meu profesor Paul Rădulescu, cel ce m-a învățat știința Contabilității în partidă dublă și simplă, sistematizată și aplicată de către Luca Pacioli din Borgo (Corsica), negustor , călugăr și profesor de matematică la diferite Universități, cel care cercetând misterul

Numărului de aur, obținut de Pitagora printr-o formulă aritmetică, găsește împărțirea asimetrică, raport ce l-a numit „divina proporție” și căreia i-a consacrat un tratat „De divina Proportione” (Veneția, 1509) ilustrat de prietenul său Leonardo da Vinci!

O fotografie istorică este la pagina 134 care ne arată festivitatea dezvelirii monumentului cu statuia voievodului Radu Negru Basarab, rămas în memoria câmpulungenilor „Negru Vodă” ca și mănăstirea „Negru Vodă” zidită de el. Monumentul inaugurat este de o importanță crucială marcând un eveniment de mare cotitură în istoria neamului românesc. El reprezintă sinteza: descălecat, întemeiere și prima reședință voievodală.

Bustul de bronz, opera sculptorului mușcelan Dimitrie Mirea, îl arată pe primul voevod îmbrăcat într-o mantie bogată cu falduri, încheiată la gât, cu gular ornat. Voevodul poartă plete lungi pe spate:

„Negru Vodă și-a lui ceată,

Toți voinici cu fruntea lată,

Și cu plete lungi pe spete,

Și cu ghioage tari și drepte!” (din cartea mea de citire, clasa a

III-a primară)

Figura lui, cu privirea cutezătoare, este împodobită cu mustață și barbă „înfurcată asemănătoare cu cea a Mântuitorului”, așa cum pare a fi îmbrățișat Basarab I-ul într-una din scenele luptelor de la Posada (1330), ilustrate la pagina 143 din „Chronicum pictum Vindobonense”. Pe cap poartă coroana princiară medievală care, potrivit unui lexicon heraldic, este confecționată după modelul coroanelor medievale ale principilor și ducilor Europei apusene cu care domnitorii români și țara pe care o stăpâneau aveau relații strânse cu cultura și arta occidentului european medieval.

Datorită faptului că bulevardul din centrul orașului, în capul căruia se instalase inițial statuia voievodului, căpătase cu frecvență cognomele de „Pardon”.

La compartimentul „Ipostaze ale copilăriei”, mărturisesc, de la început, că n-am semnalat nici un „domnu Goe” sau vreun „maior de cavalerie”. Aproape toți copiii, din multele fotografii, sunt preocupați de copilăria lor, atenți la obiectivul aparatului de fotografiat, să vadă când „zboară păsărica”. Mai puțin, premiantul Ion Barbu pare concentrat cu gândul la cărțile ce le ține cu mâna stângă (o fi cu ceva matematică) și la coroana ce o ține la brațul drept (o fi adusă de Pegasus?). Am impresia că studioul E. R. Speck își făcuse un cult din a fotografia copiii muscelenilor.

Secțiunea „Militară” începe cu „Vitejii”, grade superioare, mulți dintre ei luptători în Războiul de Independență (1877-1878). Au fost mai mulți dar aproximativ 10.000 ostași au rămas acolo pe câmpiile

Bulgariei ca martori ai sacrificiului suprem în luptele pentru „neatârnarea” României.

Muşcelul a dat ţării mai mulţi ofiţeri de toate gradele, de la sublocotenent până la general. Dar , într-o măsură mult mai mare a dat ostaşi de toate gradele inferioare : soldaţi , fruntaşi , caporali, sergenţi. Cei mai mulţi au îmbrăcat haina militară la arma „Infanterie”, armă grea, obositoare cu cele mai multe sacrificii umane. Infanteristul lupta în câmp deschis, expus tirurilor şi rafalelor armelor . Pentru aceste motive, pe bună dreptate , Infanteriei i se spunea „ Regina Bătăliilor” ! Aceşti militari , în executarea ordinelor primite , parcurgeau în marş, pe jos, zeci şi zeci de kilometri, cu un standard normal de cca 50 km / zi, fie ploaie, furtună sau soare ucigător. Era şi un catren : „ Şi să-l vezi pe infanterul,

Cum îl strânge moliterul ,
Şi îl arde soarele,
Şi îi put picioarele” (cântec militar)

De multe ori , la capătul unui marş istovitor, sosea un ordin pentru cucerirea unei „cote” (o poziţie inamică, bine instalată în teren) ; atunci se scoteau raniţile din spate, se da Ordin de punere a baionetei la puşcă şi „ la atac înainte” în pas alergător, cu urechile de comandant şi ochii la inamic ! Infanteristul trebuie să meargă numai înainte, chiar dacă alături îi cădea camaradul. Ostaşul lovit de glonţul inamic, nu murea, el cădea în luptă şi devenea erou căzut pentru Patrie şi Drapel ! Eroul nu moare niciodată. El cade în luptă.

N-am uitat, cu luare aminte, la pagina 124, „defilare pe bulevardul din Câmpulung” ; o companie de puşcaşi, frumos aliniaţi, în cadenţă, cu comandantul în faţă, defilau spre plăcerea şi bucuria publicului de pe marginea străzii. Câte un spectator entuziast exclama : frumoasă Armat ; altul îi replica : frumoasă, dar să năo faci ! Şi cu „ făcutul” Armatei era o chestiune de mare importanţă când vreun tânăr se însura. Cei mai bătrâni se întrebau : „dar şi-a făcut Armata?” ; mai ales femeile întrebau ; ştiau ele de ce !

La pagina 120 îl vedem pe eroul legendar, ofiţerul cavalerist, roşior, Toma Arnăuţoiu. În timpurile mai vechi se spunea : „Armata este Şcoala Naţiunii” ! Şi totuşi Armata a fost şi aa rămas Scutul Ţării.

Albumul are la sfârşit un fascicol intitulat „ Omul religios” , care cuprinde imagini de la lăcaşele de credinţă ortodoxă unde aparatul de fotografiat a putut pătrunde încă de la sfârşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec.al XX-lea : Schitul de maici cu biserica rupestră Nămăeşti, mănăstirea rupestră şi isihastă Cetăţuia Negru Vodă, cuvioase feţe bisericesti , precum şi solemnităţi sau festivităţi religioase. Cununia religioasă din fotografia de la Jugur, se oficia la Biserica construită în 1854 pe locul alteia zidită în 1774, zidită şi aceea în locul unei Biserici mai vechi din lemn.

M-am oprit , dar n-am închis „ Albumul” , ci gândind, mi-a apărut, imaginar, că am în mână un „ Document” autentic ce atestă perenitatea Mușcelului , identitatea oamenilor care duc în spate încercătura celor două mii de ani de istorie sau neistorie, de județ sau de nejudet !

Această „ Operă” parcurgându-o are darul de a te reculege, de a lăsa deoparte grijile și necazurile zilnice, de a te reconforta pentru activități spirituale și materiale. „ Chipuri de odinioară din Mușcel” este o potrivită „ Carte de vizită” pentru cei ce doresc a vizita și a pune piciorul pe un pământ neaoș românesc.

Résumé

Georges Oprescu, Henri Focillon et Frits Van Den Berghe parlent de Jules Destrée.

Jules Destrée, avocat, ministre, membre marquant de la Société des Nations, historien de l'art, il est surtout celui qui a changé totalement la conception sur les musées dans le monde entier.

Lui ont rendu hommage un grand nombre des personnalités, à commencer par Paul Valéry, jusqu'à Lucien Fuss dans le „ Journal des Tribunaux” du 10 Décembre 1933, Bruxelles, 48-ème année, nr. 3351.

Parmi ceux qui l'ont admiré et honoré nous pouvons mentionner les noms de Georges Oprescu, membre de l'Académie Roumaine, citoyen de la ville Câmpulung, celui de Henri Focillon, critique et historien d'art, membre étranger de l'Académie Roumaine, un grand ami des Roumains, et de Frits Van Den Berghe, le wallon belge, peintre et critique d'art.

Le numéro de la revue citée ci-dessus n'existe pas dans les bibliothèque publique de Roumanie, mais il se trouvait avec l'ex-libris de rigueur dans les collections de académicien Georges Oprescu, actuellement il nous appartient.

Duminică, 10 decembrie 1933 apărea la Bruxelles „**JOURNAL DES TRIBUNAUX**”, anul 48, nr. 3351. Fondatorul acestei publicații, în 1885 a fost Edmond Picard. Redacția era la sala ce-i purta numele din Palatul de Justiție de la Bruxelles. Era un număr jubiliar dedicat lui **Jules Destrée**, avocat, ministru, membru marcant în Societatea Națiunilor, istoric de artă, dar mai ales cel care a schimbat total concepția despre muzee în întreaga lume. Vom vedea în paginile care urmează cum a realizat acest, dar și multe amănunte despre el. Publicația de format IV are 8 pagini la care au colaborat nume deosebite care i-au fost aproape: **Paul Valéry, contele Henry Carton de Wiart, Henry Focillon, Pierre Mille, George Oprescu, Fernand Maurette, Maurice Wilmotte, Albert Guislain, E. Van Den Berghe, Emile Vandervelde, Frans Ansel, Maurice Maeterlinck, Richard Dupierreux, Simon Sasserath, Louis Piérard, Pierre Poirier, Pierre Daye, Lucien Lebeau, Paul Pasteur, Léon Hennebich, Bernard Jofé, Lucien Fuss.**

Trebuie să precizăm că publicația nu se găsește în țara noastră, singurul exemplar, numărul jubiliar dedicat lui **Jules Destrée** a făcut parte din colecția Academicianului George Oprescu, car la ora actuală este în proprietatea noastră.

Jules Destrée. Micul dicționar Larousse:

Marcelline, 1863 – Bruxelles 1936. Om politic belgian, deputat socialist (1894). A fost unul din promotorii mișcării intelectuale și politice valone, fondator al Academiei Regale de limbă și literatură franceză. Mai multe aflăm în paginile care urmează.

GEORGE OPRESCU

(27 noiembrie 1881, Câmpulung, jud. Argeș – 13 august 1969, București), istoric, critic și colecționar de artă.

A făcut studiile liceale la Câmpulung și București iar cele universitare la București (Facultatea de litere și filozofie). A fost profesor de limba franceză la Giurgiu și Turnu – Severin , apoi lector de limba și literatura franceză la Universitatea din Cluj. Și-a continuat specializarea la Lyon, unde a audiat prelegerile despre artă ale directorului Muzeului, Henri Focillon, de care îl va lega o strânsă și statornică prietenie, finalizată prin volumul „*Un grand historien de l'art, ami des Roumains. Henri Focillon, 1944*”). După trei ani petrecuți la Cluj, a devenit secretar, apoi consilier al Comisiei de Cooperare Intelectuală a Ligii Națiunilor (1923 – 1930), numindu-l pe Henri Focillon ca membru; împreună au participat, până la izbucnirea celui de al Doilea Război Mondial, la toate momentele în care destinul culturii contemporane era analizat sau îndrumat. În această perioadă a scris pe lângă numeroase articole, două cărți care aveau să-l impună: monografia despre *Géricault*, rămasă până astăzi lucrare de referință asupra pictorului, și studiul asupra artei populare românești (*L'art du paysan roumain*). În 1931 Iorga l-a chemat la Catedra de Istoria Artei a Universității din București. De numele său se leagă înființarea unui seminar de istoria artei, fondarea revistei „*Analecta*” (1943 – 1947), a Muzeului „Toma Stelian”, inițierea unei expoziții ale unor artiști români și străini. La acestea s-a adăugat activitatea de critic și istoric de artă începând cu anul 1931 „*Gh. Petrașcu*”, urmată de zeci de volume care l-au reprezentat ca cel mai de seamă critic și istoric de artă din România. A devenit unul din marii colecționari , pasiunea, limitată inițial la arta populară , s-a extins colecționând în jur de 250 de tablouri, peste 100 de covoare (unele din ele de mare valoare ale artei Orientului), numeroase piese din ceramică, sculpturi de mici dimensiuni, cărți rare, peste 7.000

de gravuri, circa 1.000 de litografii de Daumier, desene, peste 1.000 de stampe japoneze ș.a., reușind astfel să realizeze cea mai importantă colecție particulară din România. Lui i se datorează și înființarea, la București, a Institutului de Istoria Artei al Academiei Române, căruia, alături de reviste de specialitate, de Galeria de Artă Universală a Muzeului Național, căroro le-a consacrat ultimii ani ai vieții. În 1945 a donat Academiei colecția sa de gravuri.

George Oprescu, fost secretar al Comisiei de Cooperare Intelectuală din Geneva.

București, 31 octombrie 1933.

„Domnule,

Scrisoarea Voastră a ajuns prea târziu pentru a scrie articolul pe care mi l-ați cerut. Eu mă limitez însă, în câteva rânduri, să vă spun admirația și simpatia mea pentru inteligența și inima domnului Ministru Destrée.

L-am cunoscut acum zece ani. Eram noul secretar al Comisiei de Cooperare Intelectuală din Geneva, de abia sosit de la Universitatea mea din provincie. Nu puteam să nu fiu intimidat de marile nume din care era compusă Comisia în această perioadă. Gândesc încă la ceea ce putea reprezenta pentru un tânăr profesor de a sta între domnul Bergson și doamna Curie, la aceiași masă cu profesorii Lorentz, Gilbert Murray și câțiva alți intelectuali de aceeași anvergură. Trăiesc ca într-un vis care aduce perfect coșmarul, când ajung la cuvânt pentru a da o informație sau a preciza o dată în fața acestei adunări ilustre.

Domnul Ministru Destrée m-a surprins prin fizionomia sa energică și bărbătească, unde totul era o strălucire uimitor de mare (nu mă mir că el a fost de fiecare dată cum i-am făcut eu portretul), poate puțin aspru, dar care m-a animat vorbind și îndulcind ce spunea dar și îl transfigura. Îl simțeam tot timpul vibrând, lăsându-se pătruns nu numai prin argumente, dar și prin emoție și sentiment. Voi deveni poate acesta dacă i-aș fi atins sensibilitatea sa. Cuvântul său devenea întotdeauna dezmiertător și dulce, care se umaniza și se transfigura. L-am simțit tot timpul vibrând, lăsându-se să pătrundă nu numai prin argumente, dar și prin emoție și sentiment. Eram un ghicitor dacă puteam să-l am dacă se lăsa atins în sensibilitatea sa. Vorba sa devenea apoi dezmiertătoare și dulce, în același timp energică și dur, scandând cuvintele, accentuându-le, folosindu-le ca pe o lovitură de măciucă. Altfel el devenea formidabil. Dar timbrul său rămânea cald, grav, bărbătesc, energic. Și sfârșea prin a adopta totdeauna ce-și propunea.

Din primul moment m-am simțit atras de acest om, pentru că preocupările lui erau conforma cu ale mele. Sunt pentru el un martor timid cu o afecțiune respectuoasă și am să mă recompensez la

întoarcere. Și altfel spus, de fiecare dată când vă văd, este pentru mine o bucurie a inimii și a spiritului.

Iată, domnule, ce am vrut să spun, atât de puțin și în grabă. Poate omagiul meu va ajunge la timp pentru a putea să-l prezentați, alături de al celorlalți, în ziua când domnul Destrée va fi sărbătorit de colegii săi din barou.

Cu sentimentele mele cele mai alese.

G.Opreescu

HENRI FOCILLON

(7 septembrie 1881, Dijon – 3 martie 1943, New Haven, Connecticut, S.U.A), istoric de artă, și estetician, Franța.

Membru corespondent străin (1 iunie 1922) și membru de onoare străin (8 iunie 1926) al Academiei Române.

După absolvirea cursurilor Universității Sorbona și pe cele de la Collège de France, în 1913 a fost numit la Catedra de Artă Modernă a Universității din Lyon și la direcția Muzeului de Arte Frumoase din același oraș. În 1918 și-a susținut teza de doctorat *Giovanni Batista Piranesi*. A profesor de arhitectură și istoria Evului Mediu la Universitatea din Paris (1925), la Collège de France (1933) și la Universitatea Yale, S.U.A (1939). S-a aplecat asupra artei Extremului Orient: *Hokusai* (1914); *Essai sur le génie japonais* (1918); *Le livre des magiciens* (1921); *L'art bouddique* (1922); *L'art de la révolution* (1939). S-a aplecat și asupra istoriei artei romane, îmbunătățind metodele franceze de studiere și concepere a stilului roman: *L'art des sculpteurs romans. Recherches sur l'histoire des formes* (1931); *Art des sculpteurs romans* (1932); *Peintures romanes des église de France* (1938). A lăsat lucrări și despre arhitectura gotică, monografiile despre mari pictori, dar și despre arta franceză. L-au preocupat și problemele teoretice ale criticii și esteticii, și multe altele. A fost un prieten apropiat al României pe care a vizitat-o de multe ori, prilej cu care a ținut prelegeri la Universitățile din Cluj și București; de numele lui se leagă și fondarea Institutului Francez din București.

Înainte de a-i da cuvântul lui Henri Focillon în privința lui Jules Destrée, dorim să prezentăm două pagini de manuscris ale lui George Opreescu, care ne aparțin, și care sunt de fapt o schiță pentru elaborarea volumului dedicat acestui mare prieten al României:

„H. Focillon

Natură complexă și multilaterală, se poate vorbi despre Focillon din multe puncte de vedere: savant, în domeniul lui; personaj

reprezentativ pentru cultura franceză; om al vremii sale, încadrând-o în ce avea ea mai specific; orator al tribunei și al catedrei; estetician; prieten al nostru, așa cum numai puțini străini au fost, activ și eficient, militant, cald și dezinteresat. Prefer să mă opresc mai ales la acest din urmă aspect al geniului lui.

Ne-am cunoscut la cursurile pentru studenții ardeleni. Tânăr profesor. Muzeul. Impresia asupra cursurilor. Vorba, muzică. Perfecțiunea frazelor, vastitatea cunoștințelor, aluziile la toate domeniile culturii franceze. Așa se cuvine să se vorbească în istoria artei. În același timp preciziunea unui specialist și cultura generală a unui umanist din vremea noastră, căruia nimic nu-i este străin din ceea ce contează pentru un spirit bine mobilat.

Întâlnirea de la berăria din Lyon. Am câștigat un prieten nu numai eu, ci țara mea. Căci rar am văzut om care să pună mai sus prietenia și fidelitatea sentimentelor. Din acel moment, parcă ne-am fi cunoscut de când lumea, căci nu mai aveam nimic ascuns sau străin unul pentru altul.

Dijon. Tatăl. Mama. Relațiile dintre tată și unicul fiu. Mediul familial. Așa se explică deosebirea enormă între Focillon și oricare alt istoric de artă contemporan, oricât de mare. Sedimentele, armătura solidă aspiratului lui. Vizitele în muzee o completează. Darul lui de desenator....

Ecoul formației sale și a atmosferei în care a fost crescut în dedicația la volumul **Les Maîtres de l'Estampe**.

Studiile: liceu, Școala Normală, Ecole Française de Rome. Carcopino, Giraudoux. Piranesi. Frumos să se ocupe de străini: chinezii, japonezii. Sorbona. Collège de France. Cursurile de la Universitatea din Cluj. Comitetul Internațional al Literelor și Artelor. Presigiul lui acolo. Cunoștințele. Prietenia cu Duhamel, cu Strzigerski. Numirea la Yale.

Operele. Articole de reviste, comunicări la societățile savante, le compune la Comitetul Internațional al Literelor și Artelor.

Ce aducea el nou ca **istoric** în domeniul istoriei artei? Cunoașterea tehnicii

(elogiul mâinii); obișnuința de a judeca **istoric** fenomenele, de a le lega între ele. Cunoștințele lui vaste i-o permiteau.

Estetician: La Vie des Formes... păreri estetice, căci își putea permite ca nimeni altul, pe de o parte să lege fenomenul artistic bine studiat și adânc înțeles de legea estetică; pe de altă incursiuni în domeniul ideilor generale, pe care le cunoștea și le pătrunsese.

Acesta era omul și savantul care-i pusese inima și spiritul în serviciul țării noastre, dezinteresat, ca o răsplată, pe care nu de multe ori am primit-o pentru dragostea noastră pentru Franța.

Prieten cu Iorga, Cantacuzino, Pârvan.

A venit la Cluj, am spus-o. Expoziția de la Kalinderu. Avenit la București. Mai înainte comisar, cu Dézarrois, al expoziției noastre la Paris, în 1925. La originea Institutului Francez cu multe studii. Cum primea pe români la el acasă, ca pe unii de ai lui.

Prefața la l'Art du Paysan Roumain.

Articolele despre noi în l'Illustration, Vie des Peuples, în Nouvelles littéraires.

Prefața din din catalogul Expoziției de la 25.

Dragostea lui adâncă și înțelegătoare se simte poate mai mult în partea ce ia la durerile noastre. **Moartea Prof. Cantacuzino. Moartea năprasnică a lui Iorga.**

Pierderea Ardealului. Era în America, crainicul țării sale.

Călătoriile în America de Nord și de Sud. Boala. Nu mai puteam corespunda. Informația de la de la radio american.

Au fost unii care murind, au avut satisfacția să simtă că dușmanul a fost învins. Marele Roosevelt. Lui nu i-a fost dat nici măcar să aibă satisfacția aceasta platonice.

Henri Focillon
Profesor la Sorbona

„Istoria Oficiului Internațional al Muzeelor s-a înscris în măsura în care el devine un organism cu instrumentul activității sale, revista **Mouseion**. Se pot urmări fazele dezvoltării care răspund unei urgențe istorice, care creează la fiecare moment oportunitatea sa, justificată astfel de toate părțile gândite de fondatori. Dar o instituție cum este aceasta nu poate singură să echilibreze programul său și din dorința celor care-l execută, ea trăiește prin forța gândirii sale prin autoritatea sa morală ca o personalitate umană. În momentul când câteva spirite fidele încearcă să transfere acțiunea intelectuală de la Societatea Națiunilor la Institutul de la Paris, Secretariatul din Geneva, reproșează centrelor de cercetări și grupul de studii, confruntând metodele, punând în valoare bunurile comune, Jules Destrée începe de a fi nu numai singurul arbitr, dar și organizatorul, iar din intențiile lor, el a făcut o voință. În cursul primelor reuniuni ale Comisiei Literelor și Artelor, au apărut noi tentații, îndrumate de el, spre a stabili o topografie a spiritului, bazându-se pe cunoștințele puternice pe care le are un om activ, conform cu geniul timpurilor. Nici unul dintre noi nu a contribuit, poate, de asemenea specializare, de gust, mai puțin cu câteva preferințe ale vremurilor trecute, născându-se astfel studiul. Dar toată toată cultura îi era familiară și profundă, cu o magnifică egalitate a spiritului, Destrée a aruncat asupra tuturor punctelor din această bătălie fraternală o nouă lumină, noi simțindu-ne uniți.

Trebuie amintite rezultatele obținute la geneva, La Bruxelles, la Paris, la Madrid, la Roma, la Atena și în celelalte capitale cu activitate intelectuală deosebită, în Europa și peste mări, grație acestei viziuni largi, care au continuat aceste eforturi. Nu a fost totdeauna ușor de a uni printr-o muncă concertată înaltele competențe cărora se adresează Oficiul Internațional al Muzeelor. Ce excelente spirite în acest centru! Dar se întâmplă că ei duc în cercetările lor și în modul de acțiune scrupulul schițat ai tirania pe care le impune apărarea comorilor noastre. Viața lor morală totdeauna sfârșește prin a se asemana cu un obiect de artă care-și iubește vitrina sa. Ascult vocea lui Destrée, această voce care freamătă, în orele decisive, mișcând marile mulțimi la conferința dela Roma; acorduri internaționale între deținătorii de gravuri pe metal și muzeele care aveau numai gravuri pe hârtie folosite pentru expoziții sau pentru vânzare, expunându-le pe cele semnate de Piranesi la Paris, la Roma pe Goya, la Madrid gravurile lui Watteau și portreții francezi. Pretutindeni, cou ordine, cu perseverență, mulțumită lui Destrée, comunitatea muzeelor lucrează pentru protejarea, cunoașterea și iubirea comunității pentru capodopere."

Jules Destrée

Marcinelle 1863 – Bruxelles 1936

Om politic belgian, deputat socialist (1894). A fost unul din promotorii mișcării intelectuale și politice valone, fondator al Academiei Regale de limbă și literatură franceză, conform Micului dicționar Larousse.

*Dar iată cum este el prezentat el în același **JOURNAL DES TRIBUNAUX** de către un conațional și apropiat al său, **E. Van Den Berghe**, Gand 1883 – 1939. Pictor belgian, membru al celei de a doua școli den Laethem, Saint – Martin, a dat în perioada anilor 1925 – 1929 o versiune personală asupra suprealismului, halucinantă și sarcastică. A fost o provocare pentru cunoscători și diletanți. A rămas un mare nume în istoria artei din Belgia.*

„Poate fi o banalitate să spui despre domnul Jules Destrée că este una din cele mai frumoase și nobile figuri, dintre cele mai reprezentative ale Belgiei contemporane, dar totuși el poate fi BBgat în toate domeniile activității umane, printre oamenii eminenți.

El este, deasemenea, dintre acele personalități a căror renume depășește frontierele noastre. Nimeni nu l-a ignorat, Jules Destrée poate să se mândrească de a fi nu numai un eminent cetățan al țării sale, dar și un mare european.

Nu este la fel de cunoscut pe malurile Lémanului ca și în sala Pașilor Pierduți din Palatul de Justiție din Bruxselles, și tot odată în cercurile artistice, literare și mondene din Paris dar și din Roma, în

orașele artei din Italia, unde, la fel, el a studiat serios ca în țara sa din Charleroi?

Nu realizăm încă un tip magnific de om universal, decât că iubește Renașterea, om al gândirii și acțiunii, avocat și politician, tribun și diplomat, conferențiar și orator popular, dar în același timpși poet, critic de artă și estetician?

El poate repeta cuvintele lui Terențiu: << nihil humani a me alienum puto >>.

Totul este viață, gândire, mobilitate, flacără existente în acest corp unde materia pare redusă la cea mai simplă expresie.

De talie mijlocie, subțire, dând aproape aparența că ar fi bolnav și plâpând, nu seamănă a fi o ilustrare vie din faimoasa frază a lui Bossuet că un suflet închis << maîtressedu corps qu'elle anime >>?

Nu realizăm pe deplin activitatea debordantă alui Jules Destrée la singurul aspect de fizionomia chinuită, în ochii strălucind de o mare flacără a inteligenței și a vieții surprinzătoare mobilitate a expresiei unde se vede de fiecare dată o intensă curiozitate și un foc al dragostei pentru viață?

Când în aceste întâlniri internaționale unde de fiecare dată a strălucit, colegii săi – care sunt francezi, englezi, germani, români etc., - doreau să apară mică siluetă purtând o mică pălărie rotundă devenită legendă, se știa că omul care venea în mijlocul nostru este un spirit original și inventiv, paradoxal poate, dar plin de idei cu o bunăvoință și cu o dargostesinceră pentru umanitate, cu unrespect care reieșea discutând o chestiune și care, studiată, cu posibilitatea de a fi realizată, în sfârșit un orator care nu era unul care să nu-i pese de cuvinte. Intervențiile sale pasionante au fost și sunt ascultate cu religiozitate. Și, în sfârșit, pentru a completa această parte a Belgiei, și care îi revine ei, aplauzele sunt necesare.

Această trecere a lui între eminenții colegi ai Comisiei Permanente a Literelor și Artelor din Societatea Națiunilor a fost văzută și judecată de către Belgia.

Cu certitudine, țara noastră nu putea decât săse felicite de a fi cunoscută și apreciată prin semnătura domnului Destrée. Căci puternica sa personalitate desparte cu vigurozitate cenușiul din banalitatea contemporană ca fiind unul din cele mai puternice și mai variate curente care sunt la ora actuală. Epoca noastră este cea a specialiștilor, a tehnicianismului care se dedică tehnicii sale, în specialitatea sa și el trăiește retras, contractând o stare de spirit închisă, care-l care-l împiedică să domine de sus problemele tehnice. Jules Destrée, ele, a deschis toate marile ferestre spre lume. El are locul lui în istoria literară ca și în istoria politică, la barou dar și în istoria artei.

Stăpân a numeroase tehnici, el nu a pus niciodată o barieră între ele, avocatul apărarea în omul politic, poetul în criticul de artă, artistul în critic, juristconsultul în Omul de Stat.

Artist și estetician, astfel a apărut în timpurile tinereții sale când el cizela cu dragoste perfecte poeme din << Himere >> sau din << Imagini japoneze >> și, în intransigența tinereții sale el a revenit la preocupările sale care, de fapt, nu erau elitiste.

Dar repede, el trece la o concepție total diferită. Emoțiile artistice pe care le are el și prietenii le-au resimțit atât de puternice, de ce a recunoscut că trebuie să apeleze la elită? Pentru ce mulțimea nu putea să participe? Și iată el coboară din turnul său de fildeș. Se îndreaptă spre << bătălia socială >>. Marele estetician se transformă, sociologic, în tribun, impunându-se coferințelor la fel de bine ca maselor populare prin talentul său oratoric care a stârnit admirația celor care au avut bunăvoința de a-l asculta.

Această genială oratorie domnul Jules Destrée a pus-o în momentele tragice, în serviciul țării sale. Dar, el este internaționalist și știe să împace dragostea cu omenia, dorința de a vedea popoarele fraternizând în pace, voința de a scoate în sfârșit războiul din patriotismul cel mai delicat și cel mai arzător. Patriotismul său are o bază solidă: dragostea pentru Valonia, mica sa patrie, dragostea pentru țara sa, Belgia, dragostea pentru oameni.

Pe parcursul anilor tragici când a fost în Italia, în Marea Britanie și în Franța, pelerinul Belgiei nu apărarea el ca unul din cei care reprezentau cel mai bine voința neclintită care anima nenorocita noastră țară?

Dar istoria vieții sale publice, atât națională cât și internațională, triumfurile sale în Parlament și la bară, realizările sale fericite ca Ministru al Științelor și Artelor, acțiunea sa de mare european, sunt și astăzi recunoscute. El ne îndeamnă să indicăm și să ajutăm ca acțiunea sa atât de diversă a fost totdeauna animată de aceeași flacără generoasă la care se aplică frumosul vers din Dante:

<< O mare lumină intelectuală plină de dragoste! ...>>

În Jules Destrée, tribunul, omul de Stat, europeanul, eseistul, criticul, artistul, poetul, sunt reflectarea omului în care admirăm aspirațiile generoase, sensibilitatea delicată și strălucirea bunătății”.

Studiul asupra acestei teme este mult mai întins dar, pentru sesiunea de comunicări a Muzeului Municipal din Câmpulung am dorit să fie un omagiu adus fiului și iubitorului acestor meleaguri, George Oprescu, dar și amintirea celorlalte trei nume: Henri Focillon, un mare prieten al românilor, Van Den Berghe și Jules Destrée.

SUMMARY

He was born in Câmpulung Muscel, in the village of Berevoiești. He studied in Paris, where he worked with great personalities of the epoch. He undertook researches concerning cholera, typhus. Pioneer of clinical medicine, founder of school, he introduced a series of laboratory exams; he was a founder member of several scientific societies. He was a professor physician at Câmpulung at the „Carol I” highschool; he worked as a physician at the „Filantropia” and „Colțea” hospitals in Bucharest, professor at the Medicine Faculty of Bucharest. He invented the well-known pills that bear his name.

Profesorul și doctorul Ion G. Nanu Muscel a trăit între anii 1862 -1939¹. Familia Nanilor își are numele legat de comuna Berevoiești²; iar numele Nan este menționat într-o serie de documente în cadrul acestor locurii încă din anii 1602 -1611.

Într-un anumit mod se poate spune că istoria satului Berevoiești va fi marcată sute de ani de colaborarea dar și de gâlcevile dintre locuitorii "de pe vale" și cei de la "gura văii", precum și de antagonismele dintre megieși și mazili, pe deoparte, și boierii locali sau pătrunși în sat, din afară, pe de altă parte, în rândul acestora putând fi numiți vorniceasa Chiajna, clucerul Apostol, serdarul Pavlache, frații Golești, Ion Enache Hristodor, Ghiță Nan, Milan Tănăsescu, Procopie Constantinescu, Dimitrie și Alexandrina Hristescu ș.a.³

În cadrul generațiilor din Berevoiești ceva mai apropiate de timpul actual, și legate de numele Nanu " trei au fost numele care s-au impus și anume Gheorghe (Ghiță) Nanu, devenit ginerele lui (Ioan Enache)Hristodor, în urma căsătoriei cu fiica sa, Zoe, al fiului său mai mare dr. Ion Nanu- Muscel și a lui Milan Tănăsescu, ginerele lui Ghiță C. Nanu căsătorit cu Maria fiica acestuia."⁴

Ghiță Nanu numit și Nanu cel Bătrân, a fost membru consiliului județean Mușcel, era ocupat cu exploatarea moșiei, având case mari cu

¹ n. 30 noiembrie 1862 la Câmpulung –d. 23 ianuarie 1938 în București.

² Comună aparținând județul Argeș, de-a lungul timpului a trecut printr-o serie de reorganizări din punct de vedere administrativ.

³ Ion C. Hera Bucur, Monografia comunei Berevoiești-Muscel Ed. Tehnică, București, 1996, p.23

⁴ Idem, p.74.

multe dependențe și acareturi în zăvoi, lângă casa lui Gheorghe Hera Bucur unde se afla o bună parte din an.⁵ Din căsătoria lui cu Zoe Enache Hristodor (unica fiică a lui Ion Enache Hristodor) au rezultat șase copii: Nicolaie și Gheorghe, care au murit de tineri, Ion Nanu {1862-1938} , care a devenit medic, profesor doctor și întemeietor de școală medicală clinică românească, dr. Costică Nanu, care a fost în timpul vieții sale medicul Teatrului Național din București, poetul Dimitrie Nanu {1875-1943} și Maria Nanu –căsătorită cu inginerul silvic Milan Tănăsescu Moșandrei.

Cel ce avea să devină importantul medic român, profesor la Facultatea de medicină din București (profesor titular al acesteia între 15 noiembrie 1909 și 1 octombrie 1934⁶), clinician si creator de școală, devenind îndrumătorul altor generații de medici cunoscuți, membru al Academiei Medicale Române, aducând importante contribuții în domeniul semiologiei medicale, introducând în clinică numeroase examene de laborator și o serie de procedee terapeutice; senator între anii 1905-1907, pentru ca în 1911 să fie fiind din nou ales senator de Muscel (din partea Partidului Conservator), inventatorul cunoscutelor pilule ce-i poartă numele, creatorul unor lucrări importante asupra holerei, pneumoniilor, febrei recurente; nu a pierdut aproape niciodată legătura cu locul de unde a pornit.

"Doctorul Ioan Nanu Muscel a fost proprietar de moșie în Berevoiești(...)moșie pe care o exploata cu oameni de încredere. El a rămas în memoria berevoieștenilor nu numai ca vestit medic, ci și ca figură respectată, extrem de populară și generoasă care a făcut mult pentru emanciparea berevoieștenilor (...) El a contribuit pecuniar la înființarea căminului cultural din satul Berevoiești-Pământeni pe care l-a înzestrat cu o bogată bibliotecă. A acordat ajutoare școlilor și elevilor din comună. Mulți copii berevoieșteni au purtat ghetе în loc de opinci, obținute drept premiu din partea sa, la finele anului școlar. "⁷

Ion Nanu Muscel a fost membru fondator, și vicepreședinte încă de la început în cadrul Societății de Hidrologie și Climatologie Medicală, pentru ca în 1936 să devină primul președinte de onoare în cadrul acestei societăți. A fost și membru fondator al Societății Tinerimea Româna, societate fondată de un grup de elevi din cursul inferior (din care făcea parte și viitorul medic și profesor Nanu Muscel), al Liceului Matei Basarab din București. Începutul acestei societăți datează din perioada războiului de independență

⁵ Idem, p. 94

⁶ Învățământul medical și farmaceutic din București, Editura – Institutul de Medicină și Farmacie București, 1963, p.532.

⁷ Ion C. Hera Bucur, op.cit. p. 94

În timpul războiului de reîntregire a neamului, cu toate că putea rămâne în București și-a părăsit locuința pentru a merge la Iași "unde în calitate de medic mobilizat, a dat un mare concurs la luarea măsurilor profilactice și curative în nimicitoarea epidemie de tifus exactematic."

În ziua de 23 februarie 1936, a avut loc în amfiteatrul Mare al Spitalului Colțea, sărbătorirea Profesorului Ion Nanu –Muscel, cu ocazia retragerii sale din învățământ. Era momentul când colegii, amicii și elevii din toată țara aduceau omagiul lor de recunoștință, oferindu-i-se cu această ocazie o medalie comemorativă. Discursurile aduc pe rând etape, legături și amintirea unor evenimente importante din viața medicală și socială a profesorului Ion Nanu Muscel.

Astfel în cuvântarea *profesorului N. Gheorghiu Rectorul Universității din București*, acesta preciza:

Te rog să-mi dai voie să spun câteva cuvinte în tripla mea calitate pe care o am vis-a-vis de D-ta ca elev sunt elevul D-tale. Mi-a duc aminte sunt câteva decenii de când am plecat pentru studii la Paris, făcându-mi cinstea să mă iei cu D-ta.

Sosit la Paris cu D-I Nanu extern al spitalelor din Paris, unde puteam să încep stadiul meu spitalicesc mai bine , decât la spitalul Necker în serviciul Profesorului Michel Petter al cărui exter erai?Ți-am devenit elev, într-adevăr externul Ion Nanu se bucura de o considerație specială atât din partea Profesorului, cât și din partea șefului de clinică Marfan și a internului Appert.

Noi stagiarii eram în admirațiunea D-atale când examinai bolnavul și când te rugam să ni-l prezinți și nouă, să ne faci o clinică asupra lui,lucru pe care îl făceai cu foarte multă bunăvoință.

Nu mă prinde mirarea că astăzi, în a doua calitate a mea de coleg și de rector al Universității să te văd considerat ca cel mai mare clinician al nostru, demn urmaș al Profesorului Marcovici, al Profesorului Staicovici pe care i-ai întrecut.Ești un clinician născut iar nu făcut, și atât *Facultatea de medicină*. Cât și *Universitatea* nu poate decât să regrete plecarea D-tale dintre noi.

Calitatea a treia a mea este mult mai plăcută, să-ți o aduc aminte , este vorba de prietenia noastră de totdeauna, căci am băut împreună apă din Râul Târgului și de la fântâna Crasan.

Când Nică Nanu venea în vacanța cea mare la Câmpulung, fiind elev de liceu, noi elevii din clasele primare, ne bucuram și eram mândri când îl vedeam sosind în orașul natal.Bun și blând, cu surâsul pe buze totdeauna, binevoitor, ne protejai și ne dădeai consilii bune, erai pentru noi un bun sfătuitor și un mare protector.Nică dragă, termin aceste

cuvinte, spunându-ți să fi sănătos și să trăiești, pentru plăcerea de a te vedea printre noi(...)"⁸

În cuvântarea rostită de *profesorul C. Bacaloglu Directorul Institutului Clinico- Medical din București*, acesta a prezentat o scurtă biografie a medicului Nanu Muscel astfel:

"Ion Nanu Muscel și-a făcut studiile (....) la Facultatea de Medicină din Paris unde s'a înscris în anul 1885.

În 1888 obține prin concurs titlul de extern al spitalelor și își face stadiul de trei ani în serviciile lui Verneuil, Landouzy și Peter. (...) Personalitatea lui Nanu-Muscel s-a format mai cu seamă pe lângă Landouzy și Peter, de oare ce era atras de problemele așa de interesante ale medicinei interne. Acești doi mari clinicieni, care au făcut epocă în istoria medicinei interne franceze i-au imprimat viziunea clară a bolnavului concepțiunile largi și luminoase de patologie generală și desigur de la Peter a luat acel spirit de minuțioasă critică, aplicată și celorlalți și pentru sine și care au imprimat vieții întregi un caracter de probitate și conștiinciozitate. (...)

Nanu Muscel publică cu șeful de clinică al lui Peter, cu acela ce era să devină mai târziu celebrul Profesor Marfan, două lucrări importante <recherches bactériologiques sur les cadavres de nouveaux – nés et d'enfants de premier age (1892)> și <les associations microbiennes dans le choléra > (în Bulletin de l'Acad. de Méd. Sept.1892).

Același subiect amplificat ca punct de plecare tezei sale <Notes sur le choléra de 1892 observées à l'hôpital Necker>.

Eram student în ultimii ani la Paris (relatează în continuare profesorul C. Bacaloglu), când Nanu Muscel și-a susținut teza sub președenția lui Peter. Mi-aduc aminte că am asistat cu românească mândrie la susținerea acestei teze remarcabile, cu operațiunile culese pe când fusese însărcinat cu conducerea pavilionului de cholerici alipit clinicei Necker.

În aceeași ședință și-a susținut teza și *regretatul* Doctor Staicovici amicul său devotat care a devenit în urmă cumnatul Profesorului Nanu Muscel.

Întors la București să nu credeți că drumul carierei sale a fost semănat cu flori. Ca mulți dintre cei mai distinși a suferit la început multe lovituri, poate pentru că avea merite mai mari și calități mai evidente. Se mulțumește atunci să se retragă în orașul său natal Câmpu Lungul⁹, unde își creiază un nume de practician luminat și devotat bolnavilor săi.

⁸ Profesorul Ion Nanu (Muscel) – Volum omagial, București, 1936, p.19-20

⁹ În Câmpulung a fost profesor de "Medicină Populară" și "Medicul Școalei Normale Carol I –iu din Campulung"

În fine se ivește un loc de Medic Primar la București, la Spitalul Filantropia prin retragerea domnului Florea Teodorescu. Trece concursul cu mare succes în 1899 și de atunci diriguesște acest serviciu ca Medic Primar până la 1906. În urma decesului Profesorului Nicolae Kalinderu, clinica a III medicală din Spitalul Brâncovenesc rămâne vacantă și se strămută la Filantropia. Consiliul profesoral designă ca succesor al acestei clinici pe Nanu Muscel care câștigase o mare notorietate atât în lumea medicală cât și în rândul pacienților recunoscători.

În fine după război, în 1919 se retrage Profesorul Stoicescu, și Nanu Muscel ia conducerea primei clinici medicale din Spitalul Colțea."¹⁰

Constantin Balcalogu (1871-1942), este cel care va prelua funcția în cadrul Spitalului Colțea pentru doi ani după retragerea lui Nanu Muscel din anul 1936.

Multe sunt elementele care recompun întreaga activitate a profesorului și medicului Ion Nanu Muscel:

"El este unul dintre acei numeroși medici cari au făcut și fac și astăzi o excelentă școală, deși neoficială. Este poate cea mai frumoasă din cariera sa, aceea când fără să facă parte din învățământ, numai ca medic primar la Filantropia, ținea lecțiunile sale la patul bolnavului în fața unor elevi benevoli. Și lecțiunile sale erau făcute cu atât mai mult entuziasm cu cât știa că cei cari îl ascultau n'aveau nici o obligațiune să-i frecventeze serviciul(...).

Când profesorul Nanu a venit în țară, clinica medicală se reducea la examenul simplu al bolnavului prin metode obicinuite. Nu exista pe atunci nici radiologie, nici metode grafice și numai foarte puține metode de laborator (...) Profesorul Nanu mai are încă un mare merit în știința românească. El este unul dintre acei care imediat după război au înființat Societatea Medicală a Spitalelor din București, Societate care a dat roadele cele mai bune și ale cărei comunicari așa de interesante sunt astăzi citate în lumea întreagă (sublinia în cuvântarea sa din anul 1936 *medicul și profesorul D. Danielopolu - Secretar General al Academiei de Medicină din România*)"¹¹

Domnul Agregat Doctor V. Ciocâlțeu în numele elevilor și colaboratorilor din Clinica Medicală a Spitalului Colțea rostea, cu același prilej (sarbătoarea omagială dedicată profesorului Nanu Muscel la 23 februarie 1936), printre alte prezentări semnificative și acestea:

"D-sa a fost un mare meșter făuritor de destine. Foștii elevi ai D-sale reprezintă o vastă familie clinică răspândită în tot cuprinsul țării.

Cât despre influența pe care D-l Prof. Nanu a exercitat-o asupra destinelor noastre, colaboratorii D-sale cei mai apropiați, ea s'a tradus în

¹⁰ Profesorul Ion Nanu (Muscel) – Volum omagial, București, 1936, p. 30-31.

¹¹ Idem, p.24

afară de exemplu veșnic viu al virtuților D-sale și prin posibilitatea pe care ne-a dat-o de a completa fiecare dintre noi instrucția în străinătate în specialitatea noastră. D-sa s-a dispersat astfel rând pe rând de serviciile noastre un an, doi, trei și chiar patru ani pentru unii dintre noi. Procedând astfel d-l Prof. Nanu ne-a lăsat liberi să alegem drumuri, dar întâmplarea sau o voință ascunsă a D-sale a făcut ca toate aceste drumuri să fie totuși convergente. Când perigrinările noastre s'au terminat, noi reprezentam cu toții laolaltă, fiecare în specialitatea lui, o unitate clinică pusă în serviciul bolnavului.

La venirea d-lui Prof. Nanu Muscel în clinica medicală a spitalului Colțea, funcționa în această clinică un singur laborator, iar l-a retragerea D-sale la onorariat, D-sa a lăsat în urmă 7 laboratoare în stare de funcționare.

Este locul aici să relevăm un gest.¹²

Doctorul Ion Nanu Muscel a desfășurat o activitate impresionantă, nu a scris foarte mult dar lucrările sale sunt semnificative iar amprenta calităților și performanțelor sale a marcat o etapă esențială în istoria medicinei românești.

¹² Idem, p.47

DIN COLECȚIA DE ARTĂ A MUZEULUI- NATURĂ STATICĂ ȘI FLORI

Crina Flintea
Muzeul Câmpulung Muscel

À l'aide des expositions temporaires et des articles j'ai essayé de présenter la collection d'art du musée la plupart déposée. Cette fois, après le portrait et le paysage j'ai fait une courte analyse des toiles ayant comme sujet les fleurs et la nature statique, concernant les modalités artistiques et les techniques employées par les peintres.

În timp am încercat o succintă prezentare a colecției de artă a muzeului care are calitățile aisbergului, o foarte mică parte este expusă permanent, restul fiind depozitată, de aceea pe calea scrisului sau prin expoziții temporare încercăm să aducem în atenția iubitorilor de artă și partea nevăzută a colecției.

După portret și peisaj incerc o scurtă analiză a celor 32 de tablouri care au ca subiect florile și natura statică, opere care pot fi amplasate ca realizare în timp (după data înscrisă pe unele dintre ele) între deceniile 2 și 8 ale sec al XX-lea și care provin în principal din donațiile M. Tican Rumano și Victoria Petrescu.

Granița dintre cele două tipuri de subiecte este aproximativă, natura statică sau moartă fiind un aranjament de obiecte de uz curent, neînsufletite (vaze, cărți, vânat, fructe dar și flori). Dintre cele 9 tablouri de mărime mijlocie intitulate "Natură moartă" sau "statică" care prezintă diverse aranjamente, opt sunt uleiuri pe carton.

O singură lucrare de grafică, în cărbune, semnată Olga Copăceanu este realizată cu mîgală de bijutier pentru că elegantul vas cu toartă și farfuria cu motive florale sunt prezentate pe un fundal încărcat de scoarțe și icoane. Aceeași înclinație către amănunt dovedește artista în pictura "Natură moartă cu carafă" în care țesăturile viu colorate cu motive vegetale sau geometrice, aranjate în diagonala descendentă realizează un contrast cu vasele metalice orientale în nuanțe de griuri care temperează cromatic compoziția.

A. Stoica semnează o natură moartă în care își dovedește talentul în redarea materialității obiectelor (sticlă, lemn, metal) care prin aranjament și cromatică sugerează calmul și intimitatea casnică.

"Natură discret luminată" a lui Ion Vlad prezintă obiectele schițat, într-o simplitate modernă, în nuanțe de alb, gri și roz pal realizând un colorit într-adevăr discret.

Octav Angheluță creează o natură statică cu fructe de toamnă și țesături populare cu ajutorul cărora conferă dinamism tabloului (fața de masa în dungii viu colorate este segmentată pe diagonală de un ștergar alb).

Petre Achițenie prezintă un colț de masă în roșu și negru, echilibrate de pământiu, abordând o perspectivă greșită: farfuria și tacâmurile sunt văzute de sus, iar sticla și paharele din lateral, nefirescul asociației creând un efect decorativ. În general natura statică cu flori se caracterizează prin simplitate, în sensul inventarului. În vase de lut simple sau inspirat decorate sunt așezate flori de câmp sau de grădină în care pulsează sevele pământului cu timiditatea primăverii sau exuberanța verii aducând în casa artistului sau prin opera lui în cea a iubitorului de artă, o parte de grădină, de peisaj.

Cu o pensulație îngrijită, deși energică, Maria Frânculescu prezintă într-o natură statică” un buchet de flori albe și galbene, așezate într-o vază în mijlocul unor teancuri de cărți, viu colorate pe care artista și-a așezat discret semnătura.

În “ Natură moartă-gura leului” Octavia Milculescu prezintă un buchet multicolor puternic luminat, în care culoarea este așezată în mici pete, cu generozitate, degajându-se de pe un fundal de griuri, emanând veselie, optimism. O scenografie asemănătoare , dar mult mai căutată, folosește pictorița în pânza “ Flori de câmp” în care, pe fundalul închis este așezat un vas cilindric, pe axa tabloului cu flori savant aranjate: cele mari în centru într-un buchet compact, înconjurat de flori din ce în ce mai mici, multe sugerate prin puncte de culoare. În patrimoniul muzeului se păstrează și o acuarelă a artistei în tehnica udă, în care, printr-o perdea de culori se zărește un buchet într-o vază.

Surorile Frânculescu au preferat florile de toamnă. Urmând exemplul surorii sale Maria, Ana Frânculescu așează buchetul de crizanteme albe și galbene în spațiul unei biblioteci, ale cărei cărți, așezate pe verticală sau orizontală creează un fundal dinamic, iar dezordinea volumelor de pe masă sugerează ridicarea în pripă a cititorului. “Florile de toamnă” ale Mariei Frânculescu sunt tot crizanteme, albe ca niște bulgări uriași de zăpadă, puternic luminate, culoarea abundentă fiind așezată cu o pensulație generoasă. Întâlnim aceeași preocupare de a crea un fundal dinamic prin intersecția de linii verticale, orizontale și oblice diferit colorate.

Florile toamnei sunt preferate și de Clemansa Istrati care ne oferă “ o vază cu crizanteme galbene” abia luminate , suportul și fundalul contopindu-se cromatic, atmosfera de melancolie fiind dominantă. În contrast pictorița realizează “ vaza cu flori- ochiul boului” vază cu toartă și décor floral , florile ochiul boului viu colorate în mov – grenă și alb realizate într-o pensulație fină transmit caldura verii și degajă optimism.

Ecaterina Cristescu Delighioz, pictoriță de mare talent în a cărei operă se simt influențe postimpresioniste a ales să se stabilească la Câmpulung , surprinzând în opera sa farmecul inedit al orașului dar mai ales expresivitatea locuitorilor lui, portretul fiind genul său preferat.. Din cele 32 de tablouri aflate în colecția muzeului purtând semnătura artistei, unul singur are ca subiect florile. Acuarela, "Interior cu flori" este bine echilibrată cromatic și compozițional. În centru se află vasul ceramic cu flori galbene, echidistant față de toate marginile, mobilierul umple restul spațiului, sugerează viața chiar dacă ea lipsește din imagine. Fluiditatea culorii este caracteristică tehnicii abordate.

Frumoasa și rafinata pictoriță Vera Veslovschi Nițescu acordă o mare atenție spațiului și obiectelor pe care le așează lângă flori. Două dintre tablouri se numesc simplu, "flori". Într-unul pe o masă acoperită de un material în falduri în nuanțe de verde stins ca și fundalul, a așezat un aranjament de flori multicolor, într-un vas de sticlă alături de care e pus un castron smalțuit cu luciri albastre (acordând o mare atenție amănuntelor și materialului obiectelor). În celălalt, spațiul compoziției formează un triunghi din glastra așezată pe cărți, șalul multicolor și mânușile din unghiul mic. Coloritul este sobru, lumina slabă pensulația fină- e un gând , o clipă de visare fixate în timp cu pensula. A treia pictură a artistei " Ciclamă albă cu cărți" arată aceeași preocupare pentru décor. În fața unui fundal din draperii bleu sunt așezate trei cărți, un ghiveci cu o ciclamă cu 3 flori deschise și trei lămâi. Compoziția este plină de lumină iar contururile tuturor obiectelor sunt accentuate prin culoare pusă în tușe evidente.

Nina Stuparu , prietenă cu pictorița Ecaterina Cristescu Delighioz care i-a realizat un expresiv portret aflat în colecția noastră, a fost apreciată pentru desenul ei viguros și paleta cromatică uneori redusă , dar din care transpar tonuri și nuanțe. În " crăițele " sale, lucrate în cuțit, accentul este pus pe culoare; floarea, forma sunt sugerată. Vasul de un albastru intens este așezat în dreapta iar buchetul este direcționat spre stânga și umple tot spațiul vizual. Compoziția este echilibrată prin pictarea câtorva flori în mănunchi în stînga vasului. Din nuanțele luminoase de galben și portocaliu ale florilor ce contrastează cu fundalul închis se simte bucuria artistei în timpul creației. Alt buchet de flori al pictoriței , plin de culoare și lumină sugerează exuberanță, optimism. Tehnica folosită, în cuțit, creează reliefuri dând iluzia de volum , ca și cum buchetul ar fi oferit privitorului.

Elena Petraglu Deșliu ne oferă într-o lumină discretă, delicate flori de petunii, în nuanțe de alb până la albastru-mov. Pictura realizată în tușe fine, degaja o atmosferă de melancolie.

De la Olimpia Massaci primim "un buchet de anemone" în care culorile florilor se desprind cu greu din fundal, dar se oferă privitorului cu candoare.

O acuarală a Clarei Cantemir, în care detaliul nu este neglijat prezintă un buchet de trandafiri albi și roz plin de gingășie.

Mia Steurer Moțatu a moștenit de la părinții săi, ambii pictori, energia și siguranța desenului. Crizantemele sale, puternic desenate și colorate, de la portocaliu la grenă prezentate într-o vază de pământ în culori neutre, pe un fundal bleu intens sunt o ofertă îndrăzneată și surprind.

Sensibilitate în surprinderea pe pânză a frumusetii efemere a florilor, au demonstrat și pictorii barbați. Tatăl Miei Moțatu, Iosif Steurer rămâne la registrul mai redus cromatic al toamnei și pictează delicate tufănele albe și mov, pe care le dispune în tablou pe diagonală. Sub pensulația destul de energică detaliul se pierde.

Florile imortalizate de Constantin Isachie au transparență cromatică dovadă a măiestriei pictorului. Pe pânză se configurează flori parfumate în care puritatea albului cucerește. Fie că este vorba de un superb buchet de flori albe de primăvară gingașe și sfioase ca renașterea naturii cu contururile estompate căroră le-a alăturat ca o pată de culoare o ceașcă și o lămâie ambele galbene, sau de fabuloșii săi bujori albi în care se simt influențe impresioniste, florile lui Isachie fascinează.

La fel de încântători sunt “Crinii albi” ai piteșteanului Dan Băjenaru. Crinii săi au dinamism rezultat din diagonalele cozilor și geometria florilor, iar albul luminează, conferă cromatic echilibru tabloului și degajă sinceritate.

În contrast sunt trandafirii lui Marin Georgescu, roșii, catifelati, boboci sau deschiși ei aduc privitorului căldura, pasiunea, tumultul vieții.

“Garoafele de câmp” realizate de Nicolae Alexandrescu surprind. Rusticul (florile de câmp și vaza) contrastează cu somptuoasa draperie de pe fundal și modul în care sunt dispuse florile ca razele (inclusiv în jos, cele frânte) amintindu-ne că autorul lor a creat mult timp decoruri pentru teatrul liric. Aranjamentul floral este redat cu o precizie aproape botanică.

Nalbele lui Iancu Comănescu Manani sugerează spontaneitatea prin faptul că sunt realizate cu o pensulație energică, fără detalii și umplu aproape tot câmpul vizual.

Și cârciumăresele lui C. Vlădescu acaparează spațiul pictural umplându-l de culori calde roșii, portocalii, întrerupte de verdele întunecat al frunzelor. Artistul a armonizat cromatic fundalul cu florile sugerând melancolie. Sub aceeași semnătură, macii roz surprind prin ritmul creat de codițele verticale ale florilor, paralele între ele.

Aranjamentul floral al lui Octav Angheluță compus din flori roz, ce captează toată lumina, și iriși mov, așezat în centrul imaginii din care tâșnește spre toate direcțiile prin frunzele lanceolate, are puternice valențe decorative.

Într-o dominantă de verde(fundal, cărți, frunze) Eugen Gâscă ne oferă un gingaș buchet de petunia albe și mov, prezentat într-o lumină discretă.

Am lasat la final o guașă semnată de Marius Popescu, cu “ flori de câmp” o adevărată explozie de culoare cu accente foviste. Ai senzația că prospețimea cromatică și parfumurile se mută din natura în vasul de lut. Când privești un tablou cu flori, indiferent de manieră sau tehnică intuiești sufletul încărcat de bucurie al artistului, care transpune pe pânză pentru el, dar și pentru tine parfumuri tari de câmp și de grădină.

C. ISACHIE- BUJORI

C .ISACHIE- FLORI

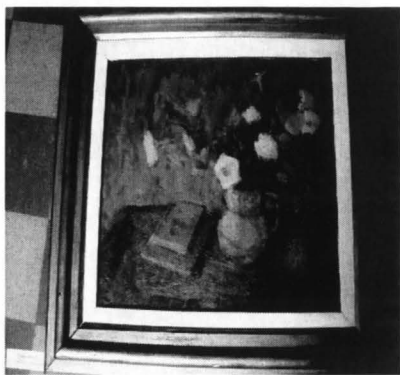
MARIN GEORGESCU- TRANDAFIRI

DAN BAJENARU- CRINI ALBI

OCTAV ANGHELUȚĂ-FLORI

EUGEN GÂSCĂ- FLORI

Trîmbaciu St.Cosmin Gabriel

*București, sector 2, email trimbaciu_cosmin@yahoo.com

Abstract: Romanian culture is largely derived from the Roman, with strains of Slavic, Magyar (Hungarian), Greek, and Turkish influence. Poems, folktales, and folk music have always held a central place in Romanian culture. Romanian literature, art, and music attained maturity in the 19th century. Although Romania has been influenced by divergent Western trends, it also has a rich native culture. Romanian art, like Romanian literature, reached its peak during the 19th century. Among the leading painters were Theodor Aman, a portraitist, and landscape painter Nicolae Grigorescu. Between 1945 and 1989 Romanian art was dominated by socialist realism, a school of art that was officially sponsored by the Communist government, and through which socialist ideals were promoted and advanced. A notable contribution to modern concepts of 20th-century art was the work of Romanian-born French sculptor Constantin Brancusi.

Key Words: legislation, culture, politics, wealth.

Cuvinte cheie: legislație, cultură, politică, patrimoniu.

Cultura este o componentă structurală în viața națiunilor, dar și o expresie a sufletului și a spiritualității lor. Cultura românească are etosul ei propriu, generat de cadrul geografic și istoric al evoluției sale. Curente aparținând unor arii și tradiții culturale distincte s-au întrepătruns, simultan și succesiv, în acest context. Singurii credincioși creștini ortodocși printre popoare latine și singurul popor latin în spațiul ortodox estic, românii au pastrat în mod tenace rădăcinile lor romane și au încercat din greu să o armonizeze cu ortodoxismul, pentru a transforma "insularitatea" etnică într-un dialog fecund cu celelalte culturi.¹

Cultura geto-dacică este o primă sinteză autohtonă de ordin istoric, având un pronunțat caracter diferențiator în lumea antică. Numeroase documente și izvoare susțin teza că ea s-a cristalizat în primul mileniu precreștin, în forme care-i conferă identitate față de spațiul culturii grecești și romane. Această cultură, edificată pe un fond tracic, preia și sintetizează forme culturale arhaice și preistorice din acest spațiu

¹ B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, București, Editura Minerva, 1984.

de interferență (cultura Cucuteni, Gumelnița, Hamangia – de la care ne-au rămas mărturii precum „Gânditorul“), la care se adaugă firesc influențe constante sau intermitente venind din mediul grecesc, celtic, germanic și roman. Despre această cultură avem referințe bogate ale istoricilor antici (Herodot, Strabon, Dio Cassius etc.), care descriu modul de viață, mitologia, religia și concepția despre lume a dacilor.²

Cultura daco-romană, din perioada romană și postromană, este sinteza care a prezidat formarea poporului român ca entitate etnic și cultural-lingvistică distinctă. Colonizarea masivă a Daciei (considerată atunci un fel de „El Dorado“, prin bogățiile sale), cu elemente romane sau latinofone, conviețuirea strânsă dintre daci și romani sub aspect economic, religios, comercial și cotidian, impunerea noilor forme administrative și juridice, prezența continuă a armatei romane și a funcționarilor imperiali în posturi-cheie, împărmântenirea veteranilor, organizarea vieții urbane și a școlilor, răspândirea credințelor, a obiceiurilor și a simbolurilor romane, toate acestea au avut ca rezultat transformarea radicală a modului de viață al dacilor, adoptarea în decursul câtorva generații a tiparelor culturale și de civilizație ale cuceritorilor romani, tipare ce exercitau și o atracție asupra elementului autohton.³

Cultura populară românească, de factură tradițională, reprezintă un element de permanență, un fundal pentru toate elaborările culturale ce definesc existența poporului român. Ea nu poate fi înțeleasă ca o fază sau un stadiu de evoluție, ci ca o structură perenă, de substrat, pentru toate epocile culturale, până în actualitate. Cultura populară este o sinteză în care s-au contopit forme spirituale și materiale acumulate în decursul existenței bimilenare a poporului român, astfel încât ea reprezintă matca identității noastre, suportul vitalității și al dăinuirii noastre, precum și izvorul (tematic și stilistic) al multor creații emblematice ale artei moderne românești.⁴

Începând cu epoca Renașterii, spațiul românesc a avut contacte tot mai frecvente cu mediile spirituale occidentale, zonă din care s-au exercitat influențe modelatoare asupra elitelor politice și intelectuale românești în zorii epocii moderne. Cultura română modernă s-a constituit paralel cu procesul de modernizare treptată a societății, sub aspect instituțional, politic și economic, de închegare lăuntrică a organismului național, odată cu racordarea tot mai intensă a mediului românesc la fluxul ideilor luminate.⁵ Începutul secolului al XIX-lea aduce un nou suflu

² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, trad. de Petre Pandrea, București, Editura Minerva, 1981, p. 257

³ Ibidem, p. 259

⁴ Constantin Noica, *Pagini despre sufletul românesc*, București, Editura Humanitas, 1993, p. 46-72

⁵ Ibidem, p. 150.

emancipator, în plan național, social și cultural, astfel că agenții creatori au asimilat modele și idei din spațiul occidental, le-au adaptat la condițiile locale, preluând (și prelucrând) totodată și elemente din fondul cultural tradițional. Pentru a identifica aceste surse interne și externe, ce s-au conjugat în epoca de geneză a modernității, avem nevoie de o scurtă privire retrospectivă asupra principalelor tipuri și epoci de cultură ce s-au succedat în spațiul românesc, epoci ce au alcătuit, prin acumulările lor de veacuri, filioanele unei tradiții spirituale și ale identității pe care modernitatea le-a preluat ori le-a modificat, în orice caz le-a redimensionat și îmbogățit radical, le-a integrat într-o altă configurație.⁶

În 1508 domnitorul Radu cel Mare din Tara Românească a ordonat preotului Macarie de a tipări o carte de rugăciuni. Aceasta a fost prima carte tipărită în slavonă pe teritoriul românesc. Limba română a fost adoptată mai târziu în literatura scrisă, prima carte fiind tipărită în 1544. În biserici și cancelarii scrisul în slavonă a rezistat până spre sfârșitul secolului al XVII-lea.⁷

O altă trăsătură a culturii românești este relația specială dintre Folclorul românesc și Literatura română iluministă, determinată de doi factori. Primul, caracterul rural al comunităților românești, a întipărit o neobișnuită vitalitate a culturii populare. Al doilea, până în secolul XVIII, cultura educată era compusă în principal din lucrări istorice, juridice, morale și religioase și s-a dezvoltat în jurul curților domnești și boierești, ca și în mănăstiri.⁸

O personalitate deosebită a fost domnitorul Dimitrie Cantemir (1673-1723), membru al Academiei din Berlin, ale cărui lucrări despre Imperiul Otoman și-au câștigat faima mondială. Creațiile folclorice (binecunoscută în acest sens este Miorița, o baladă simbolică despre supunerea românilor în fața sorții), erau atât surse de inspirație pentru creatorii culți, cât și un model structural. Într-o politică istorică plină de salturi, cele mai dinamice epoci din punct de vedere cultural au fost cele caracterizate de stabilitate, când treptele erau atinse sau chiar unele sărite, când s-a observat o sincronizare cu cultura europeană contemporană. Acest lucru stă mărturie pentru anii de dinaintea și de după abolirea domniilor fanariote când, într-un context istoric favorabil, românii au ales modul de viață vestit, în special cel francez, lucru urmărit constant și cu un ritm fantastic de rapid.

Încă de la primele forme de organizare de stat din secolul al XVIII-lea, cultura și civilizația română au cunoscut două curente

⁶ *Istoria României* Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Serban Papacostea, Pompiliu Teodor

⁷ Vasile Pârvan, *Getica, O protoistorie a Daciei*, București, Editura Meridiane, 1982.

⁸ Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

coexistente, care au alternat ori s-au întrepătruns: unul european și altul oriental. Relația dintre ele a depins de regiune, de domeniul cultural specific (arhitectura este sfera de coexistență și confluență a ambelor curente, în timp ce pictura legată mai mult de canoanele religioase, s-a integrat în tradiția bizantină), de epocă (în Moldova și Valahia domnia fanariotă a fost o perioadă de influență orientală maximă, simțită mai ales în orașe, în timp ce civilizația și-a păstrat formele tradiționale).

Începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, elita culturală din Principatele Române, a studiat în Paris și franceza a devenit (și a rămas așa până în regimul comunist) o limbă foarte comună. Rolul de modelator al culturii franceze (în special în domeniul idealului politic, administrație și legislație) a fost paralel, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, până în timpul primului război mondial, cu cultura germană, în particular în Moldova, unde erau mulți intelectuali care au studiat la Berlin. În Transilvania și Banat, domnia habsburgică și prezența sașilor și a șvabilor în comunitățile locale a avut un rol important și constant în relația cu lumea germană și nu numai la nivel cultural - principalele centre de educație ale elitei transilvănene erau Viena și Roma - dar și în viața de toate zilele. Influența spațiului german s-a simțit în special în științele umane (poezie, filozofie, logica, filologie) și tehnice.⁹ Perioada de schimbări radicale și modernizare a culturii românești coincide cu perioada de creare a statului național, unirea Moldovei cu Țara Românească, în 1859. Identitatea națională a fost astfel definită în relația cu modelul european. Mai târziu, cele câteva decade de pace din perioada interbelică, după definitivarea Unirii românilor din 1918, au fost dedicate sincronizării cu cultura europeană.¹⁰

În ambele procese, nelipsite de polemici, de confruntări între conservatori și avocații progresului, asimilarea culturii occidentale și capitalizarea tradițiilor locale s-au dovedit a fi foarte benefice. Rezultatul a fost apariția în literatura română a celor mai mari clasici: Mihai Eminescu (1850-1889), Ion Luca Caragiale (1852-1912) și Ion Creangă (1837-1889). În perioada interbelică, cel mai grăitor exemplu în acest sens este Constantin Brâncuși (1876-1957), inovator al cuvântului sculptură prin imersiune în sursele primordiale ale creației folclorice. Viața culturală interbelică a fost plină de efervescență. Personalitatea covârșitoare a istoricului Nicolae Iorga (1871-1940) a adus în dezbaterile europene atât istoriografia, cât și istoria românilor.¹¹

Definind identitatea colectivă prin relația dintre tradițional și curente vest europene a fost un subiect fierbinte. Dezbaterile și

⁹ Prof. univ. dr. Grigore Georgiu - *Istoria culturii române moderne*

¹⁰ Ibidem p. 212-222

¹¹ George Călinescu, *Istoria literaturii române*, Compendiu, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 38.

polemicile au fost însoțite de nume de renume ca: Nae Ionescu (1890-1940), Mircea Vulcănescu (1904-1952) și Lucian Blaga (1895-1961), care a insistat pe componența tradițională și alții, ca Eugen Lovinescu (1881-1943), care a militat pentru abordarea europeană.¹²

După instaurarea comunismului libertatea de creație a fost constant restrânsă prin forme diferind în funcție de etape: în încercarea de a construi noua identitate culturală pe bazele realismului socialist și a da legitimitate noii orânduiri prin rejectarea valorilor tradiționale (perioada de sovietizare); relaxarea dogmatismului și a controlului ideologic în anii 60; presiunea de a impune un naționalism fătis în timpul celor două decade de dictatură ceaușistă. Atitudinea puterii față de omul de cultură a variat de-a lungul timpului de la purificări și interdicții (la nivel de masă în anii 50) de a fi prinși în capcana privilegiilor.¹³

Ruptura dintre cultura oficială și cea adevărată s-a mărit în timpul dominației comuniste. Pe de o parte, împotriva intențiilor autorităților, au fost realizate lucrări de valoare ca un domeniu al adevărilor morale și adevăratul om de cultură a format obiectul culturii adevărate. Pe de alta parte, sloganurile diseminate la nivel național prin formele oficiale de cultură au ajutat la răspândirea unor viziuni simpliste, a pseudo-adevărilor printre unele categorii sociale. Tensiunea dintre aceste două direcții există încă și poate fi percepută la nivelul societății ca un întreg.¹⁴

O altă consecință a atitudinii comuniste față de elite, în general, a fost apariția, pentru prima dată în Istoria României, a unei diaspore adevărate incluzând mari personalități ale vieții științifice și culturale: George Emil Palade, premiul Nobel în biologie (vezi Biologi români); filozoful Ștefan Lupășcu; Mircea Eliade (1907-1986), renumitul istoric al religiilor; Eugen Ionescu (1909-1994), dramaturg al absurdului; Emil Cioran (1911-1996), "cel mai mare maestru al stilului în scrisul francez după Pascal".¹⁵

Specific dominației comuniste în România a fost permanenta repudiare a membrilor diasporei, etichetați ca trădători de țară. Astfel, nici Mircea Eliade, nici Eugen Ionescu sau Emil Cioran, ale căror lucrări s-au publicat în țară numai sporadic după 1960, nu și-au mai văzut locurile de naștere.

Numai după Revoluția din Decembrie 1989, procesul de recăștigare a valorilor diasporei și de reintegrare a personalităților

¹² *Antologia gândirii românești*, partea I, București, Editura Politică, 1967, p. 21

¹³ *Antologia...*, pp. 40, 41

¹⁴ Miron Costin, *Opere*, vol. II, București, Editura pentru literatură, 1965, pp. 9-13, 44-45

¹⁵ *Istoria Țării Românești*, apud, *Antologia...*, pp 60-61.

acestea în cultura țării a putut fi început, un proces marcat la rândul lui de tensiuni și neînțelegeri.

Căderea comunismului în 1989 a stimulat lumea culturală, dar trecerea la economia de piață și rigorile perioadei de tranziție o pun față în față cu experiențe dure.¹⁶

Pe de o parte, eliminarea controlului politic al statului, a adus mult visată libertate de creație, dar odată cu această cultură a încetat a fi subvenționată și relația cu societatea este guvernată de economia de piață, toate acestea stingherind o activitate culturală adecvată. Pe de altă parte, cultura, și în primul rând literatura română, trebuie să facă față competiției izvorâte din valul de cultură importată și cu o mutare a interesului populației către alte zone ale discursului public (presa, televiziune). Căutarea de noi politici culturale pare a prevala acum, dincolo de tensiunea implicată de chiar problemele creației însăși.

Având o dimensiune existențială complexă, în care funcțiile simbolice se împletesc cu cele practice, culturile reprezintă elementul central al identităților naționale. Culturile codifică și teaurizează, în limbaje simbolice, experiența istorică diversă a popoarelor, modelează comportamentele practice, modurile de viață și atitudinile fundamentale față de lume și viață. Culturile au concomitent aspecte intrinsec universale și specifice.¹⁷

De aceea, în spațiul creației culturale se întruchipează în forme atât de expresive raportul complex dintre unitate și diversitate, raport constitutiv al condiției umane.¹⁸

Pentru că, deși sunt legate organic de condiții particulare, culturile au în mod intrinsec o vocație universală, anume aceea de a exprima în forme simbolice exemplare condiția umană, dar în formele ei concrete, dintr-un anumit timp și loc. Aspirația spre universalizare e înscrisă în „programul” oricărei culturi naționale. *„Fiecare nație de pe lume e îndreptățită să spere că va fi sortită să exprime de la locul ei terestru adevăruri universale”*, spunea G. Călinescu.

Elaborarea unei istorii a culturii române se confruntă cu numeroase dificultăți: inexistența unor ediții critice complete și a marilor sinteze pe domenii (dicționare, enciclopedii, tratate etc.); proasta gestionare a materialelor documentare (aflate în custodia unor instituții

¹⁶ O reconstituire a acestei batălii imagologice, cu o bază documentară amplă și aplicată, se află în cartea lui Mihai Ungheanu, *Româniși „tâlharii Romei”. Război religios – război de imagine?*, București, Editura Phoebus, 2005

¹⁷ Lucian Blaga, Dimitrie Cantemir, în vol. Lucian Blaga, *Izvoade; Eseuri, conferințe, articole*, București, Editura Minerva, 1972, p. 143.

¹⁸ *Ibidem* p. 112-127

diverse) și absența unei baze naționale de date, care să sistematizeze și să sintetizeze acest fond documentar.¹⁹

După opinia lui Adrian Marino, cultura română nu dispune încă de instrumentele de lucru necesare pentru a se cunoaște și prezenta pe sine, nu are enciclopedii, manuale, tratate de istorie, dicționare pe domenii, mari sinteze etc., fără de care nu se poate construi durabil în plan cultural.

Cultura română este încă în prea mare măsură o cultură „foiletonistică”, o cultură a „fragmentului”, nu a sintezei, dominată de o mentalitate „publicistică, actualistă, improvizată”, o cultură superficială, de comentariu eseistic, deficitară și sub raportul difuzării profesionale în străinătate. Aceste carențe nu pot fi învinse decât printr-o perspectivă critică lucidă și prin adoptarea altui mod de raportare la propria istorie (fără complexe), prin promovarea altui tip de cultură: „solidă, specializată, riguroasă, sistematizată, profesionalizată”, o cultură orientată de mari proiecte și susținută de o severă disciplină intelectuală.²⁰

Bibliografie

1. Ștefan I. Nenitescu - *Scrieri de istoria artei și de critică plastică*,
2. Augustin Ioan - *Modern Architecture and the Totalitarian Project*,
3. Marina Dimitropoulos și colecția ei de artă românească (album).
4. Narcis Dorin Ion, *Reședințe și familii aristocrate din România*. Cuvânt înainte de Constantin Bălăceanu-Stolnici.
5. *De la comunitate la societate*. Studii de istoria familiei din Țara Românească sub Vechiul Regim. Autori: Violeta Barbu, Florina Manuela Constantin, Constanța Vintilă-Ghițulescu, Andreea-Roxana Iancu, Gheorghe Lazăr. Colecția Biblioteca de istorie.
6. Georgiana-Margareta Scurtu, *Relațiile internaționale în contextul celui de-al doilea război mondial*. Colecția Biblioteca de istorie.
7. Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*. Ediție îngrijită de Barbu Cioculescu. Colecția Cărțile civilizației românești, seria Biographica.
8. Alexandru Zub, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*. Cu o prefață de Liviu Antonesei. Colecția Cărțile civilizației românești, seria Biographica.
9. Fănuș Neagu, *Pierdut în Balcania*. Cronologie și postfață de Antonio Patraș. Colecția Cărțile civilizației românești, seria Lecturi esențiale.
10. *A short guide to the Romanian cultural sector today*. Mapping opportunities for cultural cooperation. A review performed by the ECUMEST Association, commissioned by the Royal Netherlands

¹⁹ Lucian Blaga, op. cit., p. 161

²⁰ Edgar Papu, *Din clasicii noștri*, București, Editura Eminescu, 1977, p. 48

Embassy in Bucharest and published with the support of the Romanian Cultural Institute. February 2005.

11. Istituto Culturale Romeno di Bucarest, Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia – *Annuario dell' Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia*. VI-VII, no. 6-7/2004-2005. A cura di: Ioan-Aurel Pop, 12. Cristian Luca, Florina Ciure, Corina Gabriela Bădeliță.

13. Carmen Burcea, *Diplomație culturală*.

14. Elena Ghirvu Călin, *Superba zi de mâine*. Roman. Colecția Cărțile civilizației românești, seria Scriitori contemporani.

15. Gheorghe Doca - *Cultură și civilizație românească în dialoguri bilingve*. Version française par Gabriela Doca

16. A.D. Xenopol – *Teoria istoriei*. Traducere din limba franceză de Olga Zaicik. Studiu introductiv de Al. Zub. Colecția Cărți fundamentale ale culturii române.

17. Andrei Eșanu – *Contribuții la istoria culturii românești* (Moldova medievală). Cu un Cuvânt înainte al autorului. Colecția Argumente.

18. *Un veac de aur în Moldova (1643–1743)*. Contribuții la studiul culturii și literaturii române vechi. Selecție de Pavel Balmuș. Coordonator principal: acad. Virgil Cândea. Coeditare cu Editura Știința, Chișinău

19. Marcel Saraș – *Dicționar român-francez*. 224 pag. ISBN 973-9132-65-0

Almanahul Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți. Coordonatori: Alexandrina Cernov, Grigore Bostan, Ilie Luceac, Vasile Tărățeanu, Ilie Zegrea.

20. B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, București, Editura Minerva, 1984.

21. Vasile Pârvan. *Getica, O protoistorie a Daciei*, București, Editura Meridiane, 1982.

22. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

23. Prof. univ. dr. Grigore Georgiu - *Istoria culturii române moderne*.

24. George Călinescu, *Istoria literaturii române, Compendiu*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 38.

25. *Antologia gândirii românești, partea I*, București, Editura Politică, 1967,

26. Miron Costin, *Opere*, vol. II, București, Editura pentru literatură.

27. Miron Costin, *Opere*, vol. II, București, Editura pentru literatură.

28. Lucian Blaga, Dimitrie Cantemir, în vol. Lucian Blaga, *Izvoade; Eseuri, conferințe, articole*, București, Editura Minerva, 1972.

29. Edgar Papu, *Din clasicii noștri*, București, Editura Eminescu, 1977.

30. *Istoria României Mihai Bărbulescu*, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Serban Papacostea, Pompiliu Teodor.

31. Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei, trad. de Petre Pandrea, București, Editura Minerva, 1981.
32. Constantin Noica, Pagini despre sufletul românesc, București, Editura Humanitas, 1993.
33. Nicolae Bălcescu, Reforma socială la români, în Opere, vol.II, București, Editura Academiei RSR, 1982.
34. T. Maiorescu, Observări polemice (1869), în Opere, I, București, Editura Minerva, 1978.

Sfântul Eustațiu, reprezentări și semnificații simbolice. Camera de gardă a etajului nobil al castelului Peleş, sinteza credinței creștine a regelui Carol I, reflectată în arta plastică. Tradiția germană în materie de vânătoare a familiei regale. Semnificația vânătoriei în biografia regală. Pavilionul de vânătoare. Vânătorile regale în jurnalul și în corespondența regală, dar și în mărturiile contemporanilor. Sala armelor de vânătoare. Sufrageria regală. Obiecte de artă legate de vânătoare: tapiserii, copii după Rubens etc. Concluzii.

LA CHASSE ROYALE À L'ÉPOQUE DU ROI CHARLES I

Privilege des rois et de l'aristocratie jusqu'à la fin du vieux régime, la chasse comprends beaucoup de représentations artistique dans la résidence d'été du roi Charles I. En qualité de légataire d'un généreux héritage symbolique des mythes anciens, le roi Charles I garde scrupuleusement la tradition germanique de la chasse. La construction du pavillon de chasse et l'aménagement de la petite pièce des armes de chasse en sont des témoignages. Les grandes chasses royales, les réneries et les fauconneries déroulées périodiquement dans le paysage montagneux de Sinaïa et d'alentours ont fait couler beaucoup d'encre. Les armes de chasse, les tapisseries flamandes tissées des scènes de rénerie, les grandes copies d'après Rubens, les vitreaux moyenâgeux augmentent la valeur artistique de la résidence royale.

La etajul nobil al castelului Peleş, dincolo de coridorul care leagă apartamentul regal de anfilada suitelor pentru oaspeți, a fost amenajată la sfârșitul secolului al XIX-lea, Camera de gardă sau Biblioteca adjutanților, piesa cea mai sobră a întregului complex arhitectonic, în care mobilierul german din lemn masiv de nuc și stejar și vitraliile müncheneze Zettler, se completează armonios cu detaliile renascentiste ale plafonului și cu pânzele religioase. Veritabil *ambitus*

laborem, spațiul frappează prin coerență și omogenitate, prin adecvarea întregului ansamblu funcției cu care a fost investit. Camera de gardă simboliza, printr-o regie decorativă de mare forță, intransigența teutonică, pusă sub semnul ordinii, a efortului continuu⁸⁶, totul subordonat ideii de credință și respectului pentru tradiția seculară a dinastiei germane⁸⁷. Alături de copia celebrului autoportret de la 1500 al marelui pictor și grafician german, Albrecht Dürer, așezată deasupra intrării și de imaginea gravă a Arhanghelului Mihail, sfântul patron al nației germane, poziționat în fața biroului de lucru, spațiul se colorează cu cele două tablouri – pandant, de mari dimensiuni, inspirate după pânzele voleurilor altarului Paumgartner. Comandate de regele Carol I pictorului german, Adrian Walker la sfârșitul secolului al XIX-lea, ele îi înfățișează sub chipurile celor doi donatori ai influenței familiei germane pe Sfinții Gheorghe⁸⁸ și Eustațiu, acesta din urmă, legendar martir creștin din secolul al II-lea, unanim recunoscut de bisericile creștine drept patronul vânătorilor.

Originalul de la Alte Pinakothek îl immortalizează sub chipul unui cavaler de Renaștere timpurie, purtând cuirasă de vânătoare, veșminte roșii, strânse pe trup, cizme înalte cu pinteni, sabia și cornul la cingătoare și steagul decorat cu celebra viziune care l-a condus la

⁸⁶Marian Constantin, *Palate și colibe regale din România*, Ed. Compania, 2007: „Comenzile, de o calitate și o bogăție excepționale, se disting prin conceptul lor „bine definit”, prin „caracterul” lor pregnant. Gândite în grupuri omogene aceste piese au trăsături individualizate pentru fiecare cameră. Conceptul de bază se repetă ingenios în fiecare obiect în parte, fără a uita auxiliarele (uși, ferestre, lambriuri, casetoane etc.). Întreg mobilierul Gründerzeit mizează pe o coloristică întunecată, de brunuri-maronii, în acord cu spiritul său teutonic, sobru. Eisenlele predilecte sunt nucul și stejarul.” Autorul vorbește despre teatralitatea Gründerzeit –ului: „Prin regia amplasării mobilierului și abundența obiectelor decorative, cele mai reușite interioare ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea aveau ceva din unitatea compozițională a unei picturi de epocă, în care asimetria și diversele centre de interes trebuiau să abată privirea de la acele locuri pândite de riscul de a prezenta vreun gol”(p. 97). „... Peșul trebuia să fie o marcă a „intransigenței” germane în spațiul spiritual balcanic. Întrupare a ideilor de rigoare și datorie, el trebuia să accelereze și să impună ceea ce istoria întârzie să înfăptuiască. ... ” (p. 103)

⁸⁷Vezi, pe larg, comunicarea „Castelul Peș și iconografia creștină în slujba legitimității regale. Arhanghelul Mihail”, prezentată de autoarea acestei lucrări, în cadrul Colocviului anual organizat de Muzeul Național Cotroceni, în anul 2010. Una dintre pânzele care decorează Camera de gardă de la etaj este o copie realizată de pictorul Curții de la Sigmaringen, Gustav Bregenzer după un original de secol XV, care îl înfățișează pe sfântul patron al Germaniei, Arhanghelul Mihail și care este adăpostit în capela catolică a reședinței natale a regelui Carol I.

⁸⁸Vezi, pe larg, comunicarea „Castelul Peș și iconografia creștină în slujba legitimității regale. Sfântul Gheorghe ucigând balaurul”, prezentată cu ocazia Simpozionului anual organizat de Muzeul Literaturii Române din Iași, în anul 2009.

convertire⁸⁹. Reprezentarea cerbului cu crucea Mântuitorului între coarnele falnice, simbol asociat crucii, a devenit în Germania lui Wilhelm I insigna gărzii de vânatoare imperiale⁹⁰. Înfățișat adeseori în iconografia religioasă creștină alături de Sfântul Gheorghe, ucigătorul balaurului, Sfântul Eustațiu este simbolul victoriei creștine asupra vitregiilor destinului, simbolul lui Iisus și a pătimirilor sale pentru umanitate, al căutării sinelui, al regenerării. De altfel, legenda Sfântului Eustațiu reiterează în linii generale, în registrul alegoric specific literaturii Evului Mediu, pilda lui Iov din Vechiul Testament. Pânza de la castelul Peleş urmează doar parțial originalul. Surprins în atitudine de repaos, cu silueta proiectată pe imaginea obnubilată a unui castel, pictat în plan îndepărtat, Sfântul susține cu mâna dreaptă sulița de vânatoare, în timp ce calul său înșeuat pare pregătit pentru galopul vânătoriei ce urmează. Prin „omisiunile” sale, copistul a insistat doar în aparență asupra semnificației laice a vânătoriei, aceea de *hobby* nobiliar. În realitate, ansamblul plastic al camerei de gardă a castelului Peleş vorbește prin intermediul imaginilor despre preferințele regale în materie de hagiografie creștină: printr-o versatilitate artistică demnă de geniul lui Dürer, autorul s-a immortalizat sub frumoasele și austerele trăsături ale lui Iisus. În calitate de reprezentare a Mântuitorului, portretul domină ansamblul. Munca laborioasă de zi cu zi a secretarilor regali și a adjutanților este pusă sub semnul lui „*Nihil sine Deo*”, deviză care ritmează figurile de cavaleri de pe vitraliile sălii. Sfântul Gheorghe rămâne protectorul Casei regale române, sfânt războinic prin excelență, asemenea Arhanghelului Mihail, patronul Germaniei. Reflex al războiului, simbol al competiției, curajului și metaforă creștină a luptei contra răului, vânatoarea completează caracterul marțial al Camerei de gardă. O singură figură creștină, care înobilează într-o proporție dominantă decorația interioară a castelului, cea a Sfintei Fecioare a fost omisă cu bunăștiință. Secretariatul regal este un spațiu cu caracter

⁸⁹ Popularizat în secolul al XIII-lea de lucrarea lui Jacques de Voragine, „*Légende dorée*”, una dintre cele mai populare hagiografii ale lumii creștine medievale, sfântul reiterează prin conduita sa religioasă mitul lui Iov, din Vechiul Testament. El este simbolul izbânzii omului asupra vitregiilor destinului, prin credința nestrămutată în Divinitate. Jacques Le Goff, *Omul medieval*, Ed. Polirom, 1999: „În Evul Mediu timpuriu, modelul biblic în care s-a intrupat, fără îndoială, cel mai bine imaginea omului este Iov. ... Iov este omul care trebuie să accepte voința lui Dumnezeu, fără a-i căuta alte justificări decât bunul plac divin.” (p. 8). Vezi, de asemenea, cartea lui Dominique Venner, *Les beaux arts de la chasse. Objets, symboles, décors*, Jacques Grancher, 1992, care explică metamorfozarea Sfântului Hubert în Sfântul Eustațiu (p. 233).

⁹⁰ Dominique Venner, *Les beaux arts de la chasse. Objets, symboles, décors*, Jacques Grancher, 1992, p. 93. Copierea întocmai a pânzei de la Alte Pinakothek ar fi creat probabil, animozități în rândul contemporanilor, cărora nu le erau desigur, străine insignele diferitelor unități militare germane.

masculin,⁹¹ prin excelență. Alături de Cabinetul de lucru și de Sala de consilii este sediul dezbaterilor și deciziilor politice, unde femininul este proscris.

Vânătoarea, ca acțiune socială și ca privilegiu al aristocrației, cunoaște o tradiție îndelungată în spațiul de limbă germană, ca și în biografia regelui Carol I. Fondat în anul 1190, în plină epocă a cruciadelor, Ordinul teutonic a cochetat nu doar cu războiul, ci și cu vânătoarea. În anul 1396, Marele Maestru al Ordinului a pus la Marienburg bazele unei vestite școli unde erau dresați șoimii de vânătoare. Împăratul Frederic al II-lea de Hohenstaufen (1194 – 1250), reprezentat sub chip de cruciat pe unul dintre vitraliile castelului Peleş, a fost nu numai un strămoș legendar invocat până astăzi ca emblemă a luptei pentru credință, dar și un pasionat vânător. El a lăsat moștenire posterității primul tratat despre vânătoare, „*De arte venandi cum avibus*”, redactat la 1247⁹². Câteva secole mai târziu, manuscrisul rătăcit este regăsit de către Maximilian de Bavaria (1575 – 1651), care îl oferă Vaticanului. Un alt înaintaș celebru, Maximilian I de Habsburg (1459 – 1519), a rămas în conștiința europeană nu doar datorită ambițiilor sale militare, ci și pentru mistuitoarea patimă a vânătoriei. Cavaler neînfricat, practica deopotrivă vânătoarea de cerbi și de mistreți. El însuși autor de tratate de vânătoare – la 1515 îi apare manuscrisul „*Weisskunig*”⁹³ –, Maximilian a fost totodată deținătorul uneia dintre cele mai valoroase colecții de tapiserii cu scene de vânătoare, cunoscută sub numele de „*Vânătorile lui Maximilian*”⁹⁴. Creată în celebrele ateliere flamande între anii 1530 și 1533, seria înfățișează strălucitoarele vânători din Fôret de Soignes, domeniul ducal de vânătoare de lângă Bruxelles.

⁹¹ În lucrarea sa dedicată „*Femeii în societatea românească a secolului al XIX-lea*”, istoricul Alin Ciupală face o interesantă analiză a problemei separării spațiului public de cel privat, conducând discuția spre un nivel superior de percepție: „*Locuința va reflecta sub raport micromotivul modul de organizare a societății. Separarea dintre o sferă intimă și o altă cu funcție de reprezentare echivalează cu segregarea spațiului de locuire în două sfere distincte, una feminină și alta masculină*” (p. 43).

⁹² Dominique Venner, *Les beaux arts de la chasse. Objets, symboles, décors*, Jacques Grancher, 1992, p. 10; manuscrisul trece drept primul tratat de ornitologie și unul dintre cele mai exhaustive lucrări despre vânătoarea cu șoimi, transformată, sub pana autorului ei, într-o adevărată artă, care nu excludea și femeile de la practicarea ei. Desigur, lucrarea de față nu își propune să treacă în revistă întreaga bibliografie despre vânătoare, gest de altfel, imposibil. Despre vânătoare s-au scris și desigur se vor mai scrie biblioteci întregi. Dizertația noastră vrea să identifice – într-o întreprindere destul de riscantă – motivațiile de ordin social ale vânătoriei în biografia regală, pornind de la sursele germane: mitologie germanică, epopei germane, *Parzifal* și *Cântecul Nibelungilor*, precum și de la tradiția seculară a dinastiei germane.

⁹³ *Ibidem*, p. 17

⁹⁴ *L'Histoire de la tapisserie*, Éd. Flammarion, 1995: p. 101; p. 121. Actualmente, tapiseriile se află la Muzeul Louvre din Paris.

De altfel, spațiul german, spre deosebire de cel francez sau englezesc, care prefera cortegiile fastuoase, plecate în căutarea vânatului mai fragil și deci, mai ușor de doborât, s-a specializat în vânătoarea de animale mari. Să fie oare acesta reflexul inconștient al unei mitologii implacabile, cu rădăcini de netăgăduit în vechea lume clasică greco-romană, dar și în universul misterios al legendelor celtice ? Pentru lumea germană, vânătoarea a fost dintotdeauna „o activitate primordială, gravă și veselă în același timp. Una dintre activitățile care sunt cel mai spontan legate de sacru”⁹⁵ Zeul germanic, Odhin sau Wotan este devorat de Fenrir, lupul monstruos, victima atâtor vânători regale. Tinerii războinici – vânători, însoțitorii lui Odhin, zeul războiului, erau supuși unei inițieri magice menite să le sporească puterile devenind **ulfhednar** sau **bersekir**, adică oameni – lupi sau oameni – urși⁹⁶. Zeița Frigg, soția lui Odhin și mama lui Baldr, are capacitatea supranaturală de a se transforma în șoim, în timp ce mistrețul Gullinbursti este unul dintre simbolurile zeului Freyr, zeu al fertilității⁹⁷.

Inspirate la rândul lor de cultura de curte, **höfische Kultur**, cu influențe celtice explicite și cu accente exotice, orientale, cele mai celebre epoei medievale ale poporului german, apărute în secolul al XIII-lea, „*Parzifal*”, opera cavalerului și minnesengerului, Wolfram von Eschenbach și „*Cântecul Nibelungilor*” acordă subiectului o atenție specială. Parzifal, consacratul erou germanic, își petrece copilăria în pădurea Soltane, unde vânează cu arcul, în vreme ce mama sa îi vorbește spre Dumnezeu și diavol⁹⁸. Spațiu sacru prin definiție, al însingurării, dar și al miracolului, pădurea îl protejează pe erou, îl reîntoarce într-o vârstă a inocenței și fericirii perpetue, vârsta de aur a umanității. În mod simbolic, regele Carol I, fin cunoscător al miturilor germane, mituri care stau la baza ideologiei regale, a clădit reședința preferată într-un peisaj desprins parcă din legendele germane, așa cum – suprinzător – observa cu subtilitate, Elena Văcărescu, într-una din operele sale autobiografice: „Castelul, în stil renașcentist, cu înfățișare severă, pare o sfidare adresată munților ale căror culmi impunătoare se înalță mult deasupra micilor turnuri ... Clădirea greoaie din piatră cenușie și cărămidă roșie simbolizează, în adâncurile întunecaților Carpați, afirmarea unei voințe energice și puțin înclinată spre blândețea artei. Printr-un anacronism bizar, Castelul Peleş se ridică în mijlocul pădurii, ca pecete a unei forțe misterioase puse pe frumusețea sălbatică a naturii, pecete de Ev Mediu

⁹⁵ Dominique Venner, *op. cit.*, p. 207;

⁹⁶ *Ibidem*, p. 207

⁹⁷ F. Braustein, J.F. Pepin, marile mituri ale lumii, Ed. Lider, ?, pp. 189 - 210

⁹⁸ Wolfram von Eschenbach, *Parzifal*

și de burgravi din care se trage Regele. În interior, acest contrast persistă între decorația camerelor și persoanele care le locuiesc”⁹⁹

În „Cântecul Nibelungilor”, episodul morții eroului preferat al regelui Carol I, Siegfried, a cărui statuie domină perspectiva uluitoare a Holului de onoare al castelului, este precedat de o vânătoare de proporții titanice: Gunther, Hagen și Siegfried pleacă în Odenwald să vâneze, „[...] urși, mistreți și bouri” [...] „Porniră deci călare în codrul des voinicii. Îi însoțeau acolo mulți slujitori [...]”. „Samare încărcate cu pâine, vin și carne, merg după ei, trec Rinul fac tabără în codru. (Erau merinde multe. Căci bățăiași mulțime mânau de zor vânatul)”. Spiritul de competiție tipic războinicilor, îi determină pe cei trei eroi să se despartă în cete: „Așa vom ști mai bine, ce pradă fiecare aduce din pădure și cine-i cel mai vrednic”. Sigur pe abilitățile sale supraomenești, Siegfried acceptă ideea fără nici o urmă de suspiciune: „Iau un copoi cu mine – mi l-am dresat eu însumi. E cel mai bun și urma de fiară o găsește”. Însoțit de un pădurar războinic, cunosător al locului, Siegfried vânează o ciută, doboară un leu cu o singură săgeată, un zimbru ager și un elan puternic, patru bouri aprigi și un asin sălbatic, apoi alte ciute și cerbi. [...] la urmă iată că vine-asupra-i un mistreț uriaș : fiara înfuriată l-atacă. Alt vânător nici vorbă ! s-ar fi temut de-acesta; dar Siegfried îl doboară cu minunata-i spadă”.[...] Sfârșită-i vânătoarea. Poruncă Gunther dă, din corn să sune-acuma la foc să vină toți, unde-i așteaptă prânzul îmbelșugat și bun”. Neobosit, Siegfried pornește călare însă în căutarea unui urs fioros, care i-a întrerupt festinul. Patrupedul se ascunde într-o grotă, dar eroul nostru „îl prinde, îl cethuiește și fiara nu putea să muște sau cu gheare să sfășie [...]”. Eroul nostru, înarmat cu tolba cu săgeți, cu arc, vestita spadă Balmung, dezleagă fiara: „Se-nfurie rău ursul. Iar Gunther porunci să slobozească haita pe urs. Cu toții sar cu sulite și arcuri. De vuiet răsuna tot codrul. Fuge ursul; e gata a le scăpa.[...] Înnebunită, fiara spre codru se trăgea cu haita după dânsa și cum mai alergia ! Dar Siegfried o ajunge și spada iute-a scos și dintr-o izbitură o culcă la pământ. Din nou răsună cornul: la masă îi chema pe vânători [...]”.¹⁰⁰

Între anii 1884 și 1890, odată cu proiectarea Sălii Maure pe locul fostei terase acoperite a Reginei, sunt întreprinse noi lucrări de decorare a Curții interioare a castelului Peleş. Coordonate de către decoratorul șef al Casei regelui Carol I, Martin Stöhr, ele vizează schimbări exterioare la nivelul Sufrageriei, orientată spre răsărit, cu vedere spre Curtea interioară, a fost executată cu deosebit talent celebra scenă a vânătoriei de urși, desprinsă parcă, din epopeea eroului german, Siegfried. Într-un

⁹⁹ Elena Văcărescu, *Regi și regine pe care i-am cunoscut*, Ed. Compania, 2004, p. 29

¹⁰⁰ *Cântecul Nibelungilor*, Ed. Minerva, București, 1977. Capitolul al XIII-lea, intitulat „Cum l-a ucis Hagen pe Siegfried” (pp. 89 – 95).

superb cartuş renaşcentist, compus din cormuri ale abundenţei intercalate de motive floral-vegetale şi heruvimi, se desfăşoară într-o reprezentare pe orizontală, la liziera unei păduri de foioase, lupta încheştată dintre cele două fiare, încolţite de haita de câini şi de cei doi vânători în veşminte nobiliare de secol XVI. Tributar unei viziuni arhitectonice, autorul proiectează acţiunea în spaţiul imaginar al unui balcon, unde au fost reprezentaţi doi cavaleri, posibil protagonişti scenei de vânătoare, care petrec după momentele de maximă încordare ale luptei. Citită în cheie alegorică, scena simbolizează victoria asupra beznei, a întunericului, asupra brutalităţii şi cruzimii realităţii¹⁰¹ prin forţă, mobilizare totală şi curaj.

În biografia regală, referirile la Pavilionul de vânătoare sunt frecvente. După modelul înaintaşilor săi, Maximilian I sau Frederic cel Mare, regele Carol I a dispus construirea la Sinaia a Pavilionului de vânătoare sau Foişor, după modelul cabanelor de munte elveţiene, inaugurat în anul 1881, pe care suveranul l-a folosit ca reşedinţă provizorie până la terminarea castelului cel mare. În prima monografie a Peleşului, Léo Bachelin, bibliotecarul elveţian al lui Carol I, scria la 1893: *«En dépit de toutes les complications, les travaux progressèrent au point qu'avec la belle saison 1875, la platée du château était achevée. Ajoutons qu'à cette date le pavillon de chasse était déjà sous toit et les fondations des écuries également posées»*¹⁰². În 1924, Mihai Haret, autorul celei de-a doua monografii, comandate de către regele Ferdinand I, precizează în legătură cu Pavilionul de vânătoare: „Tot în vremea aceea (29 august 1879) se termina Casa de Vânătoare sau Casa Pădurii – azi Foişorul – care acum putea fi locuită; în jurul ei se lucra la amenajarea parcului, prin plantaţii, prin construirea pe dreapta în pădure a unui lac şi unei cascade, etc.”¹⁰³ Din aceeaşi lucrare, aflăm că pavilionul de vânătoare servea drept casă de ceai, dar şi de cabinet de lucru pentru principesa Elisabeta: „Multe ore de-arândul le petrece El, la castel în timpul celor 17 zile de şedere la Sinaia, conducând în persoană aranjamentul interior. Casa de Vânătoare trebuia să fie complet gata, cu parcul, la 1 Iunie. Dar Suveranii luau de pe acum ceaiul de la patru acolo, căci Carmen Sylva îşi instalase un atelier şi un cabinet de lucru...Locuiam aproape neîntrerupt Casa Pădurei, de la 7

¹⁰¹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, vol. III, Ed. Artemis, 1995, pp. 416 – 419: Ursul, în simbolistica celtică este emblema clasei războinicilor, opusă clasei sacerdotale, reprezentată sub imaginea mistreţului. Ursul, în registrul mitologic, este expresia întunericului, a beznei, a cruzimii, a brutalităţii şi a sălbăticiei. Puternic, violent, periculos, necontrolat, adevărată forţă primitivă, ursul simbolizează deopotrivă şi evoluţia umană, în semn negativ, dar şi pozitiv. Perceput adeseori ca simbol bivalent, ursul simbolizează totodată victima şi călăul, sacrificatorul şi jertfa.

¹⁰² Léo Bachelin, *Castel Peleş. Le Château Royal de Sinaia*, Paris, Didot & Cie, 1893, p. 30

¹⁰³ Mihai Haret, *Castelul Peleş*, Cartea Românească S.A., Bucureşti, 1924, p. 27

dim. la 6 seara; este ideal ! S- ar zice un cuib de verdeață, un adevărat mic rai îngropat în brazi” scrie Ea”¹⁰⁴ Dincolo de funcția de loisir, Pavilionul de vânătoare era utilizat ca spațiu oficial, informație susținută de toți cei trei autori de monografii, care menționează vizitele trimișilor extraordinari ai Braziliei, Portugaliei și Suediei¹⁰⁵. Socotit încă din 1893, de la prima monografie printre dependințele castelului Peleş¹⁰⁶, Pavilionul de vânătoare se bucura totuși de un loc special, fiind amenajat ca reședință particulară a tânărului cuplul princiar, Ferdinand și Maria¹⁰⁷ și apoi ca sediu al principelui Carol¹⁰⁸. În „Jurnalul”¹⁰⁹ regelui Carol I, referirile dintre anii 1881 și 1884 la Pavilionul de vânătoare sunt aproape

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 161

¹⁰⁵ Bachelin, *op. cit.*: «En attendant de pouvoir entrer dans leur nouvelle résidence, c'est au pavillon de chasse, terminé en 1881, que le Roi et la Reine, tout en continuant à habiter le monastère, se plurent à recevoir. Chaque jour ils s'y rendaient pour le déjeuner, et c'est déjà dans ce charmant chalet que les envoyés extraordinaires de Portugal, du Brésil et de la Suède furent reçus officiellement, quand ils vinrent présenter au souverain leurs hommages pour la proclamation de la royauté » (p. 34); Mihai Haret, *op. cit.*: „În această drăguță vilă au fost primiți, trimișii extraordinari ai Portugaliei, ai Braziliei și Suediei, veniți să exprime Suveranilor Români, omagiile țărilor lor, pentru Regeasca Lor înaintare” (p. 29). Informația apare și în „Jurnalul” regelui Carol I, vol. I, publicat la Polirom în 2007: „Duminică, 12/24 iulie: [...] Ora 12 ajuns trimisul brazilian. Dejunat singur. Ora 3 primit în audiență oficială, în pavilionul de vânătoare, pe baronul Aguiar. En port cordonul brazilian, Elisabeta alături, Stătescu și anturajul, discours. După aceea l-am invitat la ceai. Ora 4 concediat. Ora 6 1/2 l-am invitat la dîneul de gală, împreună cu Ducros – Aubert, Stătescu și Pherekyde cu soțiile, colonelul Voinescu. I l-am atășat pe tânărul Labovary. Seara ploaie, împreună până la ora 9. Muzică (p. 83); Tzigara-Samurcaș, *Castel Peleş*, 1933: „În tot acest timp, Regele și Regina au locuit la mănăstire. Dela 1881 însă dejunau și primeau în pavilionul de vânătoare (Foișorul) terminat complet. Acolo au fost primiți oficial trimișii extraordinari ai Portugaliei, Braziliei și Suediei veniți să prezinte omagii Suveranilor, pentru înălțarea României la rangul de Regat” (p. 34; p. 36).

¹⁰⁶ Bachelin, *op. cit.*: «On remarquera particulièrement, pour leur gracieuse architecture et leur charmante situation, les communs et le pavillon de chasse, sis davantage vers le haut de la vallée et qui imitent, comme style, les chalets suisses, aux longues galeries découpées à jour (p. 45), Tzigara-Samurcaș, *op. cit.*: „Dependințele castelului, proiectate în același timp, cuprind locuințele pentru servitori, pavilionul de vânătoare, grajdurile, fântânile cu conductele de apă și parcul” (p. 28).

¹⁰⁷ *Ibidem*: „Pour le pavillon de chasse, on sait que l'on est occupé actuellement à l'agrandir pour en faire la résidence des héritiers de la Couronne, le Prince Ferdinand et la Princesse Marie de Roumanie. » Nota : Ce travail a été confié à MM. Eisenlohr et Weigl de Stuttgart qui sont aussi les architectes des grandes écuries et de la buanderie. (p. 45).

¹⁰⁸ Tzigara-Samurcaș, *op. cit.*: „Principele Carol a ocupat vechea casă de vânătoare, prima dintre clădirile Regelui Carol I, construită în pur stil elvețian, care este astăzi înlocuită prin splendida reședință, abia terminată, a M.S. Regelui Carol II” (p. 98); informația este completată cu următoarea indicație, referitoare de noul Foișor, ocupat de regele Carol al II-lea, după semicentenarul vechiului castel „În vara anului 1875, fundamentul castelului era isprăvit. La această dată, pavilionul de vânătoare „Foișorul”, distrus de incendiu în 1931 și reclădit astăzi, exista” (p. 10; p. P. 14).

¹⁰⁹ Carol I al României, *Jurnal*, vol. I, 1881 – 1887, Ed. Polirom, 2007, traducere, introducere și note de Vasile Docea

zilnice, în intervalele petrecute de suveran la Sinaia și completează în mod fericit informația succintă oferită de monografia. Aici s-au desfășurat discuțiile dintre rege, decoratori, arhitecți¹¹⁰ și artiști, precum pictorii Becker¹¹¹ și Szathmary¹¹² vizitele demnitarilor români¹¹³ și

¹¹⁰ Ibidem: „Vineri, 17/29 aprilie [1881]: [...] Discutat cu Schultz amenajările pentru castel. La Pavilionul de vânătoare, unde se lucrează, urmează să fie complet terminat la 1 iunie [...]” (pp. 65 – 66); „Luni, 2 mai/20 aprilie”: Domnul Behr, reprezentantul Casei Bembé din Mainz, cu Stöhr, cu Heymann din Hamburg; cu Schultz (p. 93); „Marți, 7/19 iulie: [...] Ora 12 contesa Wesdehlen la dejun în pavilionul de vânătoare. Apoi Stoebr. [...]” (p. 82); „Miercuri, 5 octombrie/ 23 septembrie: cu Schultz și Stöhr la pavilionul de vânătoare (p. 105); „Vineri, 16/28 aprilie 1882”: cu Stöhr, la pavilionul de vânătoare (pp. 142 – 143); „Sâmbătă [...]”: cu Knechtel, la pavilionul de vânătoare (p. 143); „Marți, 2 mai/20 aprilie”: în pavilionul de vânătoare cu Stătescu, Gottereau, Barrere, Stöhr (p. 143); „Vineri, 18/30 iunie”: „[...] Ora 10 ½ singur la castel, discutat cu Stoebr și Schultz lambriurile și decorațiunile. Ora 12 ½ luat masa toți împreună în pavilionul de vânătoare. Orele 2 ½ - 5 promenadă la cascade și la Clopotnița, foarte cald. Ceai în pavilionul de vânătoare [...]” (p. 156); „Sâmbătă, 5 august/24 iulie [1882]”: Stotz din Stuttgart vine la pavilionul de vânătoare (pp. 161 – 162); „Duminică, 10 septembrie/29 august”: la pavilionul de vânătoare: doamna Oteteleşeanu, soții Filipescu, Lecomte du Nouy (pp. 167 – 168); „Joi, 5/17 mai [1883]”: cu Knechtel, la pavilionul de vânătoare (p. 223); „Sâmbătă, 7/19 mai [1882]”: cu Stöhr, la pavilionul de vânătoare (p. 224); Lecca, la pavilion, luni, 4 sept./23 august 1882 (p. 166); „Miercuri, 7/19 septembrie”: cu Zettler și Stöhr la dejun în pavilionul de vânătoare (p. 252). Revine Behr, în octombrie [1882]; Knechtel, Schultz, Stoebr etc. „Miercuri, 17/ 29 noiembrie [1882]”: cu Stöhr și Elisabeta în pavilionul de vânătoare (p. 186)

¹¹¹ Ibidem: „Marți, 6/18 iulie [1882]: Cu pictorul Becker, care vine de la Krauchenwies la pavilionul de vânătoare (p. 159); Joi: Becker pictează. Vineri, seara regele e din nou cu Becker. Sâmbătă, merge cu artistul la cascade (p. 160); „Joi, 10 august/29 iulie”: contele Leyden, contele Mons, noul secretar de ambasadă german (p. 162); Cu Elisabeta și Becker, „partidă de cățărui” (p. 162); Becker pleacă pe data de 11/30 octombrie 1882.

¹¹² „Luni, 15/27 noi [1882]”: Szathmary sosește cu cromolitografiile (p. 185)

¹¹³ „Luni, 2 mai/20 aprilie”: Ceai la pavilionul de vânătoare cu Slăniceanu și Grădișteanu (p. 67); Cariagdi, Pherekyde cu soția, Davila (p. 67); ministrul englez, Wight, Urechia, baronul Simons (p. 67); Stöhr (83); Brătianu (p. 83); contele Tornielli și colonelul italian Lanza (p. 83); Esarcu (p. 84); Mavrogheni (p. 84); Bălăceanu, Costinescu, Candiano cu soția, Theodori (p. 85); generalul Crețeanu (p. 86); Carp, soții Dabija (p. 86); generalul Cernat (p. 87); generalul Manu, inspector de artilerie (p. 88); mitropolitul (sept. 1881, p. 93); J. Ulbach și Th. Rosetti (oct. 1881, p. 96); „Marți, 2/14 iunie. Sinaia: [...] Ora 5 băut ceai în pavilionul de vânătoare, cu Elisabeta, Werner și familia Duca [...]” (p. 76); „[...] Miercuri, 15/27 iulie: [...] Ora 4 ceai la Foișor, Rosetti aici, la masă cu soția, ei pleacă în străinătate [...]” (p. 84); „Vineri, 5 mai/23 aprilie. Sf. Gheorghe”: Ceai la ora 4 la pavilionul de vânătoare, în prezența: lui Urechia, Cariagdi, colonelul Fălcoianu cu soția, R. Mihai cu soția, Generalul Racoviță. „Doamna Beldiman la masă [...]” (p. 144); „Marți, 9 mai/27 aprilie”: dejun cu Văcărescu, care vine de la București, în pavilionul de vânătoare (p. 144). „Sâmbătă, 1/13 mai”: cu Kretzulescu și ministrul de război Anghelescu cu soția, Theodori la pavilionul de vânătoare (p. 145); „Duminică [...]”: Anghelescu, Sturdza, Costinescu, Lang, arhitectul Societății de Construcții (145 jos); „Luni, 5/17 iulie: [...] la castel, hotărât în privința ornamentației. Ora 12 ½ luat masa în pavilionul de vânătoare, aici Anghelescu, lucrat cu el, numit

90 de ofițeri. Seara episcopul de Bușan la masă” (p. 159); „Sâmbătă, 5 august/24 iulie [1882]: la pavilionul de vânătoare; cu Mavroghenii, Davila, Kremnitz; „Miercuri, 6 sept./25 august”: Alecsandri la pavilionul de vânătoare (p. 167). „Vineri, 5/17 nov.”: dejun în pavilionul de vânătoare cu George Ghica, ministru plenipotențiar la Atena, Văcărescu, ministru plenipotențiar la Bruxelles (p. 183); „Duminică, 14/26 nov.”: dejun cu generalul Crețeanu și cu ministrii Sturdza, Dabija, Theodori la pavilionul de vânătoare; Marți, 16/28 noiembrie [1882]: în pavilionul de vânătoare cu soții Văcărescu și cu G. Cantacuzino; „Joi, 7/19 iulie [1883]”: la pavilionul de vânătoare sunt invitați prefectul și consiliul comunal din Ploiești (p. 238); „Luni, 18/30 iulie”: la pavilionul de vânătoare cu Mavrogheni (p. 240); „Miercuri, 1 august/20 iulie. Sf. Ilie”: la pavilionul de vânătoare vin Gr. Ghica, soția sa, sora reginei Serbiei ((p. 241); „Vineri, 3 august/22 iulie”: la pavilionul de vânătoare cu Cantacuzino, Bellu, Emil Gica, Crisoveloni (p. 241); Sinaia – „Joi, 18/30 august”: în pavilionul de vânătoare dejun cu Kretzulescu, Arion de la Curtea de Conturi (p. 248); „Luni, 3 sept./22 august”: la pavilionul de vânătoare cu Șușu; Ion Bengescu (p. 249); „Marți, 13/25 septembrie”: cu Lecca și Kalinderu la pavilionul de vânătoare (p. 252); „Sâmbătă, 15/27 octombrie”: la pavilionul de vânătoare cu Bibescu, Cesianu, L. Duca-Gallera, arhitect francez, Brâncoveanu (p. 259)

¹¹⁴ Ibidem, „Sâmbătă, 18/30 aprilie: [...] Ora 3 primit pe Hartley, care vine din India, mergem cu toții împreună la pavilionul de vânătoare pentru ceai, apoi la castel [...]” (p. 66); „Luni, 2 mai/20 aprilie: [...] La dejun Alexandru al Serbiei cu soția. [...] Băut ceai în pavilionul de vânătoare [...]” (p. 66); „Duminică, 19/31 iulie 1881”: vizita arhiducelui Eugen de Habsburg, vărul lui Franz – Iosef: Vizitează mănăstirea, castelul, regele îi conferă ordinul său. „[...] Ora 12 ½ dejun în pavilionul de vânătoare, muzică, invitat pe D. Ghica împreună cu soția, 20 persoane. După masă se dansează. Promedată cu el până la prima cascadă, cald. Ora 4, după ceai, el pleacă înapoi. Eu merg cu dânsul, cu trăsura, până la tunel (Busteni)” (p. 85); „Miercuri, 3 august/22 iulie: [...] Ora 12 1/2, dejunat în pavilionul de vânătoare. Conte și contesa de W'esdehlen, Jooris și Filitis de la Curtea de Casație cu soția, ploaie torențială, mers cu trăsura la pavilionul de vânătoare, împreună până la ora 2. Scris [...]” (p. 86); „Joi, 4 august/23 iulie: [...] Dejunat în pavilionul de vânătoare, invitat pe Ducros – Aubert și pe secretarul său [...]” (p. 86); „Luni, 17/29 august: [...] Îl trimit pe Vlădoianu la Predeal, să-l întâmpine pe Andrassy. Ora 12 dejunat în Foișor. [...] Totul acoperit, incendiu în pădure, întreaga vale plină de fum și praf [...]” (p. 90); „Marți, 18/20 august: [...] Ora 11 ½ plecat cu trăsura la contele Andrassy, vizită, apoi plecat împreună cu el la pavilionul de vânătoare, pentru dejun. Invitați D. Ghica, Rosetti, Belin. Ora 2 promenadă cu Elisabeta la cascade. Ora 4 ceai în pavilionul de vânătoare, apoi vizitat castelul, de care Andrassy e încântat [...]” (p. 90); „Miercuri [...]”: dejunat cu Andrassy, contele Bethlehm, baronul Keresty cu soția, fiica generalului Florescu (p. 90); „Joi [...]”: Andrassy pleacă, după ce a vizitat mănăstirea (p. 90); „Miercuri, 5 octombrie/ 23 septembrie: [...] Ora 1 dejunat, invitat cavalerul von Klandy (mareșal al grajdurilor împăratului Austriei) [...]”. Îi arată castelul (p. 105). „Vineri, 5 mai/23 aprilie. Sf. Gheorghe: [...] Ora 10 ½ sosit din Egipt baronul Heydebrand von der Lasa, ambasador în retragere. Dejunat în pavilionul de vânătoare. Venit de asemenea Theodori. Vizitat șantiernul cu Heydebrand von der Lasa. Ora 4 ceai în pavilionul de vânătoare. Apoi vizitat castelul, ceva ploaie. Ora 6 plecat toți [...]”. „Duminică, 7 mai/25 aprilie”: Razis, ministrul plenipotențiar grec și Antinopolu la ceai în pavilionul de vânătoare (p. 144); „Miercuri, 12 iulie/30 iunie: [...] Ora 12 ½ luat masa în pavilionul de vânătoare, de față prințul moștenitor de Schoenburg, căruia îi arăt apoi castelul [...]” (p. 158); „Joi, 3 august/22 iulie: Vreme frumoasă. Înainte de amiază la castel. La prânz, în pavilionul de vânătoare, Suleiman Bey, Mavrogheni și Gheorghe Cantacuzino. [...]” (p. 161); „Marți, 3 /15 august”: vizita arhiducelui Eugen (p. 163); Prânz de 22 de persoane în

Eugen de Habsburg, vărul lui Franz-Iosef, contele și contesa de Wesdehlen, contele Andrassy, prințul moștenitor de Schönbürg, Suleiman Bey, prințul Uruzov, principele Bulgariei, ducele Johann Albrecht de Mecklenburg – Schwerin ca și a rudelor germane, Leopold¹¹⁵, Josephina de Baden, unchiul Adolph și Wilhelm de Nassau.

pavilionul de vânătoare. Urmat de dans. La 4 pleacă (p. 163); „*Marți, 10/22 august*”: cu Wight și Ring, în pavilionul de vânătoare. „*Vineri, 13/25 august*”: baronul Salzberg, însărcinatul cu afaceri austriac este invitat în pavilionul de vânătoare. „*Luni, 16/28 august*”: prânz în pavilionul de vânătoare cu prințul Uruzov, Stătescu și Sturdza, ministru de externe (p. 165); „*Duminică, 3 septembrie/22 august*”: Alecsandri, baronul von Ring în pavilionul de vânătoare (p. 166); „*Vineri, 8 septembrie/27 august*: [...] Ora 2 ½ în pavilionul de vânătoare, primire oficială a lui Schuyler, care îmi înmânează scrisorile de acreditare ca ministru rezident american. Gardă de onoare, discursuri, apoi îl primește Elisabeta [...]” (p. 167); „*Joi, 2/14 septembrie*”: la castel cu Wütherich; prânz la pavilionul de vânătoare, alături de acesta, de Alecsandri, de doamna Mavrogheni (p. 168); „*Miercuri, 5/20 septembrie*”: Sosește principele Bulgariei (p. 169), cu Riedesel, Corvin, Stoilov și un adjutant; fără primire oficială. „*Mers cu trăsura direct la pavilionul de vânătoare, unde erau Elisabeta și toate persoanele. Wesdehlen invitat la prânz. După-amiaza, conversat cu Sandro, ceai, arătat castelul [...]*” (pp. 169 – 170); „*Joi [...], vineri [...]*: dejun, lunch; cascade (p. 170); „*Sâmbătă, 11/23 septembrie*”: Jooris, Guillaume, noul secretar belgian; „*Luni, 13/25 septembrie*”: mare dejun cu muzică în pavilionul de vânătoare: 25 de persoane; soții Goodwin, episcopul de Carlisle, Wight, baronul Meyer, Iavolsky, Țankov; la mănăstire cu Sandro, plecarea (p. 170); „*Marți, 3 oct./21 sept.*”: vizita prințului Wilhelm de Hessa-Kassel, fiul landgrafului împreună cu locotenentul A. von den Stolzberg. Contele Wesdehlen (p. 172); la mănăstire, la castel; „*Miercuri, 4 oct.*”: prințul pleacă (p. 172 jos); „*Miercuri, 6 oct.*”: începe vizita lui Brialemont (p. 177); în pavilionul de vânătoare cu regina, generalul Brialemont, generalul Cernat și colonelul Cernat (p. 177); „*Luni, 1/13 noiembrie [1882]: [...] Ora 12 la gară, sosit ducele Johann Albrecht de Mecklenburg – Schwerin (de la București, unde a fost cu Sandro). Mers cu trăsura direct la pavilionul de vânătoare, unde dejunăm. Ora 2 la castel și apoi ceai în pavilionul de vânătoare, el rămâne până mâine, e foarte simpatice, simplu și cultivat*” (p. 182); mănăstire, cină (p. 182); „*Marți [...]*”: Oaspetele face o plimbare în Poiana Țapului cu Elisabeta (pp. 182 – 183); „*Sâmbătă, 2/14 iulie*”: invitați la pavilionul de vânătoare Aladro, ministrul plenipotențiar al Spaniei și beizadeaua Ghica (p. 237); „*Miercuri, 6/18 iulie*”: la pavilionul de vânătoare cu marchizul Bisio, atașat pe lângă legația italiană, Davila (p. 238); „*Duminică, 17/29 iulie*”: la pavilionul de vânătoare cu invitații: prințul Schoenberg, locotenentul von Gossler de la Regimentul Husarilor de gardă, 16 persoane (p. 240); „*Miercuri, 1 august/20 iulie. Sf. Ilie*”: la pavilionul de vânătoare, contele Granville cu soția (p. 241); „*Marți, 6/18 septembrie*”: la pavilionul de vânătoare cu baronul Sauerman (pp. 252 – 253); „*Vineri, 16/28 septembrie*”: dejun la pavilionul de vânătoare cu contele Bethlen, *obergespan* în Brașov (p. 253); „*Marți, 11/23 octombrie 1883*”: vizita lui Mukhtar-Pașa cu Suleiman Bey și doi secretari (p. 258); „*Miercuri, 9/21 noiembrie 1883*”: vizita marchizului de l'Aubespine, ministru rezident al principatului Monaco (p. 264)

¹¹⁵ „*Luni, 1/13 iunie. Cotroceni – Sinaia*”: Vizita lui Leopold: „[...] Ora 4 în pavilionul de vânătoare, care e proaspăt zugrăvit, băut ceai. [...]” (p. 75); „*Miercuri, 2/14 septembrie [1881]: [...] Ora 4 ½ în Predeal, 1000 de oameni, toată gara plină. Ora 5 sosește trenul cu scumpa mea mamă. Revedere emoționantă, Rosetti ține o cuvântare foarte frumoasă. Ora 5/1/4 plecare spre Sinaia. 5 ¼ acolo, întâmpinare. La biserică. Așilul Elena cântă. Horă. Ora 7 dinen, Ghica,*

Pavilionul de vânătoare a fost martorul festivităților legate de aniversarea nunții primului cuplu regal al României¹¹⁶, dar și al dejunurilor la care regele invita ofițerii Batalioanelor I și IV de vânători de la Sinaia¹¹⁷. Unități de elită ale armatei române, pregătite să asigure garda Palatului regal și instruite să participe la ceremonialul primirii suveranului¹¹⁸ și la aniversările luptelor de la Grivița¹¹⁹ și Plevna¹²⁰ își

Rosetti, W'esdehlen, colonelul Fălcoianu. Retrageră cu torțe. Orele 9 – 10 încă împreună. Lindheim și Maercken sunt în suită (pp. 92 – 93); „Joi ...”: prânzul în pavilionul de vânătoare (p. 93); „I'ineri [...]”: prânz la mănăstire (p. 93), apoi la pavilionul de vânătoare (p. 93); „I'izîlat castelul cu mama” (p. 93); „Miercuri, 5 octombrie/ 23 septembrie: I'remea mai bună, însă mai rece. Ora 10 ½ cu mama și Elisabeta la castel. Luat prânzul în pavilionul de vânătoare. Promenadă cu mama la stâncile lui Healey. Mai târziu cu Elisabeta la castel. Seara împreună. Foarte frig” (p. 96); „Joi, 17/29 iunie 1882”: dejun cu Elisabeta și cu unchiul Adolph; masa în pavilionul de vânătoare (p. 156). „Sâmbătă, 3 / 15 iulie”: pleacă unchiul Adolph (p. 159); „Joi, 6 iulie/ 24 iunie”: sosește Wilhelm de Nassau, mare duce de Luxemburg, care e la husari la Brașov; „I'ineri, 7 iulie/ 25 iunie: „I'reme minunată, foarte cald. Ora 8 ½ dejunat à quatre. Înainte de amiază i-am arătat castelul lui Willy de Nassau. Luat prânzul în pavilionul de vânătoare. Lucrat cu Stătescu și Slăniceanu. Promenadă. Seara whist până la ora 10 ½ „ (p. 157); „Luni, 10 iulie/ 28 iunie: Wilhelm se reîntoarce la Brașov (p. 158); Wilhelm primește Marea Cruce a Stelei României, contele Castelli primește Marea Cruce de ofițer al Coroanei României (p. 158); „Luni, 12 / 24 iulie: revine Willy de Nassau; excursie la stână, la cascade (p. 160); miercuri, Willy pleacă (p. 160); „Luni, 15/27 noiembrie: sosește iar Willy de Nassau; (p. 185); „Marți, 16/28 noiembrie: Willy pleacă la Brașov; „Joi, 1/13 septembrie: Willy de Nassau pleacă. Miercuri, 9/21 1883 noiembrie: vine Willy de Nassau la Sinaia, joi pleacă (p. 263)

¹¹⁶„Miercuri, 5 octombrie/ 23 septembrie: „Excursie la Sinaia”: cu ocazia aniversării căsătoriei. La mănăstire, la biserică, la castel, apoi la pavilionul de vânătoare (p. 105). Miercuri, 3/15 noiembrie: aniversarea nunții; la pavilionul de vânătoare (p. 183)

¹¹⁷„Marți, 4 iulie/ 22 iunie: „I'reme mohorâtă, fără ploaie. La castel, venit aici și Elisabeta împreună cu unchiul Adolph. Ora 12 ½ luat masa la pavilionul de vânătoare, invitat ofițerii de la Batalionul de Vânători” (p. 156); „Duminică, 4/16 iulie: I'reme mohorâtă. Ora 9 împreună la biserică. Înainte de amiază la castel. Ora 12 ½ luat masa, invitat ofițerii de vânători decorați [...]” (p. 159); „Miercuri, 11 iulie/ 29 iunie. Sf. Petru și Pavel...” Seara invitat la masă toți ofițerii de la Batalionul 4 Vânători [...]” (p. 237)

¹¹⁸„Marți, 15/27 iunie 1882: [...] Corpul de vânători cu muzica la gară, maiorul Rudeanu, care a venit cu Batalionul 1 Vânători, generalul Florescu etc. Spre biserică mănăstirii defilarea întregului batalion, care se află în curte. La castel cu Elisabeta, doamnele, Candiano și Theodori; nu s-a făcut prea mult. Pavilionul de vânătoare. Ora 6 ½ înapoi. Ora 7 cinat. Seara retrageră cu torțe. Seară răcoroasă. Noapte cu lună. Ora 10 ½ în pat” (p. 155)

¹¹⁹ „Luni, 11 septembrie/ 30 august. Aniversarea Griviței: [...] Ora 9 ½ slujbă religioasă cu te Deum, oficiată de mitropolitul Moldovei, cu cor. [...] Scutit de paradă Batalionul de Vânători, vreme amenințătoare. Ora 12 la barăcile Batalionul de Vânători, totul decorat foarte frumos. Umbrat mare, sub care masa pentru 50 persoane, Jooris, Alecsandri, Anghelescu, mitropolitul și arhimandritii, Boerescu, Slade cu soția, Fastenrath etc. Trupa are masa aranjată în jurul nostru. Eu țin primul toast, Anghelescu răspunde (își citește toastul), maiorul Rudeanu, apoi Candiano își citește poezia despre Grivița, care face impresie adâncă. Mitropolitul și Alecsandri țin și ei toasturi. Înainte de aceasta mitropolitul a binecuvântat masa. Starea de spirit e înălțătoare. I'remea rămâne bună. Horă

aveau sediul estival pe creasta munților Bucegi, în zona numită în monografia lui Mihai Haret, „*platoul vânătorilor*”¹²¹. Vizitele repetate pe care regele le întreprinde la sediul vânătorilor de munte vorbesc despre relația afectuoasă cu vânătorii, dar și despre exigența cu care le privea comportamentul militar¹²². Mult așteptata inaugurare a castelului Peleş la 7 octombrie 1883 se desfășoară tot în prezența batalionului de vânători de la Sinaia¹²³. Într-o scrisoare din 10/22 iunie 1891 către fratele său, Fritz de Hohenzollern-Sigmaringen, Carol I își exprimă încântarea față de „*dovezile de devotament emoționante*” manifestate de către populație cu ocazia Jubileului regal, prin care celebra 25 de ani de domnie. În aceeași epistolă, adauga cu mândrie: „*Nando conduce acum*

până la ora 3. Mitropolitul Moldovei pleacă. Ora 4 la pavilionul de vânătoare, apoi la castel. La masă Slăniceanu, retragere cu torțe [...]” (p. 168)

¹²⁰ „*Luni, 10 decembrie/28 noiembrie. Ziua Plevnei[...] Ora 10 ¼ toți împreună pe jos la biserică, Te Deum, Compania de Vânători defilată în curte. Ora 11 înapoi la castel. Cu Stöbr [...]”* (p. 266)

¹²¹ Mihai Haret, *op. cit.*, p. 32; Tzigara-Samurcas, *op. cit.*, p. 48

¹²² „*Sâmbătă, 12 august/31 iulie: Vreme minunată. Ora 10 inspectat barăcile Batalionului de Vânători, apoi dejunat cu ofițerii, toast, acolo până la ora 11. La șantier. Ora 12 ½ la pavilionul de vânătoare*” (p. 163); „*Joi, 7 sept./26 august: Vreme minunată, enorm de cald. Scris. La șantier. Luat prânzul în pavilionul de vânătoare. Venit Aurelian. Orele 4 ½ - 6 văzut Compania de Vânători la instrucție. Seara furtună, nu e frig*” (p. 167); „*Luni, 6/18 septembrie: Vreme mohorâtă, vânt rece. Înainte de amiază observat Batalionul de Vânători la instrucție, până la ora 12. Pe jos la pavilionul de vânătoare [...]”* (p. 169); „*Sâmbătă, 18/30 septembrie: [...] Orele 10 – 12 observat instrucția Batalionului de Vânători, care mâine urmează să pornească în marș spre Focșani, pentru manevre. Împreună cu colonelul Voinescu. Ora 12 ½ dejunat în pavilionul de vânătoare, invitați domnul și doamna Dimancea și colonelul Voinescu. [...] Ora 6 ¼ invitat la masă pe maiorul Rudeanu și pe căpitaniul Batalionului de Vânători, conversat până la ora 8, trupele se concentrează cu trenul din toate părțile. [...] Batalionul de Vânători pleacă în marș dimineața la ora 5”* (p. 172); „*Sâmbătă, 7 iulie/25 iunie [1883]. Cotroceni- Sinaia: [...] Trecut în revistă Batalionul 4 Vânători, maior Patrescu [...] Cînat abia la ora 7, invitat pe Smaitul și câțiva ofițeri de la Batalionul de Vânători [...]”* (p. 236); „*Joi, 11 octombrie/29 septembrie: Vreme bună, mai închisă. Ora 10 la pavilionul de vânătoare, scris. La dejun câteva persoane. După-amiază promenadă la gară. Ora 6 ½ cina, invitat pe toți ofițerii Batalionului 4 Vânători, decorat câțiva. După masă, muzică [...]”* (p. 256); „*Vineri, 12 octombrie/30 septembrie: Vreme minunată. Ora 9 ½ la Sinaia, unde este înșalat Batalionul 4. Trecut în revistă și văzut defilând. Pleacă în marș spre Câmpina, la manevre. O companie rămâne aici [...]”* (p. 256); „*Joi, 6/18 octombrie: [...] Manevre ale Diviziei 4, Corpul 2 de Armată. Batalionul 4 Vânători este inamicul. Manevrat până la ora 2, foarte bine. Ora 2 ½ cu trenul special înapoi la Sinaia [...]”* (p. 257)

¹²³ Bachelin, *op. cit.*: «*Il y eut de nouveau une grande fête à laquelle on accourut de toutes les parties de la Roumanie et même du dehors. La cérémonie commença selon l'usage par un service divin à neuf heures du matin, à l'église monastique de Sinaïa, en présence de S.S. le Métropolitain-Primat, de nombreux dignitaires de l'État, de l'étranger et de l'armée. Devant le castel, resplendissant dans sa vêtue toute neuve, un bataillon de chasseurs, drapeau déployé et musique sonnante, rendait les honneurs.*» (p. 37)

o companie în batalionul 1 de vânători care va fi peste vară la Sinaia”¹²⁴.

Vânătorile regale sunt în general prilejuite de vizitele oficiale, ca punct de mare interes în programul oaspeților. De asemenea, invitația la vânătoare era o dovadă sigură de prețuire din partea suveranului, iar conducătorul operațiunii, se putea considera cu adevărat privilegiat¹²⁵. Într-una din notele monografiei lui Haret, autorul reproduce o scrisoare de la 1872, adresată de tânărul principe tatălui său, Carl-Anton de Hohenzollern – Sigmaringen. Axată pe dezbaterile politice privind evenimentele vremii, Carol nu ezită să împărtășească din bucuria vânătorilor la Sinaia: „Acum opt zile am fost la vânătoare de urși. Trei sute de bățiași de tobe și trompete, al căror ecou era până la de zece ori repetat de către văi și stânci, și vreo treizeci de vânători care înconjurau cerul ce se întindea pe mai mulți kilometri, ne asigurară prada. Două băți fură organizate; fiecare a ținut cam 2 ½ până la 3 ore”¹²⁶. După care oferă detalii amănunțite asupra etapelor partidei de

¹²⁴ Sorin Cristescu, *Carol I, Corespondența privată (1878 – 1912)*, Ed. Tritonic, Colecția Biblioteca pentru toți, București, 2005: „164. București 10/22 iunie 1891, Către Fritz von Hohenzollern, I D 974 [...] Nando conduce acum o companie în batalionul 1 de vânători care va fi peste vară la Sinaia [...]” (p. 263)

¹²⁵ Mădălina Nițlea, *Ceremonialul la curtea regelui Carol I de Hohenzollern (1866- 1914)*, București, 2009, în capitolul dedicat „Festivităților”, autoarea lucrării menționează că prezența la vânătorile regale era condiționată de primirea invitației, care era trimisă din timp; invitatul specifica în scris dacă va onora sau nu invitația; uneori, era specificată și ținuta, în costum de călătorie sau de vânătoare, dacă vânătoarea începea imediat; regele desemna cine urma să conducă vânătoarea; de obicei, vânătorile se terminau în acordurile muzicii lăutărești.

¹²⁶ Mihai Haret, *op. cit.*, pp. 12, 13 : „La 5 dimineața părăsii mănăstirea, urcând primul Furnica, unde eram la 7. Acolo o ursoaică mare omorâse mai multe oi chiar sub ochii înspăimântați ai ciobanului. Mă așezai în spatele unei stânci de unde priveam în fundul a două prăpăstii adânci. Băția începe; în depărtare se auzeau strigătele bățiașilor cari scoborau în linie din vârful stâncilor. De odată cerul se întunecă și o teribilă furtună se deglăntuie, de nu puteam vedea la zece pași înaintea mea. Cum nimic însă nu se arăta, după 2 ore de așteptare, ne adăpostirăm într-un bordei; câteva minute după aceea, furtuna trecuse și la picioarele noastre se întindea din nou luminată de soare grațioasa vale a Prahovei” / ... După ce așteptasem peste 3 ore în bordei ursul, sau mai bine zis dejunul, acesta sosi la 12, făcându-i deosebită onoare pe iarbă verde; vânătorii, bățiași, dorobanții cu caii lor se așezară și dansii în jurul nostru, formând grupe foarte pitorești”. / „La 2 ne coborâm spre Poiana Țapului, un mic sat la intrarea Văii Babei. [...] Ocupai din nou o poziție de unde vedeam prin două chei. Cel mai vestit vânător de urși din ținutul întreg era lângă mine asigurându-mă că fiara nu va întârzia să se arate. Așteptai cu răbdare aproape 3 ore în spatele unui trunchi; strigătele bățiașilor se pierduseră de mult; se mai auzeau numai în depărtare focuri de pușcă; unii din bățiași parcuseseră deja drumul lor și nimic nu eșea la vedere. Plictisit lăsați pușca jos; dar vânătorul de urși îmi zise încet, să mai am puțin răbdare. Reținu pușca; peste zece minute auzii deodată zgomot; cădeau bolovani și pietre în prăpastie; doi urși tinerise arătară; ei coborau unul după altul o văgăună, făcând să trosnească gătejele și rădăcinile sub labele lor largi. Nu eram la distanță mare de ei și i-aș fi putut atinge cu glonțul, dar crăcile și trunchiurile mă împiedicau de a ochi”. / „Părăsii deci ascunzătoarea și

vânătoare, prelungită peste așteptări și încununată de succes nesperat, pe măsura primejdiei întreprinderii. În volumul a II-lea al „*Memoriilor regelui Carol I al României...*”, a fost reprodusă epistola de răspuns a principelui Carl-Anton, care comentează cu încântare la adresa curajului fiului său: „*Povestirea cu vânătoarea de urși mi-a făcut o vie impresiune*”¹²⁷. În arhiva fotografică a Muzeului Național Peleş, o imagine *sepia*, format mare, immortalizează cu mijloacele vremii, una dintre vânătorile regale desfășurate în data de 28 ianuarie 1881, așa cum precizează inscripția caligrafică de pe fotografie. Sub imaginea grupului de vânători, au fost inserate numele principalilor participanți: „*D-nii: Nicu Racoviță, Furduescu, Ministrul Serbiei, Ministrul Austriei, A.S.R. Domnitorul, Dnii: Calenderu, Cantily, Gl. Călinescu, Lc.- Col. Beller, Col. Duca, Gl. Cornescu – Vilacroz, Col. Vârnăv, Serg. Maj. Ulescu, Ferichide, Floresco, Ghica, iul secretar francez, Col. Bibescu, Cretzeanu, C. Mano, gr. Știrbei, C. Racovitz, N. Manolesco, Col. Șişman, Telimach, Dendrino*”. În „*Jurnalul*” lui Carol I, ca și în „*Corespondența privată*”, referirile regale la vânători sunt parcimonioase, dar semnificative, ținând cont de discreția extraordinară cu care suveranul și-a înconjurat persoana și acțiunile. În 1887, într-o scurtă epistolă către Fritz, Carol adaugă câteva cuvinte legate de o vânătoare, la care a luat parte cu bucurie: „*[...]Am avut o vânătoare foarte plăcută la care se vedeau lupii din depărtare și am împușcat câteva vulpi și iepuri*”¹²⁸. Un an mai târziu, cu ocazia vizitei cuplului arhiducal, Carl-Ludwig și Maria-Theresa, din septembrie 1888, regele, regina, curtea, vânătorii de munte și hăitașii locali pornesc la vânătoare de urși, în pădurile de la Sinaia, lângă cascada Urlătoarea. Imortalizat în câteva fotografii de epocă aflate în arhiva Muzeului, episodul, soldat cu un eșec, a fost consacrat sub penița talentatei domnișoare de onoare a reginei, Elena Văcărescu, în lucrarea autobiografică, *Memorial în mod*

coborâi puțin ca să dau vederii câmp liber; vânătorii de urși ajunseseră jos în fundul gârștoacei și culca la pământ pe unul din urși cu primul glont; al doilea de sigur că nu-i scapă teafăr dacă ar fi avut o pușcă cu două focuri. Atunci excitați cuprînse pe toți; se aștepta ursoaica asupra căreia bălăiașii trăsese mai sus, dar nu se știa dacă fusese rănită și dacă urșii tineri o precedaseră. Cercul vânătorilor și al bălăiașilor se strângea meren și vânătorul de urși venind lângă mine îmi atrase atenția asupra pericolului de a te găsi față în față cu un animal furios. Sezurăm o jumătate de o oră în așteptarea momentului decisiv, deoarece ursoaica nu s-a arătat, fiind probabil rănită și stând ascunsă prin niscaiva mărăcini”. [...] „La Bușteni încălecai, și la 7 eram la Sinaia unde furăm primiți cu ovațiuni, căci știrea cu rezultatul vânătoarei ne precedase” (p. 13)

¹²⁷ *Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular*, vol. II, Ed. Machiavelli, București, 1995, epistola din 23 iulie/4 august [1872], pp. 242 - 243

¹²⁸ Sorin Cristescu, *Carol I, Corespondența privată (1878 – 1912)*, Ed. Tritonic, Colecția Biblioteca pentru toți, București, 2005: Scrisoarea este datată : „123. București 16/28 februarie 1887, Către Fritz von Hohenzollern V/D 951” (p. 219)

minor și este binecunoscut printre istorici¹²⁹. Aceeași scriitoare română de limbă franceză evocă în amintirile sale cu nostalgie frumusețea fără de seamă a munților noștri, locuiți de aceste patrupede înfricoșătoare, dar demne chiar și de interesul unei suverane cerebrale și fantastice¹³⁰. Eugen

¹²⁹ Elena Văcărescu, *Memorial în mod minor*, Ed. Compania, 2001: capitolul V: „Vânătoarea de urși”: „Se organizase o vânătoare de urși în cinstea arbiducelui și a soției sale. Arbiducele era pasionat de acest sport, socotit periculos. Eu ezitam în marea dorință de a participa la vânătoare și spaima pe care mi-o inspirau urșii. Regina era încântată să mai scape odată de obligațiile ei de gazdă. Am plecat derreme. Locul de întâlnire era destul de departe de castel. Pentru a ajunge acolo, trebuia să ne cătărăm pe niște poteci pline de pietre colțuroase sau tăiate pe alocuri de un părâu iute, cu ape verzui. [...] Arbiducele Carol Ludovic era un vânător la fel de iscusit ca și arbiducele Rudolf. Așa spunea șambelanul său, contele de Metternich, când ne opream din când în când să ne uităm cât am urcat și cât ne-a mai rămas. Mușchiul se înfășura pe copaci și pe stânci ca o catifea sumbră, îndulcind cu nuanțele ei discrete zărilor acestei priveliști monumentale. Undeva sus, în luminișul ales ca loc de întâlnire, ne aștepta ursul, căci încă din ajun fusese gonit din culme în culme, hăituit prin munți și văi, bârțuit în toate felurile. Animalul atâtat, nemaștiind pe unde s-o apuce, avea deci „să ne pice-n ghiare”. [...] Făcurăm un popas. Locul era sălbatic. Doar câțiva copaci înconjurau un spațiu golș, mărginit de stânci abrupte. [...] S-a apropiat de mine un ofițer care, mizând probabil pe o experiență ce-mi lipsea, mi-a dat să înțeleg că trebuia să anunț, cu ajutorul unui fluiet pe care mi l-a atârnat de gât, intrarea ursului în marele cerc format de vânători. Tremuram de groază. [...] Ofițerul m-a pus să stau lângă un bolovan care, cu rotunjimile lui cenușii, mi-i ascundea pe ceilalți. Atunci arbiducele izbucni în râs. Râsul lui m-a enervat peste măsură, ca și aerul sprintar al regelui, care-i felicita pe ciobani. Spre exasperarea mea, aceștia l-au asigurat pe rege că ursul trebuia să fie la câteva sute de metri. [...] Deodată, da, nu mă înșelam, am auzit un trosnet ! Cineva sau ceva (!) încerca să se strecoare prin tușiturile încărcate de flori galbene care se apărau cu toți ghimpii lor. Dar personajul se înverșuna. Sângele îmi îngheță în vine. Ursul ! Da, nu putea fi decât el. Ursul. Stingherit de propria-i făptură și mai grăbit decât i-ar fi îngăduit-o trupul lui mătăbălos – căci pentru mine un urs nu era decât o namilă neagră, înfricoșătoare și inertă -, ursul se mișca iute, dar greoi. [...] Ursul a dispărut, dar mărturisesc că mi se pare și azi că îi aud suflarea sacadată și rece, care-mi trece atât de aproape de urechi. Am așteptat o jumătate de oră. Mușenia vânătorilor m-a mirat. În cele din urmă, au dat buzna toți odată. Bombănind, lac de sudoare, regele și arbiducele au trecut în goană, fără să mă zărească. Regina încheia convoinul, iar arbiducesa se tânguia în auzul tuturor. Ursul nu-și făcuse apariția. Era o vânătoare ratată”. Autoarea a salvat ursul, neanunțând intrarea fiarei în parc: „M-am dus în saloanele de la primul etaj. Acolo i-am auzit pe lachei vorbind cu voce groasă despre pocinogul regal. Nici un vânător nu mai pomenise așa ceva. Desigur, cineva deochiasse expediția. Cortegiul care porni din holul de recepție către sufragerie era sumbru, iar reginei nu-i fu ușor să descrețească oarecum frunțile comesenilor”. După dîneu a avut loc o serată, urmată de recital muzical oferit de regină. Un cvartet sosit de la București a interpretat câteva piese frumoase. Regina îi îngăduise ursului să iasă din cercul vânătorilor, așa cum i-a mărturisit Elenei Văcărescu, suverana în biroul său (pp. 28 – 32).

¹³⁰ Idem, *Din amintirile Elencuței Văcărescu*, Ed. Paideia, 2000: „La curtea regală din România”: „[...] În munți, ciobanii ce nu coborăseră cu turmele să ierneze în satele de la vale trăianu pe culmile singuratiche locuite de urșii, care, cu spinările acoperite de zăpadă și labele înfășurate în obiele de țurțuri, se zăreau uneori strecurându-se printre stânci sau privind cu teamă, de departe, la focurile înalte în jurul cărora acești ciobani jucasă voinicește ca să se mai încălzească. Să vedem un urs ! Iată dorința neastâmpărată care nu ne dădea pace. Să vedem un urs ! Dar cum să te ferești de primejdia întâlnirii cu o astfel de vîetate păroasă ? Regina spunea că zărise unul în spatele casei de vânătoare, „Foerstul”

Buchman, șeful Cămarilor Palatului, consemna pentru iarna anului 1898 în „Jurnal”¹³¹ că odată cu bradul de Crăciun expediat de Knechtel de la Sinaia cu ocazia sfintelor sărbători, inspectorul silvic de pe domeniul de vânătoare al Principelui Ferdinand trimitea vânat proaspăt pentru masa regală din seara nașterii Domnului.

Consolidarea treptată dar sigură a Monarhiei române s-a reflectat și la nivelul proiectului arhitectonic al reședinței de vară de la Sinaia. Din motive lesne de înțeles, legate de situația politică precară a statului, marcat încă de efectele negative ale suzeranității otomane, ca și de insecuritatea de după Războiul de Independență, regele Carol s-a limitat în prima fază a construcției castelului Peleş la spațiul strict necesar supraviețuirii într-un relativ confort și primirii oaspeților în condiții decente. Astfel că ridicarea sălilor de arme a fost amânată pentru vremuri mai bune. De asemenea, existența Pavilionului de vânătoare a suplinat onorabil lipsa unui spațiu destinat în exclusivitate etalării armelor. Între anii 1908 și 1911, sub atenta coordonare a arhitectului-șef Karel Liman, au fost proiectate pe latura de nord – est a castelului, cele trei săli de arme. În monografia sa, Mihai Haret scria în anul 1924: „Din Sala de teatru trecem deci direct, fără să mai ocolim prin coridor în Sala de arme, compusă din : a) Sala armelor de vânătoare cuprinzând o colecție de arme vechi de vânat, din cari unele de o considerabilă valoare: b) Sala armelor de război cu o bogată colecție de armuri și arme vechi de război și c) Tezaurul . Grupul acestor trei săli, formează un interesant muzeu pentru specialiștii în materie. [...] În sala armelor de vânătoare se mai remarcă, o curioasă sobă italiană de teracotă,

cum îi zicea. Dar ea își jurase să stea chiar față în față cu un urs. În acest scop, făcuserăm împrenmă drumuri năstrușnice care ne îndepărtau de castel vreme îndelungată. Astfel, într-o seară zărirăm strălucind printre copaci niște lumini către care nu aflăram nici o cărare. În zădar căntăram, revedind acolo de unde plecaserăm și pornind din nou ... ne rătăciserăm !... !... Unde ne aflăm ? Care va fi, printre atâtea ochișuri, cotitura fericită ce ne va scoate la drumul cel bun ? Eu înghetăsem de-a binelea și auzeam cum Regina se împiedica la fiecare pas. Mersul nostru încetnea din ce în ce. Eu mă așundam în zăpadă ... Deodată, Regina mă prinse de braț și-mi arătă o umbră. /- „Un câine”, îi spusei, deslușind silueta unui animal adunmecând dragăstos trunchiul unui mesteacăn răsturnat. /- „Nu-i un câine, spuse Regina tremurându-i glasul, nu-i un câine, e un urs !”/- Area dreptate. Animalul aflat la câțiva pași de noi nu era un câine. Felul stângaci în care dezmiarda copacul trăda neîndemânarea aspră a ursului. /- „Hai să fugim”, spuse Regina în șoaptă, temându-se ca nu cumva să fie anșită de urs. Îndărăjirea acelei dorințe de a da ochii de un urs îi pierise cu totul! La picioarele noastre se căsca o prăpastie !...!. Întoarcerea la castel nu fu nici demnă, nici calmă. Regina alergă într-un siflet la Rege. [...] /- „Întălmnim adineauri un urs !”/- „Nu se poate !”, spuse Regele neîncrăzător. [...] În fața acestei neîncredere, Regina rugă ca un vânător să fie trimis de îndată pentru a se convinge că în zăpadă se mai aflau urmele plantigradului. Demnă și fără un curânt așteaptă întoarcerea vânătorului. Acesta se reîntoarse spunând că într-adevăr erau întipărite în zăpadă urmele unui urs. Pe dată devenirăm eroine [...]” (pp. 48 – 49)

¹³¹Eugen Buchman, *Jurnal apud Mădălina Niștelea, Cereemonialul la curtea regelui Carol I de Hohenzollern* (1866- 1914), București, 2009, pp. 72 - 73

*cumpărată și adusă dela Trento din Italia*¹³²”. Amenajată în continuarea Sălii mari de arme a castelului, în stilul de trecere de la romanic la gotic, Sala armelor de vânătoare ocupă un loc bine definit în cadrul proiectului arhitectonic. Fără a fi o anexă a Sălii mari – așa cum ar putea sugera poziționarea sa spațială – Sala armelor de vânătoare pare mai curând un refugiu regal într-un univers germanic atât de familiar lui Carol I. Alături de *Camera bețivilor* (Trinkstube), pitoresc ornamentată cu vitralii vechi germane, cu piese din gresie gen Westerwald și mobilier în stil rustic bavarez, Sala mică a armelor de vânătoare contituie cea mai autentică reprezentare a stilului *Altdeutsch*. Decorată cu mobilier variat - mese, gheridoane, scaune rustice, cassone, cufere - din lemn masiv de nuc, sculptat cu motive ale Renașterii germane târzii, intercalate de embleme cinegetice, „contaminate de opulența barocă”¹³³, sala se deschide în mod teatral printr-un portal gotic, piesă sumptuoasă și veche, adusă probabil din capela castelului de la Sigmaringen¹³⁴. Urmând linia sobră a mobilierului german¹³⁵, toate celelalte elemente decorative auxiliare întregesc imaginea despre vânătoare în epoca *Gründerzeit*: vitralii vechi din secolele al XVII-lea, intercalate de vitralii comandate atelierului Zettler, decorate cu scene de vânătoare, lustre întruchipând trofee și animale, gravuri cu scene cinegetice de secol XVIII, copiate de August Wind după celebrul gravor german, Elias Ridinger (1698 – 1767)¹³⁶, statueta împăratului Maximilian I de Habsburg, pasionatul vânător, captând atenția prin majestuozitatea ținutei, alături de statuete expresive reprezentând mistreți și copoi. Desprinsă parcă din gravurile lui Dürer¹³⁷, sala adăpostește o colecție diversă și valoroasă de arme și obiecte de

¹³² Mihai Haret, *op. cit.*, p. 56; p. 57

¹³³ Vezi, pe larg excepționala lucrare a istoricului de artă, Marian Constantin, *Palate și colibe regale din România*, Ed. Compania, 2007

¹³⁴ *Das Deutsche Zimmer im Hause (1883)* apud Marian Constantin, *op. cit.* : „...[P]ortalul principal al unei deschideri mai mari poate fi evidențiat ca o piesă sumptuoasă în relief, în timp ce ușile secundare pot fi tratate chiar mai simplu decât lambriurile” (p. 95)

¹³⁵ *Ibidem*: „Amenajarea camerelor vizează - în afară de aranjarea propriu-zisă a mobilelor - decorarea pereților, a taranelor, pardoseliilor, ușilor, ferestrelor, adăcarea corpurilor de iluminat, a textilelor, obiectelor decorative ș.a.m.d. Mobilierul rămâne însă factorul decisiv în cultura habitatului *Gründerzeit*, fiind elementul predominant al camerei atât prin numărul pieselor, cât și prin diversitate - celelalte componente au funcții ambientale auxiliare” (p. 97)

¹³⁶ Dominique Venner, *op. cit.*, în capitolul „Două secole de o eleganță fără egal” (pp. 22 – 27), autorul menționează numele lui Elias Ridinger printre cei mai apreciați autori de gravuri de vânătoare ai secolului al XVIII-lea.

¹³⁷ Marian Constantin, *op. cit.*: „Stilul arhitectural care ajunge să obțină o adesiune cazzi unanimă, considerat apt să exprime legăturile profunde cu trecutul măreț al națiunii, este stilul (neo)renesantist. Renașterea amintea de faptele regilor și împăraților, dar și de mari artiști precum Albrecht Dürer și Hans Holbein cel Tânăr; acea epocă, hotărâtoare pentru fondarea Reformei, eroca, de asemenea, figurile legendare ale lui Martin Luther și Philipp Melanchthon, biruitori în „lupta împotriva unei Rome subjugate spiritual” (pp. 92 – 93)

vânătoare, de la tocuri de pulbere din os, fildeș, bogat ornamentate și cornuri de vânătoare până la săbii, spade, puști și arbaletе.

Aceleași principii stipulate de Jakob von Falke în „*Die Kunst im Hause*” (1871) stau la baza amenajării actualei Sufragerii regale¹³⁸. Bufetul monumental în fix, decorat cu medalioane reprezentând portrete de strămoși este piesa de referință a sălii. Discret așezate în lambriul din lemn de nuc, cele două „*Naturi statice cu vânat*” după Cornelius de Hem (1631 – 1695) aduc un plus de culoare interiorului sobru datorită tonurilor discrete de ocru, roșu, brunuri și griuri colorate. Suita de vitralii a Sufrageriei, comandată firmei Zettler din München între anii 1881 și 1882 ar putea foarte bine să se intituleze „*Scene din viața cavalerilor germani*”: căsătoria, plecarea în cruciadă, turnirul, vânătoarea, toate sunt tratate cu dezinvoltură artistică, trădând măiestrie, dar și cunoșterea profundă a subiectului. Două vitralii – pandant surprind momentele cruciale ale vânătoriei de mistreți și urși, în timp ce al treilea vitraliu immortalizează un cuplu nobiliar, însoțit de paj cu copoi plecat la vânătoarea cu șoimi, pe domeniul castelului, a cărui siluetă a fost schițată *en grisaille* în plan îndepărtat. De altfel, vitraliile cu scene de vânătoare sau cu animale, create de Zettler, apar pretutindeni în castel, la toate cele trei nivele și în cele mai neașteptate locuri. Ele demonstrează importanța pe care - alături de arta militară, a cărei continuare este - o reprezenta vânătoarea, privilegiu al aristocrației, deopotrivă îndatorire și agrement. Adept înfocat al principiilor *Gründerzeit*, care respingea arta franceză ca frivolă și îngrădit de decorația parietală dominată de lambriurile din diverse esențe de lemn, regele Carol se dovedește prudent în achiziționarea tapiseriilor. Colecția de tapiserii a castelului Peleş, remarcabilă prin valoare, este restrânsă numeric și ca urmare a proliferării în secolul al XIX-lea a atelierelor franceze în dauna celor flamande sau italiene. Cu excepția suitei de tapiserii Aubusson care decorează Holul de onoare, inspirate după cartoanele pictorului francez, François Boucher, regele Carol achiziționează doar câteva tapiserii flamande, dintre care două, cu scene de vânătoare. Fabricate în faimoasele atelierele de la Malines¹³⁹, de lângă Bruxelles, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, piesele decorează astăzi unul dintre coridoarele

¹³⁸ Jakob von Falke, *Die Kunst im Hause*, 1871 apud Marian Constantin, *op. cit.*, p. 96: „În sufragerie este necesar să existe un perete liniștit ...”. Nu-și au locul aici tablouri istorice izolate, pentru că acestea ar putea atrage atenția asupra lor prea mult. Un efect maxim îl au însă ...” tablourile reprezentând natură moartă, fructe și flori, scene de vânătoare și animale, pictate în rețeca manieră. [...] Caracterul sufrageriei cere ca piesele de mobilier să fie și ele cât mai simple sau ornamentate într-un stil cât mai serios. Bufetul alcătuiește, împreună cu ornamentele sale, piesa principală; restul se rezumă la masă și fotolii; pentru acestea din urmă se recomandă tipul simplu al Renașterii târzii, cu spătar drept”

¹³⁹ L’*Histoire de la tapisserie*, Ed. Flammarion, 1995. Vezi de asemenea, lucrarea lui Guy Delmarcel, *Flamish Tapestry*, Thames & Hudson, 1999

Holului de onoare. Impresionante prin dimensiuni, coloristică, dar și prin precizia desenului, ele par un omagiu adus celebrei colecții a împăratului Maximilian I de Habsburg și vânătorilor sale la fel de celebre de lângă capitala Belgiei actuale. În prima dintre ele, intitulată „*Vânătoare de mistreți*”, ceata de hăitași din prim plan, dotată cu sulite și câini de vânătoare a încolțit din toate părțile animalul, în timp ce în plan median, îngrozită de priveliște, nobila călare privind peste umărul stâng cu o expresie înfricoșată, a fost immortalizată în clipa precedentă galopului spre castel. Reprezentată în planul îndepărtat, clădirea se întrezărește discret între corolele bogate ale celor doi copaci care încadrează scena. Cealaltă tapiserie, intitulată „*Vânătoare cu șoimi*”, descrie o scenă mult mai relaxată de vânătoare de animale mici, câpriori și păsări. Cinci nobili de Renaștere și doi hăitași, care preiau vânatul, încadrează personajul feminin călare, cu șoimul dresat pe mâna dreaptă și privirea ațintită spre pradă, în timp ce un paj îi strunește calul. Trecerea subtilă de la tonurile aprinse de roșu și brunuri, la nuanțele suave de ocru și griuri colorate, atenția pentru detaliu, ca și calitatea tehnicii *basse-lisse* le transformă în capodopere ale domeniului, în substitute ale picturii. De altfel, mari maeștrii ai picturii flamande, Rubens, van Dyck și Jordaens au creat cartoane pentru tapiseriile fabricate în secolul al XVII-lea la Bruxelles și Antwerp, contribuind din plin la consacrarea definitivă a atelierelor flamande de tapiserii. Nu întâmplător, regele Carol I a comandat pentru colecția regală de pictură, copiștilor V. Grève și Snyder replici după două pânze create de părintele picturii flamande, intitulate „*Vânătoare de mistreți*” și „*Vânătoare de lei*”.

Reprezentantul unei dinastii seculare de războinici, călit în cele mai bune școli miliare europene, soldat prin formație, ca și prin vocație interioară, regele Carol I a văzut în vânătoare o prelungire a lui *ars bellorum*. Asemenea luptei cu inamicul, vânătoare presupune curaj, concentrare și strategie. Este o probă de forță, un exercițiu premergător războiului, un stimulent al competiției. Deopotrivă artă și meșteșug, vânătoarea a ocupat locul cuvenit în biografia regală și în iconografia reședinței de la Sinaia.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bachelin, *Castel Peles. Le Château Royal de Sinaia*, Paris, Didot & Cie, 1893
2. F. Braustein, J.F. Pepin, *marile mituri ale lumii*, Ed. Lider, ?
3. Carol I al României, *Jurnal*, vol. I, 1881 – 1887, Ed. Polirom, 2007
4. *La Chasse moderne, Encyclopédie du Chasseur*, Librairie Larousse – Paris, ?
5. Alin Ciupală, *Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea*, Ed. Meridiane, București, 2003
6. *Cîntecul Nibelungilor*, Ed. Minerva, București, 1977
7. Marian Constantin, *Palate și colibe regale din România*, Ed. Compania, 2007
8. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. I, II, III, Ed. Artemis, 1994, 1995
9. Sorin Cristescu, *Carol I, Corespondența privată (1878 – 1912)*, Ed. Tritonic, Colecția Biblioteca pentru toți, București, 2005
10. Guy Delmarcel, *Flamish Tapestry*, Thames & Hudson, 1999

11. Georges Duby, *Cele trei ordine sau imaginarul medieval*, Ed. Meridiane, 1998
12. Wolfram von Eschenbach, *Parzifal*, Ed.
13. Jacques Le Goff, *Omul medieval*, Ed. Polirom, 1999
14. *Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular*, vol. II, Ed. Machiavelli, București, 1995
15. Mihai Haret, *Castelul Peleş*, Cartea Românească S.A., București, 1924
16. *L' Histoire de la tapisserie*, Ed. Flammarion, 1995
17. Mădălina Nițelca, *Ceremonialul la curtea regelui Carol I de Hohenzollern (1866-1914)*, București, 2009
18. Alexandru Tzigara – Samurcas, *Castel Peleş*, 1933
19. *Din amintirile Elencuței I ăcărescu*, Ed. Paideia, 2000
20. Elena Văcărescu, *Memorial în mod minor*, Ed. Compania, 2001
21. Elena Văcărescu, *Regi și regine pe care i-am cunoscut*, Ed. Compania, 2004
22. Dominique Venner, *Les beaux arts de la chasse. Objets, symboles, décors*, Jacques Grancher, 1992
23. Jacques de Voraginc, *Légende dorée*, Paris 2004

PROFESORUL BENONE SĂVOIU

100 de ani de la naștere

Prof. Adrian Săvoiu

RESUMÉ

Vue d'ensemble de l'oeuvre représente un fragment (le chapitre final) de la licence en lettres ayant comme titre Mateiu I. Caragiale – l'homme et l'oeuvre soutenu en 1936 par Benone Săvoiu, à la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Bucarest.

L'analyse de l'oeuvre de Mateiu I. Caragiale y est réalisée en la comparant à l'oeuvre de certains écrivains roumains comme Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Gib Mihăescu, ou bien étrangers, tels que Dostoievski, tout en relevant autant les ressemblances que les différences.

La jumătatea veacului trecut, putea fi zărit trecând pe bulevardul „Pardon” din Câmpulung un bărbat înalt, bine legat, purtând întotdeauna pălărie. Siguranța pasului, figura zâmbitoare, salutul larg, plin de politețe, făcut întotdeauna cu ridicarea pălăriei de pe cap, firea jovială, hainele întotdeauna în tonuri deschise, de preferință bej, făceau din profesorul Benone Săvoiu un „personaj” inconfundabil.

Născut la 19 martie 1910 în localitatea Mălin (Bughea de Sus) de lângă Câmpulung Muscel, Benone era descendentul unei familii de moșneni.

Dinspre partea tatălui, străbunicul său Moise Săvoiu se stabilise în zona Muscelului venind de peste munți, de la Moeciu, după zavera lui Tudor Vladimirescu. Dinspre partea mamei, spița familiei Isbășescu este identificabilă în acte până la jumătatea veacului al XVIII-lea. Bunicul Nicolae Isbășescu, sosit din Transilvania, s-a așezat în Albeștii de Muscel unde a deschis un han, o brutărie și prima școală din sat. La nevoie era și învățător. Al șaptelea copil al său, Elisaveta, a fost cerută de nevastă de Ion Săvoiu, strănepotul lui Moise. Ion și Elisaveta au avut trei urmași, iar al doilea născut a fost Benone.

Rămas orfan de tată în urma războiului, copilul s-a ținut de învățătură. La Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel a fost elevul meritoriu al unor străluciți profesori ai timpului: printre ei, lingvistul Ion Țicăloiu, cu doctoratul luat în Germania, Dumitru Baci, profesor de limba franceză, autor de studii și articole, sau Gheorghe Șapcaliu, un enciclopedist care stăpânea la perfecție limbile elină, latină, slavonă, germană și franceză. Cu examenul de bacalaureat trecut în anul 1930, Benone Săvoiu s-a înscris la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București. A fost studentul lui Nicolae Cartoian, Mihail Dragomirescu, Dimitrie Caracostea, C. Rădulescu-Motru, a audiat conferințele lui Nicolae Iorga ori ale lui Mircea Eliade, a trăit din plin efervescența culturală a perioadei interbelice.

Nu trecuseră decât patru luni de la stingerea din viață a lui Mateiu I. Caragiale când Benone Săvoiu, student în ultimul an la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, își susținea în mai 1936 lucrarea de licență în filologie modernă cu o teză despre personalitatea și opera lui Mateiu I. Caragiale. Câteva recenzii abia publicate și lipsa oricărei cercetări critice mai amănunțite despre creația lui Mateiu ofereau perspectiva unei investigații mai largi, într-o perioadă când „mitul Mateiu I. Caragiale” nu se născuse încă.

Lucrarea de licență *Mateiu I. Caragiale – omul și opera* este o investigație care în momentul redactării pornea de la o bibliografie extrem de redusă, pentru că până în 1936 se publicaseră doar câteva articole despre creația scriitorului. De aici dificultatea cercetării operei unui autor care încă nu intrase în conștiința publică. De bună seamă că Benone Săvoiu a manifestat un atașament aparte pentru Mateiu. Aceasta rezultă nu numai din felul în care îl privește pe Mateiu-omul, dar și din analiza pe care o face operei sale. Chiar și stilul lucrării se contaminează, pe alocuri, de întorsătura frazei mateine.

Colegul de facultate al lui Benone, scriitorul și caricaturistul Neagu Rădulescu, îl va metamorfoza în personaj literar și, cu numele Benone Vasilescu, îl va portretiza într-una dintre nuvelele sale, intitulată *Examen cu Sfântul Sisoe*, evocare plină de umor a vieții universitare bucureștene :

Până atunci, apare pe ușa din fund, de lângă ascensor, trupul masiv cu mâinile bălângănind în dreapta și în stânga, al lui Benone Vasilescu. Mamutul, așa cum l-au poreclit bobocii gureși din anul întâi, înoată foarte puțin grațios pe deasupra valurilor de studenți și studente și se oprește în fața mea, mângâindu-și cele două fricele de mustață care îi umbresc buzele și care, se laudă el, au subjugat toate inimile Câmpulungului. Nu există femeie pe bulevardul „Pardon” care să nu-i poarte fotografia în poșetă lângă cruciulița Sfintei Vineri.

Pe baza diplomei de licență în Filosofie și Litere, eliberată de Universitatea din București și semnată de ministrul Instrucțiunii Petre

Ștefănescu-Goangă la 18 ianuarie 1937, absolventul și-a început cariera didactică. În același an, ca licențiat al Universității din București, a obținut certificatul Seminarului Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”.

Benone Săvoiu a fost profesor de limba și literatura română vreme de 36 de ani. Abia ieșit din amfiteatrele facultății, l-a suplinat pe profesorul și criticul literar I.M. Rașcu la Liceul „Gh. Șincai” din București. A predat apoi la Liceul „Moise Nicoară” din Arad, la Liceul de Aviație din Mediaș, pentru ca din 1940 să se stabilească la Câmpulung Muscel, orașul natal, unde va profesa în diferite instituții de învățământ până în anul 1972. Toate seriile de elevi și-l amintesc ca pe un profesor integru, cu o solidă formație intelectuală.

Spirit integru, pasionat de profesiune și dedicat meseriei sale, Benone a străbătut scrâșnind din dinți anii grei de după reforma învățământului din 1948. Teza de licență, publicată postum, trădează talentul pentru analiză și investigație literară al fostului student la Litere. Vremurile tulburi de după instaurarea comunismului nu-i vor mai lăsa libertatea de a se exprima și profesorul s-a consolat cu prestigiul catedrei și respectul celor din jur. Fragmentul dintr-o scrisoare a unui fost elev poate fi edificator:

Stimate domnule profesor, vă rog a nu vă fi cu supărare, dar cele de mai sus sunt bucurii reținute în timpul unui an, când d-voastră de la catedra înaltă de lemn masiv, sau rezemat de perete, între două calorifere, ne vorbeați răspicat fie de viața lui August Treboniu Laurian, fie de primele poezii ale lui Văcărescu sau ale altui poet sau scriitor al cărui cap se poate numi geniu. Nu, domnule profesor, nu vă voi uita niciodată, nici felul d-voastră de a vă purta cu noi și nici felul d-voastră de a fi.

La începutul anilor '50, tocmai sosise la Câmpulung, întoarsă de la București, unde făcuse studii superioare în matematică, Ileana Stănescu, acum profesoară la Școala Normală „Carol I”. Deși urmăse științele exacte, pasiunea cea mare îi era literatura, căci fosta elevă a Liceului de Fete din Câmpulung fusese cea dintâi între colegele de clasă la acest obiect, excelând în compuneri, dar mai ales într-o ciudată încăpățănare de a nu lăsa necitită nicio carte recomandată de profesoara de română pentru bibliografia școlară. Fiică de învățătoare, crescută din puțin, Ileana lua totul în serios când era ceva de realizat, conducându-se în mod declarat după deviza „Fă bine tot ce faci.”

Fire romantică, interiorizată puțin, plină de sensibilitate, fata învățătoarei îi va fi plăcut de bună seamă chiar de la prima întâlnire pe bulevardul „Pardon” lui Benone, care s-a hotărât repede să se așeze la casa lui, cerând-o în căsătorie. Una dintre primele fotografii realizate împreună îi arată fericiți, privindu-se unul pe celălalt. Și-au construit

locuință în oraș, pe strada Parcul Mirea, la nr. 11, sub platoul Gruului, de unde poți privi în voie munții. În acest mic univers au trăit până în septembrie 1973 bucuriile simple ale vieții, rânduite de când e pământul.

* * *

Teza de licență a lui Benone Săvoiu consacrată lui Mateiu I. Caragiale, aducând în prim-plan un autor a cărui „cotă de piață” a crescut spectaculos în ultimele decenii, este structurată în cinci capitole. În cel dintâi se face o prezentare a personalității autorului, pusă în legătură cu opera *care, până la un punct, este o autobiografie deghizată*. Capitolul următor analizează poeziile lui Mateiu, dominate de figuri emblematice ale trecutului nostru, precum Domnița, călugărița, „cuceritorul”, „războinicul” etc. Cel de-al treilea capitol, prin investigația făcută nuvelei **Remember**, îl integrează pe autor într-o familie de spirite din care mai fac parte scriitori precum Barbey d’Aurevilly, Villiers de L’Isle Adam, Edgar Allan Poe sau Oscar Wilde. Capitolul patru este dedicat capodoperei **Craii de Curtea-Veche**, analizându-se conținutul acestui roman insolit, puțin cunoscut cititorilor de atunci. Capitolul final, **Privire generală asupra operei**, cel mai complex și mai bine realizat, extinde cercetarea **Crailor...** și a nuvelei **Remember**, prin relaționarea cu alți autori din literatura română și universală, punându-se în evidență stilul aparte al prozei lui Mateiu, văzut *ca o realitate independentă ce se suprapune povestirii*.

MATEIU I. CARAGIALE – OMUL ȘI OPERA Privire generală asupra operei

Craii de Curtea-Veche este subintitulat *roman*. Ca să acceptăm această denumire și să fim, deci, de acord cu autorul, ar trebui să răsturnăm definiția clasică a genului. **Craii de Curtea-Veche** nu se poate încadra nici celei mai încăpătoare definiții despre roman. Epicul nu este realizat prin desfășurarea faptelor eroilor; o dinamică, o dezvoltare a acțiunii lipsește cu totul în această carte. Se poate spune că, în **Craii de Curtea-Veche**, găsim un amestec de nuvelă, de poem fantastic, de notații și mai cu seamă o galerie de portrete, care se întregesc cu fiecare capitol nou. De aceea și rezumatul făcut mai sus ne va părea fără fir, mai mult fragmentar. Eroii sunt statici, distanțați prin categoriile lor morale; dialogul, element principal în roman, este aproape inexistent. Nu găsim o psihologie adâncită; materialul omenesc este mai mult desenat decât zugrăvit. El nu mai anunță ce se poate găsi în sufletul omenesc, nu sondează ca Honoré de Balzac, de exemplu, care, în a sa **Cousine Bette**, evidențiază prin Hulot și Crevel tot aceleași păcate nemărturisite, dar printr-o profundă și sistematică analiză. De asemenea Dostoievski, genialul romancier rus, a pătruns adânc în tainele sufletului uman.

Deosebirea cea mare între aceștia și Mateiu Caragiale constă în faptul că scriitorul român nu aprofundează câtuși de puțin materialul de care dispune. Din acest punct de vedere îl putem apropia de moraliști în genere, care ca și el mai mult spun decât expun; ei fac numai portretul viciului consumat, fără să pună și patimile în acțiune, motiv principal pentru care *Craii de Curtea-Veche* nu poate fi roman. Îi lipsește și o intrigă continuă, care să dea vieții mișcare, întretându-se de acțiuni contradictorii. Tablourile se succed unul altuia și fabulația este prea puțin satisfăcătoare pentru ceea ce așteptăm și cerem de la un roman. Povestirea este o frescă epică statică. Autorul privește eroii nu dinlăuntru lor spre noi, ci de la sine spre ei. Viața lor interioară nu ne este înfățișată decât în măsura în care se rezolvă în exterior. *Craii de Curtea-Veche* este prea mult povestire în trecut, prea puțin acțiune care să se petreacă în prezent, ca să realizeze complet romanul, care din principiu se întâmplă, nu trebuie să se fi întâmplat. Am putea zice o povestire de romancier.

Privit în constelația celorlalți scriitori, Mateiu I. Caragiale se deosebește mult de Mihail Sadoveanu, de exemplu, pentru că în opera sa de prea puține ori revine natura ca motiv poetic. Zugrăvind mai mult omul, Mateiu Caragiale se apropie de alt grup de scriitori, ca Gib Mihăescu, Cezar Petrescu, Damian Stănoiu ș.a., în opera cărora natura este însemnată [*sic*] tot în strânsă legătură cu eroii. Din acest punct de vedere, el a reușit să se descopere pe sine, căci povestirea nu trece dincolo de aria sa sufletească, dar excluzându-se pe el ne poartă prin lumea altora, în spatele cărora descoperim pe autor. Era și o cerință nouă a romanului în acel timp și Mateiu Caragiale făcea prima încercare de acest fel.

Mihail Sadoveanu este cel dintâi la noi care, alambicând romanul cu proza artistică, a distilat un stil înflorit și cu o mireasmă înțepătoare de cronică. Au încercat și alții acest gen de scriere, dar au comis de la început greșcarea de a pune în gura eroilor idei și expresii neconcordante timpului, situației și culturii lor. Și mai mult, n-au știut să speculeze situația, creând un stil frumos, care să răscumpere cel puțin pe jumătate greșcarea în care de bună voie au căzut. Mateiu Caragiale reușește cel dintâi să limpezească această confuzie și să delimiteze cât mai accentuat hotarele prozei românești de acelea ale prozei artistice. Drumul fusese deschis de Mihail Sadoveanu, dar el nu izbutise să ducă la bun sfârșit această dificilă întreprindere. Pe când la acesta avem totdeauna aceeași persoană, însă ascunsă sub denumirea literară, mai cu seamă istorică, a diferitelor figuri care vorbesc aceeași limbă și sunt înfășurate în același stil propriu lui Sadoveanu, la Mateiu Caragiale întâlnim tot atâția eroi câți solicită acțiunea spre a se susține și a se putea încheia. Mateiu Caragiale a înțeles de la început ca o eroare neaderența

vorbirii și stilului raportat la eroii săi, de aceea îi lasă să se exprime așa de brutal și crud, pentru că, în definitiv, eroii unui roman nu pot fi decât persoane ca și noi, cu aceeași vorbire și cu aceeași exprimare ca a noastră. Despre această exprimare a eroilor lui Mateiu Caragiale voi mai reveni când voi vorbi de moralitatea lor.

Sunt romancieri ca Ionel Teodoreanu și alții, furați de curgerea lirică a stilului și lăsați în voia cuvintelor care se atrag și se împerechează după sonorități și constelații inspirate; obiectul prepus este aproape acoperit și nu apare decât ca o insulă în oceanul de expresii și înfloriri imagiste. Mateiu Caragiale n-a voit să fie înșelat, supus de realitate, ci a căutat s-o domine impunându-i și servindu-i tot ceea ce credea că îi este necesar și mai ales cât îi permitea aria sa spirituală.

Să revenim la romanul lui Mateiu Caragiale și să spunem ceva despre eroii săi. Peisajul și eroii ne sunt străini și prea puțin familiari, dar cum sunt prezentați de autor reiese că ei au existat. Nu poate fi vorba de o invenție de la început până la sfârșit, pentru că se desprind prea sincer și viu din amintirea autorului acești crai ai Curții-Vechi, cu care a dus, se pare, o viață împreună. De aceea ne sunt înfățișați în toată splendoarea lor morală, nefăcând nicio rezervă, nici chiar viciilor mari, care puteau fi trecute cu vederea. Pe toți îi aduna aceeași pasiune a băuturii și, mai ocolit, a femeilor. Întâlnirea la un loc era prilej de chef, pentru care chiar timpul juca un rol determinant: *Era spre căderea iernii o vreme de lacrimă. Deși nu plouase, tot era ud; jghiaburile plângeau, ramurile copacilor desfrunziți picurau, pe tulpine și pe grilaje se prelingea ca o sudoare rece stropi groși. Asta e timpul care îndeamnă cel mai mult la băutură (Craii de Curtea-Vechi, p. 9)*¹. Autorul face aproape pe fiecare pagină apologia vieții acestor „crai”, înglobându-i sau privindu-i retrospectiv și izolat. Ceea ce dă, desigur, impresia de static. Pe cât de lucid e ochiul ce se poartă peste decrepitudinea eroilor și mediul pestilențial în care conviețuiesc, că s-ar părea că le stă în față un spirit lipsit de simpatie, uscat, pe atât întreaga atmosferă a romanului articulează o poezie de rezonanțe triste a sfârșitului, a celor căzute în descompunere, fie oameni, fie lucruri, interioare de case sau istorii de neamuri stinse.

Meritul cel mare al autorului constă tocmai în acea lumină simpatică în care îi învăluiește pe acești „crai”, legitimându-le viața, prin blestemul unui sânge nepotolit și biciuitor. Așa, despre Pașadia se spune că *asupra neamului său apasă o neagră afurisenie, care-l mână fără înduplecare spre stingere, supunându-l mai înainte la încercările cele mai grele ale restriștei* (p. 50). Și mai jos: *Părintele său, cartofor, crai și bețiv, măcinase mai multe rânduri de moșii și murise în funiile nebuniei;*

¹ Toate citările sunt făcute după ediția apărută în anul 1929 la Editura Cartea Românească.

iar dintre fete, singura care avusese parte de cununii își aprinsese de la lumânare părul în noaptea nunții și arsese de vie.

Pașadia fusese de mic crescut pe mâini străine, prigonit din tinerețe când se uniseră cu toții, să-l îngroape sub tăcere. Din toate încercările grele la care soarta îl supusese, această făptură de fier ieșise călită de două ori. Purta o dușmănie neîmpăcată împotriva Țării Românești. Cu lumea în care trăia nu mai avea nicio legătură. Ducea în suflet o ură nemăsurată pentru tot ce era prezent; orgoliul său, de atâtea ori înfrânt, se schimbase, acum, într-o poftă de distrugere și dezagregare a acestei lumi, în care se socotea un exilat.

Opera pe care o desăvârșise de peste 30 de ani hotărî să piară o dată cu el; căci asemenea lui Scipio Africanul, care pusese să i se sape pe mormânt: *Patrie ingrată, nu vei avea oasele mele*, Pașadia spusese că oasele le va lăsa, dar rodul creierului, cugetarea, nu. Prietenia lui cu Pirgu, cât și acea frenezie a viciului era pornită dintr-o dezamăgire însetată de răzbunare, și ca să poată vâna fără caznă și fără a se mânji în mlaștinile viciului trebuie să mă întovărășesc cu această hienă, s-o hrănesc și să-i sufăr puturoșenia, își justifică Pașadia căderea sa în desfrâu și imoralitate și această hidoasă tovărășie. Elixirul vieții și-l trăgea din trecut, în care se afunda cu patimă și vorbea de el cu o reculegere mistică. De multe ori credea că sufletul său va mai fi avut cândva și alte intrupări și această amăgire era pentru el singura mângâiere și înduioșare.

Celălalt „crai”, Pantazi, un om ce părea veșnic trist, de o tristețe albastră și lină, cu privirea ochilor săi nespus de dulce urmărirea veșnic amintirea unui vis. Avea o înfățișare nobilă, ca un obosit, un mare mândru. Umbla totdeauna singur, căutând să se piardă în gloată neobservat. Vorbea frumos franțuzește. Era adescori văzut prin Cișmigiu, unde își plimba melancolia. Vorbirca lui era măsurată și împrumuta spuselor cât de neînsemnate „farmecul” glasului său cald, pe care-l mlădia cu o nespusă măiestrie. Melancolia, pe care o purta peste tot, era provenită din durerea unei dezamăgiri în dragoste. De neam grec, nobil mediteranean, strămoșii săi fuseseră neobosiți corăbieri. Viața și vârsta nu l-au debusolat câtuși de puțin și a rămas până la moarte același visător nepocăit, pururea retras de ce-i îndepărtat și tainic. Amintirea mamei sale, una din acele albe Magdalene, îi rămăsese neștearsă. De la străbunica a învățat dânsul că face parte din aceia cărora le e dat de la Dumnezeu să poruncească. Veșnic călător din pasiunea de a schimba cadrul, în 30 de ani a plutit mai mult poate decât laolaltă toți corăbierii străbuni. Nu irosise nicio funcție, pentru că în țara în care tatăl său nu voise să fie „ministru” și străbunicul său, Domn, ce l-ar mai fi putut ispiti? Un om de bun-gust și un contemplativ de rasă, el nu voia, ca Pașadia, distrugerea acestei lumi, cât să o părăsească mai curând: căci mă voi imbarca îndată ce voi simți că mi se apropie sfârșitul, pentru

călătoria din urmă, din care cuvinte nu se desprinde regretul de ce va lăsa în urmă, ci aduce sufletului său eliberarea absolută, în căutarea căreia străbătuse atâtea țări!... Salvat prin cultul frumosului, căci era un îndrăgostit de tot ce înfăptuise mâna omenească și mai ales de frumusețea peisajelor, după stingerea prietenului său Pașadia își reia înfățișarea lui cea adevărată de *gentilom ras și cu barbeți scurți* și înfrățește pentru totdeauna pasiunea peregrinărilor pe mări și oceane.

Gore Pirgu, *arhimanul tuturor relelor*, era o lichea fără seamăn și avea un suflet de *hingher și de cioclu*. Era stricat de mic *până la măduvă*, fusese giolar, rișcar, slujnicar, iar în tinerețe fusese *vemiaminul cafenelelor și cherubinul caselor de întâlnire*. Cartofor fără pereche, din care își făcuse și *meserie*, îl istoviseră *boalele lumești*. Era primit peste tot cu brațele deschise. Și este de mirare că *potaia aceasta măruntă, ce se târa și se gudura rânjind*, în care *pizma ținea deșteaptă și asmuțea fără încetare împotriva tuturor o fiară spurcată și capie, pornită pe vrăjmășie, pe vătămare, pe rău*, nu insufla nimănui nici teamă, nici scârbă. Deși cei doi, Pașadia și Pantazi, îl acceptaseră în tovărășia lor, și am văzut din ce motive, *il disprețuiau fâțiș și fără cruțare, de câte ori se ivea prilejul*. La chefuri *spunea lăutarilor să cânte, le da de băut, se pupa cu ei în gură, apoi îi lua la înjurături și la palme*. Se ocupa și se politică; căci, după căderea guvernului, spera să fie pus într-o slujbă înaltă. Umblase să se însoare, fusese refuzat peste tot, pentru că n-avea „carieră”. Izbutește după multe împotriviri să-i ducă pe tovarășii săi la *Arnoteni, adevărații Arnoteni*. Reușește să despartă pe Ilinca de Pantazi și pe acesta de Pașadia.

Acestea ar fi portretele, izolat privite, ale celor trei crai din roman. Dar în afară de personaje de talia acestora, găsim în romanul lui Mateiu Caragiale și alte personaje secundare, fâșii de lumină și umbră, cum sunt Pena Corcodușa, Poponel, Rașelica, Ilinca Arnoteanu etc., viguros creionate unele din ele, altele impuse cu violență și cam exterior.

O creație care să îmbrățișeze realități comune lumii răsăritene găsim în Pena Corcodușa, deși apare o singură dată în scenă și atunci cam teatral, în mijlocul acelei nopți de beție, când i se spune povestea de femeie căzută în rând cu prostituatele, fostă curtezană, care în urma prăbușirii visului ei de a-și urma domnul și stăpânul inimii, pe frumosul Serghie, mort în 1877, apare peste acea lume a decrepitudinii izbucnită din infernul de păcate al aceluia trecut ca o *întropare a remușcării*. În schițarea ei fugară, fără opriri și reveniri migăloase, ca la ceilalți eroi principali ai cărții, doar proiectându-i în linie de traiectorie apariția ei turburătoare de iasmă, Mateiu Caragiale a concretizat toată puterea sa de a reda fiorul tragic al destinului, și cred că a reușit pe deplin.

În literatura universală, îi găsim asemănare în Maria, creația lui Dostoievski din *Idiotul*: *Elle avait l'air d'une folle, tant elle était émue et exaltée. Mais ensuite, quand on eut appris dans le village, que Marie*

était mourante, les vieilles paysannes vinrent à tour de rôle s'installer à son chevet. Dans la localité, on commençait, paraît-il, à avoir pitié de la jeune fille; du moins on laissait aux enfants la liberté de l'approcher et on ne l'injurait plus comme autre fois.² Sau avea tresăriri de neună: Aussitôt, sourde aux observations de ses gardes-malades, elle se soulevait péniblement sur sa couche, adressait un signe de tête à ses petits amis.³ Totuși ea a murit fericită: Grâce à eux (este vorba de cei care veneau s-o îmbărbăteze) je vous l'assure, elle mourut presque heureuse. Grâce à eux elle oublia son malheur; elle reçut d'eux en quelque sorte son pardon car, jusqu'à la fin, elle se considéra comme une grande coupable.⁴ Înainte de a muri iată în ce stare trăia: Elle passait toute la journée dans une sorte de somnolence, les yeux fermés, la tête appuyée contre le rocher; son visage était émacié comme celui d'un squelette, la sueur inondait son front et ses tempes.⁵ La apropierea celui pe care îl iubise și din cauza căruia înnebunise lua atitudinea aceasta foarte curioasă: Dès que je me montrais, Marie tressaillait, ouvrait les yeux et s'empresait de me baiser les mains.⁶ Desigur că în el nu mai recunoștea pe tânărul de altădată. Apropierea sunt frapante atât ca identitate de situații, femeia oropsită și hulită tot din aceeași vină, cât și ca solitudine umană; ea își găsește un sprijin în prințul rus aflat în Elveția pentru căutarea bolii, adică în creștinismul lui Dostoievski.

În literatura noastră, îi aflăm Penei o înrudire mai de aproape în personajul Ion din *Năpasta* lui I. L. Caragiale. Același adânc suflu de umanitate, cercetată la rădăcinile ei umede, aceeași solitudine din milă pentru năpăstuiți, aceeași dragoste și iertare, cum am văzut și la Maria lui Dostoievski; numai că Pena Corcodușa o insuflă mai viu, Mateiu Caragiale având în avantajul său prezentarea firească, de la care *Năpasta* se poate să pară că se abate, pentru că teatrul se pretează la patetic. În toate aceste trei creații, Maria, Pena Corcodușa și Ion, tragicul fatum-

² Avea vacanța unei neobșnuite, îndrăgite care o îmbărbătează și o înveselește. Dar, mai târziu, când s-a aflat în sat că Maria era pe moarte, bătrânele locului veneau să vegheze pe rând la căpătâiul ei. Se pare că acei de acolo începură să se înduioșeze de soarta tinereii; cel puțin se lăsa copiilor libertatea să se apropie de ea și nu i se mai aduceau injurii ca odinioară.

³ De îndată ce-i zărea, surdă la observațiile infirmierelor, ea se ridica puțin, chiar dacă cu multă dificultate, pe patul ei de suferință, făcea un mic semn din cap micilor săi prieteni.

⁴ Datorită lor, vă pot asigura, ea a murit aproape fericită. Mulțumită lor, ea uită de nefericirea sa, primi din partea lor, într-un anume fel, iertarea, pentru că, până la sfârșit, ea s-a considerat o mare vinovată.

⁵ Petrecea toată ziua într-un fel de somnolență, cu ochii închiși, cu capul sprijinit de o stâncă; fața îi era suptă ca a unui schelet, sudoarea îi inunda fruntea și tâmpilele.

⁶ Imediat ce apăream, Maria tresărea, deschidea ochii și se grăbea să-mi sărute mâinile.

ului antic revine cu liniștirea și împăcarea de trecerea într-altă lume, potrivit corectării ce a adus creștinismul destinului păgân.

Pentru a evidenția mai bine apropierea și a ilustra cele spuse mai sus voi cita cele trei scene din *Craii de Curtea-Veche*, din *Idiotul* și din *Năpasta*:

Pena Corcodușa zăcea cuviincioasă pe o rogojină, de nerecunoscut pentru fericirea cu care trecuse în acea scurtă clipă a sfârșitului, cuprinzătoare de veșnicii... În zâmbetul buzelor ei învinete și în privirea ochilor săi rămași deschiși era o duioșie extatică; femeia care fusese nebună din iubire părea să fi murit fericită (p. 159);

Maria mulțumită lor, ea uită de nefericirea sa, primi din partea lor, într-un anume fel, iertarea; datorită lor, vă pot asigura, ea a murit aproape fericită (*L'Idiot*, p. 80);

Că eu Maica Domnului o să pui stavilă între tine și rele, ș-o să dormi, o să dormi.... Ion este „iluminat în extazul suprem”: Maica Domnului Tu ești? Mă chemi? Stai că vin! Iacătă-mă vin.... vin... (*Năpasta*, p. 79).

O coincidență vrednică de remarcat este între figura Penei și cea a Domnișoarei Hus din balada cu același nume publicată de Ion Barbu în 1920 în revista *Contemporanul*. Iată ce scrie d-l Tudor Vianu în studiul său critic *Ion Barbu*⁷:

Ion Barbu a avut prilejul să salute în Mateiu Caragiale, autorul *Crailor de Curtea-Veche*, acea magistrală carte în care pictorul vechiului nostru regim lucrează pe fondul de aur al manierei bizantine, un suflet și o inspirație înrudite. Cu această ocazie, evocând figura satanică a Penei Corcodușa, arătare a nopților de orgie a Bucureștilor de altădată, Ion Barbu a povestit o întâmplare care trebuie să ne reție.

Iată acum această „întâmplare” relatată de Barbu:

În Cișmigiul de acum nouă ani – scria Ion Barbu în 1929 – se putea vedea o schimnică întunecată înșirând pe patru bănci în rând o stranie tarabă de smochine. Hula copiilor n-o turbura din treabă. Vederea mea însă o scotea în minți: ulcele cu blesteme săreau după mine „făcând să se cutremure inima cea mai păgână”. Această întâie întâlnire cu Destinul meu Cometar nu mi-e îngăduit s-o uit. Dar ușurința-mi în cântărirea acelei vestiri a fost mare. Mi s-a spus sau eu am hotezat-o astfel – că poartă un nume ca... Domnișoara Hus; că însăși seara o vărsase din veacul fanariot; că noroiul ei galben și soaia erau de prin cerșeli și popasuri la fântânile nămolose ale drumurilor. Când numele ei, necesar ca o lege a minții nu putea fi decât al Penei Corcodușa; când petele ei picaseră din ceara de creștet sau curseseră din copăile morților. Într-un singur punct schița Domnișoarei Hus concordă cu plăsmuirea Penei. Amândouă se pare că au dăntuit în două

⁷ Tudor Vianu, *Ion Barbu*, Editura Cultura Națională, București, 1935

veacuri diferite: săltăreț, pierdut sau lunatic cu cavaleri-guarzi muscali sau rotunde pașale.

Fără prezența acestei nefericite, spune d-l Tudor Vianu, pe care ivirea poetului o umplea de neliniște, după legile unei misterioase inducții nervoase, Domnișoara Hus n-ar fi existat niciodată pentru noi. Poetul atribuie Domnișoarei Hus un trecut de amantă sau curtezană în vremea mai îndepărtată a ocupației rusești și turcești. E smulsă parcă dintr-o bolgie a infernului în care se pedepsesc desfrânații, dar dintr-una peste ale cărei smâncuri suflă adierea mângâietoare a unei largi simpatii umane. Grotesca ei apariție înaintează către noi, protejată de mila poetului care știe să evoce durerile ei, și să-i spună cuvinte de îmbunare și s-o pună în față cu arătarea atotconsolatoare a unui cer mișcat el însuși de milă:

*Și tu plângi că Al-de-Sus
N-are grijă de sărace;
Că ți-e trupul frânt, răpus:
Nu e nimeni să-l îmbrace;*

*Lacrimi mari îți prind de gât
Lungi zorzoane de nebună
Lasă, nu mai plânge-atât,
Șterge-ți ochii, te îmbună;*

*Uite colo: stele ies
Ca vărsatul și pojarul
În răsad aprins și des
Înțesat e Pălimarul;*

*Uite, cerul a mișcat.
Plecăciuni îți face ție,*

(Din *Domnișoara Hus*,
Contimporanul, 1920)

O creație, după cum vedem, eminamente răsăriteană înrudită de aproape cu Pena Corcodușa, așa cum este relevată de însuși Ion Barbu, plâsmuitorul ei.

Ceilați croi de planul al doilea din „povești” evoluează între bine și rău; când nu sunt stupizi, căinoși, imorali și isterici, cum sunt Arnotenii, Rașelica Nachmansohn, Poponel, atunci nepărat trebuie să fie inteligenți, blânzi și duioși, cum este logodnica lui Pantazi, Ilinca Arnoteanu sau Wanda, fata din popor, pe chipul căreia în afară de blândețe și nevinovăție nu se putea citi nimic.

Când marele oval al „poveștii” a fost închis și economia romanului îi cere totuși participarea altor personaje, transpunerea, intrarea acestora în încrengătura cărții se face cam cu efort, cu violență și mai mult exterior. Caricaturalul îi slujește atunci să desemneze și pitorescul să dea viață. Ce figură sumbră, cam exagerată și odioasă Gore Pirgu!... Numai păcate, numai mizerie!... E în silueta lui grotescă ceva din naivitatea de mijloace a romancierilor romantici. Evident, personajul

acesta există între coperțile cărții, e viu, e prezent; dar este oarecum impus cu violență, îl vezi din afară. Totuși poți spune că este cel mai realizat personaj din roman, nu numai prin liniile portretistice ale autorului, cât prin înseși acțiunile din cuprinsul romanului. În schimb, povestea primului amor al lui Pantazi e neconvingătoare. Moartea Ilincăi este fără răsunet lăuntric. Simple accidente; s-au întâmplat – puteau să nu se întâmple. Sunt acele momente ale romanului puțin cam bruscate și neadâncite. Nu simțim de la aceste întâmplări, mai departe, intrarea lor, încadrarea lor în suflet, în viață și în adevăr.

Tema fundamental poetică din *Craii de Curtea-Veche* este moartea, care revine ritmic, la felurite intervale și cu fiecare din personaje, ca să creeze acel fior de neliniște și împăcare ce se încheagă din toată lucrarea. Moartea însă nu e descrisă, nici nu preocupă fizic ca în scrierile naturaliste, căci în felul acesta ar fi încetat să fie o temă poetică substanțială și n-ar mai fi putut să fie motivul de redare a acelei atmosfere sumbre, încețoșate, în care excelează Mateiu Caragiale. Sunt opere precum cele naturaliste sau realiste sau de întinderea romanului *Idiotul* al lui Dostoievski, unde moartea revine de multe ori fără nicio însemnătate pentru întreg, s-ar părea, pentru că ea nu intră în economia unui roman. Sunt altele care o caută pentru efectul ei de scenă, cum e de pildă *Zodia Cancerului* a lui Mihail Sadoveanu, unde boierii în frunte cu Antonie Ruset sfârșesc unul mai sângeros decât altul. Din acest punct de vedere, Mateiu Caragiale este complet străin de melodramatic; la el, totul se reduce la acest laconism, la aceste simple și cuprinzătoare cuvinte: *Întorcându-mă acasă aflai că mama nu mai era. A mai dus-o câteva luni* (este vorba de tatăl lui Pantazi) *și-a mers să-și ia locul de veci lângă mama; Curând apoi culcam la picioarele lui și pe mama Sia și rămâneam singur pe lume* (p. 83); *A murit Mișu!* (p. 100); *Ilinca se stinse* (p. 154); *Aflăm că Pașadia murise* (p. 156).

Principiul răului în acțiune este intrupat de Pîrgu, care din atâtare la desfrâu, căruia își închinase trupul și sufletul, își făcuse un apostolat. La moartea tatălui său, la condoleanțele ce autorul și cu Pantazi se grăbeau să i le prezinte, le răspunse: *Aș înțelege să mă compătimiți, că nu m-a scăpat Dumnezeu de pacoste mai devreme. Tot el dorea atât de mult moartea lui Pașadia, bunul său prieten: Cu valsul ăsta țin să te duc la lăcașul din urmă, cât mai curând; cred că n-ai să mă faci să aștept multă vreme încă această sărbătoare a tinerețelor mele. Ce frumos are să fie! Ce frumos! Și eu beat cu nenea Pantazi, voi stoarce întristatei adunări lacrimi fierbinți, luându-mi în cuvinte mișcătoare rămas-bun de la în veci neuitatul meu prieten* (p. 90). Tot astfel și Rașelica Nachmansohn, în care se simțea Eva străina, dușmana neîmpăcată și vecinică împrăștiătoare de ispită și de moarte, care dă gata doi bărbați în trei ani, bașca de ce forfecă pe de-alături (p. 21) și pe Pașadia, una din ultimele ei victime, asupra căreia înverșunată mult

nu-i trebuise să-o dea gata. Congenerul său întru nimicirea și pierzania acestei lumi, Pirgu, îi admiră roadele și serviciile ei satanice în expresii ca: *Halal să-i fie, strașnică muiere, pe onoarea mea* (p. 21).

Eroii cărții ***Craii de Curtea-Veche***, cât și Aubrey de Vere din ***Remember***, au în situații deosebite o identitate comună. Toți sunt expresiile pitorești și decorative ale aceluiași ins. Acești eroi ai săi izolează și dezvoltă câte una din însușirile de a fi ale lui Mateiu Caragiale; în spatele lor ghicim, dintr-o dată, pe autor cu gusturile, aspirațiile și resentimentele lui. Și aceasta pentru bunul motiv că nu poate sau nu reușește să se depășească pe sine. El trage un hotar precis între ceea ce este și ce nu este el. Nu se desparte de sine pentru a trăi, dincolo de aria sa sufletească, altă viață. Autorul este mereu prezent în operă, eroii săi ne apar ca alte „euri” ale sale, de unde prea multele caractere comune ale acestora. Așa, eroii lui Mateiu Caragiale, ca niște adevărate păsări de pradă, trăiesc intens viața lor cea adevărată numai după ce noaptea își coboară faldurile grele de întuneric. În timpul zilei, personajele sale, stânjenite întocmai ca liliecii de lumină, se închid în somptuoase odăi, ocupându-se cu studiul și meditația. Au gustul mobilierului greu de abanos, întocmai ca Roderick Usher a lui Poe. Din trecutul lor mai mult sau mai puțin aventuros nu le scapă destăinuiți decât în ceasurile tainice ale nopții.

Sunt oameni culți și în tinerețe au făcut multe călătorii. Se trag din seminții glorioase, pierdute în negura timpului: Aubrey de Vere din neamul zvâpăiaților conți de Oxford, după stingerea cărora a fost cules și alipit la cel de Beauclerk de Stuarții de mâna stângă, ducii de Saint Aubans; Pantazi e grec, nobil mediteranean, strămoșii și-au vărsat, unii, sângele sub flamura Eteriei, iar alții au trecut prin Fanar în Rusia și Țările Românești. Aveau chiar steme de familie; a lui Aubrey de Vere era un sfinx culcat în mijlocul panglicei unei jartiere la fel cu aceea ce împresoară scutul în stema Marii Britanii. Pe panglică citeam cuvântul „Remember”; Pantazi avea următoarea emblemă de familie: pe scut sprijinit de monoceri înlănțuiți, în câmpul albastru lebăda de argint luându-și zborul cu gâtul străpuns de o săgeată purpurie.

Descendenți din stirpe înalte, nu sunt părtași la suferințele celor de jos pe care îi privesc din înălțimea aristocrației lor de neam și sânge. Unora dintre eroi le imprimă ținuta aceea de dandy în care admira pe acel Barbey d'Aurevilly ...*qui était aristocrate dans un siècle bourgeois, absolutiste dans un temps de démocratie et catholique dans un temps de science athée; et qui toujours était préoccupé de dandysme et a consacré un volume à G. Brummel et pour lequel un dandy est un révolutionnaire*

et un illusionniste et a quelque chose d'antinaturel, d'androgyn, par où il peut séduire infiniment. (Jules Lemaitre, *Nos contemporaines*)⁸

Nu numai că a impus acest fel de viață eroului său Aubrey de Vere, dar o întâlnim chiar la autor. Gustul și pasiunea pentru genealogii le găsea tot la misticii romantici, între care la Villiers de L'Isle Adam ...qui tenait essentiellement à sa haute naissance. Il était avant tout un aristocrate et n'ier sa filiation, c'était la diminuer dans son âme et le faire souffrir. Il avait longtemps travaillé dans le but d'établir une généalogie claire et incontestable et le publia sous ce titre: «Documents sur les règnes de Charles VI et Charles VIII». (Rougemont, *La Biographie de Villiers de L'Isle Adam*)⁹

Barbey d'Aurevilly, cu literatura lui din *Diabolicele*, Edgar Allan Poe și Villiers de L'Isle Adam formează familia de influențe a lui Mateiu I. Caragiale și își dau mâna pentru ca împreună cu nuvela sa *Remember* să ilustreze o estetică a misterului absolut. *Remember* și *Craii de Curtea-Vechi* sunt povestiri de noapte, prin excelență. Personajele lui Mateiu Caragiale nu trăiesc cu adevărat decât numai protejate de întuneric o viață plină de porniri demoniace.

Nimeni altul n-a descris cu un sentiment mai just al nuanțelor și cu o mai pasionantă participare noaptea în toată splendoarea și în toate culorile ei: *E drept că așa frumoase nopți două n-am văzut la fel, eu care știu a prețui noaptea ca nimeni altul și care am iubit-o cum nu se poate iubi mai cu nesat și patimă (Remember, p. 29); Era o noapte de catifea și de plumb (p. 24); Ca o adevărată pasăre de noapte urâsc zorile (p. 91). Înainte de a te antrena în mersul paginilor, înainte de a fi ajuns chiar la un punct al „poveștii”, de la care, ca după o odihnă, să poți revedea drumul făcut și să presimți perspectiva ce se deschide, înainte chiar de a cunoaște eroii altfel decât după jocul lor exterior de fanteze în penumbră, un lucru te reține în opera lui Mateiu Caragiale și te anunță că ai călcat într-un peisaj sufletesc de structură și calitate perfect deosebite. Este scrisul. Desenul exterior al frazei și cadența ei inegală de mană, melodia lină a vorbelor și armonia lăuntrică a frazei. Iată, spre exemplu, splendida descriere a unui vals vechi: Tocmai atunci lăutarii*

⁸ ...care era un aristocrat într-un secol burghez, absolutist într-o perioadă de democrație și catolic într-o epocă de ateism, și care a fost mereu preocupat de dandyism și a consacrat un volum lui G. Brummel, pentru care un dandy este un revoluționar și un iluzionist având ceva artificial și de androgin prin care poate seduce infinit (Jules Lemaitre, *Contemporanii noștri*).

⁹ ...care acorda o mare importanță descendenței sale ilustre. El era înainte de toate un aristocrat și a nega filiația sa însemna s-o micșorezi în sufletul său și să-l faci să sufere. A muncit mult timp pentru a stabili o genealogie clară și incontestabilă și o publică cu acest titlu: „Documente referitoare la domniile lui Charles VI și Charles VIII” (Rougemont, *Biografia lui Villiers de L'Isle Adam*)

*începuseră un vals, un vals domol, voluptuos și trist, aproape funebru. În legănarea lui molatecă pâlpâia nostalgică și sumbră, fără sfârșit, o patimă așa sfâșietoare că însăși plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferință. De îndată ce coardele încâtușate porniseră să îngâne amara destăinuire, supt vraja adâncă a melodiei întreaga sală amuțise. Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duioșii și dezamăgiri, rătăcirii și chinuri, remușcări și căințe, căutarea înecată de dor se îndepărta, se stingea suspinând până la capăt, pierdută într-o prea târzie și zadarnică chemare (**Craii de Curtea-Veche**, p. 10).*

Sunt pagini în care găsim un stil cu totul personal, de un rafinament intelectual și o diversitate verbală nemaîntâlnite. Proza sa bogată în expresii arhaice, cu acea varietate plastică a detaliilor este de o mare valoare și reprezintă un însemnat aport pentru limba noastră. Stilul e de o eleganță concentrată, îmbibat de acele cuvinte arhaice pe care mergea să le culeagă dintr-un fond destul de vechi al limbii, atât de mult îl pasiona găsirea cuvântului propriu, să-l caute în acele neologisme străine limbii noastre și să-l întrebuințeze la construcția frazei sale melodioase. În ceea ce privește expresia urii, a batjocurii, a disprețului fondul său lingvistic este inepuizabil (p. 51 și 59, în **Craii de Curtea-Veche**). Acest fond vrăjit, peste valoarea ideilor și conceptelor, are darul să te atragă, să te rețină și covârșescă prin cântecul acela al frazei periodice bine închegate, a cărei armonie răsună ca o orchestră. Iată, de exemplu, visul autorului încorporat taberei eroilor săi Pantazi și Pașadia când trec în beatitudinea eternă, dincolo de viață:

Se făcea că la o curte veche, în paraclisul patimilor rele, cei trei Crai, mari egumeni ai tagmei prea senine, slujeau pentru cea din urmă oară vecernia, vecernia mută, vecernia de apoi. În lungile mantale cu paloșul la coapsă și cu crucea pe piept și afară de scarlatul tocurilor, înveșmântați, împanglicați și împănoșați numai în aur și verde, verde și aur, așteptam ca surghiunul nostru pe pământ să ia sfârșit. O lină cântare de clopoței prevestea că harul dumnezeiesc se pogorâse asupra-ne; răscumpărați prin trufie aveam să ne redobândim înaltele locuri. Și plecam tustrei pe un pod aruncat spre soare-apune, peste bolți din ce în ce mai uriașe în gol. Înaintea noastră, în port bălțat de măscăriciu, scâlâmbâindu-se și schimonosindu-se țopăia de-a-ndărătelea, fluturând o năframă neagră, Pirgu. Și ne topeam în purpura asfințitului... (p. 156).

Numai muzică, numai poezie! Așa e stilul lui Mateiu I. Caragiale, o realitate independentă ce se suprapune povestirii. Ar fi ca un spațiu prin care oamenii cărții trec numai dacă rostul lor îi aduce pe acolo, existența lor nu este condiționată de acest accident. Alăturarea vorbelor nu mai are un sens și promovează o situație. Aceasta n-ar însemna apologia tardivă și inutilă a simbolismului, după care vorbele ar mai fi și altceva decât vorbe.

Un lucru i se poate reproșa lui Mateiu I. Caragiale: o dificultate în cursa sufletească a eroilor săi din cauza acestui stil de o expresivitate specifică, admirabilă ca estetică, dar care n-ar fi tocmai proprie romanului. Un romancier trebuie să-și ia un stil mai șters, fără culoare, ca să poată face în detaliu itinerariul sufletesc al eroilor. Stilul să fie ca o frază frântă, o simplă linioară, care să se poată strecura ușor pe sub lucruri și pe sub oameni, prin figurile sufletești ale acestora, fără nicio efortare. Totuși din aceasta nu i se poate aduce propriu-zis o vină, pentru că scrisul său răscumpără orice.

Ce povestire admirabilă *Remember* și, îndeosebi, *Craii de Curtea-Veche*! Între accentele ei sumbre și tari trece un ritm evocator de melancolie de poem și de aducere-aminte. Ceva de departe, izolat și orgolios ca un pământ al fângăduinței, ca un vis înalt la care nu vei ajunge și la care ți-ar fi și teamă să te înalți. Ceva întrevăzut abia dincolo de o largă draperie ce cade în falduri și ascunde o lume și o viață leneșă și tristă, între vis și deșteptare.

Este îndurerată și profunda ocazie a unei istorii pe care o vezi doar din jocul ei din afară, dar pe care o iubești pentru nedeslușita ei pierdere în destin și în vreme. *Craii de Curtea-Veche* este una dintre acele cărți care nu sfârșesc acolo unde i se termină foile și nu încetează acolo unde le moare eroul. Ele păstrează dincolo de copertă o nevăzută rețea de fibre care le leagă de vis și viață și le adâncesc mai târziu în memorie alături de tristețile și bucuriile propriului nostru trai.

Cu astfel de impresii am terminat de câteva ori această minunată poveste și rezonanța ei rămâne în amintire asemenea unui fruct greu...

VĂLENI DÂMBOVIȚA – LA GRANIȚA A DOUĂ ȚĂRI

Valeni Dambovita – at the edge of two countries

Cercetător științific drd. Adriana CUCIUREANU
Centrul Județean de Cultură Dâmbovița
ad_cuciureanu@yahoo.com

Rezumat: Așezată la granița a două județe, Argeș și Dâmbovița, comuna Văleni Dâmbovița prezintă aspecte etnografice și folclorice care îi conferă o accentuată originalitate în contextul vieții materiale și spirituale din Muntenia. Un sincretism de factori geografici, istorici și social-economici a determinat aici, uneori mai pregnant decât pe alte meleaguri dâmbovițene, un proces de înflorire a creației populare, la care se adaugă o puternică tendință de tezurizare integrală a tradiției.

Cultura materială, alături de folclor, sub diferitele sale forme de manifestare, a născut armonios numeroase creații pe Valea Vălenilor, încă din neguriile Evului Mediu. De la costumele populare, purtate cu mândrie chiar și în contemporaneitate, până la obiceiurile de peste an, întreaga comunitate trăiește prin intermediul acestor comori de cultură tradițională.

Cuvinte cheie: cultură tradițională, obiceiuri, colind, costum popular.

Abstract: Located at the border of two counties, Arges and Dambovita, Valeni village shows ethnographic and folkloric issues which gives a sharp originality in the context of material and spiritual life of Wallachia. A syncretism of geographical, historical and socio-economic factors has led here, sometimes more prominent than elsewhere in Dambovita, a flowering of folklore creation process, plus a strong tendency to hoarding of the entire tradition.

Material culture, with folklore, in its various manifestations, bore harmoniously numerous creations on Valeni Valley since the haze of the Middle Ages. From the popular costume which is worn with pride even in modern times to the habits throughout the year, the entire community lives through these treasures of traditional culture.

Key-words: traditional culture, habits, carol, folk costume.

Scurt istoric al așezării

Văleni-Dâmbovița este o localitate în județul Dâmbovița, Muntenia. Este situată în partea de Nord-Est a podîșului Getic, la poalele Carpaților Meridionali, aflându-se la o distanță de 41 km de orașul Târgoviște și la 28 km de orașul Câmpulung Muscel. Comuna este

formată din satele Văleni și Mesteacăn, și se află situată între râul Dâmbovița și Argeșul.

Integrată zonei geografice a Podișului Getic, zona cercetată prezintă caracteristici semnificative din punct de vedere al reliefului: văile sunt destul de adânci și nu foarte largi, determinând o locuire specifică „pe văi”. Se adaugă puternica împădurire din trecut și regimul torențial al apelor, factori care au contribuit la conturarea specificului de locuire.

Până în momentul de față, relatări cu privire la legendele și întâmplările legate de trecutul de trecutul satului Văleni au fost consemnate de Ion B. Pârvu și ing. Gh. N. Mirică, consemnări aflate în manuscris.

Există două versiuni orale cu privire la întemeierea satelor comunei Văleni. În prima versiune, începuturile satului Văleni sunt plasate în timpul domniei lui Vlad Țepeș. Întemeierea este atribuită a 4 moși: moșul Popesc, moșul Vrabie, moșul Tarbă și moșul Hagiu. Chiar și denumirea satului – Văleni, provine de la aspectul vetrei satului: o parte așezată în vale (Văleni), formată la confluența Văii Mari cu Valea Brăduțului, iar cealaltă parte a vetrei situată pe niște coaste cu runci.¹⁴⁰ Așa a luat naștere denumirea de Văleni-Runceasca.

Bazate pe tradiție, informațiile trebuie sub formă de inventar pentru istorici, întrucât informațiile cu privire la moșii și moșia satului Văleni nu corespund întru totul realităților.

Cea de-a doua versiune precizează faptul că, în timpul domniei lui Mihai Viteazul ar fi avut loc întemeierea satului Văleni. Astfel, Manea Vrabie, venind cu ceata sa din satul Mâzgani și alții din satul Nagomireasca¹⁴¹ (ce fusese distrus de tătari) și s-au așezat la Văleni, iar o parte din ei s-au așezat în Mesteacăn, celălalt sat al comunei Văleni. Mai mult de atât, sătenii nu țin de tradiția existenței unui hrisov scris pe piele de vițel (pergament) dăruit de Mihai Viteazul cu privire la satul Văleni. Sigur, cele două versiuni orale prezintă, cu siguranță, întâmplări reale, dar și inadvertențe istorice.

Primul hrisov care atestă existența satului Văleni datează din anul 1579 (din timpul lui Mihnea Turcitul) și consemnează schimbul de mărfuri, circulația banilor.¹⁴²

Sigur, localitatea este menționată în Evul mediu românesc într-o serie lungă de documente și hrisoave emise de cancelaria Țării

¹⁴⁰ DEX – imaș de pădure arsă.

¹⁴¹ Fără a le plasa geografic.

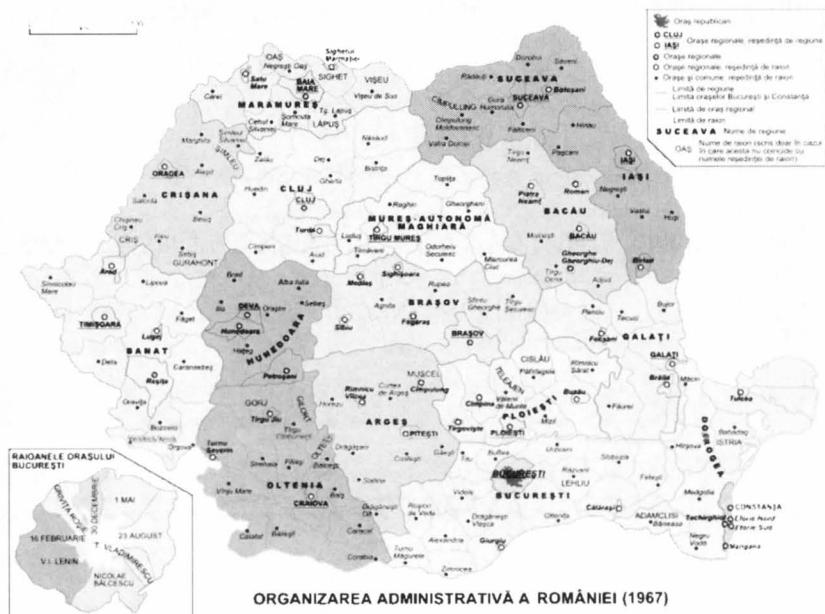
¹⁴² V. Costăchel, P.P. Panaitescu și Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (secolele XIV-XVII)*, București, 1957, p. 96.

Românești: Hrisovul din anul 1590, dat de domnitorul Mihnea al II-lea¹⁴³, hrisovul dat de Mihai Viteazul la data de 17 iunie 1599¹⁴⁴ etc.

Catagrafia din anul 1838¹⁴⁵ menționează cele trei sate: Văleni, Mesteacă, Runceasca, ce însumează, împreună, 379 de familii, 1577 de persoane, 298 de moșneni și 81 de clăcași.

După terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial și instaurarea regimului comunist, România pierde împărțirea din perioada interbelică, deoarece județele erau prea vechi. Mai exact, dispar cele 58 de județe ramase după război, cu tot cu cele 424 de plăși și 6.276 de comune rurale și urbane în favoarea celor 28 de regiuni, compuse din 177 de raioane, 148 de orașe și 4.052 de comune, arătând între 1950-1952 după cum urmează (de observat regiunea „Stalin” în zona Brașov-Covasna).

În 1952, prin comasări, în scopul reducerii cheltuielilor cu administrația, numărul de regiuni se reduce la 18, apărând ca element de noutate Regiunea Autonomă Maghiară în zona Mureș-Harghita-Covasna.

¹⁴³ Academia Română, CCCVII/82, original, slav, pe pergament, pecete timbrată.

¹⁴⁴ *** , *Documente privind Istoria României, B. Țara Românească*, București, vol. 4, nr. 363.

¹⁴⁵ Arhivele Naționale ale Statului inventar 501, nr. 56.

În 1968 a fost vehiculat proiectul celor 35 de județe. În final, se acceptă o variantă cu 39 de județe, destul de asemănătoare cu harta de astăzi, numai că județul Ilfov era foarte extins. Acesta este momentul istoric în care Văleni Dâmbovița este ruptă din Muscel, pentru a fi integrat noului județ.

Cercetarea de teren

Lucrarea a fost elaborată pe baza culegerilor și a consemnărilor mărturiilor transmise din generație în generație. Considerăm că este util și foarte important ca tânăra generație să cunoască și să respecte obiceiurile și tradițiile populare ale unei lumi arhaice ce dau identitate unui popor.

Fără îndoială, la Văleni Dâmbovița aceste mărturii constituie argumentele vechimii și continuității poporului român în zona danubiano-pontică și ale apartenenței culturii populare din acest colț de țară la spiritualitatea românească.

Lucrarea are la bază un material de teren adunat în perioada decembrie 2008 – iunie 2010, atât prin metoda directă a observatorului participant, cât și prin metoda indirectă a descoperirii repertoriului etnografic și folcloric local.

Materialul cules a fost realizat și cu ajutorul și contribuția localnicilor care, cu răbdare și interes, au răspuns solicitărilor noastre, oferindu-ne informații valoroase și cărora le mulțumim și pe această cale. Mulțumiri se cuvin a fi aduse dascălilor Sonia și Gabriel Băhnăreanu care, de patru decenii, cu aceeași dăruire și devotament se îngrijesc de „viața culturală a localității”.

Colinde muntești la Văleni Dâmbovița

Județul Dâmbovița, ani de-a rândul, a fost văduvit de atenția sistematică a etnografilor, doar aspectele istorice suscitând interesul cercetătorilor, constituind un prim imbold în elaborarea proiectului de față.

Cu toate acestea, nu trebuie să trecem cu vederea valoroasele lucrări elaborate de către Constantin Manolescu, Iosif Herțea, Andrei Bucșan, Radu Răutu, Ion Ghinoiu, Nicolae Constantinescu, Anca Giurchescu.

După un prim contact cu cetele de colindători, dar și din cercetările ulterioare în arhive, am constatat unicitatea colindelor, care se delimitau clar de ceea ce se întâlnește astăzi în repertoriul coralelor. Sigur, nu este scopul nostru acela de a critica sau de a desființa repertoriul anumitor corale, ci, dimpotrivă, de a îmbogăți repertoriul și de a scoate la lumină valorile muzicale ale comunității.

Dacă ne referim la comuna Văleni Dâmbovița, ceata este formată exclusiv din fete, cu vârsta cuprinsă între 12 și 15 ani. Evident, aici fetele își asumă rolul de agenți principali ai obiceiului. Dar, în egală măsură, coexistă și ceata feciorilor. Ceata se organiza cu o săptămână sau chiar două înainte de Crăciun.

„De exemplu, la mine acasă, se strângeau copiii, poate 10 copii, și toți 10 ne băgam într-o cameră, 10 fete, iar mama mea ne făcea gogoși, ne făcea floricele, nu stăteam, nu dormeam, de fapt era momentul cel mai plăcut, ne pregăteam trăistuțele... trăistuța făcută dintr-un prosop...”, își aduce aminte cu drag acum profesoara Sonia Băhnăreanu.

Spre deosebire de cetele din Ardeal, aici nu există funcții în cadrul ei, ci este desemnat cineva drept casier. Dar, obiceiul este văzut cu seriozitate, așa încât au loc repetiții desfășurate la casa unei gazde, care va avea, de-a lungul întregii perioade, rolul de lider. Spre deosebire de Transilvania, unde procesul colindatului urmărește un traseu anume în funcție de statutul social, aici, la Văleni, casele se colindă la rând, neținând cont de profesia sau de statutul social al gazdelor.

Ceata fetelor cântă la fereastră, de unde și denumirea colindelor „de fereastră”. Și aici se cuvine să ne întoarcem la comparația cu Transilvania. La Văleni, repertoriul este mult mai redus, constând din maxim 7-8 piese.

„Cântecele astea sunt specifice pentru Anul Nou, înainte de Crăciun nu aveam colinde specifice, cântam, „Bună dimineața la Moș Ajun”. Mergeau numai grupuri de fete, băieții mergeau cu capra, cu Plugușoru” (Sonia Băhnăreanu).

Răspłata este cu precădere materializată în bani, la care se adaugă covrigi, mere, nuci.

Ca o concluzie, se poate spune că, în ceea ce privește colindele religioase ele au o funcție de inițiere în credința creștină, în timp ce colindele laice au un caracter general, prin aceea că privesc bunul mers al gospodăriei, arătând-o bogată și prosperă și se adresează de obicei șefului familiei, nu pentru a-i ura lui în special, ci ca reprezentant al familiei și casei.

Ritualul colindatului începe cu „*Ne dați ori nu ne dați!*” și se încheie cu „*Rămâi gazdă sănătoasă!*”.

Astă seară-i seară mare

Informator: Sonia Băhnăreanu, 63 de ani
Cules de Adriana Cuciurcanu

Astă seară-i seară mare,
Seara lui Sfântul Vasile!
Și-am plecat să colindăm
Pe la case să strigăm
Pe o potecă lucioasă
Nimeri la această casă-bis
Mult înaltă spațioasă.
Înăuntru zugrăvită
Pe din-afar' poleită.
Înăuntru mese-ntinse
Mese-ntinse, jețuri scrise.
La capătul meselor
Scăunel de aurel – bis
Stătea Ion tinerel – bis
Cu Maria lângă el.
Amândoi beau, se cinsteau
Din pahar de marmurea
Pe fundul paharului
Scrisă-i floarea soarelui
Scrisă-i luna și lumina
Și soarele cu căldură

Costumul popular din Văleni Dâmbovița

C. Pop de Szathmary, Th. Aman, G. Tătărescu și Îndeosebi N. Grigorescu au redat costumul românesc. Matisse, maestrul culorilor, a fost atras de efectele cromatice ale cămășii populare românești, imortalizând-o într-un cunoscut tablou.

Trăsăturile generale ale costumului trădează viața și firea oamenilor ce își duc viața de zi cu zi între plaiul Corbului, Păducel, Vârtop sau plaiul Mesteacănului și apa Dâmboviței. Caracteristice sunt simplitatea și eleganța, liniile drepte ale pieselor de port, materialul gros, lungimea și culoarea, modul original de găteală a capului. O trăsătură deosebită este că toate piesele vestimentației sunt bine strânse pe trup, ceea ce conferă o notă de suplețe și eleganță. Femeile, asemeni domnițelor, ce parcă ies sfioase din mănăstirea Negru Vodă, au capul acoperit cu vălurile maramelor din borangic. Copiii poartă costume asemănătoare celor maturi, dar de dimensiuni reduse, potrivite vârstei lor.

În structura costumului popular românesc, ia este piesa de bază a portului femeiesc, cea mai bine croită și echilibrată atât prin linie, croi, cât și prin dispunerea ornamentelor. Cămășile femeiești din zona Muscelului au unele aspecte specifice ale formei. Ele sunt întotdeauna strâns închise la gât, doar cu unele excepții cu decolteul ceva mai larg, însă nu atât de evident ca în Oltenia.

În ceea ce privește cromatica iilor, și aici, ca și în cazul foteilor, se poate observa sobrietatea: foarte rare nuanțele de roșu, albastru, maro, verde închis sau negru. Distinct față de restul județului Dâmbovița, aici ia este cusută de poale, astfel încât formează un tot unitar.

Comunele Pucheni, Malu cu Flori și Văleni și partea estică din actualul județ Argeș au aparținut, din punct de vedere administrativ, județului Muscel, o unitate administrativă în Regatul României, reședința fiind orașul Câmpulung-Muscel. Județul a fost desființat odată cu reforma administrativă din 6 septembrie 1950. Tocmai de aceea, și astăzi sentimentul de apartenență se îndreaptă tot spre Muscel, unii dintre ei declarându-se musceleni, nu dâmbovițeni. Mai mult de atât, legăturile cu noul județ țin doar de partea administrativă, pentru că oamenii încă mai au conștiința drumului la Câmpulung: pentru școala copiilor, locuri de muncă, spital etc. În urma cercetărilor de teren am consemnat și un „accident” în privința costumului popular. În perioada colectivizării, o șefă de echipă, provenind de prin părțile Banatului, a exercitat o presiune asupra femeilor pe care le avea în subordine pentru achiziționarea unor costume populare din Banat, zona Orșovei. Am fost surprinși să descoperim costume muscelene cu ii ce au înlocuit binecunoscuta pânză de casă cu nailonul transparent, motivele florale în miniatură cu amplele cusături, precum și culorile stridente, acompaniate

de lamé. Nici fota nu a rămas „neprelucrată”, culorile foarte vii contrastând cu ceea ce bunicile lucraseră cu multă trudă.

În toată perioada anilor '80, numeroase femei și-au achiziționat astfel de costume, unele dintre ele, acum în pragul bătrâneții, exprimându-și dorința de a fi înmormântate cu ele. Este adevărat că, odată cu transformările aduse de anii '90, această practică s-a stins și, încet încet, s-a revenit la ceea ce a consacrat costumul popular din Muscel. Și astăzi se mai pot întâlni femei (aflate la vârsta senectuții) mergând la biserică și putând cu aceeași solemnitate costumul popular.

Ileana Soare, o bătrână de 90 de ani, ne-a declarat că „în Postul Mare al Paștelui lucram câte 7 fote. Câte una în fiecare săptămână. Și nu semăna una cu alta.” Iată de unde vine originalitatea costumului popular.

O altă piesă de port, fota, pune, de asemenea o interesantă problemă privind originea și apartenența sa. Aria de răspândire a fotei pe teritoriul țării noastre este bine delimitată, cuprinzând Moldova, nordul și estul Munteniei. În afară de unele fote muntenești, care sunt ornamentate în întregime sau pe cele patru laturi, tipul clasic de fotă este acela care are o bandă ornamentală la poale și alta, verticală, pe latura petrecută, restul fiind de culoare închisă, albastru, maro sau, cel mai adesea, negru. Este de remarcat, de asemenea faptul că fota de Văleni este scrută, puțin sub linia genunchiului, în comparație cu celelalte subzone etnografice ale județului Dâmbovița, unde fotele sunt mult mai lungi.

O altă marcă definitorie pentru femeile din Văleni Dâmbovița îl reprezintă părul lung, strâns în coc, chiar în creștetul capului, denumit de ele concî. Sigur, generațiile mai tinere au renunțat la astfel de elemente vestimentare care să le asigure apartenența la o anumită zonă etnografică.

Costumul popular este completat de binecunoscuta maramă, ce reprezintă un vâl lung până la 2 metri și se confecționează din pânză de bumbac sau de mătase. Uneori e cusută cu fir de aur sau de argint.

Într-o baladă populară, fata dăruiește iubitului său năframa ca semn de credință veșnică:

Na-ți marama de mătasă,

Pe margini cu aur trasă.

Marama este de culoare albă sau gălbuie. Trăsătura caracteristică o constituie un desen ușor, aproape străveziu al țesutului, care se combină cu gama de culori moi. Motivele ornamentului sunt felurite - când fâșii cu ornament geometric, când ghirlande cu flori.

Valorile culturii și artei populare românești reprezentate prin port sunt încă vii. Spre deosebire de multe alte țări, portul popular din România se lucrează și se poartă încă. El constituie un nesecat izvor de

inspirație pentru creatorii din industrie, pentru artiștii plastici, pentru creatorii de modă.

Așadar, nu diferă ceea ce întâlnim astăzi în cercetările de teren: fota își păstrează aceeași culoare sobră, înfrumusețată doar de câteva accente de culoare, prinse într-un model floral sau geometric, ia este încrețită la gât.

Summary

*The Collection of Icons on Glass at Sibiel
- Patrimony of the Transylvanian village*

In the context of the European painting on glass, the Romanian icons on glass are highlighted both as their formal aspect and their content. The chromatic palette is distinct, varying from an area to another and it reveals the painters' temperament, and their themes and composition highlight the spirituality of the Transylvanian peasant in the 18th and the 19th century. The "Zosim Oancea" Museum from Sibiel hosts the greatest exhibition of icons on glass in Romania, where among the six hundred exhibits there are rare icons from Banat, Bucovina and Austria.

Icoanele pe sticlă, opere de artă și obiecte de cult în același timp, ocupă prin calitățile lor estetice excepționale un loc de frunte în contextul artei românești. Prin intermediul lor, pictura populară se manifestă ca factor independent, depășindu-și simplul rol decorativ de până atunci, avut în mobilierul țărănesc pictat sau în ornamentarea ceramicii. Se poate afirma, așadar, că icoanele pe sticlă reprezintă forma cea mai pură de artă populară românească.

În contextul picturii europene pe sticlă, icoanele românești pe glajă se evidențiază atât sub raport formal, cât și din punct de vedere al conținutului. Paleta cromatică distinctă de la o zonă la alta dezvăluie temperamentul zugravilor care au realizat icoanele, iar structura compozițională și tematica permit pătrunderea în spiritualitatea țăranilor din Transilvania veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea.

Iconarii transilvăneni nu au făcut altceva decât să dea glas, să exteriorizeze plastic fondul comun, ancestral al comunității. Icoanele pe sticlă, departe de a fi doar un obiect de cult – unicul protector spre care țăranul oropsit de altădată își îndrepta toate speranțele, reprezintă pentru conștiința contemporană cel mai important document plastic, care reflectă lumea spirituală a țăranilor din Ardeal.¹

Structura compozițională a icoanelor pe sticlă, cu vădite influențe ale stilului bizantin, modul de îmbinare a culorilor și spontaneitatea cu care

¹ Dumitru Dancu, *Icoane pe sticlă din România*, Editura Meridiane, București, 1998, p. 13

zugravul a așezat în lucrările sale, alături de imaginile ce reprezintă sacrul, secvențe din viața de zi cu zi, au particularizat icoanele transilvănene pe glajă. Toate aceste elemente le diferențiază, în mod evident, de pictura apuseană pe sticlă ele devenind importante elemente cultural-identitare ale românilor.

În prezent, Muzeul Zosim Oancea de la Sibiel găzduiește cea mai mare expoziție de icoane pe sticlă din Transilvania, unde printre cele aproximativ șase sute de icoane care îi alcătuiesc colecția se găsesc unele provenind chiar din zona Bucovinei și a Banatului, pe lângă altele probabil de origine austriacă. Muzeul poartă numele celui care l-a înființat, părintele Zosim Oancea (1911-2005), paroh la biserica din Sibiel din anul 1964, un om de o mare bunătate, inteligență și clarviziune, care a reușit nu doar să adune laolaltă lucrări valoroase reprezentative pentru toate centrele de pictură pe sticlă din Transilvania, ci, mai mult de atât, pentru că a reușit să înființeze un Muzeu de icoane pe sticlă în plin comunism, după lungi și grei ani de detenție în închisoare.

Povestea muzeului începe mai exact în ziua de Paște, în anul 1969 când Părintele Oancea adresează după predică o chemare care multora le-a părut stranie: „Icoana e frumoasă în casă, dar o vezi numai tu. Punând-o într-un muzeu o vede o lume întreagă și se arată tuturor puterea de creație a poporului nostru din trecut și de azi.”² După o lungă muncă de convingere purtată în fiecare casă, tot satul se pune în mișcare, oamenii recuperând chiar și icoane uitate în podurile prăfuite. Mulțumită donațiilor personale ale locuitorilor din Sibiel și a icoanelor achiziționate, s-a constituit prima colecție de icoane – între 150-200 de bucăți – găzduită în primul sediu al Muzeului, o magazie din spatele bisericii. Mărirea progresivă a colecției și creșterea numărului de vizitatori, chiar și din străinătate, au contribuit, mulțumită unor donații internaționale venite în primul rând din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva, la ridicarea celei de a doua clădiri (1976-1983), astăzi principalul sediu al Muzeului.

Icoanele de la Sibiel sunt expuse grupat, pe cele două nivele ale clădirii, în funcție de centrele de pictură pe sticlă din care provin. La primul nivel sunt expuse icoanele de la Nicula și din nordul Transilvaniei, apoi cele de pe Valea Mureșului și o parte din icoanele ce reprezintă centrele din Țara Făgărașului dintre care o bună parte sunt expuse și la nivelul superior. Tot la etaj sunt expuse și icoane pe sticlă din Scheii Brașovului, de pe Valca Sebeșului – Alba și din Mărginimea Sibiului.

Exponatele de aici reprezintă o sinteză perfectă a tematicii variate a icoanelor pe glajă din toate centrele de pictură din Transilvania, subliniind în același timp specificul fiecărei zone. În colecția de aici sunt numeroase icoanele dedicate Mântuitorului și cele mai multe reprezintă scene din ciclul

² Giovanni Ruggeri, *Icoanele pe sticlă din Sibiel*, Editura Citta Aperta, Troina (Italia), 2008, p. 57

crisologic – Nașterea, Botezul, Învierea, Cina cea de taină – dar și cele inspirate din alegoria evanghelică a viței de vie, icoana așa numitului „Teasc mistic”, simbol al împărtășaniei și care îl înfățișează pe Iisus Hristos ca rădăcină a viței de vie din care provine vinul-sânge al împărtășaniei. Alte teme, precum Judecata de apoi și parabola evanghelică a sârmanului Lazăr și a bogatului milostiv apar cu frecvență variată, în funcție de zonă.

Subiectul cel mai des întâlnit în icoane este Maica Domnului, surprinsă în diverse momente ale vieții sale. În prim plan se regăsesc icoanele ce o reprezintă pe Maica Domnului cu Pruncul (amintind de Biserica al cărei cap este Hristos însuși, dar și protectoare a fecundității ce amintește de icoana făcătoare de minuni de la Nicula) și Maica Domnului îndurerată, apropiată, prin suferință de condițiile grele de viață ale țaranului român, care a văzut în această reprezentare sprijinul spiritual atât de necesar. Acestor teme le urmează cele ale Bunei-Vestiri, a Încoronării Maicii Domnului și o temă mai rară, dar prezentă în muzeul de la Sibiel, Adormirea Maicii Domnului.

Chipurile Sfinților sunt de asemenea foarte des reprezentate în icoanele pe sticlă, fiecăruia dintre ei atribuindu-i-se o anumită putere protectoare pentru o necesitate anume, cu variație în funcție de regiune. În zonele agricole, cele mai multe icoane îl reprezentau pe Sfântul Ilie, el fiind invocat pentru a ocroti grânele, a aduce ploaia în vreme de secetă sau să ferească ogorul de grindină și casa de trăznete. Omniprezenți sunt Sfântul Nicolae – aducător de noroc și ocrotitor al zestrei fetelor sărace – și Sfântul Gheorghe protector al militarilor și al cailor.

Colecția de icoane ce reprezintă Nicula și împrejurimile sale, cuprinde lucrările cele mai vechi, încă o dovadă a faptului că din punct de vedere cronologic Nicula este primul centru din Transilvania unde a luat naștere pictura pe sticlă și că tot aici este nucleul de unde acest meșteșug s-a răspândit și în alte zone ale țării. Icoanele de Nicula se recunosc imediat, după formatul mic (aproximativ 20x30 de cm), stângăcia desenului, strălucirea deosebită a glajei lucrate manual și prin culoarea aplicată în tonuri pure și sobre - alb, negru, ocru, maro, verde-măsliniu, roșu-cărămiziu, albastru-gri și auriu. Compoziția este simplificată la maximum, în prim plan aflându-se subiectul reprezentat, lipsit de ambientarea arhitectonică sau de peisaj, cu motive decorative pe marginea compoziției - cel mai adesea apare motivul funiei răsucite, simbol al infinitului, al eternității. Caracteristică pentru această zonă este icoana ce reprezintă „Masa Raiului”, înfățișând o masă în formă de romb, la care de obicei se așează Maica Domnului, Iisus Hristos și doi Sfinți.

Tot la primul nivel al muzeului este expusă și colecția de icoane de pe Valea Mureșului, caracterizate în mod deosebit prin fondul alcătuit în întregime din foiță de aur și printr-o îmbinare unică între influența tradiției bizantine tipică icoanelor pe lemn și motivele inspirate de specificul local. Printre icoanele prezente în colecția de la Sibiel o atenție deosebită o merită

Maica Domnului cu Pruncul și Sfântul Nicolae, ambele icoane pictate de Sandu Popa de la Iernuțeni. Fondul aurit și monumentalitatea personajelor amintesc, împreună cu folosirea caracterelor chirilice, de stilul icoanelor clasice pe lemn.

Foarte numeroase sunt exponatele ce reprezintă centrele de pictură pe sticlă de pe Valea Oltului și Țara Făgărașului, pictura pe sticlă atingând aici culmile sale artistice, prin opera a doi zugravi renumiți, Savu Moga și Matei Țimforea.

Personalitatea artistică cea mai bine conturată este cea a lui Savu Moga (1816-1899) ale cărui icoane au o compoziție amplă (în unele icoane sunt înfățișate până la 100 de personaje), elementul decorativ capătă un rol secundar, lăsând loc elementului narativ al temei reprezentate.³ Spre deosebire de ceilalți iconari din Țara Oltului care folosesc aceeași paletă cromatică indiferent de tema reprezentată, Savu Moga își adaptează coloritul în funcție de temă, fiind cunoscut faptul că el își obținea nuanțele prin amestecuri de tonuri, nemărginindu-se doar la folosirea culorilor de bază.⁴

Elev al lui Moga, dar cu o personalitate artistică independentă, Matei Țimforea (1836-1906) este a doua mare figură de pictor de icoane pe sticlă din zona Țării Oltului. Creația sa se caracterizează printr-o compoziție foarte detaliată, zugravul dând dovadă de un deosebit simț de observație, gust narativ ce se reflectă în icoane ca Sfântul Ilie sau isoria evanghelică a sârmanului Lazăr și a bogatului nemilostiv.

La etajul superior al muzeului găsim colecția de icoane ce reprezintă centrul din Scheii Brașovului, unde pictura pe sticlă a dobândit caracteristici stilistice deosebite, atingând apogeul producției în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Icoanele colecției de la Sibiel îi exemplifică foarte bine trăsăturile: „agresivitatea coloritului nu renunță la cel mai violent cromatism întâlnit în pictura românească pe sticlă, dominat de culorile de bază ale spectrului solar: roșu, galben, albastru.”⁵ Tema Maicii Domnului cu Pruncul recunoaște o răspândire largă în Schei, reprezentarea ei fiind particularizată de redarea unor elemente specifice tradiției și folclorului local –salba de aur de la gât sau cerceul tipic purtat de femeile din zonă.

Culori mai sobre și compoziții puțin mai statice evidențiază icoanele de pe Valea Sebeșului, ale cărui centre mai semnificative sunt Lancrăm și Laz. Influența tradiției bizantine a icoanelor pe lemn a fost aici mai puternică, larg răspândită în această zonă fiind utilizarea foiței de argint sau

³ Cornel Irimie și Marcela Focșa, *Icoane pe sticlă*, București, Editura Meridiane, p. 18

⁴ Vasile Drăguț, *Un mare meșter iconar – Savu Moga*, în *Arta plastică*, nr. 8, p. 73

⁵ Juliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București. Editura Meridiane, 1975, p. 66

aur pentru fond. Procesul de oxidare îi degradează efectul cromatic unitar, acesta fiind dominat în cele din urmă de verdele acid.

Dintre lucrările ce reprezintă pictura pe sticlă din Mărginimea Sibiului se evidențiază Prăznicarele structurate în jurul unei reprezentări centrale a unui eveniment fundamental din viața lui Hristos (aici Învierea), în jurul căreia sunt prezentate în douăsprezece chenare scene extrase din Biblie și din istoria bisericii, prin care sunt evocate principalele sărbători liturgice.

Despre Părintele Zosim Oancea și despre Muzeul de la Sibiel care în prezent îi poartă numele se mai pot spune multe, dar acesta este un subiect vast care ar aduce în discuție mereu ceva nou. Muzeul deține un patrimoniu material cu profunde valențe duhovnicești, de o valoare inestimabilă, ce reflectă o bună parte a istoriei românilor din Transilvania, dar și multiplele aspecte ale spiritualității românești. Departe de a fi numai un obiect de cult, icoanele pe sticlă reprezintă viziunile zugravilor țărani asupra vieții, aprecierile lor asupra eticii și dreptății sociale, autentice prin transpunerea firească și spontană a povestirilor biblice în realitatea satului ardelenesc de atunci.

Bibliografie

1. Dancu, Dumitru, *Icoane pe sticlă din România*, Editura Meridiane, București, 1998
2. Dancu, Juliana și Dancu, Dumitru, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, Editura Meridiane, 1975
3. Drăguț, Vasile, *Un mare meșter iconar - Savu Moga*, în *Arta plastică*, nr 8
4. Irimie, Cornel și Focșa, Marcela, *Icoane pe sticlă*, Editura Meridiane, București
5. Ruggeri, Giovanni, *Icoanele pe sticlă din Sibiel*, Editura Citta Aperta, Troina (Italia), 2008

Folk architecture from Bran and Muscel area

Rezumatul lucrării

Arhitectura din zona de contact Bran – Muscel este cel mai bine evidențiată în satul Fundățica până la 1925 ținând de județul Muscel, după această dată trecând la județul Brașov. Aici întâlnim casa musceleană atât în varianta cu sală pe toată lungimea fațadei principale, cât și casa pe două nivele la care apare ca element arhitectural geamlâcul, venind dispre sud și care pătrunde și în satele Șirnea și Fundata din zona Bran. Alături de casa musceleană întâlnim și casa brăneană cu același plan cu trei și patru încăperi înscrise într-un dreptunghi cu sala cu balustradă dar având ca element distinctiv acoperișul în două ape cu fronton teșit și învelitoarea din șindrilă sau din țiglă „Leul”.

Summary

The architecture from Bran and Muscel contact area is best evidenced in Fundățica village, which belonged to Muscel county until 1925, thereafter passing to Brasov county. Here we meet both variants of the Muscel house having the room on all the main surface and also the house on two levels on which appears the little window as an architectural element, coming from south and entering also in Șirnea and Fundata villages from Bran area. Togheter with the Muscel house we also meet the Bran house with the same plan having three or four rooms contained in a rectangle room with a railing, but with the distinctive feature gable roof with two bevelled water and covered with shingles or „Lion” tile.

Zonele Bran și Muscel fac parte dintr-o Muntenie Carpatică așa cum sunt multe alte regiuni din Europa, cu întindere pe ambii versanți ai munților străbătute de o arteră principală de circulație (așa cum este culoarul Bran – Rucăr) și de mai multe poteci de legătură.

Branul și Muscelul sunt situate între Brașov și Câmpulung Muscel, două târguri medievale care le-au influențat viața economică, socială și culturală. Fiecare așezare omenească din acest spațiu are un anumit specific, manifestat mai mult într-o evidențiere a identității gospodăriei aparținând unei familii și a gospodăriilor grupului familial sau spiței de neam decât prin elemente care definesc o obște sătească.

Gospodăriile sunt împrăștiate pe spații largi, în vechime amplasate pe culmile și pe coastele dealurilor și mult mai rar pe văi, dar numai pe văile

mai largi, cu expunere la soare. În aceste condiții de izolare este evidentă preocuparea pentru construirea unui sistem de apărare propriu și pentru o structură a gospodăriei care să îi asigure funcțiile de adăpost, de spațiu pentru desfășurarea vieții cotidiene cu componentele ei: economică, familială și de viață spirituală. Cercetarea etnografică evidențiază preocuparea brănenilor pentru gospodăria cu curte închisă, cu casa și anexele gospodărești orientate cu fața spre curte astfel încât să fie apărate de intemperii, de animale sălbatice și chiar de rău făcători. Întâlnim și gospodăria cu curte deschisă cu casa și anexele gospodărești amplasate în funcție de teren și de căile de acces.

În zona Muscel (și ne reținem aici la așezările din bazinul superior al Dâmboviței) gospodăriile erau cu curte deschisă, cu aceleași componente economice (grajd pentru vite și construcții anexe) dar cu o preocupare mai însemnată pentru a da casei de locuit valențe arhitecturale pe care nu le întâlnim la casa brăneană. Aici se observă preocuparea pentru înfrumusețarea fațadei dinspre uliță a casei, unde prispa (numită sală în Muscel și Bran) cu elemente decorative în lemn traforat la stâlpi, foișorul în poziție mediană și decorul în stucatură, sunt elemente de mare rafinament artistic care înscriu arhitectura musceleană în arealul impresionantei arhitecturi românești din zona Subcarpaților Meridionali.

În scurta mea intervenție încerc să aduc în discuție necesitatea și chiar obligația salvării și protejării a ceea ce a mai rămas din arhitectura tradițională de la contactul zonelor Bran – Muscel delimitate de culmea Giuvala cu satul Fundata unde influențele muscelene sunt vizibile în toate manifestările vieții materiale și spirituale. Arhitectura tradițională din Fundata ca și cea din Șirnea care comunică cu Muscelul prin satul Ciocanu, adoptă prispa parțială și decorul în stucatură tipic arhitecturii muscelene și pe la jumătatea secolului XX învelitoarea din șită și dranița aplicată pe pereții casei ca element decorativ, și de protecție contra intemperiilor. Din zona subcarpatică pătrunde în arhitectura brăneană de la contactul cu Muscelul **casa pe două nivele**, o adaptare constructiv funcțională la nevoia adăpostirii și prelucrării fructelor în Muscel și a brânzeturilor în zona Bran.

În cursul cercetărilor întreprinse în satele Fundata, Șirnea, Fundățica, Ciocanu, Podul Dâmboviței și Rucăr am identificat câteva gospodării care prin vechime și valoare arhitecturală, pot fi înscrise pe lista monumentelor de importanță etnografică.

Prin specificitate, proporții, componente arhitecturale, decor și amplasare, remarcabilă ni s-a părut casa lui Moise N. Pantea din satul Podul Dâmboviței, strada Podu Cheii nr. 132, datată, potrivit inscripției de pe frontonul foișorului la 1930. Inscripția în stucatură consemnează, alături de anul construirii casei și inițialele MNP (Moise Nicolae Pantea) primul proprietar. Meșteri dulgheri au fost Gheorghe și Tică Durdu. Casa este așezată în pantă pe un zid de piatră cu liant de var și nisip, zid care adăpostește și primul nivel în care este amenajată pivnița cu intrare de pe

latura de sud și cotețul pentru găini cu intrare de sub sală, în stânga fațadei principale.

Pereții sunt din bârne de lemn de brad, îmbinate în cheotoare, cu tencuială din var cu nisip pe „șipculițe” din brad și văruiți cu var „făcut aici” la varnițele de la Podul Dâmboviței. Fațada dinspre drum (DN 73 Brașov - Câmpulung) are o sală (prispă) cu balustradă înfundată, tencuită și văruiată, cu stâlpi din lemn de brad, fasonați, și cu elemente decorative la îmbinarea cu streășina. În poziție mediană este amplasat foișorul cu același decor traforat. Decorul arhitectural în stucatură, constând din motive geometrice, astrale și vegetale stilizate este amplasat în jurul ferestrelor, în partea superioară a pereților și la colțuri.

Casa se înscrie într-un plan dreptunghiular cu lungimea de 16 m și lățimea de 5,5 m cu sală cu tot (sala are lățimea de 1,5 m). Inițial casa a aparținut planului cu trei încăperi cu **tinda** pe mijloc, cu **casa** (camera de locuit) și **casa mare** la care se adaugă **iatacul**, un spațiu situat în continuarea tindei și având funcționalitatea pe care o are celarul (cămara) din arhitectura brăneană. Planul casei, cu trei încăperi cu tinda pe mijloc este cel mai frecvent în arhitectura populară românească și după cum am consemnat în teren acoperă și spațiul etnocultural Bran-Muscel. Ulterior casei lui Moise Pantea i-a mai fost adăugată o încăpere numită **salon** și care era folosită numai cu prilejul celor mai importante evenimente din viața familiei.

În interiorul locuinței, tavanul camerelor este înfundat cu scânduri peste care s-a aplicat tencuiala cu var și nisip. Tencuite și văruiate, interioarele casei au folosit aceleași elemente ale arhitecturii de interior, cu mobilier dulgheresc, țesături (scoarțe, covoare și ștergare) așezate în registrul median dintre pat și tavan.

La data cercetării am mai constatat prezența doar a unor ștergare țesute în război și un covor din lână cu decor floral așternut pe podeaua din scânduri de brad, pentru că „tineretul nu-l mai caută”, ne spunea Lucia Pantea.¹

În prezent casa nu mai este locuită, familia Pantea (fiul cel mic al lui Moise Pantea și soția sa Lucia) locuind într-o construcție anexă situată în aceeași curte. Casa se află într-o stare de conservare bună, dar este revedicată (jumătate din ea) de mai mulți moștenitori, 17 la număr după cum ne spune Lucia Pantea, cealaltă jumătate aparținând cu acte fiului cel mic.

Valoarea arhitecturală a casei ne obligă să o propunem pentru conservare și cum familia dorește să elibereze curtea ar trebui transferată într-un muzeu în aer liber.

La Rucăr, cum vîi dinspre Brașov, la intrarea în sat, am consemnat casa lui Ioan Nistor (decedat) locuită acum de soția sa Ecaterina în vîrstă de

¹ Lucia Pantea – născută la 19 iunie 1949 din părinții Dumitru și Elena Ancu, 7 clase, a lucrat la Cooperativa Arta Populară ca țesătoare

89 de ani² casa aparține tipului de casă pe două nivele: la primul nivel **pivnița** destinată păstrării produselor obținute din practicarea ocupațiilor de bază: creșterea animalelor și pomicultura. La nivelul superior este locuința aparținând planului cu patru încăperi: **casa** (camera de locuit) **casa de dincolo** (camera curată), **tinda**, spațiu de trecere, dispusă în poziție mediană și **iatacul**, cu aceleași funcții pe care le are cămara, de păstrare a alimentelor.

Casa este din zidărie de piatră cu liant de var și nisip la primul nivel și cu pereții din bârne de lemn de brad îmbinate în cheie bătrânească la nivelul superior, peste care s-a aplicat o tencuială cu var și nisip pe șipci de brad. Acoperișul în patru ape a avut învelitoarea din șită tipică arhitecturii de pe valea Dâmboviței înlocuită în ultimii 10 ani cu învelitoare din tablă.

Casa este prevăzută pe toată lungimea fațadei principale cu o **sală** (prispă) cu balustradă din scânduri de brad, susținută de stâlpi cu decor traforat (florărie de lemn) la îmbinarea cu streășina. Decorul în stucatură, amplasat pe întreaga fațadă principală, la uși, ferestre și la colțuri, constă din elemente geometrice, cosmice și vegetale stilizate. Prin proporțiile tipice arhitecturii din zona subcarpatică (1/1 raportul dintre înălțimea pereților și acoperișului 2/3 raportul dintre lungimea și lățimea casei), prin decorul în stucatură, amplasarea în peisaj cu expunere la drum casa lui Ion Nistor din Rucăr este un monument de arhitectură populară specific zonei Muscel. Locuită de Ecaterina Nistor cu familia unuia dintre fii ei, casa este într-o stare bună de conservare și, cel puțin în această fază, este ferită de demolare.

În luna august a anului în curs am observat în Rucăr, pe valea Râușor prezența unui număr însemnat de case, unele aparținând tipologic și funcțional arhitecturii populare, altele arhitecturii de influență orășenească sau mai cuând unor conace (astăzi le numim case de vacanță) unde în prima jumătate al sec XX –lea își petreceau o parte din an intelectuali și oameni politici și chiar boieri rucăreni așa cum era Moise Bunescu a cărui moșie se întindea până la Fundata. Cu privire la cele aparținând arhitecturii populare, consemnate doar de camera digitală am observat că păstrează elementele specific rucărene: sala (cu balustradă tencuită sau cu balustradă din scânduri și trafor), decorul în stucatură, acoperișul în patru ape, însă mare parte dintre ele nu mai sunt locuite și se află într-un avansat proces de degradare. Am observat într-o curte „casa bătrânească” amplasată perpendicular pe linia drumului iar în spatele curții, perpendicular pe linia ei o vilă cu o înfățișare arhitecturală care îmbină în mod fericit elemente tradiționale cu cele aparținând arhitecturii românești promovate de școala lui Ion Mincu.

Aș putea spune că întreaga vale Rîușor din Rucăr ar trebui declarată zonă porotejată de legea patrimoniului cultural imobil, întocmind un repertoriu și pe baza acestuia un proiect pentru protejarea și punerea în valoare a arhitecturii și a întregului ansamblu al culturii tradiționale din

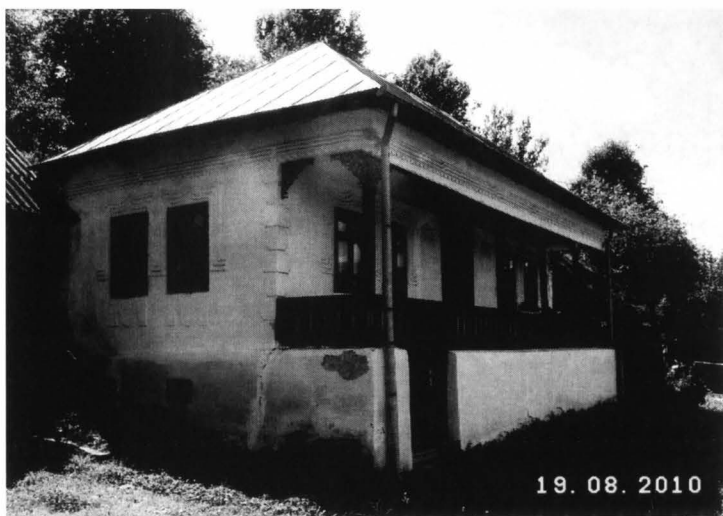
² Ecaterina Nistor, născută la 30 octombrie 1921, 7 clase, casnică

Rucăr (ocupații, artă populară – maramele de Rucăr sunt cunoscute nu numai în România – credințe și obiceiuri) și promovarea printr-un proiect amplu de dezvoltare a zonei, economică, culturală și turistică.

Revenind la titlul comunicării aş putea afirma că arhitectura din zona de contact Bran – Muscel este cel mai bine evidențiată în satul Fundățica până la 1925 ținând de județul Muscel, după această dată trecând la județul Brașov. Aici întâlnim casa musceleană atât în varianta cu sală pe toată lungimea fațadei principale, cât și casa pe două nivele la care apare ca element arhitectural geamlâcul, venind dispre sud și care pătrunde și în satele Șirnea și Fundata din zona Bran. Alături de casa musceleană întâlnim și casa brăneană cu același plan cu trei și patru încăperi înscrise într-un dreptunghi cu sala cu balustradă dar având ca element distinctiv acoperișul în două ape cu fronton teșit și învelitoarea din șindrilă sau din țiglă „Leul”. Am putea remarca prezența la contactul Branului cu Muscelul și a unei case pe două nivele cu peretii din bârne de lemn îmbrăcați cu „draniță” ca element decorativ dar și de protecție care înlocuiește tencuiala, cu geamlâc la nivelul superior. Casa este și pe două nivele, cu o structură a interiorului diferită de cea a casei tradiționale, cu cameră de zi, dormitor (unul , două și chiar trei la casa pe două nivele) cu cămară și în ultimul timp cu baie. Despre acest tip de casă, pe care am putea să o încadrăm în ceea ce reputatul etnolog Ilie Moise ne-a sugerat și anume într-o arhitectură de tranziție, vom vorbi într-o viitoare sesiune.

Casa lui Moise Pantea

Casa Ecaterinei Nistor din Rucăr - Muscel

PLUGARUL-UN RITUAL AGRAR DIN ȚARA OLTULUI

Delia Barbu

Habits are mostly transmitted by tradition. They have undergone a continuous process of adapting to new socio-cultural and it has ensured durability.

În cultura populară tradițională, obiceiul formează un capitol important, fiindcă întreaga viață a omului, munca lui din timpul anului și diferitele lui ocupații, relațiile cu semenii și cu întruhipările mitologice erau întreșute cu obiceiuri, în folclorul nostru. Unele obiceiuri au păstrat până astăzi forme ample de manifestare, în care vechile rituri se îmbină cu acte ceremoniale, cu manifestări spectaculoase. Ele sunt adevăratele sărbători populare bogate în cântece, dansuri, poezie, acte mimice și dramatice. La aceste sărbători contribuie toate domeniile folclorului și chiar unele domenii ale artelor populare plastice.

Obiceiurile sunt în cea mai mare parte transmise prin tradiții. Ele au fost supuse unui continuu proces de adaptare la noi contexte socio-culturale și aceasta le-a asigurat trăinicia. Obiceiurile au contribuit în trecut la încheierea unei colectivități, la păstrarea formelor tradiționale de viață. Păstrarea obiceiurilor au fost în anumite momente un mod de apărare a colectivităților populare de influențe dezagregatoare venite din afară. În satele cu viață folclorică tradițională, obiceiurile de peste an aveau și au și în prezent caracter general. În colectivitățile tradiționale obiceiurile dădeau un ritm propriu vieții.

Respectarea și practicarea lor după rânduiala îndatinată imprimă vieții colective, familiei și în general vieții sociale a satului o anumită cadență. În perioada muncilor agricole ele stabileau un echilibru între muncă și odihnă, prin etapele care marceau sfârșitul anumitor munci și pregătirea pentru altele.

Obiceiurile proprii anumitor locuri prezentau forme deosebite de realizare. Unul dintre cele mai importante obiceiuri de muncă din zona Țării Făgărașului, obiceiul „Plugarului”, care se sărbătorea a doua zi de Paști, era un mod de a distinge pe cei ce erau în fruntea muncilor de primăvară, de a batjocori și pedepsi pe cei leneși. Aceasta fiindcă în colectivitățile tradiționale, individul reprezenta întreaga colectivitate, iar colectivitatea răspundea de fiecare membru al ei.

Întregul proces al intrării comunităților sociale în timpul așteptat al muncilor de primăvară, debuta simbolic prin sărbătorirea tradițională a tânărului cel mai vrednic din sat, care ieșea primul la arat.

În cultura noastră populară, obiceiul constituie o manifestare bine reprezentată și care nu s-a născut undeva gratuit, ci pentru a îndeplini o funcțiune în cadrul societății, constituindu-se ca o realitate independentă de voința individului, determinându-i anumite sentimente și emoții, impunându-i totodată o anumită atitudine.¹ Acest minunat obicei al „Plugarului”, a fost amintit și de marele scriitor Ioan Slavici, care se referea la faptul că țărânul român a știut să își împodobească fiecare lucru în câmp cu un șir de forme frumoase, arătând că atunci „când plugarul întâia dată își lăsa fierul plugului în țărână, el era purtat în triumf pe grapa sa”

Pornirea plugului este una dintre cele mai importante și mai sfinte datini ale începutului de primăvară. Fiecare plugar își pregătea din timp plugul, grapa, carul cu boi și celelalte unelte (ascuțind lama plugului la începutul primăverii la fierar, după ce a fost trecută prin foc, îndepărtându-se astfel tot răul).

În prezent acest vechi obicei de primăvară și-a pierdut în parte caracterul inițial, aspectul ritual, acordându-se mai multă importanță elementului exterior, decorativ, prezentându-se ca un spectacol cu joc mimic, costumații, muzică și dans, spectacol ce se desfășoară în vatra satului.

Obiceiul „Plugarului” este atestat în anul 1675 de către mitropolitul ardelean Sava Brancovici. Obiceiul se întindea cândva pe o arie extinsă, în multe provincii ale țării, restrângându-se mai apoi doar în Transilvania. Plugarul ca rit al fertilității pământului și totodată ca obicei care glorifică pe întâiul om ce iese cu plugul la câmp, a stat în atenția multor folcloriști.

Simion Florea Marian a cercetat acest obicei în unele sate din Țara Făgărașului și anume: Grid, Fântâna, Comana, notând diferențele sau asemănările variantelor „Plugarului” din această zonă.

„Plugarul este un membru din colectivitate, care joacă rolul principal, el fiind actorul principal al acestui vechi spectacol popular de primăvară, scena sa fiind satul, iar spectatori, membrii comunității de la mic până la mare.

Obiceiul poate fi urmărit sub trei aspecte: „Plugarul” ca rit agrar de primăvară, ca obicei de glorificare a celui care a ieșit primăvara primul cu plugul la arat și totodată „Plugarul” de astăzi ca ritual magic existând ca obicei în sine doar prin latura sa spectaculoasă.

În trecut ceremonialul „Plugarului” se începea cu mult timp înainte de a avea loc, fiind în atenția întregii colectivități. Toată obștea satului se interesa și participa la alegerea viitorului Plugar. Dovadă că la Comana se mai menține și astăzi obiceiul cu funcție de ritual agrar, este că cel care urma să fie „Plugar”, în acel an, era ales încă de la Crăciun, din ceata feciorilor care umblau cu „Turca”. În general era ales vâtaful cetei, un fecior chipeș, voinic, harnic și destoinic.

¹ Vasile Golban, *Aspecte ale ceremonialului*, Editura Nona, 1996, p. 48

Cu o zi înainte de serbarea „Plugarului”, fetele mergeau la câmp și culegeau fire verzi din holdele de grâu, veneau în sat și se strângeau seara la casa „Plugarului” unde împleteau legături cu care urmau să-l împodobească pe tânărul fecior. Tot atunci erau aleși din rândul tinerilor feciori cei patru „chizași”, cum li se spunea în sat și în satele învecinate. Acești tineri voinici trebuiau să ducă grapa pe umeri și pe ea să poarte pe Plugar prin sat. Pentru a se diferenția de ceilalți chizași se legau peste brâu cu legături din paie combinate cu fire de grâu verde și secară. Pe cap peste căciulă sau pălărie puneau cununițe de verdeață. Tânărul „Plugar” era îmbrăcat în costum popular de zonă, împodobit cu cununi de verdeață, împletite de tinerele fete din sat.

Ceremonia sărbătoririi „Plugarului” începea cu ascunderea acestuia în gospodăria proprie. Ascunderea „Plugarului” avea o funcție dublă : pe de o parte de a supune unei probe de istețime și agerime ceata feciorilor și în special pe chizași și a doua, aceea magică, de influențare a elementelor naturii.

Căutând să adun cât mai multe informații în legătură cu acest interesant obicei, am poposit în Comana de Jos de unde am aflat amănunte interesante de la domnul Constantin Gubernat. În gospodărie, la gazdă, se ascundea o grapă și tânărul „Plugar”. Ascunzișul trebuia să fie foarte bun pentru ca destoinicia chizași să nu îl găsească prea curând pe acesta. Între timp slujba de a doua zi de Paști de la Biserică lua sfârșit și astfel toată suflarea satului se aduna la gazdă.

Chizașii căutau „Plugarul”, iar dacă acesta nu era găsit prea curând se plătea gazdei un litru de rachiu. Cât timp tânărul era căutat, acesta încerca să scape, însă în cele din urmă era prins, după care era împodobit cu cununițe de paie la brâu, la picioare și la pălărie. Dacă totuși tânărul nu era găsit de chizași, în timp ce răsunau clopotele bisericii care vesteau încheierea slujbei, acesta ieșea singur la vedere, cu o pâine mare în mână ca semn al istețimii, hârnicii și rodnicii pământului. După ce tânărul Plugar a fost găsit acesta îi cinstea pe toți din curte cu rachiu. În tot acest timp în curtea gazdei se desfășura jocul, care de obicei era o învățită, însoțită de strigături cu adresă la istețimea și agerimea celui căutat cât și a celor ce îl căutau.

După ce tinerii erau împodobiți cu cununițe de paie, chizașii îl urcau pe „Plugar” pe o grapă de lemn cu colții de fier, pe care chizașii o purtau mai apoi pe umeri. În prezent această grapă de lemn a fost înlocuită cu un car cu boi frumos împodobit.

Alaiul se îndrepta spre râul din apropierea satului. După „Plugar” veneau lăutarii, tocmiți de cel ce fusese ales primar în ceata de feciori de la Crăciun. Lăutarii cântau pe tot parcursul drumului, un cântec de joc, iar feciorii și fetele chiuiau și spuneau strigături:

„Cât e ulița de largă,
Numai pe'o parte mi-e dragă,
Pe partea de către vale,

Că am o mândră ca o floare”

„Stați pe loc și vă uitați,

În ce curte să intrați,

În curtea cu ziduri multe ,

Că acolo sunt oameni de frunte,

În curtea cu ziduri mari,

Că acolo îs gospodari”.

„Soare, soare, mândru soare,

Dă-ne ploaie pe ogoare,

Dă-ne Doamne pace-n țară,

Roadă bună la hotară și grâu bun de primăvară”.(culese de la

Constantin Gubernat)

„Obiceiul era încărcat de semnificații, prin implicarea apei, care încorporează o simbolistică amplă, de la germinație-viață, până la regenerare și purificare”.²

În urma tinerilor porneau spre râu toți sătenii îmbrăcați în straie de sărbătoare. Ajunși la râu „Plugarul” era dat jos de pe grapă și urma să fie udat de flăcări tineri.

Tânărul aflat apoi în mijlocul râului, dădea cu furca prin apă să stropască oamenii. Între timp, chizașii se repezeau la el să îl prindă sfârșind prin a se lua la trântă în apă. Plugarul trebuia să iasă biruitor de fiecare dată, pentru că el era considerat cel mai puternic din toată ceata de feciori.

Obiceiul mai era să se prindă un țigan, care era băgat în apă și spălat pentru ca să nu se facă „grăul tăciune”. După toate acestea, tânărul era urcat din nou pe grapă, alaiul îndreptându-se spre casa acestuia. Lăutarii cântau, iar feciorii chiuiau pe tot parcursul drumului până la casa gazdei. Ajunși acasă, „Plugarul” își schimba hainele ude cu cele de sărbătoare, în timp ce în curte se întindea o masă mare unde erau cinstiți toți feciorii. Spre seară se încingea hora satului la căminul cultural.

Petrecerea finală a sărbătorii, unde oamenii serveau masa, se cinsteau cu rachiu și mai ales jucau , trecând în revistă toate dansurile specifice zonei, ținea de cele mai multe ori până spre dimineață. De cele mai multe ori petrecerea continua și a treia zi de Paști cu joc și voie bună.

Frumusețea acestui obicei popular, valențele educative, estetice și artistice au determinat pe unii folcloriști și coregrafi să îl transforme în spectacol scenic.

Obiceiul, atât de complex din punct de vedere artistic, se află în prezent transpus scenic în repertoriul multor ansambluri folclorice din județ, cum ar fi: „Măgura” al Casei Municipale Codlea, „Astra” din Săcele, „Plaiurile Dumbrăviței” din Dumbrăvița, „Lunca Oltului” din Comana de Jos.

² Gherasim Rusu-Togan, *Apa – Stare de oglindă*, Editura Libra, București 2003, p.63

Ideile majore care au dat conținut obiceiului sunt. elogiul adus hărniciei, opinia comunității care incriminează lenea, optimismul și robustețea sufletească a sătenilor pentru care munca și veselia au același numitor comun, opinia comunității care incriminează lenea

Note bibliografice:

1. *etno. brașov. ro –percepții, medii culturale, comunicare –* Nr.1 / 2002- Consiliul Județean Brașov
2. Golban, Vasile, *Aspecte ale ceremonialului*, Editura Nona, Piatra Neamț, 1996
3. Rusu-Togan, Vasile, *Apa- Stare de oglindă*, Fundația culturală Libra, București, 2003
4. Țoca, Ioan, *Sărbători religioase, datini și credințe populare*, Editura Allfa, București, 2004

Performerii:

1.Nume: Urdea

Prenume: Bucura

Vârsta: 74 de ani

Localitate: sat Comana de Jos, Comana

2.Nume: Costea

Prenume: Maria

Vârsta: 75 de ani

Localitate: sat Fântâna, comuna Hoghiz

3.Nume: Gubernat

Prenume: Constantin

Vârsta. 74 de ani

Localitate: sat Comana de Jos, Comuna Comana

PROTEJAREA PATRIMONIULUI CULTURAL IMATERIAL- ASPECTE JURIDICE

Consilier juridic **Ioana Mîndrescu**

Rezumatul lucrării

Pentru punerea în valoare a patrimoniului cultural imaterial, de importanță fundamentală, este stimularea inițiativelor comunitare de revitalizare a manifestărilor de viață tradițională cu accent asupra elementelor de patrimoniu cultural imaterial ce pot deveni o sursă de dezvoltare economică la nivel local, regional sau național. Aceasta se face prin programe și proiecte bine fundamentate care să coreleze realitățile culturale cu cele economice și în primul rând cu nevoile și aspirațiile comunitare.

Patrimoniul cultural imaterial este o componentă a vastului domeniu al culturii tradiționale, care însumează și patrimoniul cultural mobil și imobil, manifestările de viață socială, credințe și obiceiuri moștenite.

Summary

The protection of intangible cultural heritage – legal issues

For the intangible cultural heritage, of fundamental importance, is to stimulate community initiatives to revitalize traditional life events focusing on intangible cultural heritage items that may become a source of economic development at local, regional or national level. It is well-grounded programs and projects that link economic and cultural realities primarily with the community's needs and aspirations.

Intangible cultural heritage is part of the vast field of traditional culture, totalizing movable and immovable cultural heritage social life events beliefs and inherited habits.

În anul 2003 UNESCO adoptă o serie de măsuri pentru salvagardarea patrimoniului cultural și în acest context definește conceptul de patrimoniu cultural imaterial ca fiind: „reprezentările, expresiile, cunoștințele și spațiile culturale asociate acestora – pe care comunitățile, grupurile și în unele cazuri indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural. Acest patrimoniu cultural imaterial, transmis din generație în generație este recreat în permanență de grupuri și comunități contribuind astfel la promovarea respectului față de diversitatea culturală și creativitatea umană”.(Convenția UNESCO din 2003).

În vederea alinării legislației românești la standardele UNESCO, Parlamentul României a adoptat Legea nr. 26/2008 privind protejarea

patrimoniului cultural imaterial. Potrivit acestei legi prin patrimoniu cultural imaterial se înțelege „totalitatea practicilor, reprezentărilor, expresiilor, cunoștințelor, abilităților – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora - pe care comunitățile, grupurile sau, după caz, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului cultural”.

Pentru tema abordată de noi este important de precizat că noțiunea de **expresii culturale tradiționale**, are drept conținut formele de manifestare ale creativității umane cu exprimare materială, orală, forme de artă, a cuvântului și expresii verbale tradiționale – forme de exprimare muzicală cântece , dansuri jocuri populare – forme de expresie sincretică – obiceiuri, ritualuri , sărbători , etnoiatrie, jocuri de copii și jocuri sportive tradiționale – forme ale creației populare în domeniul tehnic, precum și meșteșuguri ori tehnologii tradiționale.

Atunci când abordăm conceptul de patrimoniu cultural imaterial trebuie să avem în vedere și expresia (termenul) **tezaure umane vii** care se referă la acele persoane care sunt recunoscute de către comunitate drept creatoare și transmițătoare de elemente ale unui domeniu al patrimoniului cultural imaterial în formă și cu mijloacele tradiționale nealterate. Este un titlu onorific pe care în ultima vreme Institutul de Etnografie și Folclor al Academiei Române „Constantin Brăiloiu”, prin instituțiile de cultură abilitate, caută să-l confere adevăratelor tezaure umane vii.

Pentru a stabili autenticitatea expresiei culturale tradiționale ca fiind reprezentativă pentru un grup de creatori, interpreți ori meșteșugari tradiționali, legea a introdus termenul de **marcă tradițională distinctivă**.

După ce a definit conceptele cu care operează, legea privind protejarea patrimoniului cultural imaterial aduce precizări cu privire la aria de cuprindere a acestui domeniu. Articolul 5 precizează că patrimoniul cultural imaterial poate fi constituit din manifestări aparținând domeniilor:

1. – artele spectacolului – având ca mijloace de expresie sunetul muzical și mișcarea corporală;
2. – tradiții și expresii verbale;
3. – practici sociale ritualuri și evenimente festive;
4. – tehnici legate de meșteșuguri tradiționale, și altele.

Articolul 6 al Legii nr. 26/2008 precizează și conținutul **expresiilor culturale tradiționale** și anume:

1. – creația exprimată în forme verbale (basmul, orația, descântecul etc);
2. – creația exprimată în forme non verbale (melodia vocală, instrumentală sau de joc, dansul etc);
3. – creația exprimată în forme imateriale sincretice (cântecul cu acompaniament muzical). Tot noțiunii de expresie culturală tradițională este subsumată și creația exprimată în forme materiale denumite produse meșteșugărești și anume obiectele , instrumentele, uneltele și instalațiile.

Dintre măsurile de protejarea ale patrimoniului cultural imaterial pe care Legea nr. 26/2008 le stipulează amintim:

- elaborarea de strategii de salvagardare a elementelor patrimoniului cultural imaterial prin care să se stabilească și criteriile de indentificare și evaluare precum și procedeele de punere în valoare a expresiilor culturale tradiționale ale comunităților;

Pentru a evita poluarea elementului tradițional o măsură importantă stabilită de lege, este consituirea de **comisii de expertiză și omologare**, destinate să certifice valoarea formațiilor artistice care propun un reportoriu de folclor prelucrat sau stilizat.

Pentru punerea în valoare a patrimoniului cultural imaterial, de importanță fundamentală, este stimularea inițiativelor comunitare de revitalizare a manifestărilor de viață tradițională cu accent asupra elementelor de patrimoniu cultural imaterial ce pot deveni o sursă de dezvoltare economică la nivel local, regional sau național. Aceasta se face prin programe și proiecte bine fundamentate care să coreleze realitățile culturale cu cele economice și în primul rând cu nevoile și aspirațiile comunitare.

Pentru punerea în aplicare a Legii nr. 26/2008, a luat ființă **Comisia Națională pentru Salvagardarea patrimoniului cultural imaterial** aflată în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor care are ca principală atribuție elaborarea programului național de salvagardare , protejare și punere în valoare a patrimoniului cultural imaterial.

Potrivit art. 12 din Legea 26/2008 ia ființă **Registrul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial** cu rol de inventar general care alcătuiesc acest patrimoniu de pe întreg teritoriul României. Responsabilitatea organizării și administrării Regstrului Național revine **Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale**, care la rândul lui, poate colabora, în vederea arhivării cu organisme și instituții de specialitate în domeniu din țară și din străinătate. Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale și instituțiile județene de profil au atribuții importante în domeniul protejării patrimoniului cultural imaterial dintre care amintim:

- inițierea și derularea de proiecte și programe privind activități de conservare ,protejare și punere în valoare a patrimoniului cultural imaterial;
- coordonarea metodologică a activității așezămintelor culturale în domeniul patrimoniului cultural imaterial.

Observăm că un rol important în conservarea, cercetare și punerea în valoare a patrimoniului cultural imaterial îl au **așezămintele culturale**.

În sensul OUG 118/2006 privind înființarea, organizarea și desfășurarea activității, așezămintele culturale sunt definite ca fiind

„instituții publice sau persoane juridice de drept privat indiferent de forma de organizare și finanțare, care desfășoară activități în domeniul cultural, de informare și educație permanentă, reprezentând servicii culturale de servitudine publică cu rol în asigurarea coeziunii sociale și a accesului comunitar la informație.” Rolul atribuit acestor așezăminte culturale este în primul rând acela de a proteja și valorifica obiceiurile tradiționale, satul – așa cum a fost odata.

În vederea punerii în aplicare a Legii nr. 26/2008 instituția noastră Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Brașov, cu atribuții în domeniul protejării patrimoniului cultural, și-a stabilit ca obiective:

- cercetarea elementelor componente ale patrimoniului cultural material și imaterial din cele trei zone etnofolclorice ale județului Brașov: Țara Birsei, Țara Oltului și zona Rupea;
- prelucrarea , inventarierea și conservarea prin fixare pe suport electronic și material a informațiilor culese în teren și constituirea unei arhive neconvenționale de folclor;
- publicarea de lucrări științifice privind rezultatele cercetării;
- punerea în valoare a patrimoniului cultural imaterial prin organizarea **acțiunilor culturale** care să marcheze elementele tradiționale din viața satelor;
- promovarea adevăratelor tezaure umane vii;
- organizare de expoziții cu prilejul principalelor sărbători de peste an, precum și expoziții ale creației populare contemporane;

Patrimoniul cultural imaterial este o componentă a vastului domeniu al **culturii tradiționale**, care însumează și patrimoniul cultural mobil și imobil, manifestările de viață socială , credințe și obiceiuri moștenite.

Cultura tradițională se regăsește în tot ce ne înconjoară: în costumul popular al bunicii păstrat cu sfințenie în lada de zestre; în horele jucate de flăcăii și fetele de la sate; în existența vetrei satului, în cântecele de dor , jale și de cătanie cântate de rapsozii noștrii populari, în spiritul nostru, în inima noastră . Trebuie așadar, să păstrăm și să respectăm cultura tradițională, să o transmitem mai departe generațiilor viitoare pentru a fi nepieritoare. Fiecare putem face câteva ceva pentru a păstra cultura tradițională ca pe o icoană ce ne călăuzește pașii de-alungul timpului.

- 1. ORDONANȚA DE URGENȚĂ nr. 118 din 21 decembrie 2006 (*actualizata*) privind înființarea, organizarea și desfășurarea activității asezămintelor culturale, publicată în Monitorul Oficial Partea I nr. 1038/22.12.2006;**
- 2. Convenția UNESCO pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial din 2003, adoptată prin Legea nr. 410/2005;**
- 3. Legea nr. 143 din 21/05/2007 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 118/2006 privind înființarea, organizarea și desfășurarea activității asezămintelor culturale, publicată în Monitorul Oficial Partea I nr. 351 din 23.05.2007 ;**
- 4. Legea nr. 410 din 29.12.2005 privind acceptarea Convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, adoptată la Paris la 17 octombrie 2003, publicată în Monitorul Oficial Partea I nr. 17 din 09.01.2006;**
- 5. LEGEA nr. 26 din 29 februarie 2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial, publicată în Monitorul Oficial Partea I nr. 168 din 05.03.2008 .**

GENERAL INFORMATION REGARDING EXIBITIONS

Definition, characteristics, classification. The exhibition is the most important way to value the museum heritage, representing in the same time the main form of cultural-educative museum expression, specific to this institution. The museum exhibition is a way of communicating complex and specialized information using as a means of communication the ordered exposure of items and pictures.

The exhibition is the museum face. Its quality is determined by content, exhibit, but also by the presentation culture. The presentation culture of museum exhibition is closely related to the esthetic image of the era.

Definiție, caracteristici, clasificări. Expoziția este cea mai importantă modalitate de a pune în valoare patrimoniul muzeal, reprezentând totodată principala formă de manifestare cultural – educativă a muzeului, specifică acestei instituții. Expoziția muzeală constituie o formă de comunicare a unor informații complexe și specializate utilizând ca mijloc de comunicare expunerea ordonată a obiectelor și imaginilor.

Expoziția este fața muzeului. Calitatea ei este determinată de conținut, de exponat, dar și de cultura de prezentare. Cultura de prezentare a expoziției muzeale este strâns legată de imaginea estetică a epocii.

Expoziția este cea mai importantă modalitate de a pune în valoare patrimoniul muzeal, reprezentând totodată principala formă de manifestare cultural – educativă a muzeului, specifică acestei instituții. Expoziția muzeală constituie o formă de comunicare a unor informații complexe și specializate utilizând ca mijloc de comunicare expunerea ordonată a obiectelor și imaginilor.

Având în vedere contextul mutațiilor semnificative care se înregistrează la nivel mondial în domeniul muzeologiei contemporane, vom vorbi despre clasificarea expozițiilor muzeale, și aici vom încerca să prezentăm succint diferite tipuri de expoziții având drept criterii de clasificare:

- **natura temei** – expoziție reflecție, expoziție cunoaștere, expoziție descoperire;
- **după modul cum este tratat materialul**, există expoziție eseu, expoziție experiment, expoziție bilanț;
- **după sistemul de prezentare**, există expoziții permanente, temporare și itinerante.

Tipuri de expoziții. expoziții organizate de muzee:

- expoziția de bază (pe termen lung)
- expoziția temporară (la sediu sau itinerantă)

În cazul expozițiilor temporare putem alege mai multe abordări: expoziție narativă, expoziție deconstructivă, expoziție tip joc, expoziție inițiativă. Modul de organizare a tematicii și prezentarea expozițiilor temporare trebuie să fie cu totul speciale. Vom prezenta și alternativele cu privire la modul de organizare, prezentare și impactul scontat la public al expozițiilor temporare: obiectiv, estetic, evocativ, didactic, științific. De asemenea, unele expoziții pot fi interactive, în timp ce altele sunt numai factuale, în acest ultim caz expozițiile putând fi sistematice sau tematice.

O atenție deosebită trebuie acordată expozițiilor temporare, considerate în prezent de marea majoritate a muzeografilor din țară ca un rău necesar. Așa cum am mai spus, acestea trebuie să fie interdisciplinare, să fie asociate cu diferite programe culturale publice. O atenție deosebită să se acorde modului de proiectare și de realizare a expozițiilor. Ele trebuie să cuprindă panouri de informare cu privire la obiectivele urmărite, mesajele transmise. Piese trebuie să prezinte etichete adecvate – acesta este chiar și în zilele noastre o lipsă majoră a mării majorități a expozițiilor organizate de muzeele din România. De asemenea, ar trebui să se generalizeze practica editării cataloagelor de expoziție, care să fie realizate conform standarde științifice și estetice.

În cazul **expozițiilor de bază** (pe termen lung ale muzeelor) este de preferat să nu folosim termenul de expoziție permanentă căci o astfel de expoziție, în timp își pierde impactul și trebuie reînviată. Prin modificările ulterioare se pot scoate sau insera unele obiecte în funcție de mai mulți factori (starea de conservare, opiniile vizitatorilor, achiziționarea de noi piese). Rămâne însă ideea expoziției căci intervențiile se fac în spiritul concepției originale.

Expoziția de bază poate fi:

- **tematică** - pentru prezentarea unui segment de realitate specifică, sunt utilizate piese din mai multe colecții grupate în raport de conexiunile dintre ele. Se realizează astfel în mod sugestiv, o remodelare contextuală în conformitate cu informația științifică la zi.
- **de colecție** - pune în valoare un fond valoros mai puțin reprezentat în expoziția tematică

Expoziția temporară (vine în sprijinul expoziției de bază, o explică) la rândul ei poate fi:

- **tematică** - de mai mare complexitate, ilustrează mai detaliat o temă restrânsă
- **de colecție** - oferă publicului posibilitatea de a vedea în timp, cât mai mult din patrimoniul muzeal.

O altă practică ce considerăm noi că ar trebui să devină o normă a muzeelor din țară este realizarea anual a unei *expoziții itinerante*. Prin aceste activități noi găsim că ar crește în primul rând impactul educațional al expozițiilor de muzeu. S-ar intensifica și competitivitatea între muzee, ceea ce ar fi benefic îmbunătățirii afertei și climatului cultural din țară.

Expozițiile temporare itinerante, în general sunt de mai mici dimensiuni și mult mai specializate, restrânse ca interes și ca perspectivă. Realizarea unei expoziții itinerante este însă mai complexă decât realizarea unei expoziții temporare în cadrul muzeului. Pe lângă problemele legate de realizarea conceptului expozițional și „montarea” acestuia, vom insista asupra problemelor suplimentare care apar, de ordin logistic și legislativ.

Dealtfel *expoziția itinerantă* reprezintă un tip aparte de expoziție temporară. Diferențele survin nu în ceea ce privește tematica ci în ceea ce privește modul mai special de organizare. Încă de la conceperea expoziției se are în vedere utilizarea unor materiale ușoare, cu suporturi modulare, lesne de montat și demontat. De, asemenea presupune o selecție restrânsă de piese autentice (care întrunesc o serie de calități : stare foarte bună de conservare, rezistență la transport), completată cu un număr mare exponate auxiliare dar și un mai mare accent pe mijloace audio-video.

SECȚIUNEA CONSERVARE- RESTAURARE

COLECȚIA BOBÂRCEA

Collection Bobarcea

Collection Bobarcea is a donation from Mrs. Doina Bobarcea, a teacher from Nicolae Balcescu, Calarasi county to the Lower Danube Museum. This ethnographic collection includes 242 items of all kinds.

The village was founded in the first decades of the twentieth century were founded by people coming from different parts of the country : Moldova, Oltenia, Giurgiu, Prahova, Buzau.

This explains why there was a large variety of costumes from Moldova, Prahova, Buzau, towels, ceramic pots, various textiles.

Muzeograf – Alina Paul

Conservator – Adriana Popa

Muzeul Dunării de Jos- Călărași

Patrimoniul etnografic al Muzeului Dunării de Jos Călărași s-a îmbogățit în anul 2010 cu 242 de obiecte donate de d-na Doina Bobârcea, învățătoare în satul Nicolae Bălcescu, comuna Nicolae Bălcescu, județul Călărași. Comuna este amplasată în câmpia Mostiștei de o parte și de cealaltă a căi ferate București –Constanța, la 59 km de București.

Toate aceste obiecte au fost adunate din satele aparținătoare comunei: Paicu, Fântâna Doamnei și Nicolae Bălcescu. Fiind atât de multe și definind un areal atât de mic le-am reunit într-o singură colecție - colecția Bobârcea. Am denumit-o așa, firese, după numele celei care a înființat-o, învățătoarea Doina Bobârcea din satul Nicolae Bălcescu, comuna Nicolae Bălcescu, județul Călărași. Pentru strângerea materialului etnografic a apelat atât la copii, cât și la bătrânii satului. Entuziasmați de această idee au reușit să strângă o mulțime de obiecte valoroase din punct de vedere etnografic și istoric. Intenția doamnei Doina Bobârcea a fost de a strânge la un loc,, măturii ale trecutului, care să trezească în sufletele copiilor dorința de a duce mai departe meșteșugul popular” și a înființa un mic muzeu, ceea ce a și reușit, în toamna anului 2000, în vechea școală.

Satele aparținătoare comunei Nicolae Bălcescu au fost înființate în primele decenii ale secolului XX, de oameni veniți din diferite zone ale țării: Oltenia, Giurgiu, Prahova, Buzău, Moldova. Așa se explică de ce a existat, într-o comună relativ mică, o varietate așa de mare de costume populare din Moldova, Prahova, Buzău, marame țesute din borangic, cămăși de nuntă din zona Giurgiului, fețe de pernă țesute și cusute cu acul din zona Olteniei, fețe de masă, cearceafuri, ștergare, vase din ceramică, diverse obiecte casnice și obiecte folosite în industria casnică textilă – puiă, mașină de bumbac,

putinee, cofe, linguri de lemn, lampă, pirostrieri, vătrași, meliță, scafă din lemn și altele.

Pentru că la nivelul comunei nu s-a găsit un spațiu pentru ca micul muzeu să funcționeze în continuare, doamna Doina Bobârcea, cea care cu multă străduință, pasiune și respect pentru tot ceea ce înseamnă mărturii ale trecutului s-a gândit că ar fi bine ca aceste obiecte să intre în colecțiile de etnografie ale Muzeului Dunării de Jos din Călărași.

Datorită faptului că spațiul în care au fost ținute obiectele a ajuns să fie impropriu și într-o stare de degradare avansată, toate obiectele erau prăfuite, cu bucăți de var și tencuială pe ele, textilele umede și câteva chiar cu atac de molii, obiecte din lemn cu atac de carii. După aducerea lor la muzeu s-a studiat fiecare obiect în parte și s-a întocmit o listă cu ele, cu toate datele necesare (denumire, dimensiuni, stare de conservare, descriere) în vederea inventarierii lor, după care s-a trecut la operațiuni de desprăfuire, aerisirea obiectelor textile, curățirea mecanică a depunerilor de pe obiectele din lemn și metal, tratarea obiectelor cu atac de molii și carii.

Pentru o mai bună imagine asupra colecției Bobârcea vă prezentăm structura acesteia:

1. Ștergare – 29
2. Alte obiecte textile – 25
3. Industrie casnică textilă – 41
4. Port popular – 44
5. Ustensile gospodărești – 24
6. Agricultură – 3
7. Ceramică – 63
8. Meșteșuguri – 2
9. Păstorit – 3
10. Instrumente muzicale – 1
11. Alte obiecte etnografice – 7

Referitor la obiectele textile, țesături și obiectele de port, o notă generală o constituie bogăția motivelor ornamentale și a culorilor. Pe un singur obiect sunt utilizate chiar și cinci, șase nuanțe de culori iar motivele ornamentale sunt combinate în fel și chip redând obiectului un aspect vesel, relaxant și unic. Probabil că fiecare femeie care a lucrat un costum popular, o cămașă sau un ștergar de nuntă, pe lângă motivul transmis din generație în generație, cu pricepere și simțul artistic specific creatorilor a adăugat o notă personală transpusă în motive și culori. În nici o altă localitate călărășeană nu există o varietate atât de mare de motive și culori în obiectele textile cu care femeile își împodobeau casa și costumele populare. Din cele 29 de ștergare nu sunt două la fel. Varietatea motivelor tradiționale, a celor inspirate din viața de toate zilele, precum și motivele izvorâte din imaginația creatoare a femeii fac din aceste obiecte adevărate valori etnografice care merită a fi valorificate. Ștergarele sunt în majoritate decorative, multe dintre

ele având ca decor motive deja consacrate cum sunt – scărița, trifoiul cu patru foi, ghiveciul cu floarea, spirale meandrice. Cele mai multe au ca decor motive florale și geometrice, utilizând tehnica țesutului în patru ițe. Ștergarele pentru icoane sunt deosebit de frumoase cu motive florale cusute în puncte și geometrice alese în războiul de țesut. Deosebite sunt șorțurile de sărbătoare, trei la număr, realizate în tehnici și croiuri diferite și costumul prahovean. Aceste piese de port, muzeul nu le avea în colecțiile sale. Cămășile de sărbătoare, iile și cămășile bărbățești, fotele sunt realizate, vorbind de croială și de amplasarea motivelor ornamentale și tehnica abordată, asemenea tuturor celor din zona noastră etnografică. Costumele populare de la Nicolae Bălcescu nu fac abatere de la costumele populare de zonă. Croiala fără răscoituri a obiectelor de îmbrăcăminte are ca lege de bază tăietura în foi drepte. De asemenea unitară și cu aspect esențial rămâne dispoziția ornamentelor care stabilește un echilibru perfect în dozarea motivelor decorative. Ceea ce le deosebește însă este bogăția de culori și motive utilizate la același obiect. Pornind de la cele mai simple forme ele s-au îmbogățit și s-au perfecționat, răspunzând la funcția sa de ordin practic însușind în aceeași măsură și minunatele attribute artistice, moștenite și îmbogățite de-a lungul anilor.

Toate obiectele textile au fost aduse la muzeu, într-o ladă de zestre în stare bună de conservare și frumos ornamentată pe capac și partea din față cu tablă ștanțată cu motive florale. De fapt, acestea sunt tehnici de realizare a lăzilor de zestre specifice zonei noastre etnografice.

În ceea ce privește obiectele din lemn, deși vechi, sunt într-o stare bună de conservare, excepție făcând o scafă și o piua pentru sare. Multe dintre aceste obiecte nu se mai folosesc în gospodării de zeci de ani dar important este că au fost păstrate, nu au fost distruse. Sunt câteva obiecte pe care muzeul din Călărași nu le avea în colecție, cum este scafa, pieptănul pentru cânepă, piua pentru grâu, copaie pentru aluat iar melița pentru cânepă este într-o stare de conservare mai bună decât singura meliță existentă în colecția muzeului. Deosebit de frumoase sunt furcile de tors lână. Sunt furci de brâu, ca în toată zona noastră etnografică, lucrate prin cioplire din lemn de plop cu porțiunea pentru prins caierul cu incizii succesive și rozete ornamentale. Scafa, deși este într-o stare de conservare precară, este cioplită din lemn de plop, dintr-o singură bucată și are peste o sută de ani. Mașina de scos sâmburii de bumbac și cofele, deși nu se mai folosesc în gospodării de peste cinzeci de ani sunt într-o stare de conservare foarte bună.

Mai sunt câteva obiecte de interior și de uz casnic,, mărunte „(tablouri cu fotografii vechi de familie, o tavă pentru servit, o tăbliță școlară, o candelă, o lampă mică, pirostrii, oală de gătit din ceramică și altele)care întregesc colecția și care sunt importante pentru faptul că ne redau imaginea locuinței sătești din comuna Nicolae Bălcescu de acum 70 – 80 de ani. Multe din aceste obiecte sunt vechi de peste o sută de ani.

Aceste obiecte adunate de d-na Bobârcea reprezintă cea mai mare donație înregistrată de Muzeul Dunării de Jos din Călărași, până în prezent.

ASPECTE PRIVIND CONDIȚIILE DE PĂSTRARE ALE FONDULUI DE CARTE DIN BIBLIOTECA M.R.P.F ȘI UNELE MĂSURI DE CONSERVARE PREVENTIVĂ APLICATE COLECȚIEI DE CARTE VECHE

(Aspect of storage conditions of the library book fund M.R.P.F and
preventive conservations measures applied to the rare book collection)

Elena Manuela Pătruțescu

Conservator general

Muzeul Regiunii Porților de Fier

Dr.Tr.Severin, str.Independenței nr.2

Laboratorul Restaurare Conservare

e-mail: mannucle@yahoo.com

This paper presents the main preventive conservation requirements necessary to achieve a well organized storage system and how are they made in M.R.P.F. library. Here are some interventions to improve the conditions for preventive conservation fund bibliophile that were made in recent month in a museum library, namely: endowment with a desumidifier and a with a suport of the books, rearranging all of the books from the old book collection. Measures of improve storage conditions achieved in recent months must be completed by others as: establishing a book restauration program from old book collection, endowment with machines measuring of all microclimatic parameters, add storage spaces of books, a plan a disaster action

Structură cultural-științifică, biblioteca Muzeului Regiunii Porților de Fier deține colecții ce numără cărți manuscrise și cărți tipărite, unele cu valoare de unicat în județul Mehedinți¹. Constituirea fondului de carte a început odată cu fondarea muzeului, în anul 1912², pe parcurs îmbogățindu-se cu numeroase volume. Numărul lor continuă și azi să crească prin intrări, în special, de carte curentă și publicații seriale și, rareori, prin donații. Sunt păstrate aici peste 15.000 de repere, apărute în diferite perioade de timp, începând cu secolul XVI³ și până în zilele noastre. Sub raportul conținutului, sunt din diverse domenii: istorie, arheologie, științele naturii, drept, carte religioasă, etc. Pe lângă valoare documentară pe care o au toate aceste cărți, o parte din ele au și valoare de patrimoniu, dacă ne referim la colecția de

¹ Olimpia Bololoi, "Câteva considerații asupra cărții vechi românești din colecția Muzeului Regiunii Porților de Fier", Drobeta XV (Arheologie-Istorie), pag 242

² Ecaterina Bosoancă, "Cartea juridică în biblioteca Muzeului Regiunii Porților de Fier", Drobeta XVI (Arheologie-Istorie), pag 276

³ Ibidem

carte veche, care cuprinde adevărate capodopere tipografice. Fondul de carte veche deținut de biblioteca M.R.P.F., ce cuprinde 179 de titluri, s-a format prin contopirea a două colecții mai vechi, una constituită de Alexandru Bărcăcilă și cea de a doua de către C.I.Istrati, la care s-au adăugat alte valori bibliofile depistate, preluate și achiziționate prin grija dr. Mișu Davidescu⁴. De asemenea, mândria fondului este dată și de cărți apărute în premieră națională⁵ precum și unele ediții rare ce țin de cartea modernă, tipărite după 1830, ce au textele imprimate pe hârtie specială și legături artistice deosebite. Printre ele sunt exemplare pe care există semnături olografe ale unor personalități, înscrisuri și semne de proprietate⁶ care le sporesc valoarea.

Biblioteca muzeului are diferite roluri funcționale, spațiu de studiu, documentare și cercetare pentru specialiști, sală de conferință și spațiu de depozitare. Acesta din urmă este și cel mai important pentru că modul de organizare al depozitului are efect direct asupra duratei de viață a bunurilor muzeale pe care le adăpostește. Astfel, o depozitare corespunzătoare asigură longevitate, în timp ce una defectuoasă duce tocmai la deteriorarea obiectelor care se doresc a fi protejate.

Asigurarea unui sistem corespunzător de depozitare a fondului bibliofil implică eforturi și măsuri riguroase, necesitatea realizării lor fiind susținută de următoarele argumente:

- cărțile reprezintă materiale compozite complexe ce conțin un registru variat de suporturi organice: hârtie, piele, lemn, pânză și adezivi. Toate aceste suporturi prezintă un grad ridicat de instabilitate chimică, fiind cele mai perisabile materiale din toate categoriile de bunuri muzeale. Procesul de îmbătrânire sau descompunere a bunurilor organice este influențat de caracteristicile ambientului în care sunt păstrate, caracteristicile fiind date de valorile principalilor factori de microclimat: temperatura, umiditatea, lumina, gradul de salubritate. Valorile pe care le înregistrează acești parametri dictează calitatea mediului de depozitare, ei pot frâna sau, dimpotrivă, pot accelera fenomenul de descompunere. De aceea, o conservare corespunzătoare impune realizarea și menținerea unui ambient ale cărui parametri microclimatici să aibă valorile optime,

- deteriorarea cărților este cumulativă, o depozitare defectuos aplicată unor cărți deja degradate, le provoacă acestora uzuri suplimentare. O parte din fondul de carte a ajuns în patrimoniul muzeal după o îndelungată viață anterioară, în cursul căreia a suferit numeroase deteriorări, folosirea lor îndelungată și necorespunzătoare, menținerea în spații insalubre și atacurile

⁴ Olimpia Bololoi, *“Câteva considerații asupra cărții vechi românești din colecția Muzeului Regiunii Porților de Fier”*, Drobeta XV (Arheologie-Istorie), pag 242

⁵ Ecaterina Bosoancă, *“Cartea didactică în Muzeul Regiunii Porților de Fier(1806-1947”*, Drobeta XV (Arheologie-Istorie), pag 283

⁶ Ibidem

biologice, fiind principalele cauze care au dus la alterarea sănătății și aspectului lor estetic. Această stare necorespunzătoare de conservare existentă la o parte din aceste documente, determină luarea unor măsuri care să împiedice înrăutățirea pe mai departe a sănătății lor;

- Laboratorul Restaurare-Conservare al M.R.P.F. neavând în structura sa și o secțiune de restaurare carte, face ca pentru intervențiile de refacere a lor să ne adresăm altor instituții specializate în acest scop, situație ce presupune alocarea unor fonduri importante de bani;

- în cele mai multe cazuri, efectele rezultate din acțiunea factorilor de degradare sunt ireversibile, obiectul ne mai putând fi readus la starea anterioară oricât de competentă ar fi intervenția restauratorului, aceasta fiind doar de ordin reparator.

La realizarea unui sistem bine organizat de depozitare contribuie și aplicarea măsurilor de prezervare, principalele cerințe de conservare preventivă necesare acestui scop fiind enunțate mai jos împreună cu prezentarea modului în care ele sunt aplicate în biblioteca muzeului.

1. *Monitorizarea factorilor de microclimat.* Are ca scop cunoașterea condițiilor de mediu ambiental din bibliotecă, condiții ce pot fi determinate prin realizarea de măsurători ale temperaturii și umidității relative, măsurători ale nivelului de iluminare, măsurători ale prezenței radiației u.v. în sursele de lumină, măsurători ale poluării atmosferei și ale nivelului de contaminare biologică. Din toate aceste determinări care ar trebui efectuate, doar cele ce vizează umiditatea relativă și temperatura sunt făcute, întrucât numai pentru evaluarea acestor doi parametri sunt în dotare aparate de măsură. Sunt, însă, șanse mari de rezolvarea acestui aspect întrucât începând cu toamna acestui an va fi pus în practică un proiect, cu finanțare europeană, ce vizează reabilitarea instituției muzeale, reabilitare ce include și dotarea corespunzătoare a laboratorului cu aparate de monitorizare a tuturor parametrilor microclimatici.

2. *Menținerea constantă a umidității relative (U.R.) și a temperaturii (T).* Stabilitatea microclimatică, sau absența unor oscilații mari ale temperaturii și umidității relative, se obține prin reglarea și stabilizarea valorilor U.R. și T. la valorile cerute de normele de conservare, respectiv 50-60% pentru valoarea higrometrică și sub 21⁰C pentru temperatură.

Stabilitatea microclimatică a unui spațiu este condiționată, între altele, de natura materialelor de construcție utilizate la realizarea structurii clădirii care îl adăpostește, folosirea materialelor cu grosime mare și rezistență termică ridicată având o contribuție importantă în acest sens. Dacă același spațiu beneficiază și de instalații de climatizare, atunci spațiul respectiv este izolat de influențele exterioare. Această cerință, dacă ar fi realizată, ar asigura evitarea creării unui microclimat favorabil atacului micotic și al insectelor, încetinirea procesului de îmbătrânire a cărților și prevenirea degradărilor provocate de modificările dimensionale ale suporturilor organice componente.

Întrucât atât valorile temperaturii cât și cele ale umidității se încadrează într-o proporție de 70% în limitele cerute de norme de conservare, se poate aprecia că această cerință este parțial realizată. Cauzele care împiedică îndeplinirea ei deplină sunt: amplasamentul sălii bibliotecii, izolarea deficitară a structurii clădirii muzeale și imposibilitatea controlului pe deplin a T. și U.R.

Cu o vechime de aproape 90 de ani, clădirea muzeului corespunde concepțiilor constructive acelei perioade de timp, modificările efectuate ulterior structurii sale n-au vizat acele intervenții asupra ferestrelor și zidurilor exterioare care să asigure îmbunătățirea izolării lor termice. Astfel, ferestrele cu tocurele din lemn, tot atât de vechi ca și clădirea muzeului, numai asigură etanșeitate, fiind puncte vulnerabile ale rezistenței termice, iar exteriorul zidurilor nu este prevăzut cu materiale termoizolante.

La neajunsul prezentat mai sus, se adaugă altul, acesta din urmă fiind provocat de amplasamentul bibliotecii. Biblioteca este situată într-o încăpere cu orientare sud-vestică ce are 3 pereți exteriori și 3 ferestre mari, toate fiind poziționate pe peretele sudic. Acest amplasament determină expunerea zidurilor la radiația incidentă și un schimb intens al fluxurilor de căldură între interiorul și exteriorul bibliotecii care, împreună, pot conduce la o instabilitate termică permanentă.

Cu mijloace clasice, este imposibil de menținut într-o clădire aceeași temperatură pe tot parcursul anului, temperaturile interioare, foarte mobile și foarte variabile, fiind dictate de climatul exterior. Temperaturile de păstrare a materialului de bibliotecă influențează calitatea acestuia, cu cât temperaturile sunt mai ridicate cu atât efectele sunt mai deteriorante, proprietățile fizico-mecanice alterându-se mai mult. Pentru contracararea efectelor căldurii ridicate, ce se poate acumula în perioada de primăvară-vară a anului, sunt puse în funcțiune cele 2 instalații de condiționarea a aerului prin reglarea temperaturii. Chiar dacă cele 2 instalații au limite funcționale, existența lor constituie, totuși, un remediu pentru temperaturile mari. Pentru corectarea umidității relative, atunci când acest parametru înregistrează depășiri ale limitei superioare, în luna august a acestui an, a fost achiziționat un dezumidicator care a fost amplasat în bibliotecă și cu ajutorul căruia va fi corectat excesul de umiditate.

3. Protecția față de lumină, de atacurile biologice și protecția individuală.

Un factor important al degradării suporturilor organice îl reprezintă radiația luminoasă. Sub acțiunea luminii, directe sau difuze, materialele suferă procese de distrucție fotochimică care duc la fragilizarea celulozei, adezivilor, pânzei și pielii. Reacțiile chimice, inițiate de acțiunea luminii, continuă chiar și după ce sursa de lumină este îndepărtată.

Prafului, micro și macroorganismele constituie un alt grup de factori distructivi a căror apariție este determinată de efectul cumulativ al temperaturii și umidității ridicate, precum și al unei curățenii deficitare.

Praful, dacă se instalează pe materialul de bibliotecă, în prezența gazelor poluante pe care le absoarbe, pe lângă favorizarea apariției mucegaiului, devine și mediu pentru diverse reacții chimice de deteriorare.

Pentru combaterea existenței acestor factori, a căror acțiune provoacă biodeteriorarea bunurilor bibliofile, au fost luate unele măsuri. Astfel, toate cele 3 ferestre sunt acoperite cu draperii de culoare închisă, care împiedică pătrunderea luminii naturale în interior, și prevăzută cu plase fine ca bariere împotriva pătrunderii dăunătorilor biologici. Periodic, este verificată încăperea bibliotecii pentru depistarea apariției unor eventuali dăunători și aplicate tratamente de igienă și dezinfectare asupra mobilierului și spațiului de depozitare;

Pereții văruiți în alb sunt curați și uscați, fără igrasie și fără infiltrații de apă, iar podeaua din parchet, fără atac biologic, permite o bună întreținere a curățeniei.

Mobilierul este format din module identice, închise, tip vitrină, fixate pe suporti masivi metalici, care dau stabilitate și soliditate acestuia. Modulele, confecționate din lemn masiv, au suprafețele fără protuberanțe, asigurând-se astfel un suport neted pentru materialul de bibliotecă. Pereții laterali ai modulelor au câte 4 rânduri de perforații care permit o bună circulația a aerului în interior, situarea lor laterală evitând așezarea prafului pe cărți. În același timp, ele sunt făcute pentru a se putea realiza oricând o altă compartimentare.

Rafturile în care sunt depozitate cărțile nu sunt lipite de pereții exteriori. Distanța de 10 cm dintre mobilier și pereți permite circulația aerului, distanță ce contribuie la împiedicarea apariției egrasiei și dezvoltarea coloniilor de mucegai.

4. *Rezistența plafoanelor.* Pe plafon, în apropierea a 2 colțuri, sunt prezente câteva fisuri. Apariția lor a fost sesizată de către gestionarul fondului de carte după ce în încăperea situată deasupra bibliotecii a fost așezat un expонат greu, amplasarea lui fiind deci o cauză posibilă de producere a fisurilor. De aceea, este necesară expertiza unui specialist care ar putea stabili prin calcularea rezistenței plafonului dacă nu cumva gradul de încărcarea al acestuia este prea mare.

Îmbunătățirea condițiilor de păstrare a bunurilor bibliofile.

Încăperea bibliotecii este de dimensiuni mari, având o suprafață este de 70 m² și înălțimea de 3,5 m. Fiind și sală de conferință, spațiul destinat amplasării mobilierului pentru depozitare a fost restrâns la marginea încăperii, situație ce a impus folosirea lui judicioasă pe verticală. Astfel, corpurile de depozitare au fost așezate paralel cu linia celor patru pereți și la o distanță de aceștia de 10 cm, ocupând aproape întreg spațiul disponibil.

În ultimul timp capacitatea de stocarea a mobilierului s-a redus întrucât, de la organizarea acestui spațiu ca depozit, numărul modulelor a rămas constant, în timp ce numărul cărților a crescut mereu prin intrările anuale de carte. Această situație a determinat chiar aglomerarea de cărți pe unele

polițe. În bibliotecă, majoritatea cărților era etalată în poziție verticală, inclusiv o parte a fondului de carte veche (foto 1), excepție făcând un număr de 43 de cărți, asupra așezării lor intervenindu-se în cursul anului 2009⁷. Dacă așezarea „în picioare” a fondului de carte nouă este nerestricționată, nu același lucru este valabil și pentru fondul de carte veche. Din cauza formatului mare, a greutateii și a diferențelor dimensionale dintre coperti și corp, sprijinirea numai pe o singură tranșă a acestor cărți provoacă degradări în zona cotorului, ruperea legăturilor și deci, deteriorarea structurii lor. Această situație impunea poziționarea orizontală a lor pentru că asigură un suport mărit și deci, o mai bună protecție. Realizarea acestui nou mod de etalare nu putea fi asigurată decât prin creșterea spațiului de depozitare. De aceea, s-a luat hotărârea de a se insera polițe suplimentare în fiecare din modulele în care sunt păstrate cărțile din colecția de carte veche. Dealtfel, era singura posibilitate de suplimentare a spațiului de depozitare într-o perioadă scurtă de timp, spațiul în plus astfel creat dând posibilitatea reașezării unui număr de 136 volume. Ca urmare, pe rând, fiecare din cele 11 module au fost mai întâi golite pentru a putea permite re compartimentarea prin fixarea unei polițe în plus, urmată de desprăfuirea prin aspirare și decontaminarea cu formol⁸ a suprafețelor interioare a acestora. Apoi, într-un spațiu deschis au fost aplicate tratamente de igienă asupra cărților, prin desprăfuirea cu o pensulă fină a tranșelor și copertelor fiecărui volum în parte. Totodată, fiecare carte a fost verificată în vederea depistării și contracrării existenței unui atac biologic⁹¹⁴⁶.

Reașezarea cărților în raft (foto 2) s-a făcut:

- grupate pe categorii de cult și centre tipografice;
- astfel încât să nu fie aglomerate, ca manipularea lor să se facă cu ușurință, fără dificultate, deci fără risc de deteriorare,
- astfel încât distanțele între ele, față de pereții dulapului și marginea exterioară a poliței să fie de cel puțin 3 cm;
- cu cotorul, pe care sunt înscrise lizibil datele de identificare, spre exteriorul poliței, pentru a putea fi ușor de reperat;
- prin așezarea cărților mici pe rafturile superioare, iar cele mari pe rafturile inferioare,

⁷ Manuela Pătrușescu, „Aspecte privind conservarea unei părți din fondul de carte veche ce aparține Muzeului Regiunii Porților de Fier”, Drobeta nr.XIX (Arheologie-Istorie), pag. 194.

⁸ soluția apoasă de formaldehidă 38-40% (dezinfecant, antiseptic, conservant)-prof.dr.ing Savel Ifrim, conf.dr.ing. Ioan Roșca, ”Chimie generală”, Ed.Tehnică, București, 1981, pag.452

⁹ Mulțumim pe această cale colegilor: Ecaterina Bosoancă, Ersilia Marcu, Alecsandrina Cincă și Aurel Roșoreanu care au contribuit la reașezarea cărților din colecția de carte veche.

- după mărime, prin suprapunerea cărților de dimensiuni mici peste cele cu dimensiuni mari, pentru a avea o susținere adecvată ;
- prin suprapunerea a cel puțin 3 cărți ;

Foto 1

Foto 2

- Reparând cărțile legate în piele de cele legate în hârtie și pânză. Aciditatea și uleiurile din piele pot păta prin migrarea lor în hârtie, grăbind deteriorarea acestora.

Pentru a nu risca deteriorarea acestor cărți atunci când ele sunt manipulate, volumele de deasupra sunt transferate și susținute pe o măsuță, special destinată acestui scop.

La îmbunătățirea condițiilor de preservare a contribuit și confecționarea unui suport pentru consultarea și studierea volumelor (foto 3). Deschiderea cărților la un unghi mai mare, 180° de exemplu, întinde cusăturile și nu susține articulațiile, care astfel vor slăbi și se vor rupe. Pentru cărțile grele, cu material perisabil și rar, folosirea unui suport era necesară pentru că reprezintă o soluție de susținere corespunzătoare, susținând în totalitate articulațiile și legăturile fragile ale cărților. Confectionat astfel încât să oblige deschiderea cărților la un unghi maxim de 90°, folosirea lui asigură păstrarea integrității volumelor, prin evitarea tensionării cusăturilor mai strâns legate.

Sintetizând, măsurile luate în ultimele luni, de îmbunătățire a condițiilor de preservare a fondului de carte din biblioteca M.R.P.F, și anume:

- dotarea bibliotecii cu un dezumidificator și cu un suport pentru consultarea cărților;
- montarea de site la toate cele 3 ferestre ca bariere împotriva pătrunderii dăunătorilor entomologici;
- reamenajarea întregii colecții de carte veche conform normelor de conservare, trebuie completate cu alte măsuri și intervenții, ca:
- îmbunătățirea etanșeității sau izolarea termică a structurii clădirii pentru a reduce acumularea sau pierderea de căldură;
- cumpărarea de aparate de măsură cu ajutorul cărora să fie determinate prezența radiației u.v. în sursele de lumină și nivelul de iluminare precum și detectoare de fum;
- stabilirea unui plan de acțiune în caz de calamitate (organizarea prevenirii și a intervenției în cazul diverselor tipuri de calamități);
- suplimentarea spațiului de depozitare a cărților;
- stabilirea unui program de restaurare a cărților din colecția de carte veche. Având menire culturală și morală, cartea joacă un rol important în educarea, formarea și în viața spirituală a oamenilor, îndeplinind „minunea de a ne pune în contact cu semenii noștri depărtați în timp și spațiu” (M.Sadoveanu). Interesul pentru păstrarea lor decurge din diverse motive, unul fiind de natură financiară, dacă ne referim la colecția de carte curentă, întrucât este mai economic să preservăm decât să înlocuim fondul de carte prematur deteriorat. Dacă însă ne referim la colecția de carte veche, nevoie pentru ocrotirea ei este imperioasă întrucât aceste lucrări sunt de interes major pentru istoria culturii naționale, constituind o punte de legătură între trecut, prezent și viitor.

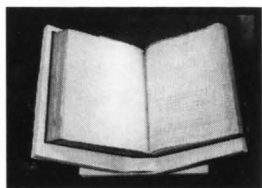

Foto 3

Bibliografie

1. Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 2003
2. Ministerul Culturii, *Norme de conservare a bunurilor care fac parte din patrimoniul cultural*, Ed. Museidon, București, 1993
3. Sergiu Fendrihan, *Biodeteriorarea obiectelor și monumentelor din patrimoniu*, Ed. Printech, București, 2006

RESTAURAREA UNUI VAS GUMELȚIAN
STUDIU DE CAZ
Restauration d'un vase Gumelnita. Etude de cas

L'ouvrage contenir la restauration d'une vase ceramique Gumelnita trouvée à Sultana-Malu Rosu 2003.

Les fragments ceramiques atteint dans la restauration laboratoire et ont passé successivement toutes les operations de restauration : des traitements chimiques approprie, coller des extraits, decrire la forme et de la decoration et redandu.

La vase est impressionnant par sa taille et sa forme.

Paraschiv Elena

În lucrarea de fata este propus spre prezentare un vas ceramic, datand din perioada eneolitica, apartinand culturii Gumelnita descoperit in santierul arheologic Sultana-Malu Rosu, campania 2003. Situl de la Sultana-Malu Rosu este plasat pe terasa inalta a lacului lezerul Mostistei, jud. Calarasi..

Este o asezare tip "tell", bordata de doua vai formate de apele pluviale (la N si la S) fiind separata de terasa prin sant de aparare (spre V). La E era aparata de malul inalt erodat de ape. Pe tell au fost reperate si sapate de catre arheologi, de-a lungul anilor, 7 locuinte. Vasul este din locuinta 7, ramasa nesapata deoarece pamantul excavat din primele 6 a fost depus deasupra acesteia (a 7-a). Incepand cu anul 2000, MNIR Bucuresti impreuna cu MDJ Calarasi au reluat lucrarile de cercetare intr-un ritm sustinut, fiind descoperite astfel, un numar mare de vase din ceramica, obiecte din metal, lut, corn, os si silex.

Fragmentele ceramice care alcatuiesc vasul in discutie, au ajuns in laboratorul de restaurare purtand marcajul SMR 2003, vas 32.

Pentru inceput fragmentele ceramice au parcurs operatiunile primare de restaurare, reprezentand tratamente mecanice, chimice, spalare, neutralizare si uscare.

Am folosit in acest scop instrumente de laborator : bisturie sonde dentare, mici pense, diferite perii. Fragmentele au fost imersate intr-o solutie de acid citric de concentratie 10%. Dupa spalarea si uscarea fragmentelor ceramice s-a putut observa faptul ca acestea suferisera o ardere secundara si erau deformate. Fragmentele ceramice fiind deformate de ardere, la lipire au aparut unele diferente. Precizez ca in sapatura nu au fost gasite toate fragmentele care constituiau vasul (2/5) si in acest caz am recurs la aplicarea plombelor de ghips dupa ce au fost luate mulaje cu ceara dentara. Plombele au rolul de a sustine vasulsi de a-i reda acestuia forma in intregime. Plombele de ghips au fost integrate cromatic intr-o nuanta cat mai apropiata de culoarea originala a vasului, folosind culori tempera. Vasul restaurat

poate fi expus oricand in salile de expozitie ale Muzeului Dunarii de Jos, vizitatorul putand admira un vas de marime medie, cu forma globular-bitronconica, cu buza subtire, usor invazata si fundul taiat drept (orizontal). Sub buza formeaza un umar pe care sunt 4 bumbi mici piramidali, dispusi in cruce. Pe linia mediana sunt 4 false toarte (apucatori) triunghiulare, orientate cu varful oblic, spre baza, dispuse in cruce, in dreptul bumbilor de pe umar. Vasul este ornamentat cu barbotina organizata sau "varci" verticale (caneluri) realizate cu degetele. Pasta este de culoare caramizie, avand ca liant cioburi pisate si nisip fin.

Dimensiunile vasului sunt : inaltime – 241mm, diametru gura – 210mm, diametru baza – 124mm.

Activitatea de conservare si restaurare este cat se poate de intensa in cadrul laboratorului de restaurare a muzeului nostru, obiectele de patrimoniu necesitand, adeseori, reparatii sau tratamente speciale. Desi nu sunt vizibile pentru vizitatorii obisnuiti, laboratoarele de restaurare-conservare gazduiesc o munca intensa, desfasurata cu pasiune, prin intermediul careia sunt remediate defecte importante ale unor obiecte, sunt sterse urmele timpului, sunt salvate elemente care altfel ar risca sa se piarda. In final, sunt redade circuitului expozitional, obiectele de patrimoniu restaurate de specialisti, obiecte care continua sa starneasca admiratia vizitatorilor.

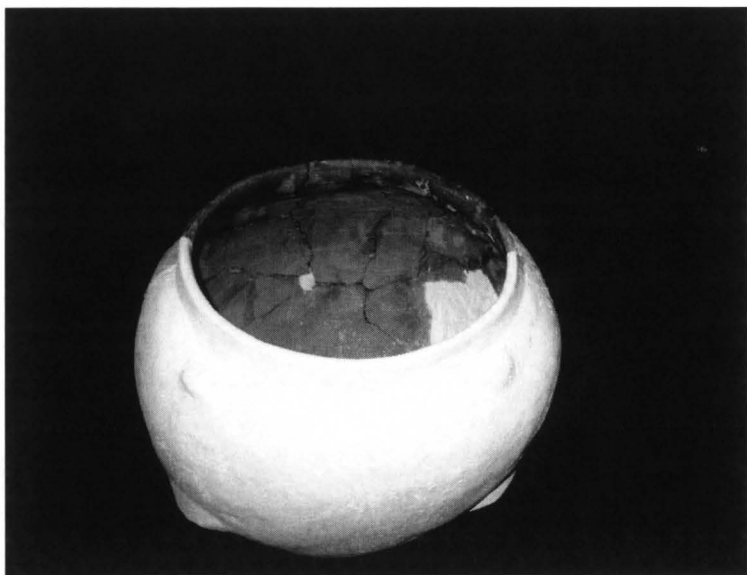
LIPIREA FRAGMENTELOR

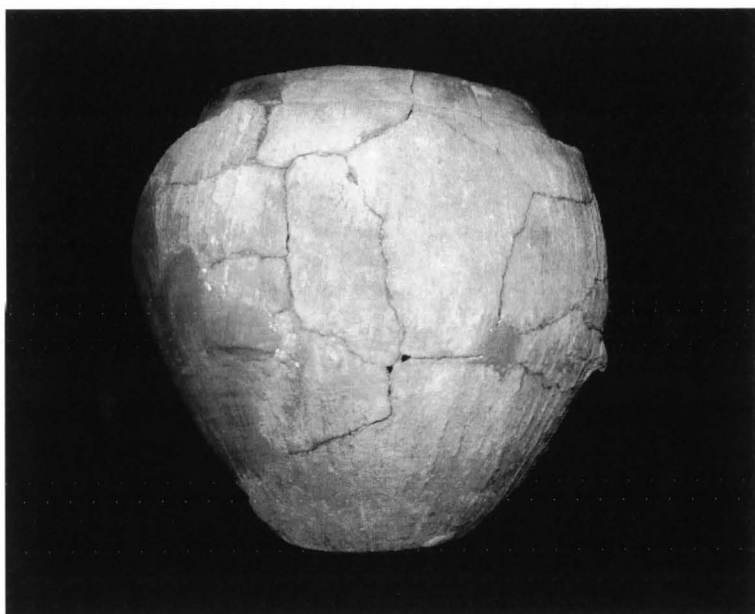

ASPECTE DIN TIMPUL RESTAURARII

VAS RESTAURAT – FORMA FINALA

RECUPERAREA FRAGMENTELOR CU TEXT ÎN PROCESUL DE RESTAURARE A UNUI „OCTOIH DE CANOANE PENTRU PAVECERNIȚA” NEAMȚ, 1816

**Consuela Cioboteanu expert-restaurator
Muzeul Național al Literaturii București**

Recovery of text excerpts during the restoration of a “Canon Oktoih” printed in Neamt Monastery, in 1816

The paper presents the methodology used for restoring a “Canon Oktoih” printed in Neamt Monastery in 1816, belonging to the Romanian Literature National Museum patrimony.

I mentioned the beautiful old book ornamentation of the volume and I presented in detail the paper conservation status before the restoration, as well as the methods used.

A particularity of this book was the existence of an empirical restoration which I decided to preserve as it contained a text identical to the original one, although it came from another volume.

The restoration and preservation procedures were meant to stop the on-going degradation of the support paper with the lapse of time.

Cu totii stim ce interventii se fac asupra obiectelor muzeale , in ce conditii si care este rezultatul lor. Articolul de fata va supune atentiei metodologia de restaurare a unui “ Octoih de canoane pentru pavecernita ”din vremea Prea Cuviosiei sale Kir Silvestru Arhimandritul si staretul Manastirilor Neamt si Secu.

Patrimoniul Muzeului National al Literaturii Romane cuprinde o bogata colectie de carte veche si manuscrite in cadrul careia se remarca si cartea pe care v-o prezint.

Octoih de canoame pentru pavecernita este o carte veche destul de raspandita , cu o bogata ornamentatie de carte veche , reunind intre paginile sale imagini grafice constituite in scene biblice, frontispicii, initiale ornate, viniete si alte elemente decorative.

Examinarile microscopice dublate de textele microchimice atesta ca blocul de carte este constituit din doua tipuri de hartie de culori diferite, fabricata manual din fibre textile cu linii de apa orizontale si filigrane diferite in zona cotorului .

Textul volumului a fost scris, cu cerneala tipografica insolubila in apa, rosie si neagra, in limba romana cu caractere chirilice.

Titlul este incadrat intr-un chenar decorativ cu patru portrete de sfinti si scene biblice avand pe verso filei de titlu o gravura reprezentandu-l pe Sf. Ioan Damaschin.

Exemplarul pe care vi-l prezint a necesitat o restaurare completa pe volum desfacut deoarece coperta lipsea complet iar cusatura pe trei nervuri era slabita .

Cartea a fost marcata cu amprenta timpului, a suferit lent sau poate datorita unor conditii impropii de pastrare , un proces ireversibil de degradare, hartia este imbatranita , fragilizata. "Imbatranirea hartiei este un proces distructiv ce are la baza scindarea catenelor de macromolecule de celuloza, semnalat de modificarile de culoare (de la o ingalbenire usoara pana la un brun roscat) mai ales cand este expusa la actiunea razelor de lumina.

La acest proces se adauga colorarile zonale de la roz, gri- cenusiu pana la maroniu roscat datorate factorilor biotici (bacterii, ciuperci, alte microorganisme). Am remarcat pe transele volumului pete brune-violacee care pot proveni din migrarea vopselei originale ale acestora.

Rezultatul investigatiilor efectuate a certificat faptul ca blocul de carte a suferit degradari fizico-chimice; plieri, fisurari, pierderi de material suport, pierderi de informatie scrisa, halouri de umezeala, depozite se ceara, insecte moarte, praf, pete de grasime, mici arsuri in text, restaurari empirice, depozite grosiere de murdarie, etc.; degradari biologice: atac fungic, mucegaiuri datorate umezelii., galerii de zbor..

Hartia volumului este usor acida ($\text{pH} = 6$) si are un grad mare de inleiere.

Blocul cartii prezinta ondulari datorate variatiilor bruste a parametrilor microclimatici, temperatura si umiditate.

In urma acestei analize a starii de degradare a cartii, interventiile de restaurare si conservare au fost orientate in scopul curatirii materialului suport, consolidarii acestuia , reintregirii lui prin completarea partilor lipsa.

Curatirea prin metode uscate s-a realizat mecanic prin radiere, pensulare, stergere, operatie ce a avut drept scop indepartarea depozitelor grosiere de praf, murdarie .

Indepartarea dublarilor empirice s-a realizat concomitent cu o usoara umectare ce a favorizat indepartarea mai facila a acestora. S-a pastrat o restaurare empirica care continea informatie si era perfect integrata in text. Aceasta continea textul identic cu cel original, desi provenea de la un alt volum. In urma investigatiilor am aflat ca hartia si adezivul utilizate la restaurarea empirica sunt compatibile cu materialul suport. Prin urmare, am restaurat fila pastrand aceasta valoroasa restaurare empirica.

Curatarea prin metode umede s-a facut prin imersie ,pe site si a urmarit indepartarea impuritatilor , petelor de pe hartie , a halourilor de umezeala. Prin curatirea umeda s-a realizat corectarea aciditatii si revitalizarea materialului suport prin rearanjarea fizica a fibrelor.

Dupa uscare filele au fost supuse unei presari intermediare, aceasta operatie avand drept scop rearanjarea si reimpaslire fibrelor hartiei.

Filele au fost pregatite pentru urmatoarele operatii; completarea partilor lipsa, imbinarea fisurilor, dublarea prin metoda "la dublu" cu val japonez si hartie japoneza tinand cont de caracteristicile hartiei suport {grosime, textura, nuanta}. Ca adeziv s-a folosit carboximetil celuloza in solutie de 5%. Dupa indepartarea surplusului de material si refacerea fasciculelor s-a realizat presarea finala avand drept scop intinderea perfecta a materialului suport.

Restauratorul-legator a cusut corpul cartii pe trei nervuri respectand cusutura originala, a atasat forzatul din hartie japoneza , capital band, scoarte din carton de legatorie, si invelitoare din piele.

Volumul restaurat se pastreaza intr-o caseta de protectie in vederea depozitarii si manipularii corespunzatoare.

Interventiile de restaurare si conservare au avut rolul de a stagna procesele evolutive de degradare in timp a cartii.

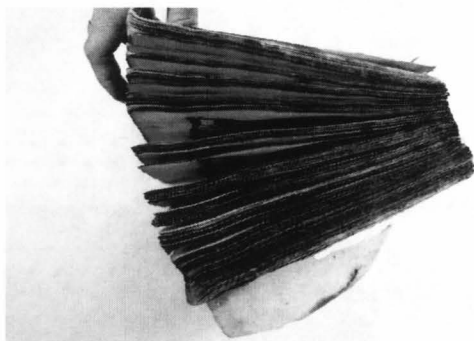

foto înainte de restaurare

înainte de restaurare

foto

foto în timpul restaurării

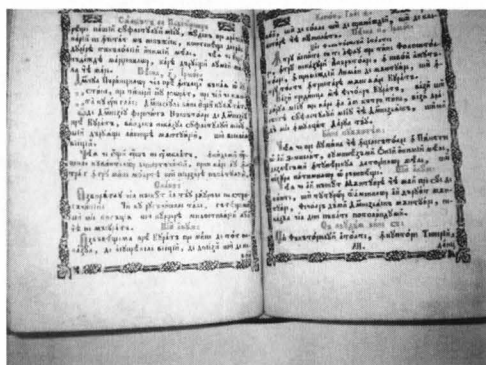

foto după restaurare

BIBLIOGRAFIE

Manual de restaurare a cartilor vechi si a documentelor grafice, Editura MNLR Bucuresti, 2009

Probleme de patologie a cartii, vol. 11, B.C.S., Bucuresti, 1975

Probleme de patologie a cartii, vol. 22, B.C.S., Bucuresti, 1986

ASPECTE PRIVIND RESTAURAREA UNUI CORP DE CARTE ROMÂNEASCĂ DE SECOL 19

Schuller Radu

Cuvinte-cheie: Octoih, corp carte , degradare, restaurare, hârtie, restaurare, conservare.

Keywords: Octoih, card body, degradation, restoration, paper, restoration, conservation.

1.Aspects of restoring a body of 19th century Romanian book

The purpose of paper conservation or restoration work is to preserve and restore works on paper and make them accessible for exhibition, sale or study. Often, the works selected for conservation treatment are aesthetically damaged, too fragile for exhibition, or they are in imminent danger due to continuing deterioration. Each art work has its own history of previous treatment, framing, and environmental exposure, and consequently the conservation and restoration of each individual work presents a unique set of considerations.

Due to the advanced degree of deterioration of the entire book, body and binding, the decision was taken to unsew the volume in order to restore it. For a better conservation it is advisable that the restored volume be kept in a suitable microclimate (in terms of relative humidity, temperature, light source and intensity etc.) with the protective casing in horizontal position and be displayed only for short periods of time.

2. Cuvânt introductiv:

O bună conservare a cărților de patrimoniu necesită o atenție deosebită în ceea ce privește activitățile în care acestea sunt implicate:manipularea, ambalarea, transportul, mișcarea și etalarea lor. Numeroase reguli și măsuri luate în acest sens încearcă să pună bunurile culturale la adăpost de efectele deteriorante care ar putea surveni în timpul acestor operațiuni. Neglijența și neatenția joacă un rol important în determinarea efectelor fizicomecanice. Efectele produse de acești factori duc la deteriorări mecanice grave:ruperi, zgârieri, striviri favorizate de prinderea și manipularea lor incorectă, trântirea

sau scăparea lor din mână. Deteriorarea fizico-mecanică a cărților este cauzată nu doar de o păstrare și manipulare necorespunzătoare, ci și de îmbătrânirea naturală a materialelor din care este confecționată. În consecință, mănuierea corectă a bunurilor culturale reprezintă o cerință majoră ce trebuie respectată cu strictețe. Înaintea oricărei intervenții, se întocmește dosarul de restaurare care constă în expunerea tuturor elementelor caracteristice volumului, atât a blocului de file, cât și a legăturii de carte, necesare în vederea relegării volumului, în raport cu epoca în care a fost realizat. Acesta este un document care atestă corectitudinea intervenției de restaurare.

3.Scurt istoric:

„Octoih” este o carte de cântări bisericești care cuprinde organizarea muzicală pe opt glasuri sau ehuri(modele de cântare) a diferitelor slujbe religioase, ce au loc într-o săptămână, reluate după scurgerea a opt săptămâni

Cel mai vechi Octoih copiat la noi, în slavonă, este „Octoih de la Caransebeș”, care datează din sec.13. În 1510, Macarie a imprimat la Târgoviste Octoih slavon, a doua tipăritură pe teritoriul românesc.

Prima traducere românească a Octoihului se păstrează la Biblioteca Județeană din Brașov, copiat în Transilvania la sfârșitul secolului 16 sau începutul secolului 17. Octoih “opt glasar”, tipărit în 1853 la Buzau, la sfârșitul căruia se afla o listă de termeni românești „...în locul cărora era ziceri străine de limba rumâneasca...”. Astfel, se propune înlocuirea cuvintelor vecernie prin inserare, triod prin trei cantari, pesna prin inserare, utrenie prin manecare, svetlina prin luminanda.

4. Descrierea piesei: Titlu: Octoih

Autor:-

Categorie: Carte Veche Romaneasca

Nr. inventar: 205534

An de aparitie: 1854

Limba: romana, scrisă cu litere chirilice

Tip lucrare: Tipăritură

Deținător: Biblioteca Națională Brukenthal

Dimensiuni: Carte: 18,3X11,5X3,6 cm

Blocul cărții: 17,8X11X2,6 cm

5.Starea de conservare a piesei:

Corpul cărții este într-o stare avansată de degradare având toate tipurile de degradare:biologică, fizico-chimică si mecanică.

Pentru fabricarea hârtiei s-au folosit fibre textile vegetale, liniile de apă sunt verticale; în cuprinsul cărții găsim și câteva file care au filigran. Textul este pe o singură coloană în care găsim puține ornamenteții.

Cerneala tipografică este de culoare neagră și nu este solubilă în apă(s-au făcut teste de solubilitate). Textul tipografic transparent, afectând în mică măsură lizibilitatea.Se observă urmele unui atac inactiv de insecte xilofage(galerii și găuri de zbor).Cartea prezintă o îmbrunire a filelor mai accentuată la primele și ultimele pagini. Se observă în cuprinsul cărții și o restaurare empirică, cu petice grosolan aplicate pe fisuri, cu o hârtie grosă și lipite cu pap de faină.

Filele au următoarele degradări: pete de ceară de albine, depozite de praf și resturi de natură organică, indoituri, plieri, franjurări marginale și la colțurile inferioare, sfașieri atât în text cât și în suport, foi volante și lipsă, pierdere de material suport, halouri de umezeală, urme de adeziv(pap de faină).Hârtia are un aspect ușor rugos, îngălbenit datorat acidifierii, urme de murdărie aderentă și grăsimi(patină vulgară). Pe cuprinsul unor file găsim diferite însemne cu creionul și pasta albastră, pete de cerneală.

6. Operații de restaurare efectuate:

Prima fază în restaurare a fost dezinfecția cărții în etuva cu vid, cu o soluție de timol în alcool timp de 48 de ore. Efectuarea de fotografii înainte de restaurare.Curățirea uscată (desprăfuirea), cu o pensulă din păr natural, moale, în special în zona cotorului dar și pe fiecare filă în parte, cu mișcări ușoare din centru spre exterior; prin această metoda se îndepărtează depozitele de murdărie (praf, resturi de diferite materiale).

Depozitele de ceară se îndepărtează cu ajutorul bisturiului, făcând o creștură ușoară în cruce, neinsistând deoarece poate duce la subțierea și ruperea hârtiei. Întocmirea "oglinzii", după numerotarea filelor cu ajutorul unui creion. S-a propus restaurarea cu desfacerea volumului, deoarece cartea și-a pierdut parțial unitatea, prin degradarea cusăturii, nervurilor, detașarea și degradarea scoarțelor.Încă o desprăfuire dacă este cazul, curățire uscată cu o gumă moale și bisturiu.

Curățirea umedă, filele se spală prin imersie într-o tasă pe un suport mixt (rigid), reprezentat printr-o placă și o folie din plastic. Fila se întoarce cu ajutorul unei a doua folii de plastic, ceea ce elimină o manipulare defectuasă. Apa de spălare trebuie să aibă aproximativ 20-30 grade Celsius. Spălarea se face cu ajutorul unei pensule, cu miscari radiale de la centru spre exterior. Pentru ca în această operație se folosește și un agent de spălare cu un Ph neutru, s-a făcut o spălare riguroasă. După ce filele sunt spălate, se reîncliază la umed cu CMC în proporție de 0,2%. Pentru uscare, fila este transferată pe filtre de pe folia de plastic. Se detasează ușor de aceasta și se lasă să se usuce liber pe rastel. După uscare, filele se pun la presă între două platane și hârtie de filtru, și se lasă 24 de ore. Consolidarea cu vâl japonez,

acolo unde avem fisuri și în zonele fragilizate și folosirea ca adeziv CMC în proporție de 1-1,5% la 100ml apa. Completarea cu hârtie japoneză, în tehnica “la dublu”, proporția este de 2% la CMC. Fotografii intermediare acolo unde este cazul (fotografii din timpul restaurării). Rezolvarea găurilor din hârtie, cu puf de hârtie japoneză sau „fașii” („șiret”) de hârtie japoneză. După uscare, se curăță surplusul de hârtie cu bisturiul, iar marginile se ancorează cu adeziv, presând cu falțuitorul. După încheierea completărilor și a consolidărilor, filele se pun în presă. Taierea la format a surpusului completărilor cu ajutorul unui liniar metalic și un cutter. Efectuarea de fotografii la finalul operațiunilor de restaurare. La final sunt formate caietele.

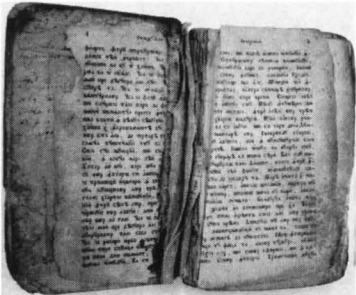

Fig1. Carte înainte de restaurare

Fig2. Detaliu carte înainte de restaurare

Fig3. Corp carte după restaurare

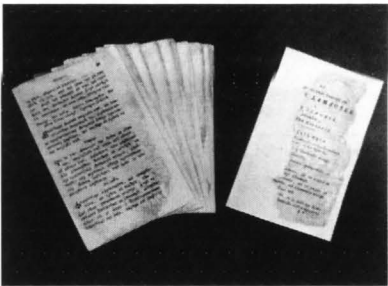

Fig4. File după restaurare

Bibliografie:

Albert Flocon – *Studiu Istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976

Dan Simonescu, Gheorghe Buluță – *Pagini din Istoria Cărții Românești*, Edit. Ion Creangă, București, 1981.

Moldoveanu 1999 - A. Moldoveanu, *Conservarea preventivă bunurilor culturale*, București, 1999

<http://www.collectorsguide.com/faz/faz010.shtml>

http://ecbsebes.ro/docs_sebus_31_ML_20Avram.pdf

RESTAURAREA ȘI CONSERVAREA UNOR SCUTURI ȘI PIEPTARE DIN COLECȚIA DE ARME A MUZEULUI NAȚIONAL PELEȘ

Victoria Vasilescu
Muzeul Național Peleș
Complexul Posada

*La restauration et laconservation des boucliers et des cuirasses
appartenant à la collection d'armes du Musée National de Peles*

*L'oeuvre comprend une présentation des boucliers et des cuirasses se
trouvant dans la collection du musée et la restauration et conservation d'un
bouclier et de deux cuirasses exposésdans les salles du château.Celle-ci
renferme également la description des pièces,leur état de conservation avant
la restauration ainsi que les opérations de restauration à mener et la
conservation pour les trois pièces présentées.L'oeuvre attache à sa fin les
photographies effectuées avant et après la restauration des pièces signalées
ci-dessus.*

Colecția de arme a M.N. Peleș cuprinde un număr mare de scuturi și
pieptare expuse pe panoplii în sălile de arme și în Sala Maură. Acestea fac
parte din categoria armelor de apărare individuală și au fost realizate atât în
ateliere occidentale cât și în ateliere orientale.

Scuturile occidentale sunt din sec.XVII și sec.XVIII, din otel turnat,
ciocanit, gravat, cizelat. Scuturile orientale sunt de secol XVI, de formă
ovală sau rotundă, din oțel turnat, ciocănit, cu nituri și bordură din alamă.
Patrimoniul castelului Peleș cuprinde pieptare de secol XVI.

Microclimatul din săli este necorespunzător întrucât prezintă variații
mari de temperatură și umiditate pe parcursul unui an. Fluctuațiile sunt mari
și în intervale mai scurte de timp (săptămână). Acestea au determinat
corodarea metalului.

Operațiile de restaurare au cuprins îndreptarea deformărilor
mecanice, îndepărtarea produșilor de coroziune, curățare și gresare pentru
piele, curățare uscată pentru lemn. Ele au fost precedate de desprăfuirea și
degresarea pieselor. La pieptare, operația de desprăfuire a fost urmată de
desfacerea elementelor din piele și a materialului textil. Pentru îndepărtarea
oxizilor de fier s-au folosit soluții de NaOH și acid citric 10%. Pentru
conservare s-au folosit uleiuri de parafină.

În funcție de starea de conservare și de materialele care au alcătuit
piesele s-au efectuat și alte operații: confecționarea unui număr mare de
nituri, croirea și efectuarea unei table și a suportului din staniol a unui scut
persan.

Scutul ce urmează a fi prezentat este de secol XVII, bombat, cu țepi piramidali, margine șnuruită, cu bordură simplă urmată de un câmp decorat prin reliefare cu motive florale și antropomorfe.

Starea de conservare: praf, impurități, oxizi de fier - mai ales pe spatele piesei.

Restaurare și conservare: fotografiere înainte de restaurare, desprăfuire, degresare cu solvenți organici, tratament chimic cu soluție 10% NaOH (cu intervenții mecanice repetate), spălare până la pH neutru cu apă distilată, uscare (stergere cu alcool și acetonă și uscare cu pistol cu aer cald), tratament chimic cu soluție 10% acid citric (cu intervenții mecanice repetate), spălare, uscare, fosfatare cu acid fosforic 20%, uscare, conservare cu ulei de parafină, fotografiere după restaurare.

În continuare prezentăm o altă piesă restaurată: *pieptar din oțel*, de secol XVI, bombat, cu nervură mediană, marginal ornamentat în torsadă, central ornamentat în întregime prin gravare cu motive vegetale stilizate și steme heraldice. Pe pieptar este prins brâul format din două lame unite la mijloc cu butoni; centură din piele prevăzută cu 9 tocuri de pulbere din lemn și central o pungă din piele brun roșcată.

Starea de conservare: coroziune în proporție de 90% (în special pe dosul piesei, sub vopsea), pielea rigidizată, tocită, ruptă, punga din piele prezintă un strat superficial de mucegai.

Restaurare și conservare: fotografiere, desprăfuire, demontarea brâului, degresare cu solvenți organici, îndepărtarea vopselei de pe dosul piesei cu diluant, tratament chimic cu soluție 10% NaOH (în timpul tratamentului piesa a fost scoasă periodic din soluție și frecată cu perii din plastic, lână de oțel și bisturiu pentru îndepărtarea produșilor grosieri de coroziune), spălare cu apă distilată, uscare în etuvă la 105°C, tratament chimic în soluție de complexon cu pH 5,5 (și în acest caz piesa a fost mult timp lăsată în complexon și frecată din timp în timp), spălare, uscare, fosfatare cu acid fosforic 20%, uscare, lustruire cu pâslă după 48 de ore, conservare cu ulei de parafină, curățare cu alcool și emoliere cu glicerină și alcool pentru piele și sfoară, curățare cu alcool a părții lemnoase a centurii, fotografiere finală.

O alta piesa restaurata a fost un pieptar ,atelier german de sec.XVI,avand corp de culoare neagra,modelat pe linia gatului si corpului,cu marginile perforate.Central,pe fond auriu,un leu heraldic.Pe umeri se prind doua curcle cu doua tinte mari din alama ce inchid cataramele laterale.La interior,captusit cu piele si sfoara.

*Starea de conservare:*coroziune ferica extinsa activa,strat pictural partial sters,deformari mecanice,cataramele ruginite,butonii alama corodati,pielea rigidizata,crapata,rupta,material textil fragidizat si rupt.

*Restaurare si conservare :*fotografiere,desprafuire,desfacerea elementelor din piele si textila,indreptarea deformatiilor mecanice,indepartarea vopselei de pe fata cu diluant,tratament chimic pentru otel,spalare,neutralizare,uscare,fosfatare,conservare cu ulei de

parafina, tratament chimic pentru butonii din alama cu complexon pH 9,5, spalare, neutralizare, uscare, conservare cu ulei siliconic, refacerea stratului pictural cu culori de ulei in tonul culorii initiale (completand cu rasina epoxidica colorata adecvat toate zonele in care stratul pictural lipsea), colorarea fondului piesei cu culoare neagra de ulei. Curelele au fost curatate cu alcool etilic si gresate cu alcool si glicerina. Partea textila fiind foarte deteriorata nu s-a mai montat si a fost data pentru pastrare gestionarului de colectie. Piesa a fost conservata la final si fotografiata.

METODE DE LUCRU FOLOSITE ÎN RESTAURAREA ȘI CONSERVAREA UNEI CASETE PENTRU BIJUTERII DIN COLECȚIA DE ARTĂ DECORATIVĂ A CASTELULUI PELEȘ SINAIA

Mircea Stanciu
Complex Posada

Cassette pour bijoux de la collection d'art décorative du château Peles Sinaia

Une place importante au cadre de cette collection l'occupe les cassettes, ces belles "boîtes" aux formes différentes, généralement de petites dimensions, rencontrées dans bien des salles du château Peles, dans lesquelles on gardait des objets précieux, des bijoux, la correspondance. Cette petite pièce a été confectionnée de bois noir, richement ornée aux laques, d'argent tourné, pressé, martelé, ciselé, aux pierres précieuses et ornements de verre colorée. La cassette a en relief un riche décor floral et son intérieur est couvert d'un velours jaune – doré aux feuilles bordeaux. En examinant attentivement la cassette, j'ai constaté le manque de bien des ornements en argent et en bois, et d'une série de pierres précieuses. Sur la surface entière il y avait une couche de saleté, des oxidations du metal, des égratignures et des traces des restaurations antérieures effectuées rudimentairement.

Les ornements qui manquaient, se les ai confectionnés de tôle et de barre de cuivre, manuellement, en employant des outils et des matériaux appropriés. Les sousensembles existants rompus et ceux confectionnés ont été collés par soudure, avec alliage d'argent. Après le finissage, les composants ont été traités chimiquement, ensuite on a fait des lavements et des brossages répétés en eau, des neutralisations en eau diluée, de séchage à 105°C et à la fin de dégraissage avec de l'alcool éthylique.

Les sousensembles existants ont été conservés avec de l'huile silicone et ceux confectionnés ont été argentés; les ornements en bois qui manquaient ont été confectionnés en bois d'essence douce et fixés sur la pièce avec de colle organique.

L'opération de montage de la pièce, je l'ai exécutée en employant des instruments adéquats, et comme opération finale, j'ai réalisé une conservation totale de la cassette avec de l'huile silicone.

Castelul Peles, resedinta de vara a familiei Regale, a fost construit la sfarsitul secolului al XIX-lea si inceputul sec. XX, in timpul domniei Regelui Carol I de Hohenzollern. Arhitectura sa este de fapt o reluare, mai mult sau mai putin directa, a arsenalului plastic al arhitecturii trecutului, stimulata de intoarcerea privirilor neoromantismului catre trecutul medieval.

Constructia castelului se intinde pe o perioada destul de lunga, de 41 ani (1873-1914), din care se desprind cateva mari etape. Intreg ansamblul - castelul, parcul, terasele - impresioneaza prin turnurile si crenelurile sale, pavilioane si platforme, fantani, terase din piatra si marmura, scari, grote, treceri subterane. Regele Carol I a dorit ca acest castel sa fie o opera desavarsita. Spiritul sau activ si inventiv si colaborarea cu arhitectul Karel Liman, l-au ajutat sa-si realizeze visul, care s-a materializat prin crearea acestei minunate opere de arta. Remarcabilele valori existente aici, demonstreaza pasiunea de mare colectionar a Regelui Carol I. Colectiile, indeosebi cea de arta decorativa, dar si cele de istorie, pictura sau sculptura, ca si arhitectura si decoratia interioara a castelului, prezinta valori insemnate pe plan intern, dar si european; colectiile de arme si vitralii sunt semnificative pentru cunoasterea activitatii unor manufacturi sau a unor artisti, a dezvoltarii unora dintre domeniile amintite.

Colectia de arta a Muzeului National Peles, contine un numar insemnat de piese, majoritatea ilustrand tendinte din a doua jumatate a sec. al XIX-lea, de reluare, adesea intr-un spirit nou, a unor vechi productii de prestigiu ale artei decorative din epocile renasterii, a barocului, a rococoului ori a clasicismului, precum si piese autentice din sec. XVI-XVIII, ca si din ultima parte a sec. al XIX-lea, incluzand prin arta 1900 si inceputul sec. XX.

Un loc important in cadrul colectiei respective, il ocupa si casetele, acele frumoase **cutii** cu forme diferite, in general cu mici dimensiuni, intalnite in multe incaperi ale Castelului Peles, confectionate din diferite materiale (lemn, metal, portelan etc.), in care sunt pastrate obiecte pretioase, bijuterii, corespondenta etc.

Printre obiectele pe care le-am restaurat in decursul timpului, a figurat si acest gen de piese, mai exact, in anul 2001 a fost adusa la restaurat o caseta pentru bijuterii, care prezenta un grad avansat de deteriorare. Piesa, de mici dimensiuni era lucrata din lemn negru baituit, bogat ornamentata cu placi din argint turnat, preset, ciocanit, cizelat, cu pietre pretioase si ornamente din sticla. Lemnul este unul din cele mai des intalnite materiale in muzee. El contine unele substante cu caracter protector (rasini, tannin, oleorasini). In general, se aclimatizeaza unor conditii si nu este indicat sa fie scos din aceste conditii si trecut brusc la altele, diferite, fara a se lua masuri corespunzatoare. Adesea lemnul pieselor muzeale a stat sau sta in contact cu diferite materiale care au servit la montarea obiectului sau cu care a venit in contact accidental. In astfel de cazuri, cel mai degradat este lemnul de stejar si de castan, mai putin cel de mestecan. In foarte mica masura sunt afectate

mahonul african si nucul. Factorii agresivi care actioneaza asupra lemnului sunt de natura fizica, chimica sau biologica.

Caseta respectiva, de forma paralelipipedica, sugereaza o constructie arhitectonica clasica, asezata pe o baza dreptunghiulara, sustinuta de patru picioare-sfere aplatizate, din argint, reprezentand fructe de rodii. Pe corpul piesei se afla colonete, legate in arcada, iar capacul, in forma de acoperis **in 4 ape**, cu bordura lata, este prevazut cu un maner din argint, ilustrand doi delfini afrontati, tinand in gura cate o minge (piatra semipretioasa). Caseta este ornamentata cu placi din argint, avand in relief un bogat decor floral (frunze, flori, fructe de rodii), mascheroni, rozete si cabosoane cu pietre pretioase si sticla colorata. Interiorul piesei este captusit cu o catifea galben-aurie, cu frunze bordo.

Pe peretele din spate al casetei, in partea de jos, este gravat **PROF.T.TAPER-GERMANIA**, piesa fiind lucrata intr-un atelier german, la sfarsitul sec.al XIX-lea, in stil baroc.

O prima etapa importanta inaintea inceperii restaurarii piesei, o constituie examinarea vizuala a obiectului, in cursul acestei operatii obtinandu-se informatii pretioase despre lucrarea respectiva, care pot influenta bunul mers al restaurarii (date despre material, tehnicile de lucru in diverse perioade istorice etc). Examinand atent caseta, am constatat ca lipsesc numeroase fragmente la ornamentatia din argint si din lemn, multe ornamente desprinse, o serie de pietre lipsa. Stadiul agravat de deteriorare a piesei se datoreaza in mare parte uzurii de vechime, manipularii necorespunzatoare, care au dus la multiple deformari mecanice si fisuri. Pe toata suprafata casetei se afla un strat de murdarie, oxidari ale metalului, zgarieturi si urme ale unor lucrari de restaurare anterioare, efectuate rudimentar si necorespunzator, lucru ce se repercuteaza negativ asupra rezistentei si aspectului estetic al piesei.

Caseta a fost fotografiata in faza initiala, inainte de a se incepe demontarea ei, precum si in timpul demontarii fiecarui element component al piesei. Operatia de fotografiere s-a desfasurat in trei etape: inainte de restaurare, in timpul restaurarii si dupa incheierea operatiilor de restaurare. Respectarea celor trei etape este foarte importanta in alcatuirea dosarului de restaurare, care pastreaza imaginea fiecarui moment important in timpul desfasurarii operatiilor de restaurare a fiecarei piese. Din tabla si bara de alama am confectionat ornamentele lipsa: patru rozete, un suport de prindere maner, o placuta ornament, 81cm bara ornament si 30 cuisoare pentru prinderea ornamentelor.

Toate aceste subansamble lipsă au fost confectionate manual, folosind scule si materiale adecvate. Subansamblele existente rupte si cele confectionate au fost lipite prin sudura, cu aliaj din argint, compus din:

-4g argint -p.topire 960°C
-1,65g alama -p.topire 1033°C
-borax pentru topire(decapant)

Urmatoarea operatie dupa lipire este finisarea, executata cu M.T.S., pile fine (ceasornicar) si hartie abraziva cu granulatie foarte fina. Dupa aceste operatii, componentele au fost tratate chimic in solutie de complexon cu pH 9,5. Au urmat spalaturi si perieri repetate in apa, neutralizare in apa distilata, uscare in etuva la 105°C si apoi degresare cu alcool etilic.

Subansamblurile existente au fost conservate cu ulei siliconic, cele confectionate au fost argintate cu o solutie de argintat, compusa din :

- doua parti azotat de argint;
- o parte clorura de amoniu;
- patru parti tiosulfat de sodium;
- cinci parti praf de creta.

Totul se mojaraza, apoi se adauga 50g apa distilata si se amesteca pana se obtine o pasta vascoasa. Se inmoaie o bucata de tifon in solutia rezultata si se freaca piesa (operatia se executa cu manusi de protectie). Se lasa piesele cu solutie pe ele cca.5 minute, apoi se spala cu apa si se sterg cu o carpa moale si uscata. Consevarea s-a facut cu ulei siliconic. Bila si pietrele lipsă le-am confectionat din duracrol si bagheta din sticla colorata, apoi le-am slefuit si colorat intr-o nuanta apropiata celor originale.

Ornamentele din lemn care lipseau au fost confectionate din lemn de esenta moale si fixate la piesa cu clei organic. Refacerea cromaticii am realizat-o cu bait de culoare neagră si lustruirea cu nitrolac. Catifeaua din interiorul piesei a fost desprafuita prin pensulare si curatata chimic cu o solutie compusa din:

- alcool etilic 10%
- glicerina 2%
- 1 litru apa distilata

Folosirea acestei solutii de curatare permite o uscare rapida, in acest mod nefiind afectat adezivul intrebuintat pentru lipire.

Operația de montare a piesei (ca si demontarea ei) am executat-o cu mare atentie, folosind instrumentar adecvat. Ca ultima operatie, la finalul lucrarilor de restaurare, am facut o conservare totala a casetei cu ulei siliconic.

După restaurare, caseta a fost expusa alaturi de alte piese restaurate in Laboratorul de restaurare metal, ceramica, sticla a muzeului, in cadrul expozitiei "Restaurare Arta si Mestesug", organizata in anul 2002, in incinta Castelului Peles.

PROBLEME GENERALE ȘI PARTICULARE ÎNTÂLNITE ÎN PROCESUL DE RESTAURARE A UNOR PISTOALE DIN COLECȚIA DE ARME A MUZEULUI NAȚIONAL PELEȘ

Rodica Ganea
Muzeul Național Peleș

Des problèmes générales et particulières, rencontrées dans le procès de la restauration des pistolets de la collection des armes du Musée National Peles

L'oeuvre presente un court historique des armes mettre le feu et l'historique des armes de la collection royale. Dans le chapitre suivant se présente neuf pistolets restaurés.

Les méthodes de la restauration comprendes: des traitements chimiques spéciales pour des métales (acier, cuivre, laiton, argent), des traitements de conservation spéciales pour les matériaux de la composition des pieces. Les problèmes présentées sont généralles (recontrés à toutes les pieces) et particulières conformes les situations différentes de la conservation. Au final sont présentées plusieurs photographies en des étapes différentes de la restauration.

Scurt istoric al armelor din colectia regala

Istoria militara a popoarelor se confunda cu istoria lor politica, razboiul fiind tot o actiune politica dar cu alte mijloace. Armata a fost prin excelenta instrumentul principal care a stat la baza formarii marilor imperii. Data fiind importanta capitala pe care o reprezinta forta armata in cadrul unui stat, deciziile privind actiunile militare si organizarea, dotarea si conducerea militara, au fost si sunt atributul puterii centrale.

Gradul si profilul dezvoltarii societatii si-au pus amprenta asupra organizarii militare a statului respective, deci si asupra tipologiei armelor folosite. Caracteristicile conducerii centrale, precum si cele ale societatii, au fost si sunt oglin ditate in armele si uniforme folosite de militari.

Armele, adica obiectele cu destinatie agresiva, cuprind armamentul individual si colectiv, munitia (de la varfuri de sageti la proiectile reactive) si elementele de protectie (de la armuri medievale pana la veste antiglont).

Romania sfarsitului de secol XIX era o tara cu dotari militare care nu concureau cu cele europene. Inca din epoca Renasterii, orice Castel Regal, beneficia, conform cerintelor epocii, de o sala de arme, care sa ateste vitejia inaintasilor, vechimea familiei respective, sau diferite evenimente

istorice marcante. Acest lucru s-a perpetuat peste ani ca o traditie sau ca o mostenire in cadrul resedintelor regale si nobiliare europene.

Asa se explica si renumele deosebit de care s-a bucurat colectia de arme de la Sigmaringen, a familiei Hohenzollern si implicit pasiunea Regelui Carol I pentru acestea si dorinta sa de a crea propriile sali de arme in Castelul Peles. Pe langa armele provenite din mostenirea de la Sigmaringen, colectia va fi imbogatita prin achizitiile sau prin cele cateva piese oferite familiei Regale de personalitati marcante ale vremii.

Carol I de Hohenzollern a dorit, odata cu sosirea in tara, sa schimbe perceptia celorlalte tari privind statutul militar al Romaniei si sa readuca demnitatea cuvenita unor principate slabite de lupte interne. Dupa terminarea cursurilor secundare, Carol I a intrat la scoala de cadeti. A fost numit sublocotenent la Regimentul de artilerie de garda. In 1866, cand a acceptat coroana Romaniei, a fost ofiter german (locotenent in Regimentul 2 dragoni de garda).

Castelul Peles a servit ambitiei principelui de a dovedi importanta unei dinastii puternice in formarea statului modern. Colectia de arme a regelui Carol I se situeaza pe un prim loc in randul colectiilor din tara noastra, determinat de valoarea si diversitatea pieselor. Insumand un numar de 3700 piese, care dateaza din sec. al -XV-lea si pana in sec. al -XIX-lea, fiecare categorie este reprezentata : arme de lupta, de vanatoare, de parada. Armele sunt in cea mai mare parte occidentale, dar nu lipsesc nici cele orientale sau autohtone.

Numeroase piese poarta acele dovezi intrinseci: marci de atelier, de orase, inscriptii, semnaturi, ce le confera valoare istorica si documentara. Nucleul de baza se constituie din armele colectiei de la Sigmaringen, la care se adauga piesele achizitionate de catre regale Carol I, prin specialistul sau Julius Scheüer de la Viena, in perioada 1905-1914 si cele orientale care in parte au fost achizitionate de artistul Amadeo Preziosi.

Colectia a fost studiata sistematic, dar prima incercare de a alcatui un catalog al armelor din Castelul Peles, se plaseaza intre 1904-1914 cand Julius Scheüer a intocmit inventarul colectiei, cuprinzand mai multe mape ce urmaresc o clasificare de specialitate: arme de parade, de vanatoare si de lupta, arme albe, arme de foc si armuri de cavalerie.

Scurt istoric al armelor de foc

Primele arme de foc apar in Italia, Spania, Franta, Germania si se numeau **bombarde** (tunuri de mana) ce serveau la lansarea unor pietre mari. Dupa descoperirea pulberii, se transforma in tunuri.

Paralel cu bombardele, la jumătatea sec. al XIV-lea apar **culevrinele**, care la inceputul sec. al XV-lea se transforma in primele pusti cunoscute sub numele de **archebuze**. Acest tip exista si in colectia lui Carol I. Utilizate la inceput ca arme portative, ele se vor transforma in tunuri. Un progres

important intervine la jumătatea sec.al XV-lea,o data cu aparitia **pustii cu fitil**

Pusca cu fitil se va pastra in dotarea armatelor pana la sfarsitul sec.al XVII-lea.Locul ei va fi preluat de **pusca cu cremene**.

Paralel cu evolutia pustilor isi fac aparitia si **pistoalele** ca o necesitate a trupelor calari.O varian-ta presupune ca se fabrica prima data in orasul Pistoria din Italia,de unde probabil i se trage si denumirea.O alta varianta presupune ca au fost fabricate la Perusa,numele tragandu-se dupa forma pe care o avea patul sau intregul pistol,de la cuvântul italian pistillo(pistil) sau de la cel latin pistillus(pistil).O ultima varianta ar deriva de la moneda **pistol**(folosita in Evul Mediu),deoarece calibrul armei ar fi fost asemanator cu diametrul monedei.Indiferent de origine si inventator,pistoalele apar aproape paralel in mai multe tari :Germania,Italia,Franta,Anglia,aparitia lor constituind o necesitate,fiind o arma comoda cu care trebuie exersat mult pentru a sti sa ochesti bine.

Primele tipuri erau grosolane,cu timpul devin adevarate bijuterii si cunosc aceleasi transformari in sistemul de incarcare si dare a focului pe care l-au avut si pustile,datarea lor facandu-se dupa aceleasi criterii.Trebuie mentionat ca datarea armelor de foc se face dupa transformarile survenite in sistemul de dare a focului,de incarcare si de ochire.

In sec. al XVIII-lea se regasesc pistoalele cu un singur cartus sau cu mai multe cartuse.Era pistolul calaretului,cu teava scurta si calibrul mic,pistolul de vanatoare,cu calibrul mare,uneori cu teava tromblon,pentru alice,pistol de tragere la tinta de calibru mic si teava ghintuita si pistol de duel care are forma unui pistol de calaret.In aceasta perioada apare **carabina**,o arma usoara utilizata de trupele calari.Una din cele mai vechi arme de foc a fost **grenada** folosita in Europa.A fost folosita in lupta ofensiva si defensiva.

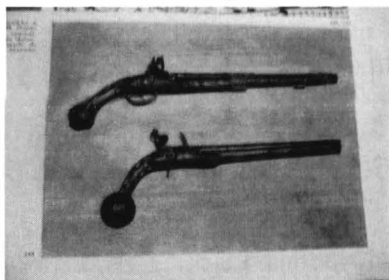
Armele de foc orientale ,au aceeasi evolutie,dar prezinta unele particularitati,in special la constructia patului,sistemul de dare a focului, forma tragaciului si a pieselor ce compun sistemul de ochire.Ele erau decorate cu rozete metalice de diferite forme,lucrate de obicei in doua culori dispuse intr-un armonios aranjament geometric,marginit de filigran.Acest aranjament oriental ajuta la identificarea armelor.Armele de foc orientale sunt ornamentate dupa o metoda aparte,la care se remarca in mod deosebit monturile cu placi de os si de sidef si abundenta de corali.In colectia Muzeului National Peles se afla un pistol de la sfarsitul sec.XVIII cu patul si ulucul prevazut cu monturi de corali.Bratarile de sustinere a tevii acestui pistol devin pretext pentru desfasurarea unui décor bogat:teava se lateste mult pentru a face loc panzei de argint filigranat.Armele occidentale,erau sculptate,imbracate in placi de metal,corn,fildes.

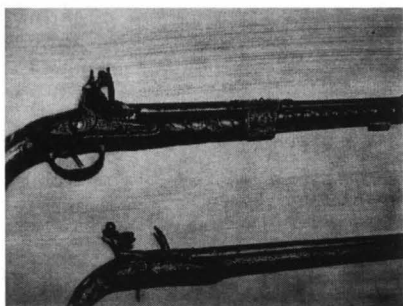
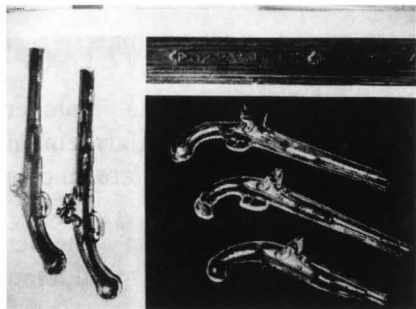
Prezentarea evolutiei armelor de foc cu descrierea transformarilor survenite in sistemul de dare a focului, incarcare si ochire sunt criterii prin care se poate face datarea unei arme.

Se poate concluziona ca datorita pasiunii regelui pentru colectiunea armelor, astazi Muzeul National Peles detine una dintre cele mai importante dovezi ale istoriei armelor occidentale din tara noastra.

Comandant al trupelor unite romano-ruse, consfintind astfel cu puterea armelor Independenta de stat, Regele Carol I a fost o personalitate puternica, cu un simt al datoriei foarte dezvoltat. Preocupandu-se de absolute tot ce tinea de Romania si de mersul pe calea modernizarii, el a constituit un exemplu pentru societatea romaneasca si in final, un deschizator de drumuri, trecand deseori peste situatiile critice, adversitati, uneori opozitii puternice din partea politicienilor si a presei. Crezul vietii sale era exprimat in urmatoarele cuvinte: **numai prin inchinarea tuturor inaintea interesului obtestesc se pot intemeia statele puternice si societatile sanatoase.**

Colectia de arme a Muzeului National Peles, cuprinde un numar de aproximativ 180 pist. Dintre acestea mai importante sunt urmatoarele: un pistol cu cremene si rotita, german, din anul 1594 (pe platina este inscriptiionat numele Morzzu Schlag); un pistol cu cremene si rotita, german, calibrul 15mm, din a doua jumatare a sec. al XVI-lea pe a carui teava este o marca din Nürnberg ; pistoale cu cremene si rotita occidentale de la inceputul sec. al XVII-lea, frumos si bogat ornamentate; un pistol cu cremene francez, de sec. XVIII, calibrul 18mm si cu mecanismul de dare a focului faurit in manufactura Charleville; un pistol cu teava faurita de Lazarino Cominazzo in a doua jumatare a sec. XVII, cu numele sau incadrat de sapte elemente florale; un pistol cu cremene Italian, de la sfarsitul sec. XVII, calibrul 15 mm cu teava faurita de Lazarino Cominazzo, iar mecanismul de dare a focului de D. Zanani; un pistol cu cremene german de la jumatarea sec. XVII faurit de Iohan Iacob Kuchen; un pistol cu cremene italian, de la sfarsitul sec. XVIII; un pistol cu cremene , prevazut cu doua tevi de la sfarsitul sec. XVII; pistoale cu cremene , orientale, de la sfarsitul sec. XVIII frumos si bogat ornamentate.

CAPITOLUL 2

Restaurarea unor pistoale din colectia de arme a Muzeului National Peles

Voi prezenta un numar de zece pistoale ce au fost in restaurare si care ,ca mod de abordare ,au avut probleme commune si probleme particulare.

Pistol 10541(3):pistol cu cremene si rotita,atelier german,sec.XVII.Pistolul prezenta coroziune ferica extinsa pe toata suprafata metalica,lemnul zgariat si fisurat.Operatiile executate:fotografiere,desprafuire,degresare cu solventi organici,demontare,tratament chimic pentru otel cu sol.10%NaOH,spalare,neutralizare,uscare ,tratament chimic cu sol.10%acid citric,spalare,neutralizare,uscare,fosfatare otel cu acid fosforic 20% uscare,conservare cu ulei de parafina,montare,conservare finala (si partea din lemn),fotografiere finala.

Pistol 10448(6) :pistol cu cremene si rotita,atelier german,sec.XVI.Pistolul prezenta coroziune ferica punctiforma extinsa,lemnul deshidratat,zgariat ,fisurat,crapat,ulucul rupt si fragment lipsa.Operatiile executate:au fost aceleasi ca mai sus dar s-au adaugat cele referitoare la partea de lemn(lipire in zona rupta si completare fragment lipsa).

Pistol 10448(5) :pistol cu cremene ,atelier german ,sec.XVI .Pistolul prezenta coroziune ferica punctiforma extinsa ,lipsa vergeaua ,lemn deshidratat ,zgariat ,fisurat ,crapat ;in zona tragaci rupt in doua bucati si lipit.Operatiile executate au fost de curatire mecanica,chimica si de conservare .

Pistol 10586(17) :pistol cu cremene ,atelier german ,sec.XVIII .Pistolul prezenta produsi de coroziune superficiali,tija mansonului ce imbraca patul rupta,cocosul rupt, ulucul rupt in profunzime,lemn crapat si rupt in varf,sarma de cupru montata in lemn pe anumite portiuni rupta si lipsa.Operatiile executate au fost cele cunoscute pentru

metal(otel,alama,cupru),lemn de curatire uscata,chimica si conservare,completari si lipituri.

Pistol 10417(2) :pistol cu cremene si rotita ,atelier german,sec.XVII.Pistolul prezenta produsi de coroziune,lemnul fisurat,rupt,si lipsa in anumite zone.Operatiile executate sunt similare cu cele prezentate mai sus.

Pistol 10587(10) :pistol cu cremene si rotita ,atelier german,sec.XVIII.Pistolul prezenta rugina superficial ape metal,lemn crapat,zgariat,rupt,lipit,lipsa manson vergea.

Operatiile executate au fost cele specifice materialului din componenta.

Pistol 10589(18) :pistol cu cremene,atelier german,sec.XVIII.Pistolul prezenta atac coroziv pe metal,lemn zgariat, fisurat,fildes fisurat si ciobit.Operatiile executate:fotografiere,desprafuire,demontare,degresare,tratament chimic pentru otel(sol.10% soda caustica,sol.10%acid citric,spalare ,neutralizare cu apa distilata,uscare ,fosfatare,conservare cu ulei de parafina),tratament chimic alama cu sol.complexon cu pH 9,5,spalare,neutralizare,uscare,conservare cu ulei siliconic,curatire mecanica cu lana de otel a incrustatiilor din argint,curatare si conservare lemn.Dupa aceste operatii piesa a fost montata si fotografiata.

Pistol 10595(8) :pistol cu cremene,atelier german,sec.XVIII.Pistolul prezenta coroziune ferica extinsa,tijele mansonului ce imbraca patul rupte cu fragmente lipsa,lemn zgariat,fisurat.Operatiile executate au fost :tratamente chimice specifice otelului,alamei,lemnului,de conservare,de completare si lipire.

Pistol 10596(24) :pistol cu cremene,atelier Franchetti e Minelli,sec.XVIII.Pistolul prezenta coroziune ferica extinsa,damaschinare partial stearsa,cocosul rupt,garda lipsa,lemn zgariat,fisurat in profunzime.Operatiile executate :specifice urmatoarelor materiale :otel,lemn,argint completate cu operatii de reintregire,conservare si fotografiere.

Problemele intalnite in restaurarea acestor pistoale se pot imparti in doua categorii

-probleme generale

-probleme particulare

Problemele generale se refera la operatiile comune cum ar fi fotografierea inainte de restaurare,desprafuirea,degresarea,demontarea,tratamentele chimice,tratamentele de conservare (specifice metalului din componenta),fotografierea finala.Problemele particulare se refera la timpul de reactie,tipul de interventie mecanica,metode de reintregire, materiale folosite.

RESTAURAREA UNEI SPADE ȘI A UNEI SĂBII DIN COLECȚIA MUZEULUI NAȚIONAL PELEȘ

Gheorghe Soare
Muzeul Național Peleş
Complexul Posada

Epées et sabers se trouvant au patrimoine du Musée National de Peles

Le travail contient un bref historique des sabers et épées ainsi que restauration et la conservation d'une épée et d'un saber de la collection du Musée National de Peles. Celle-ci continue par la description des pieces, leur état de conservation avant la restauration ainsi que leurs étapes de restauration et conservation.

L'oeuvre attaché à sa fin les photographies d'un saber.

Scurt istoric

Patrimoniul Muzeului National Peles cuprinde un numar mare de arme din sec.XVI-XIX ,arme de lupta,de parada sau de vanatoare,occidentale dar si orientale,apartinand familiei regale sau achizitionate. Dintre acestea se remarca spadele si sabiile in numar si varietate mare.

Spadele erau folosite de pedestrasi,arbaletieri si cavaleri.Indiferent de epoca in care se situeaza,atat sabiile cat si spadele au structura conceputa dupa acelasi plan:lama cu talonul,manerul si garda.Manerul este din os,onix sau din lemn imbracat in piele presata si infasurat cu sarma din otel sau alama,intarit la extremitati cu doua bratari metalice

În fiecare secol,sabia si spada,se caracterizeaza printr-un anumit mod de faurire,mai ales al garzilor.Pana in sec.XIV garda era simpla,cu brate in cruce;spre mijlocul sec.XV,bratele garzii alterneaza cu planuri drepte si inclinate.In a doua jumatate a aceluia secol,lama prezenta o deschizatura inelara pe partea dreapta,pe degetul aratator,iar la sfarsitul secolului,garda primeste un semiinel sau inel vertical.Un element nou este si inelul lateral plasat orizontal pe lama,din care vor lua nastere garzile cu mai multe brate sau ramuri din sec.XVI-XVIII.

În sec.XVI spadei i se dau intrebuintari diferite:pentru lupta sau pentru parade.Spada de lupta pastreaza mult timp forma simpla.In primele decenii ale sec.XVI,ea avea o garda cu doua brate si unul sau doua inele laterale;ulterior bratele sunt multiplicat,incolacite,interrupte.

Tot in sec.XVI se situeaza sabiile scurte si sabiile cutit intalnite la popoarele nordice.Dupa disparitia armurilor complete,in a doua jumatate a sec.XVII,sabiile simple sau cu lama usor curbata,inlocuiesc spadele grele,iar la sfarsitul secolului sunt introduce sabiile curbe.Spre sfarsitul sec.XVIII formele sabiilor se alungesc,manerele si capetele de maner se subtiaza,iar semiinelele dispar.

Pana in sec. XVI,sabiile de vanatoare sunt cele folosite in lupta.Din sec.XVI sunt tot mai frecvente sabiile destinate exclusive vanatorii,unele desfasurandu-se in trei lame cu ajutorul unui resort de la talon ,iar altele terminandu-se in tepusa sau cu varf latit in forma de lopatica.

Colectia de arme a Castelului Peles se afla expusa pe panoplii in salile de arme, pe suprafata superioara a peretilor dintre lambriuri si plafon.Ele sunt alcatuite din materiale diferite:otel,argint,alama,lemn,piele etc.Pe panopliile Salii mari de arme ,se gaseste un numar mare de spade de sec.XVII.

Spada ce urmeaza a fi prezentata se afla pe peretele nordic.Ea este realizata intr-un atelier occidental.Ea are lama dreapta,cu un tais si contratais,garda cu un brat scurt curbat si arc de impreunare nefixat la maner;o retea de ramuri de garda sunt fixate pe arcul de impreunare si coboara in contragarda.Manerul este imbracat in piele.Capul sferic este aplatizat cu doua evazari in partea superioara.

STAREA DE CONSERVARE INAINTE DE RESTAURARE:

Spada prezenta pe lama coroziune punctiforma, garda era acoperita complet de rugina si avea o ramura rupta pe o portiune de aprox.2 cm,manerul si garda desprinse.Pielea de pe maner era deshidratata,desprinsa si cu depozite de murdarie.

ETAPELE RESTAURARII:

- fotografiere inainte de restaurare
- demoncare
- tratament pentru garda si lama(otel):degresare,tratament chimic cu acid fosforic 20%,spalare-neutralizare in apa distilata,uscare in etuva si cu pistolul cu aer cald,conservare cu ulei siliconic.
- tratament pentru butonul manerului(bronz):degresare cu acetone,tratament chimic cu complexon cu pH 9,5,neutrallizare in apa distilata,uscare in etuva la 105 °C,conservare cu ulei siliconic.
- tratament pentru pielea de la maner:degresare cu alcool etilic,conservare cu glicerina si alcool etilic.
- montarea spadei
- fotografiere dupa restaurare si montare

În functie de materialele si tehnologia de realizare dar si in functie de starea de conservare a pieselor se stabileste metoda de restaurare si

conservare a acestora. La spada prezentata mai sus, tratamentul chimic s-a executat prin imersarea subansamblelor din otel in sol. de acid fosforic 20%, iar a butonului din bronz in sol. de complexon cu pH 9,5.

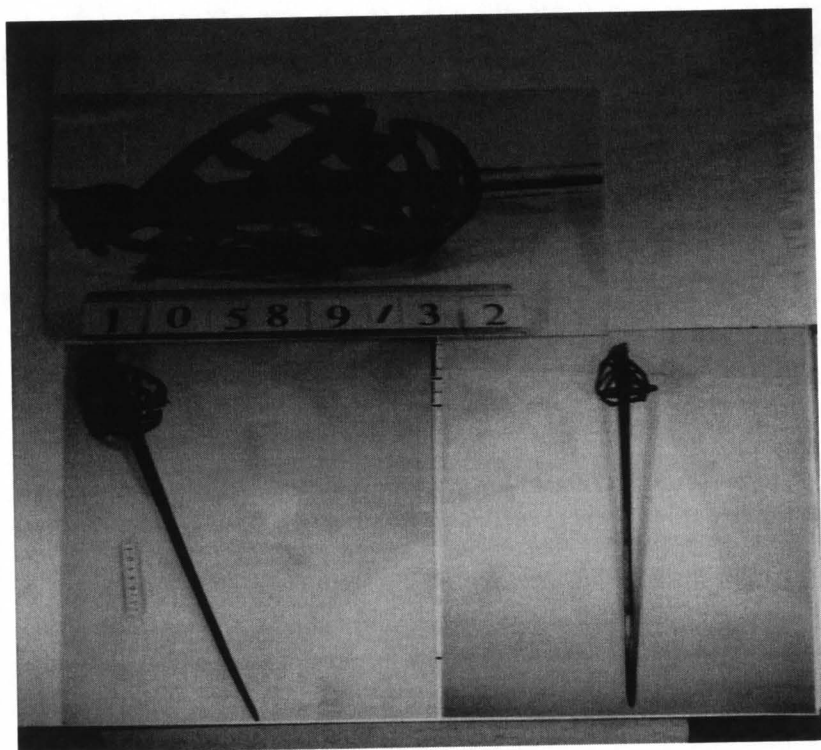
În cazul cand oxidarea este superficiala se poate opta pentru un tratament local uscat. Acesta a fost folosit pentru o sabie de parade cu teaca de sec. XVII. Aceasta este realizata intr-un atelier polonez si are lama curba. Pe lama are o inscriptie in limba araba si polona. Garda este din argint, cruciforma, cu capete terminate in forma de animal fantastic si inclinate spre lama. Pe una din fetele garzii o stema surmontata de coroana regala si motiv floral in filigran ce incadreaza cabosoane cu pietre rosii si verzi. Pe cealalta fata, motiv floral realizat in filigran. Manerul din piatra cu cap aplecat si margini decupate in partea superioara, prevazut cu tija lateralape toata lungimea, decorate in motiv floral, realizat in filigran si cabosoane cu pietre albastre. Plaselele sunt fixate cu doua nituri avand cap realizat in motiv floral din cabosoane cu pietre rosii. Piulite din argint in motiv rozeta. Teaca din lemn imbracata in piele de reptile.

STAREA DE CONSERVARE INAINTE DE RESTAURARE :

Piesa prezenta coroziune ferica superficiala, damaschinare partial stearsa, argint oxidat superficial, multiple fragmente din filigran lipsa, manerul crapat, fisurat si lipit cu rasina epoxidica la o restaurare anterioara. Teaca avea pielea patata, rigidizata, argint oxidat superficial, fragmente din filigran lipsa, deformari mecanice, cabosoane si pietre lipsa. Piesa era acoperita cu praf si impuritati.

ETAPELE RESTAURARII

- fotografiere inainte de restaurare
- indepartarea patinei vulgare cu alcool etilic
- indepartarea oxizilor folosind procedee mecanice cu bisturiu si lana de otel
- conservare cu ulei siliconic
- completarea pietrelor lipsa folosind rasina epoxidica rapida

PIEPTAR DNI MARGINIMEA SIBIULUI. INTERVETII DE CONSERVARE – RESTAURARE

VEST FROM MARGINIMEA SIBIULUI. PRESERVATION-RESTORATION INTERVENTIONS

Ruxandra-Ioana STROIA

ruxandrastroia@yahoo.com

Muzeul Național Brukenthal Sibiu

Abstract: *The paper is concerned with the restoration stages of traditional folk vest,, namely with the general documentation, the specific conditioning and manufacturing technics, the inquiries and the preservation / restoration interventions.*

Introducere

Piese de port lucrate de cojocari pot fi diferențiate după mai multe criterii în funcție de:

- zona etnografică
- vârstă, sex
- de ocazie, de la cele mai simple folosite la lucru până la cele mai frumos împodobite,ornate,folosite de sărbători sau cu un rol ceremonial
- semnificație socială sau pot arăta starea materială punându-l în evidență pe cel care îl poartă
- pot indica o profesie; exemplu- tihoarca sau bitușca purtate de ciobani
- obiect, funcționalitate, croi; exemple- cojoace lungi, cojoace trei sferturi, pieptare despicate și înfundate, etc.
- ornamentică,colorit, elemente decorative și tehnicile lor de realizare

Pentru a se confecționa, se utilizau tipare pe diferite mărimi după care se croiau reperele (piepți, mâneci,etc.). Asamblarea detaliilor se făcea la început manual, iar mai târziu au început să se folosească mașini de cusut. Ca unelte, se foloseau foarfeci, clești, preducele, rozete pentru încastrat pielea pe margini, ace de oțel cu muchii, diferite ștanțe pentru obținerea motivelor ornamentale.Modelul broderiei se obținea prin folosirea dispozitivelor pentru brodat cu care se imprima pe piele forma aleasă.

Brodarea se poate face cu ață de mătase, bumbac, lână sau lână, fir de aur, argint sau aramă, împletituri cu fâșii subțiri de piele, fâșii sau fire metalice, fâșii subțiri de postav, aplicații de piele pe piele, aplicații de mărgelă, paiete, postav colorat, sticlă sau oglinjoare, blană –aplicată de jur împrejurul decolteului gâtului, la poalele piesei sau la terminația mâneții, etc.

Descrierea piesei

Pieptarul face parte din categoria "pieptarelor spintecate" și este executat din piele cu blană de oaie țurcană. Croiul are următoarele tipare: două părți față, o parte spate, două părți clini. Dimensionarea tiparelor este făcută pe schita cu tipare. Ornamentația este realizată folosind mai multe tehnici combinate între ele și anume: aplicații și împletituri de meșină, mozaicare, broderie extrem de fină cusută cu lână și mătase pe fondul alb. Amândoi piepții au aplicate simetric, două benzi verticale paralele de meșină roșie alcătuită din șiruri alternante de împletituri mozaicate de piele, snur și broderie de mătase.

În partea dreaptă jos se află plasat unicul buzunar împodobit cu doi nasturi din sticlă colorată. Pe el este brodat numele posesoarei pieptarului iar deasupra lui este brodat un motiv floral ca un arbore stufos. În partea stângă există tot o broderie florală. La "gură", pieptarul are doi ciucuri mari, lungi, de mătase, iar pe mijlocul piepților ei sunt sub formă de năsturei. Lateral, în ambele părți se găsește câte un clin nu prea mare, ornat cu broderie, meșină ștanțată de culoare maro și roșie și câte doi ciucuri mari. Spatele este simplu, nebrodat.

Aplicații de meșină albă, festonată cu cusături foarte fine apar la tiv, în răscoiala mânecii, la guler. Ornamentația plasată la terminația pieptarului și la cusătura de unire a feței și spatelui cu clinii apare sub formă de bandă îngustă de meșină roșie iar la răscoiala gâtului sub formă de bentiță cu colțșori.

Stare de conservare

La intrarea în laboratorul de restaurare obiectul a fost investigat, constatându-se prezența următoarelor degradări:

- fizico-mecanice: uzură funcțională, depuneri de praf, substanțe grase și murdărie, desprinderea broderiei cu irhă de pe răscoiala gâtului, pierderea aței de la șnururile de pe broderie

- fizico-chimice: îmbătrânirea pielii cu pierderea higroscopicității și a elasticității mai ales în zona răscoielii bratului, piele decolorată "roasă" de timp, depuneri masive de oxizi de cupru sub nasturi, pete de rugină, nasturi cu produși de coroziune

- biologice: atac inactiv de molii pe porțiuni mici de blană

Investigații, buletine de analize

În vederea începerii operațiunii de restaurare au fost efectuate următoarele investigații:

- masuratori și analize vizuale: măsurarea grosimii pielii 1,5 mm, măsurarea firului de păr (42 microni măsurat cu micrometrul, s-a stabilit rasa animalului -turcană

- observații microscopice combinate cu microfotografie și comparații cu moștrarul de piele pentru pielea cu blană, meșina roșie și firele textile

- broderia și ciucurii din fire de mătase -confirmat și prin testul arderii

- măsurarea Ph-lui cu hârtie indicatoare =4,5
- testele de stabilire a conținutului de umiditate și grăsime din piele nu s-au efectuat deoarece necesită o cantitate mare de probă și prelevarea de probe în acest caz nu se recomandă
- certificarea tăbăcirii cu alaun prin analize specifice pentru pielea cu blana
- certificarea tăbăcirii vegetală prin analize specifice pentru meșina
- prezența materialului gras depus în unele locuri pe suprafața pielii s-a confirmat prin topirea probelor prelevate la încălzirea pe spatulă

Pregătirea materialelor pentru restaurare

- S-a pregătit mai întâi locul de muncă, instrumentarul și materialele
- așa pentru refacerea broderiei, din mătase, asemănătoare cu cea originală, procurată din comerț
- așa de refixat tivul, din cînepă, de finețe și caracteristici asemănătoare cu cea originală, procurată din comerț
- ace de cusut piele, ace drepte și curbe, de diferite dimensiuni și fineți
- unelte și materiale auxiliare
- piele roșie subțiată
- adezivul pentru lipit s-a obținut din pap de orez și araceti în raport 1:1. S-a ales după efectuarea unor teste de lipire, ținând cont de următoarele considerente: lianții pe bază de polizaharide (amidon de grâu sau orez) au vîscozitate mică, după uscarea au elasticitate bună dar aderența lor este slabă iar lianții pe bază de polivinil acetat (araceti) au aderență și elasticitate bună și se lucrează bine cu ei în timpul operației de lipit.
- pentru că ornamentele au broderii cu fire textile sau pojite de piele colorată s-a făcut testarea rezistenței coloranților la tratamentele care vor fi aplicate

Intervetii de restaurare si coservare

- curățarea mecanică

Suprafața prăfuită și murdară a fost curățată la început prin periere cu perii moi. Apoi piesa a fost acoperită cu un voal și aspirată cu miniaspiratorul. Voalul are rolul de a colecta orice se desprinde accidental de obiect. Murdăria ușoară a fost îndepărtată folosind o radieră specială, albă. S-a făcut mai întâi un test cu radiera pe o suprafață puțin vizibilă, cu o presare ușoară pentru a nu șifona pielea. Apoi toate particulele rezultate din radierea suprafeței curățate au fost atent îndepărtate cu miniaspiratorul.

- curățarea nasturilor

Nasturii metalici atașați pe piesă prezintă semne de coroziune. Analiza chimică arată că nasturi au fața cu decorațiuni din aliaj pe bază de cupru în care s-a încrustat sticlă roșie respectiv albă și piciorul din aliaj pe bază de fier, alămit. Partea metalică este puternic corodată, dar mai are miez metalic. Produși de coroziune verzi ai cuprului sunt depuși local peste oxidohidroxizii de fier brun-roșcați. (buletin de analiză chimică)

S-a fotografiat poziția nasturilor pe piesă, s-au demontat cu grijă, s-au introdus în soluție de 5% complexon și apă distilată timp de 2 ore, s-au făcut

4 clătiri cu apă rece, s-au uscat prin tamponare cu hârtie de filtru, s-au protejat cu un strat de Paraloid B72 1% în acetona. Cuprul și aliajele din cupru reacționează cu uleiurile din piele și formează produși ceroși verzi. Fierul și aliajele din fier corodează când sunt în contact cu pielea acidă. Aceste metale produc în timp, în jurul lor, zone slabe, fragilizate, cu aspect de pudră. Pentru îndepărtarea produșilor de corodare depuși pe piele s-au folosit bețișoare de lemn cu capăt de bumbac și alcool izopropilic 30%.

S-a prevenit contactul direct între piele și metal prin inserarea de foiță de Melinex, neacidă și transparentă.

-refixarea tivului pe porțiunea desprinsă prin coasere se face cu lejeritate pentru a nu crea tensiuni în piele

-refacerea broderiei lipsă, în tehnica originală, având drept bază punctele de coasere martor

-remontarea broderiei desprinse prin lipire cu adeziv

-zonele cu broderia din piele distrusă au fost completate cu fâșii de piele asemănătoare cu originalul și s-au fixat cu ață de mătase sugerând modelul

Depozitarea. Recomandări.

Obiectele din piele trebuie depozitate în întuneric. S-a confecționat o husă din pânză de bumbac neacidă. Piesa se va păstra în depozit, în dulap, într-o cutie specială, făcută după dimensiunile sale. Spațiul de depozitare trebuie să fie curat și aerisit periodic. Temperatura 18-20 gr. C. Umiditatea relativă UR 45- 55%

În cazul când piesa se expune, intensitatea luminoasă trebuie să fie sub 50 luxi, iar proporția ultravioletoarelor sub 75 microwatt / l m.

BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu G., *Tăbăcirea de-a lungul veacurilor*, Editura Cartea Românească, București, 1943

Chiriță Gh., Chiriță M., *Pielea animală*, Editura Tehnică, București, 1993

Chiriță Gh., Ionescu Boeru C., *Bazele fabricării pieilor*, Editura Tehnică, București, 1975

Chiriță Gh., *Tehnologia pieilor și blănurilor*, Editura Tehnică, București, 1983

***, *CCI Notes*, Canadian Conservation Institute, Capitol 8, OTTAWA, 1993, ISSN 0714-6221

Deselnicu M., Olteanu Ș. Teodorescu V., *Istoria prelucrării pieilor pe teritoriul României*, Editura Tehnică, București, 1984

Ionescu Boeru C., „*Prelucrarea pieilor*”, Editura Tehnică, București, 1985

Cornel Irimie, N. Dunăre, Paul Petrescu, „*Mărginenii Sibiului*”, Editura Științifică și Enciclopedică Buc.1985

Moldoveanu A., *Conservarea preventivă a bunurilor de culturale*, Editura Centrului de Perfecționare a personalului de cultură și artă, București, 2000

Petrescu Paul „*Portul popular de sărbătoare din România*”, Editura Meridiane, 1984

Petrescu Paul, „*Broderii pe piele în arta populară românească*”, Editura Meridiane, 1968

R. Reff, *Curs de restaurare a bunurilor de patrimoniu din piele*, manuscris, Centrul de perfecționare a personalului din cultură și artă, București, 1966,

R. Stroia, C. Kertesz, V. Izdrăilă, *Investigarea tehnicilor de execuție a obiectelor din piele și a textilelor și valorificarea lor în restaurare*, Revista Muzeelor nr.1, 2008

***, *Norme de conservare a bunurilor de patrimoniu care fac parte din patrimoniu cultural*, Ministerul Culturii, Ed. Museion, București, 1993

LISTA ILUSTRAȚIILOR

Foto 1. Tehica de brodare

Foto 2. Tipare

Foto 3. Curățire cu miiaspiratorul

Foto 4. Refacerea roderiei i tehnica originala

Foto 5 Protecție cu foiță de Melinex

Foto 6 Obiectul după restaurare

Foto1

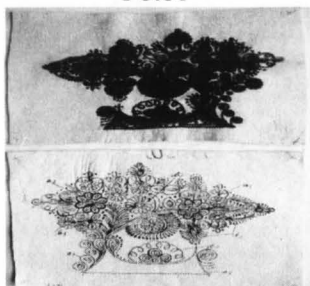

Foto2

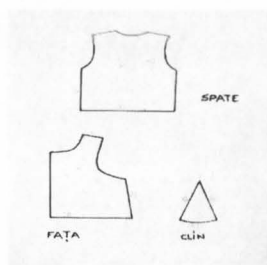

Foto3

Foto4

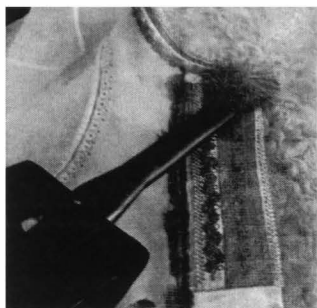

Foto5

Foto6

**RESTAURAREA-CONSERVAREA UNUI TABLOU
PIROGRAVAT DIN COLECȚIA MUZEULUI MUNICIPAL
CÂMPULUNG. SECȚIA DE ETNOGRAFIE ȘI ARTA POPULARĂ
MUSCELEANĂ**

**Dr. Poștoacă Donia-Felicia
Muzeul Municipal Câmpulung Muscel**

RÉSUMÉ

La restauration et préservation du Musée est nécessaire, à travers la multitude de mesures préventives à prendre, qui sert à préserver l'ensemble du musée et de la propriété Patrimoine dans les meilleures conditions. Ces mesures permettent de prolonger la vie des objets, l'apparence doit être conservée intacte, de sorte qu'ils puissent persister.

Restaurarea și conservarea patrimoniului muzeal este necesară, prin prisma multitudinilor de măsuri preventive care se impun, pentru a servi în totalitate la păstrarea bunurilor expoziționale, muzeistice de patrimoniu în bune condiții. Aceste măsuri ajută la prelungirea vieții obiectelor, cu precizarea că aspectul și compoziția chimică trebuie păstrate nealterate, astfel încât aceste obiecte să dăinuie.

Este important să se cunoască factorii care determină degradarea obiectelor și cum pot fi ei combătuți, preocupare deosebită pentru păstrarea în bune condiții a patrimoniului muzeal.

Degradarea acestor obiecte este cauzată în primul rând de acțiunea factorilor biologici care, în condiții de umiditate și temperatură favorabile, pot conduce la transformări fizico-chimice alterându-le. La obiectele de lemn, acțiunea distructivă o exercită *insectele xilofage*, cunoscute sub denumirea de *carii morții*. Tabloul din lemn pirogravat, la a cărui restaurare facem referire, este o icoană care reprezintă pe Maica Domnului cu un înger și un porumbel, și face parte din colecția secției de Etnografie și Artă Populară a Muzeului Municipal, cu sediul în cea mai veche clădire civilă din Câmpulung, cunoscută sub numele „Vila Gică și Lili Ștefănescu”, o frumoasă clădire, declarată monument istoric, din anul 1735.

Icoana are dimensiunile 50 x 40 cm și numărul de inventar 959/275. A fost achiziționat de la Gheorghe Ilinca din Aninoasa-Muscel în anul 1976. Rama este din lemn de prun și nu a fost atacată de cari, în schimb, icoana propriu-zisă, care este din lemn de esență moale (tei), era vizibil atacată. Se impunea un tratament de urgență dat fiind că atacul carilor era activ.

În cadrul măsurilor curative primele acțiuni au fost:

- aprecierea gradului de degradare,
- observarea caracterului acțiunii carilor dacă este activă,
- identificarea insectei dăunătoare,

- întocmirea documentației,
- fotografierea tabloului,
- efectuarea tratamentului adecvat prin injectare, imersie și pensulare..

În scopul evitării degradării culorilor, s-a recurs la injectarea orificiilor cu o soluție de xilamon, o dată pe zi timp de 30 de zile. Obiectul a stat sub observație încă 12 zile când s-a concluzionat că nu mai erau urme de carii. Apoi, s-a curățat, s-a uscat, și s-a trecut la injectarea de ceară de albine caldă, în toate orificiile de pe suprafața tabloului

Practicând acest tratament natural nu s-a degradat structura lemnului și nici stratul de vopsea al picturii nu s-a deteriorat. După îndepărtarea atentă a surplusului de ceară s-a efectuat corectarea imaginii pictate folosindu-se culori naturale: urzici pentru verde, nuci verzi pentru maro și sfeclă roșie și coajă de prun pentru roșu. Cum icoana fusese inițial lăcuită iar stratul de lac nu mai era uniform, am trecut la conservare prin aplicarea cu spray a unei pelicule de nitrolac.

Specia de carii care a acționat în cazul de față – *Anobium punctatum*-de geer, se întâlnește frecvent la obiectele din rășinoase și lemn de esență moale. În condiții de umiditate optimă și temperatura de aproximativ 20°C, această specie trăiește între 2 și 5 ani. Astfel tratată și restaurată, icoana a fost pusă în valoare și redată circuitului expozițional al muzeului.

Bibliografie:

- Eugen, Vintilă *Protecția lemnului și a materialelor pe bază de lemn*, Ed. Tehnică, București, 1978.
- Brenm, A. E., *Lumea animalelor*, Ed. Științifică, București, 1964.
- Nadra, E., *Colectarea și naturalizarea vertebratelor pentru muzeu*, Ministerul Culturii, București, 1955.

MONITORIZAREA SI INFLUENTA FACTORILOR DE MICROCLIMAT IN EXPOZITIILE SI DEPOZITELE MUZEULUI MUNICIPAL CAMPULUNG MUSCEL

Greco Consuela Elena
Muzeul Câmpulung Muscel

Knowledge factor degradation, control of their development, and the conditions to encourage degradation collections must constitute one of concerns the most important since the function of such knowledge may be established and appropriate measures for keeping the collections, but the implementation of treatments with character preventive and curative.

„Ocrotirea bunurilor culturale a devenit in ultimele decenii o problema care preocupa tot mai staruitor o sfera tot mai larga de specialisti ,institutii ,organisme,deopotriva nationale si internationale ,ceea ce reprezinta reflexul intelegerii valorii si semnificatiei pe care aceste bunuri le reprezinta”.(Aurel Moldoveanu).

Biodegradarea si biodeterminarea bunurilor culturale in general si a celor de natura organica in special , cele pe suport papetar , pe suporturi de lemn si textil depinde de multi factori dintre care amintim temperatura ,umiditatea si lumina ca factori fizico-chimici ai mediului ambiant, factori biologici si factorul uman .

Perimetrul expozitional al Muzeului Municipal Campulung cuprinde mai multe sectii organizate astfel:

- Muzeul de istorie –care cuprinde sectia de istorie ,arta plastica si stiintele naturii
- Sectia de etnografie si arta populara
- Casa Memoriala George Toparceanu
- Mausoleul Mateiaș.

Patrimoniul muzeului cuprinde un numar de peste 37000 de obiecte dintre care numai 10% sunt etalate in expozitiile de baza .Din patrimoniul muzeului fac parte bunuri arheologice ,icoane ,colectia de tablouri si sculpturi ,colectia de arta populara ,carte ,fotografii ,filme ,obiecte de stiintele naturii și obiecte sportive.

Conservarea reprezinta un ansamblu de actiuni ,mijloace si tehnici avand drept scop pastrarea nemodificata a structurii si aspectului bunurilor muzeale;prin activitațile de conservare am incercat sa pastram in timp obiectele cu valoare istorica deosebita si sa intarziem procesele de degradare la care sunt supuse obiectele.

Conservarea preventiva ramane singura cale care poate asigura patrimoniului cultural o viața cat mai lunga.

Pentru monitorizarea parametrilor de microclimat din expozitiile de baza si depozite am folosit termohigrometre de tip digital cu ajutorul carora de doua ori pe luna am inregistrat valorile de temperatura T și de umiditate relativa U.R , incepand cu luna decembrie 2007 cand am achizitionat aceste aparate.

În perioada martie 2008 – martie 2010 s-a urmarit si s-au inregistrat de doua ori pe luna valorile de temperatura si de umiditate relativa in 10 sali de expozitie si 4 depozite .Valorile pentru temperatura si umiditatea relativa au fost date de inregistrarile aparatelor digitale de tip termohigrometru pentru fiecare sectie si depozit in parte .

Datorita faptului ca in salile de expozitie sunt etalate in vitrine sau pe suporturi speciali un numar foarte mare si diferit de obiecte de patrimoniu (documente , arme ,ceramica ,textile ,uniforme ,metale) , inregistrarea lunara a parametrilor de microclimat este foarte importanta si utila .

Accesul si vizitarea in muzeu se face pe un circuit fluent ,dar care a necesitat si respectarea unor norme de conservare privind bunurile de patrimoniu .Astfel , obiectele au fost etalate in vitrine care au fost amplasate pe marginile salilor de expozitie sau in centru ,astfel ca lumina naturala sa fie ecranata cat mai mult posibil .

În studiul efectuat am determinat valorile de temperatura si umiditate pe parcursul a doi ani de zile pentru depozitul de istorie care contine documente ,obiecte ceramice ,monede si obiecte metalice .Valorile de temperatura pe parcursul unei luni se observa ca sunt liniare de + 1 ,+ 2 , + 3 .°C,iar la U .R sunt constante .Exceptie fac lunile de vara cand temperatura creste cu 3—4 °C . De exemplu in luna august in depozitul de istorie de la demisol :

* la 04 .08 .2008 –T min = +17,1 °C	T max = +21,6 °C
U.R min = 55 %	U.R max =71 %
* la 27 .08 .2008 –T min = +21,4 °C	T max = +22,5 °C
U.R min =57 %	U.R max = 71 %
*la 01 .08 .2009 – T min = + 18,5 ° C	T max = + 22,5 °C
U.R min = 57%	U.R max = 71 %
* la 15 .08 .2009- T min = +21,5 °C	T max = + 23 °C
U.R min =56 %	U.R max = 71 %

Observam ca T si U. R sunt mai mari decat valorile prevazute in normele de conservare dar U.R max se mentine constanta tot timpul anului .

Variatiile lunare de temperatura si umiditate sunt relativ mici in cazul unei sectii ,dar in functie de etajul la care sunt amplasate salile de expozitie si depozitele si in functie de numarul de ferestre apar variatii de temperatura de 3-4 °C si de 5-10 % la U.R.

Din determinarile facute cu ajutorul termohigrometrelor digitale care au fost amplasate optim in salile de expozitii si depozitele din toate sectiile muzeului ,putem observa cum variatiile de temperatura si umiditate in

sezonul rece au fost influentate de sistemul de incalzire central. De exemplu ,tot in depozitul de istorie ;

* la 15 .01 .2009 T min = + 13,4 °C

T max = +22,2 °C

U.R min = 44%

U.R max = 71 %

* la 02 .02 .2009 T min = +14,1 °C

T max = +22,5 °C

U.R min = 43%

U.R max = 71%

Se observa ca diferenta de temperatura este de 8,8 °C si se pune intrebarea ce este de facut in continuare , daca de peste 30 de ani obiectele au stat in aceste conditii de microclimat . Variatiile mari si bruste ale parametrilor de microclimat duc la procese de degradare ale bunurilor de patrimoniu si sunt in raport direct cu modificarea factorilor de mediu . Astfel ,în conditii optime ,viteza tuturor proceselor de imbatranire ale suportului organic este redusa pana la nivelul la care efectele devin greu de perceptut , insa in conditii nefavorabile si cu variatii mari de T si U.R chiar si materialele de buna calitate sufera modificari rapide ale tuturor caracteristicilor . Am constatat ca aceste variatii ale valorilor parametrilor de microclimat sunt in limite admise de normele de conservare , fapt deosebit de important pentru ca procesele de degradare sa nu fie evolutive in timp.

În cazul salilor de expozitie permanenta putem spune ca exista un microclimat stabil , tinand cont de natura obiectelor etalate si de amplasarea lor pe nivele (sectia de stiinte ale naturii la demisol , sectia de istorie veche si medie la parter ,sectia moderna și contemporana cu sala Personalitati ,Arta plastica si Istoria sportului muscelan la etajul I.

La Casa Memoriala „ George Toparceanu ”, de la Namaesti și la Mausoleul Mateias ,din cauză ca nu exista instalatie de incalzire centrala si din cauza peretilor grosi ,transferul de caldura este foarte mic si temperatura se mentine constanta cu mici diferente , iar conditiile de conservare sunt optime .

La secția Etnografie și artă populara , conditiile de conservare erau optime pana acum doi ani cand nu exista incalzire centrala ; temperaturi mici si umiditate constanta . Începand cu anul 2008 cand s-a introdus sistemul de incalzire discontinuu a crescut temperatura pe timpul iernii in salile de expozitie ,a crescut umiditatea si au aparut problemele ; insectele daunatoare , anume pestisorul argintiu (*lepisma saccharina*).S-au luat masuri pentru inlaturarea lor prin deratizare si se incearca mentinerea T si U.R constante prin folosirea dezumidicatorului.

În spatiile de depozitare si expunere a bunurilor culturale s-a organizat o buna ventilatie pentru a nu se regasi umiditati si temperaturi favorabile dezvoltarii ciupercilor .Fiind conservator ,în fiecare zi merg in depozite si sali de expozitie ,urmaresc termohigrometrele si le monitorizez ;. acolo unde este cazul folosesc dezumidicatorul pentru a scadea umiditatea relativa.

Umiditatea crescuta și prezenta unor substante nutritive care intra in compozitia hartiei si a tuturor suportilor care insotesc cartea ar putea

favoriza si atacul insectelor. Moliile ataca suportul textil ,lemnul este atacat de insecte xilofage ,iar gandacii pot ataca pielea .

Complexitatea activitații de conservare presupune atat monitorizarea parametrilor de microclimat (T si U. R) cat si luarea unor masuri practice de conservare , specifice fiecarui tip de suport al materialului din care sunt alcatuite obiectele de muzeu .

În conservare nu se poate aplica sablonul pentru ca fiecare obiect este diferit din punct de vedere al structurii interne si reactioneaza diferit la actiunea factorilor de mediu .Astfel in anul 2007 am retras din una din salile de expozitie cateva documente dintr-o anumita donatie mai sensibila si le-am inlocuit cu xeroxuri .

În depozitul de arta plastica cu sculpturi si obiecte de stiintele naturii unde U.R a atins valori de 90% am folosit dezumidicatorul pentru a scadea valorile U.R pana la 60%.

În depozitul de arta plastica cu tablouri ,am observat o crestere a U R cu 10% si o patare a peretelui exterior pe o portiune de 4 mp. In urma investigatiilor efectuate s-a constatat ca in momentul in care se oprea centrala termica se prelingea printr-un por apa prin perete ,fapt ce a dus la umezirea peretelui .S-au luat masuri pentru izolare a tevii ,s-a reparat peretele si in scurt timp peretele s-a uscat iar U.R a revenit la normal.

Urmărind evolutia in timp a obiectelor din salile de expozitie din colectiile de textile , tablouri ,numismatica ,arheologie ,iconografie ,documente ,uniforme si decoratii , putem spune ca exista un climat stabil in salile de expozitii permanente si nu am avut probleme deosebite in conservarea obiectelor din aceste colectii .Au fost respectate si regulile generale de conservare privind etalarea ,manuirea ,curatirea si aerisirea obiectelor.

Cunoașterea factorilor deterioranti ,controlul evolutiei lor , precum si a conditiilor care pot favoriza degradarea colectiilor trebuie sa constituie una din preocuparile cele mai importante deoarece in functie de aceste cunostinte pot fi stabilite si masurile corespunzatoare de pastrare a colectiilor , dar si aplicarea de tratamente cu caracter preventiv si curativ.

În final putem spune că monitorizarea parametrilor de microclimat este o activitate importanta a conservării preventive , atât prin valorile statistice pe care le inregistram ,dar mai ales prin informatiile care ne ajuta la observarea și luarea unor masuri preventive pentru stoparea fenomenelor de degradare a bunurilor de patrimoniu.

temperatura °C	Depozit istoric	Depozit arta plastica	Depozit icoane	Stimtele naturii	Etnografie		Nemaesti		Mausoleu	
					Sala costume	Casa mare	Depozit	Camera lucru	Sala 1	Dioram a
lata	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max			
5.03.2008	14,9-19,9	15,4-23,6	14,9-22,3	16-18	6,9-8,1	5,4-6,6				
1.04.2008	14,9-19,9	15,4-23,6	16,4-22,3	17-19						
15.04.2008	15,1-19,9	15,4-23,6	17,1-23	17-19,2	7,4-9,4	5,6-6,7				
1.06.2008	14,9-19,9	16-23,1	16-20,1	16,5-19,8						
15.06.2008	17,9-19,9	16,2-23,4	15,1-18,4	15,3-20,4	10,5-12,1	12,5-13,9	17,8	21,5		
4.08.2008	17,1-21,6	15-24	18-20	15,6-20,6	13,9-16		19	19,1		
27.08.2008	21,4-22,5	14-25	18,3-21,9	15,5-16,9	14,5-16,3	16,7-18,1	19	18		
1.10.2008	15,6-22,5	15-23	14-21	-	7,5-9					
15.10.2008	16-22,5	15,1-23,1	15-21,7		6,9-8,1	10,5-12,9	13	14		
15.01.2009	13,4-22,2	15-25	14-21	15,5-16,9		20-20,5	5	1	-2,1-5,6	-2-5,5
2.02.2009	14,1-22,5	13,5-25,9	15-21,5				3	-1	1,1-5,5	1,5-5,3
16.02.2009	14,6-22,5	13,3-25,9	15,4-21,9	16,6		20,5-21,5			2,3-5,8	3,8-5,5
2.03.2009	14,5-22,5	13,5-25,5	15,2-21,5	16,5					3,5-5,6	4,5-5,6
16.03.2009	14,6-22,5	13,5-25,5	15,5-21,9	16,6		21,6-22,1	2	0	4,9-5,6	4,9-5,5
Umiditate%	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max	Min-max
15.03.2008	43-71%	42-65%	47-60%	48-70%	47-52%	48-55%				
1.04.2008	43-71%	42-65%	41-66%							
15.04.2008	45-71%	54-65%	42-58%	48-70%	39-78%	50-93%				
3.06.2008	53-71%	62-67%	48-60%							
15.06.2008	57-71%	60-67%	52-64%		39-69%	54-83%				
4.08.2008	55-71%	60-68%	53-65%	47-71%	33-68		83%	47%		
27.08.2008	57-71%	55-79%	55-67%	33-64%	32-69%	45-77%	77%	46%		
1.10.2008	52-71%	50-63%	55-67%		39-58%					
15.10.2008	53-71%	50-75%	56-67%		47-59%		78%	48%		
15.01.2009	44-71%	50-75%	41-67%		26-52%	37-81%			23-65%	24-63%
2.02.2009	43-71%	50-75%	45-67%		35-75%	22-79%	70%	55%	28-65%	40-61%
16.02.2009	43-71%	50-78%	45-67%		37-75%	27-85%	69%	55%	28-65%	38-60%
2.03.2009	43-71%	50-75%	44-67%	36%					30-65%	38-60%
16.03.2009	44-71%	50-75%	45-67%		39-78%	30-93%	71%	58%	41-71%	41-61%

